

דברי אלה בשמחה הרי פמלייא שלי תצא לקדמך ואני בעצמי אצא לשחרך ואומ' בואך לשלום. אזניך שלא השמעת דברים בטלים הן מאזינות אותך לעולם הבא. עיניך שלא נתת בממון חכירך הן מאירות אותך באישון חושך. פיך שעוסקת בחורה בו יתברכו כל בעלי תור'. לשונך שלא סיפרת לשון הרע עליו נהרגו כל בעלי הריגה. ידיך שלא נמצא בהן דבר גזל מה יעשו לך בני עולה. רגליך שלא יקדמוך לדבר עבירה מה יעשו לך מלאכי מות. בכל זמן ובכל עידן זכור את כוראך בכל עת דברי אלה יהיו על לבך ושמור פיך ולשונך ושמור מצרות נפשך. ד"א שלשה חדשים הראשונים הוולד דר במדור התחתון שלשה חדשים האמצעיים הוולד דר במדור העליון וכיון שהגיע זמנו לצאת מתגלגל ויורד ממדור למדור והם הם חבליה של אשה. איש יורד פניו למטה ואשה פניה למעלה. סימן זה יהיה בידך הוא כדרכו והיא כדרכה שמתוך הדבר הזה אחת למד שמתוך הלבן ומלובן ומזורו הוולד נוצר. הוי יודע שאין לו ימים טובים לאדם אלא באותם הימים ששרוי במעי אמו שנאמר מי יתנני כירחי קדם. לעולם אל יגנה אדם מקום ביאתו אפילו אדם בא מפיה של אשה או מעיניה עדיין מכוער היה ועכשיו שיצא ממקום שאין העין יכולה לראותו מלוכלך ומטונף מכל אבריו. עליו אמ' אליפז התימני עושה גדולות ואין חקר נפלאות עד אין מספר:

תם סדר יצירת הולד:

על ההריון ואותו המלאך ליל' שמו. ולמה נקרא שמו לילה מפני שאין אומנותו אלא בלילה. מפני זה אמר רבי יוחנן שאסור לאדם לשמש ביום שנאמר יאבד יום אולד בו והלילה אמ' הורה גבר. כיצד הולד דר במעי אמו מקופל ומונח כפינקס ראשו מונח לו בין יריכותיו וב' ידיו על צדיו ושתי אציליו על שתי עקיביו פיו וכל נקביו סתומים אך טיבורו שהוא פתוח משם יורד המאכל ממנה שאמו אוכלת ושותה ואינו מוצא רוח מן שום נקב שאם יצא רוח מן הנקבים שמא יהרג את אמו אבל נר דלוק מונחת לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו שנאמר בהילו נירו עלי ראשי וגו': ואל תחמה כי כמו שהאד' ישן כאן ורואה חלו' באספמיה וכשמתעורר משנתו אין לו מאומה בידו ממה שראה כך דין הולד. וכיון שיצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח. וכיון שהגיע זמנו לצאת הקב"ה אומר לו בני הוי יודע שאני יצאתיך ואני עתיד לעשות עמך דין וחשבון הוי לפני צדיק ותמים ואל תהי לפני רשע ואפילו אם אומר' עליך צדיק אחר הוי בעיניך כרשע שאפילו שיחה קלה שבין אשה לבעלה מגידין לו בשעת מיתתו שנאמר כי הנה יוצר הרים ובורא רוח מגיד לאד' מה שיחו ובעבור כל זה אינו יוצא משם אלא עד שמשביעו שנאמר כי נשבעתי נאם ה' יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב כי לי תכרע כל ברך זה יום המיתה תשבע כל לשון זה יום הלידה. ואם תאמ' לאיש פלוני ממון ולי אין ממון כל הממון שלי הוא שנאמר לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות. ואם תאמר איש פלוני עשיר ואני עני ואין לי עושר דע לך פלוני שאין כל אדם זוכה לשתי שולחנו' אם זכית' לממון עשה מהן צדקה עד שהן בידך שהרי כנפים יש לו ובשמים הוא פורח שנאמר התעייף עיניך בו וגומ'. ואם תאמר איש פלוני גבור ואני אינו גבור אינו נקרא גבור אלא בתורה שנאמר ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושה דברו וגומ' דברי אלה יהיו על לבך. ודע מה למעלה. אל תשמיע לאזניך דברים בטלי' שהן מאזינות אותו לדינה של גיהנם. אל תחן עיניך בממון שאינו שלך ועל אשת איש שאינ' שלך שאלו העניינים מאפילות אותך כאישון חושך. ואל ידבר פיה לשון הרע שהוא נכנס תחילה לדין. אל ימצא בידך גול שכל איבריך מעידין בך. אל יקדמוך רגליך לדבר עבירה שמא יקדמוך מלאכי מורת. אל תתיירא מבית דין שלמטה שהרי עידיך אומ' הוי ממון הן (?). הוי מתיירא מבית דין שלמעלה שהרי עדים יש לך שם. אם עשית

הוולד דר במדור התחתון. ג' חדשים האמצעיים הוולד דר במדור האמצ'. האחרוני' הוולד דר במדור העליון. עד שלשה ימי' יבקש אדם רחמ' לפני הק' שלא יסריח. משלשה ועד ארבעי' יום יבקש רחמ' שיהא בן זכר. ומארבעים יום ועד שלשה חדשים יבקש אדם רחמ' שלא יהיה סנדל. ומשלשה חדשי' ועד ששה יבקש אדם רחמים שלא יהא נפל. ומששה ועד ט' חדשי' יבקש רחמ' שיצא לשלום. וכי אדם יכול להוציאו משם לשלום לאו אלא הק' ישתכח שמו ויתעלה זכרו של מלך מלכי המלכים עושה לו דלתות ובריחים ומוציאו משם לשלום. רבי אליעזר אומר כשם שדלתות לבית כן יש דלתו' לאש' שנאמר כי סגר דלתי בטני. רבי יהושע אומר כשם שמפתיחות לבית כך מפתיחות לאשרה שני' וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה. ר' עקיבא אומ' כשם שצירי' לבית כך צירים לאשה שני' ותכרע ותלד כי נהפכו עליה ציריה. תינוקת שלא הגיע זמנה להנשא ונשאת בית שמאי אומ' משמשת כמוך שמא תתעבר ותמות. ובית הלל אומר משמשת כדרכה ומן השמים ירחמו אותה. זכתה האם ולא זכה האב. אי נמי זכה האב ולא זכתה האם אין הוולד מתקיים עד שיהיו שניהם שוים כאחד בתפילה וברחמים שני' ויעתר לו יי' וזהר רבקה אשתו. מכאן אתה למד כי שלשה שותפין יש בו באדם. ואלו הן הק' ואביו ואמו. לבן שהאיש מזריע ממנו נוצרים עצמות. וגידים. ומוח. וצפרנים. ולבן שבעינים. ארום שהאשרה מזרעת ממנה נוצרים עור. ובשר. ודם. ושחור שבעינים. רוח ונשמה קלסתר פנים חכמ' ודיעה וכינה וגבורה נותנין מלפני המקום. וכיון שנפטר אדם לעולמו נאמן הקב"ה נוטל חלקו וחלק אביו ואמו ועמלם מניחו לפניהם. אמר ר' אליעזר אין יציר' האברים של אדם אלא כפירות מה פירות הללו קליפה שלהן נוצר תחילה ואחר כך נגמר הפרי בתוך הקליפה ואף גם כן העור של אדם נוצר תחלה ואחר כך נוצרין עצמו' וגידיו' והורידין ומוח הראש והקרומו' שבתוך הגולגולת ושיקוי העצמות של רמ"ח אברים של אדם שאלו נוצרין העצמו' תחלה והיו מפקיעין ארץ מעי' וממיתו' את האש'. הא כיצד בא מלאך הממונ' על ההריון ונוטל טיפה של זרע שניהם כאחת ועומד לפני הקב"ה ואומר ר"ש נטלתי טיפה זו של זרע שניה' כאח' מה אתה או' וגזור עליה חכ' יהא או טיפש יהא עני יהא או עשיר יהא חוגר יהא או אילם יהא ואלו צדיק או רשע יהא אינו אומר לו. אלא מי שגזור לאותו מלאך הממונה

התנוק מהלך בגסות ומשתבח בבהירותו כשהוא בן י"ח שנים. עולם חמישי דומה לחמור שנותנין אוסף על כתפו כך מניחין עליו ונותנין לו אשה ומוליד בנים וכנות ומחזר אחר פרנסת בניו ובני ביתו. עולם ששי דומה לכלב שמחזר אחר פרנסתו וחוטף לכלבן בחצוף למזונותיו וגונב מזה וגוזל לזה ואינו מתבייש. עולם שביעי דומה לכלום כי נשחנה מכל דבר גם בני ביתו מקלליו ואותו ומבקשין מיתתו ואפילו תינוקות משחקין ממנו. לסוף הגיע זמנו למות ואז בא המלאך אצלו ואומר לו מכיר אתה לי והוא אומר הן א"ל ולמה באת היום אצלי וא"ל להוציאך מן העולם מיד בוכה ומשמיע קולו מתחילת העולם ועד סופו ואין כל בריה יכולה לשמוע קולו אלא חרנגול בלבד. ואומר למלאך והלא הוצאתני משתי עולמות והנחתני בעולם הזה אשר אני דר ואומר לו המלאך והלא כבר אמרתי לך שעל כרחך נוצרת ונולדת ותמות ועתיד אתה ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. והרי הן ארבע עולמות שהראה הקב"ה לאלהו ז"ל שנ' צא ועמדת לפני י"י בהר אמר הקב"ה לאלהו מה הן ארבע א"ל רבוני של עולם איני יודע א"ל הקב"ה אילו הן ארבע עולמות שאדם עובר בהן רוח גדול חזק זה העולם הזה שהוא דומה לרוח ואחר הרוח רעש כלומר אחר העולם הזה יום המיתה שהוא מרעיש כל גופו של אדם ואחר הרעש אש כלומר אחר יום המיתה דינה של גיהנם שהוא אש אחר האש קול דממה דקה כלומר אחר אור של גיהנם יום דין הגדול שהוא דממה דקה:

ה ע ת ק ה א ח ר ת :

(מכאן ואילך העתקתי מספר לקוטי הפרדס לרש"י ז"ל)

יצירת הולד. ר' אלעזר אומר האיש מזריע לבן והאשה מזרעת אדום ומתערבין זה בזה ומהם הוולד נוצר כרצונו של הקב"ה הולכת טיפה סרוחה ונופלת לחוכו. כיון שהולכת טיפה סרוחה ונופלת לחוכו מיד קפא כחלב שנאמ' הלא כחלב תתיכני וכגיבנה תקפיאני. עור ובשר תלבישני וגו'. ומניין שאין הוולד נוצר אלא מראשו שנ' ממעי אמי אתה גווי. אבא שאול אומ' מטיבורו משלח שרשיו אילך ואילך. מארבעים יום ועד ששים יום נכר אם זכר ואם נקבה. ואמ' כי ביום תשעים אסור לשמש מיטתו. וכל המשמש מיטתו ביום תשעים הרי זה כאילו שופך דמים: ג' חדשי הראשונים

היה אותו רוח א"ל לאו א"ל אותו שאתה רואה באותו כבוד ובאותה מעלה נוצר כמותך במעי אמו וכן זרה וזרה ושמרו חוקי ומשפטי הקב"ה אם תעשה כמותם אחר מותך כאשר מתו הם תזכה למעלה הזאת ולכבוד הזה כאשר אתה רואה ואם לאו סופך לילך אל המקום אשר אראך. ולערב מוליכו לגיהנם ומראה לו הרשעים שמלאכי חבלה מטרידין אותם וחובטין ומכין אותם במקלות של אש והם צועקין אוי ואבוי ואין מרחמין עליהם ואומר לו המלאך בני הידעת מי המה אילו הנשרפין ואומר לאו וא"ל תדע שאילו נוצרו מטיפה סרוחה במעי אמן ויצאו לעולם אך לא שמרו עדות וחוקות הקב"ה לכך באו לחרפה זו ועתה בני תדע כי סופך לצאת מן המקום הזה ולמות לכן אל תהי רשע אך תהי צדיק ותחי' לעולם ומניין שכך הוא שנ' יתמך דברי לכך שמר מצותי וחיה ומטייל אותו מן הבקר ועד הערב ומראין לו כל מקום שידרוך כף רגלו ומקום שעתיד לדור בו ומקום שעתיד ליקבר בו ואחר כך מראה לו עולם הטובים והרע' לערב חזור אותו למעי אמו והקב"ה עושה לו דלתים וכריח שנ' ויסך בדלתים ים בגיחו מרחם יצא וכתיב ואשי' דברי בפוך וכצל ידי כסיתך ואומר לו הקב"ה עד פה תבא ולא תוסיף. ומונח הולך במעי אמו ט' חדשים ג' חדשים הראשונים הוא דר במדור התחתון וג' אמצעיים במדור האמצעי וג' האחרונים במדור העליון ואוכל מכל מה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה ואינו מוצא רעי שאלמלא כך תמות אמו ולכך נאמר עושה גדולות וגו' וכאשר הגיע זמנו לצאת בא אותו המלאך ואומר לו צא כי הגיע זמנך לצאת לעולם והוא משיב והלא כבר אמרתי בפני מי שאמר והי' העולם שדי לי מן העולם אשר הייתי דר ואומר לו עולם שאני מכניסך יפה הוא ועוד שעל כרחך אתה נוצר במעי אמן ועל כרחך אתה נולד ותצא לעולם מיד בוכה הוא ולמה הוא בוכה מאותו עולם שהי' בו שמניחו וביציאתו מכה אותו תחת חוטמו ומכבה הנר אשר על ראשו ומוציאו על כרחו ושוכח כל אשר ראה וביציאתו בוכה ולמה מפני שמחליפין לו שבעה עולמות באותו שעה. עולם ראשון דומה למלך שהכל שואלין בשלומו ומתאווים לראותו ומנשקין ומחבקין אותו מפני שהוא בן שנה. עולם שני דומה לחזיר שהוא תדיר בתוך אשפתות כך הוא בשתי שנים הוא תדיר בצואה ובפרש. עולם שלישי דומה לגדי שהוא מרקד במרעה כך הוא מרקד לכאן ולכאן עד שהוא בן חמש שנים. עולם רביעי דומה לסוס כשהוא הולך בסריטיא בגסורת הרוח כך

סדר יצירת הולד:

כיצד יצירת הולד אמר ר' יוחנן מאי דכתיב עושה גדולות ואין חקר נפלאות עד אין מספר אילו גדולות ונפלאות שהקב"ה עושה ביצירת הולד שבשעה שאדם בא לשמש מטתו עם אשתו הקב"ה קורא למלאך הממונה על ההריון ואומר לו דע כי פלוני מזריע הלילה יצירת האדם ואתה לך ושמור אותה טיפה וטול אותה בספל וזרה אותה בגורן לשלש מאות וששים וחמשה חלקים והוא עושה כך ונוטל הטיפה ומביאה לפני הקב"ה ואומר לפניו רבוני של עולם עשיתי ככל אשר צויתני וטיפה זו מה תהא עליה גזור עליה כרצונך מיד הקב"ה גזור עליה אם גבור או חלש אם ארוך או גוע זכר או נקיבה טיפש או חכם עשיר או עני אבל צדיק או רשע אינו גזור דאמרינן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים מיד רומז הקב"ה למלאך הממונה על הרוחות ואומר לו הבא לי רוח פלוני שכך וכך הם עושים בהבראם מיום שנברא העולם עד שכלה העולם. חכה בא לפני הקב"ה ומשתחוה לפניו באותה שעה אמר לו הקב"ה הכנס בטיפה זו מיד פותח הרוח את פיו ואומר לו רבוני של עולם די לי בעולם שהייתי מיום שנבראתי אם רצונך אל תכניסני בטיפה זו סרוחה כי קדושה וטהורה אני א"ל הקב"ה העולם אשר אני מכניסך הוא טוב מן העולם אשר היית וכשיצרתך לא יצרתך אלא לטיפה זו מיד מכניסו הקב"ה על כרחו בתוך אותה טיפה וחוזר המלאך ומחזיר הרוח בתוך מעי אמו ומזמן שם שני מלאכים ושומרים אותו שלא יפול ומניחים לו נר דלוק על ראשו שני' בהלו נרו עלי ראשי ומביט ורואה מתחלת העולם ועד סופו ובבקר נוטלו המלאך ומוליכו לגן עדן ומראה לו הצדיקים היושבים בכבוד ואומר לו תדע למי

אם צדיק גמור הוא פוטרין אותו מן הדין ואם רשע גמור הוא
 דנין אותו בדינים חמורים. אמרו בשעה שאדם נפטר מן העולם לא
 די שהוא נבהל ממלאך המות שכלו מלא עינים וחרבו שלופה בידו
 אלא שואל לו כלום עסקת בתורה ובגמילות חסדים והמלכת לקונך
 שחרית וערבית והמלכת את חבירך בנחת רוח. אם יש בו דברים
 הללו זורק אותו טפה לתוך פיו ויוצאת נשמתו בלא צער כמושה
 נימא מחלב. ואם אין בו דברים הללו יוצאת נשמתו מגופו כגרירת
 קוצים מן הצמר. וכשבא מלאך המות אומר לו צדיק קונך שלחני
 אליך. מיד מתחנן לו. אומר לו שעה זו אי אפשר לעכרה אלא
 ששמעתי מאחורי הפרגוד שהקדוש ב"ה מתקן לך מדור בגן עדן:
פרק חמישי: בשעת הדין אומר לו הקב"ה לאדם.
 טורח גדול היה לי עליך שיצרתך במעי אמך ולא היית נפל וכשיצאת
 לאור העולם תקנתי לך מזונות והצלתיך מן היסורים כלום עסקת
 בתורה ועשית גמילות חסדים לפני. אם יש בו דברים הללו פוטרין
 אותו מיד מן הדין ואם לאו מוסרין אותו לחמשה מלאכי חבלה
 כנגד ה' חומשי תורה א' מכה וא' מונה כדרך שמכין ומונין בב"ד
 ושלישי מוציא אור מגופו ככבשן שהאור יוצא ממנו. הד' מביא
 עשבים מרים וחמוצים מן ההרים. שאם גזל מחבירו אומרים לו
 דקדק בשינך לפי שאכלת גזל בשינך. הה' מכה את אביו ואת אמו
 ואומר להם מפני מה לא הדרכתם את בניכם ללמוד תורה ומעשים
 טובים כרי שיעשה מצות ומעשים טובים ויפריש ממעשים רעים.
 מיד נותנין לו רשות להכות את אביו ואת אמו ואם קרא ולא קיים
 מלקין אותו בפניהם:

סליק מסכת חבוט הקבר:

ומושיבין אותו בדִין א"ר יהושע כמין שלשלת יש ביד מלאך מורח
חצירה של אש וחציה של ברזל מכה בה פעם א' וכו') ומעמידו
ומחייבו בדִין. אריב"ל חציו אש ושלשלת ברזל בידו פעם א' אכריו
מתפרקים שניה עצמותיו מתפרקים. ובאין מלאכי השרת ומלקטים
אותן ומעמידין אותם ומכרה אותן פעם שלישית (ג' הרדב"ז עד
שנעשה אפר יום שני דנין אותו בכך ויום שלישי ביותר כיצר דנין
אותו משני עיניו. מב' אוניו ומשפתיו ולמה מפני שהוציא דבר תיפלות
ומלשונו מפני שהעיד עדות שקר ומחרף בני אדם כו') ומבקשין
ממנו דין ודנין אותו בכל מדה ומדה יום א' יום ב' בכך דנין אותו.
יום ג' דנין אותו במכות. מכהו מב' עיניו מפני שלא ראה ואמר.
ומאוניו מפני שלא שמע ואמר. ומשפתיו מפני שהוציא משפתיו
דברי תיפלות. ומלשונו מפני שהעיד עדות שקר. ומרגליו מפני
שהקדים רגליו לדבר עבירה. מכאן ארז"ל כל המקדים רגליו לדבר
עבירה מקדימין לו מלאך המות וכל המלשין על חבירו לשון הרע
מיתחו באסכרה:

פרק ג': אר"מ משום ר"א קשה יום הדין שהקב"ה דן את
האדם בקבר יותר מדין של גיהנם. דין גיהנם מעשרים שנה (ג'
הרדב"ז שאין דנין בחוכה אלא רשעים ומי"ג שנה ומעלה) אבל
דין הקבר אפילו צדיקים נדונין בו. אפילו גמולי חלב. אפי' יונקי
שדים נדונין בו. אפילו נפלים נדונין בה. אבל אמרו רז"ל הדר בא"י
ומת בע"ש קודם ששקעת החמה ונקבר בשעת חקיעת שופר בע"ש
אינו רואה דין הקבר. ומה יעשה שינצל מדין הקבר. יהי' אוהב
צדקות ואוהב חוכחות ואוהב גמילות חסדים ומכנים אורחים לתוך
ביתו ויתפלל תפלתו בכוונה אפילו מת בחו"ל ומת בע"ש אינו רואה
דין הקבר ואף לא דינה של גיהנם שנאמר ויאמר קראתי מצרה לי
מבטן שאול שועתי (יונה ב' ג') מצרה זה חבוט הקבר מבטן שאול
זה דינה של גיהנם. בן עזאי או' ג' דינין הן ושלשתם קשין זה
מזה ושלשתם לפני הקב"ה הם. רע"א וכי שלשתן לפני הקב"ה
והלוא דין קבר לבדו דנין אותו ודין גיהנם לבדו דנין אותו. ודין
שמים לפני הקב"ה הוא אם אין עליו דין פוטרין אותו מיד ואם
לאו דנין אותו דין ארוך:

פרק רביעי: א"ר יוסי בא וראה כמה בין כהמה לאדם
כהמה כמה יסורין סובלת בעולם. שוחטין אותה ומפשיטין אותה
ואין עליה דין. אבל אדם כמה יסורין סובל בעוה"ז ולאחר מיתתו

מסכת חבוט הקבר:

פרק ראשון: כיצד אדם מת באי' אליו מלאכי השרת.
אחד ממלאכי השרת וא' ממלאכי מות וא' סופר וא' שממונה עמו ואומר לו קום הגיע קצך (ובס' מ"ע מביא מיד יושב הסופר ומחשב ימיו ושנותיו). אומר להם עדיין לא הגיע קצי מיד פותח את עיניו ורואה מלאך (ושם הגי' מזדעזע ונופל על פניו ארו"ל) ארכו מסוף העול' עד סופו. מכף רגלו ועד קדקדו מלא עינים. לבושו אש כסותו אש כלו אש וסכין בידו וטפה של מרה תלוי בו. ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקורז ואינו מת עד שרואה הקב"ה בעצמו שנא' כי לא יראני האדם וחי (שמות ל"ג ג'). בחייהם אינם רואי' אבל רואי' במיתתם שנא' לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה (תהלי' כ"ב ל'). מיד מעיד על עצמו כל מה שעשה בעוה"ז והוא מעיד והקב"ה חותם. אם צדיק הוא מוסר נפשו לבעליו. אם רשע גמור הוא מקשה ערפו ומגביר יצרו. מכאן אמרו חז"ל אפילו בפטירתו של אדם רשע יצרו מתגבר עליו. ראב"י אומר כשם שמקשה ערפו בעוה"ז כך מקשה ערפו בשעת פטירתו שעומד בדין שנא' רשע יראה וכעס וגו' (שם קי"ב י'). בשעת פטירתו של צדיק מהו אומר הצדיק אבר וגו' (ישעי' נז) ובשעת פטירתו של רשע מהו אומר וכליעל כקוץ מונד וגו' (שמואל ב' כב):

פרק ב: שאלו (לפי גי' התשבי רזלמידיו לז) ארז ר' אליעזר כיצד דין חבוט הקבר א"ל בזמן שנפטר האדם מן העולם בא מלאך המות ויושב לו על קברו ומכה אותו בידו ואומר לו קום הגידרה שמך. א"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שאיני יודע מה שמי. מיד מכניס רוח ונשמה בגופו (הרדב"ז גורס בפיו ומעמידין

פרק רביעי: כל י"ב חודש נעשי' אפר והרוח מפורתן
 תחת רגלי הצדיקי' דכתיב ועסותם רשעי' כי יהיו אפר תחת כפות
 רגליכם (מלאכי ג' כט) ואח"כ נשמתן חוזרת בהם והם יוצאי' מניהנם
 ופניהם שחורי' כשולי קדירה והם מצדיקי' עליה' את הדין ואומרי'
 יפה גזרת עלינו יפה דנתנו. לך ה' הצדקה ולנו כושת הפני' כיו'
 הזה. אבל אומות העולם עובדי ע"ז דנים אות' בו' מדורות של אש
 ובכל מדור ומדור י"ב חודש. ונהר דינור יוצא מתחת כסא הכבוד
 ויורד עליהם והולך מסוף העול' ועד סופו. וז' מדורות יש בגיהנם
 ובכל מדור ומדור יש בו ששת אלפי' בתים ובכל בית ובית יש בו
 ששת אלפי' חלונות ובכל חלון וחלון יש בו ששת אלפי' כרי מרה.
 וכולם מזומני' לסופרי' ולדיינים. ולאותה שעה אמר שלמה ונהמת
 באחריתך ככלות בשרך ושארך וגו'. וא' מהם אינו נמלט אלא א"כ
 יש בו תורה ומע"ט. אחרי כל זאת הקב"ה מרחם על בריותיו שנא'
 כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מלפני יעטוף ונשמות
 אני עשיתי:

סליק מסכת גיהנם:

צלמות לא אירע רע כו' שבטך ומשענתך המדה ינחמוני (תהלים כ"ג ד'). שבטך אלו היסורין. ומשענתך זו התורה:

פרק שני: ר' יוחנן פתח. ועיני רשעים תכלינה ומנום אבר מנהם ותקותם מפח נפש (איוב י"א כ'). גוף שאינו כלל ונשמתו יוצאת באש שאינו נכבה עליהם הכתוב אומר כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה (ישעי' ס"ו כ"ד): א"ר יהושע ב"ל פעם א' הלכתי בדרך ומצאתי אליהו הנביא ז"ל א"ל רצונך שאעמידך על שער גיהנם. אמרתי לו הן. הראני בני אדם שתלויין בחוטמיהן. ובני אדם שתלויין בידיהם. וב"א שתלויין בלשוניהם. וב"א שתלויין ברגליהם. והראני נשים שתלויות בדדיהן. והראני בני אדם שתלויין בעיניהם. והראני ב"א שמאכילין אותם בשרם. ובני אדם שמאכילין אותו גחלי רחמים. ובני אדם יושבי חיים ותולעים אוכלי אותם. אמר לי אלו שכחוב עליהם כי תולעתם לא תמות. והראני בני אדם שמאכילין אותו חול דק והיו מאכילים אותם בעל כרחם ושיניהם נשברות. והקב"ה אומר להם רשעים כשאכלתם את הגזל ה' מחוק בפיכם ועתה אין בכם כח לאכול לקיים מה שנא' שיני רשעים שברה (תהלים ג' ח'). והראני בני אדם שמשליכין אותם מן האש לשלג ומן השלג לאש כרועה זרה שרועה ארץ צאנו מהר להר ועליהם הכתוב אומר כצאן לשאול שחו מות ירעם וירדו בם ישרים לבקר וצורם לבלות שאול מזבול לו (שם מ"ט טו): אמר ר' יוחנן כל מלאך ומלאך ממונה להפרע עונש עבירה אחת. זה בא ודן אותו והולך לו. וכן השני. וכן השלישי. וכן כולם עד שמשלימין לכל עבירות שיש בידו. מלה"ד לבעל חוב שהיו לו בעלי חוב הרבה והוליקוהו אצל המלך א"ל המלך מה אעשה לכם לכו וחלקוהו ביניכם. באותה שעה נפשו נמסרת בגיהנם למלאכים אכזרים ומחלקים אותו ביניהם:

פרק ג': תניא ג' יורדין לגיהנם ואין עולין. הבא על אשת איש. והמלכין פני חבירו ברבי'. והנשבע בשם ה' לשקר. וי"א אף המתכבד בקלון חבירו. והמסכסך בין איש לאשתו להביא מריבה ביניהם. בכל ערב שבת מוליכין אותן לשני הרים של שלג ומניחין אותן שם. ובמוצאי שבת מחזירי אותם למקומם. ומלאך יוצא ודוחף אותם ומחזיר אותם למקומם בגיהנם. ומהן נוטלין שלג ונותנין תחת בית שחיהם כדי לצנן אותם בששת ימי החול והקב"ה אומר להם רשעי' אזוי לכם שאף בגיהנם אתם גוזלי' שנא' ציר גס חום יגזלו מימי שלג שאול חטאו (איוב כ"ד יט) כלומר אף בשאול חטאו:

מסכת גיהנם:

כתיב לפני זעמו מי יעמוד ומי יקום בחרון אפו (נחום א')
ר' זעירא פתח לעלוקה שתי בנורא הב הב (משלי למ"ד ט"ו) א"ר
אליעזר שתי כתות של מלאכים עומדים על פתחי גיהנם. ואומרות
הב הב אייתי אייתי. ולמה נקרא שמו גיהנם שקול נהמחה הולך מסוף
העולם עד סופו. ולמה נקרא שמו תפתה שהכל נכנסים שם בפתוי
של יצה"ר:

פרק ראשון: ר' יוחנן פתח עוברי בעמק הבכא מעין ישיחורו
גם ברכות יעטה מורה (תהלים פ"ד) מלמד שהרשע מתודה כשם
שהמצורע מתודה ואומר אני פלוני בן פלוני עברתי עבירה פלונית
במקום פלוני ביום פלוני בפני פלוני במעמד פלוני ופלוני. ג' שערים
יש בגיהנם א' בים. א' במדבר. א' בישוב. זו שבים מנין שנאמר
מבטן שאול שועתי שמעת קולי (יונה ב' ג'). זו שבמדבר מנין שנאמר
וירדו חיים שאולה (במדבר י"ז ל"ג). זו שבישוב מנין שנא' נאום ה'
אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים (ישעי' ל"א ט'). חמשה מיני אש
יש בגיהנם. אש אוכלת ושותה. שותה ואינה אוכלת. אוכלת ואינה
שותה. לא אוכלת ולא שותה. ויש אש אוכלת אש. יש בה גחלים
כהרים ויש בה גחלים כגבעות ויש בה גחלים כים המלח. יש בה גחלים
כאבנים גדולות יש בה נהרות של זפת ושל גפרית מושכין ורותחין רתמים
רתמים: גזר דינו של רשע מלאכי חבלה דוחפין אותו על פניו ואחרים
מקבלי' אותו מהם ודוחפין אותו לפני אור של גיהנם. ופוערת פיה וכולעתו
שנאמר לכן הרחיבה שאול נפשה ופוערת פיה לכלי חוק וירד הדרה
והמונה ושאונה ועלו בה (שם ה' י"ד). למי שאין בידו מצוה אחת
שמכריעו לכף זכות אבל מי שיש בידו תורה ומעשים טובי' ויסורי'
רבים באים עליו ניצול מדינה של גיהנם שנאמר גם כי אלך בגיא

על כן בני ישראל מהיום ההוא בכל גלותם שומרים הימים האלה ויקראו להם ימי משחה ושמחה מחמשה ועשרים לחדש כסלו שמנה ימים: מן העת ההיא ועד העולם לא יסורו מהם אשר היו בבית מקדשם הכהנים והלויים וחכמיהם אשר קימו עליהם ועל בני בניהם עד עולם:

האל אשר עשה עמהם נס ופלא הוא יעשה עמנו נסים ונפלאות ויקויים בנו מקרא שכתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות אמן:

חם מגלת אנטיוכס:

בני אודה ממך כשמעון בן יעקב אשר הרג יושבי שכם: יונתן בני אודה ממך
 אודה ממך כאבנר בן נר שר צבא ישראל. יונתן בני אודה ממך
 כיונתן בן שאול אשר הרג עם פלשתים: אלעזר בני אודה ממך
 כפנחס בן אלעזר אשר קנא לאלהיו והציל את בני ישראל: על זה יצאו
 חמשה בני מתתיה ביום הזה וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב
 ויהרג מהם יהודה: באותה שעה כאשר ראו בני מתתיה כי נהרג
 יהודה שבו ויבאו אל אביהם: ויאמר להם למה שבתם ויענו ויאמרו
 על אשר נהרג אחינו אשר היה חשוב ככלנו: ויען מתתיה אביהם
 ויאמר אני אצא עמכם ואלחם בעמים פן יאבדו בית ישראל ואחם
 נבהלחם על אחיכם: ויצא מתתיה ביום ההוא עם בניו וילחמו
 בעמים: ואלהי השמים נתן כל גבורי העמים בידם ויהרגו בהם
 הרג רב כל אחוי חרב וכל משכי קשת שרי החיל והסגנים לא
 נותר בהם שריד וינוסו שאר העמים למדינות הים: ואלעזר היה
 מתעסק להמית את הפילים ויטבע בפרש הפילים. וכאשר שבו
 בקשוהו ואחר כך מצאוהו אשר טבע בפרש הפילים: וישמחו בני
 ישראל כי נתנו בידיהם שנאיהם. מהם שרפו באש ומהם דקרו
 בחרב ומהם חלו על העץ: וכגרים הרשע המטעה את עמו שרפו
 אותו בירי ישראל באש: ואז המלך אנטיוכס כאשר שמע אשר
 נהרגו בגרים הרשע וכל שרי החיל אשר עמו נכנס בספינה וינס
 למדינת הים. ויהי כל מקום אשר היה בא שמה מורדים בו וקורין
 אותו הכורח: אהרי כן באו בני חשמונאי לבית המקדש ויבנו את
 השערים הנשברים ויסגרו הפרצות ויטהרו את העזרה מן ההרוגים
 ומן הטומאות: ויבקשו שמן זית זך להדליק המנורה ולא מצאו כי
 אם צלוחית אחת אשר היתה חתומה בטבעת כהן גדול וידעו כי
 היתה טהור. והיה בה כשיעור הדלקת יום אחד. ואלהי השמים
 אשר שכן שמו שם נתן ברכה והדליקו ממנה שמונה ימים: על
 כן קימו בני חשמונאי קיום וחזקו איסר ובני ישראל עמם כאחד
 לעשות שמונה ימים האלה ימי משחה ושמחה כימי מועדים הכתובים
 בתורה: ולהדליק בהם נרות להודיע אשר עשה להם אלהי השמים
 נצוחים. ולכן אסור לספוד בהם ולא לגזור (בהם) צום ותענית.
 זולתי אשר מקובל עליו לפני זה ויתפלל לפני אלהיו: אך חשמונאי
 ובניו ואחיהם לא גזרו בהם לבטל עבדת מלאכה במקדש. ומן העת
 ההיא לא היה שם למלכות יון: ויקבלו המלכות בני חשמונאי ובני
 בניהם מהעת הזאת עד חרבן בית האלהים מאתים ושש שנים:

אשר כרת עמנו. ברית אבותינו לא נבטל ממנו שבת ראש חדש ומילה מבני בנינו לא יוסר: ותפל בנה לארץ ותפול אחריו וימותו שניהם כאחד. ורבים מבני ישראל אשר היו עושים כן בימים ההם ולא שנו ברית אבותם: בזמן ההוא אמרו בני ישראל אלה לאלה באו ונלך ונשבות במערה פן נחלל את יום השבת. וילשינו אותם לפני בגרים: אז בגרים הרשע שלח אנשים חלוצים ויבאו וישבו על פי המערה ויאמרו אליהם יהודים צאו אלינו אכלו מלחמנו ושחו מייננו ומעשנו תהיו עושים: ויענו בני ישראל ויאמרו אלה לאלה זוכרים אנחנו אשר צונו ה' על הר סיני ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבות. עתה טוב לנו אשר נמות במערה מאשר נחלל את יום השבת: בהיות זה כאשר יצאו אליהם היהודים ויבאו עצים וישרפו על פי המערה וימותו כאלף איש ואשרה: אחרי כן יצאו חמשה בני מתתיה יוחנן וארבעה אחיו וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב ויגרשום לאיי הים כי בטחו בה' אלהי השמים: אז בגרים הרשע נכנס בספינה אחת וינס אל אנטיוכיא אל המלך ועמו אנשים פליטי חרב: ויען בגרים ויאמר לאנטיוכס המלך אתה המלך שמת צווי לבטל מן היהודים שבת ראש חדש ומילה מרמה גדולה ומרד בתוכה: אשר אם ילכו כל העמים והאומות וכל הלשונות לא יוכלו לחמשה בני מתתיהו מאריות הם חזקים ומנשרים הם קלים ומדוכים הם ממהרים: עתה המלך עצתי תיטב עליך ולא תלחם באנשים מעט כי אם תלחם בהם ותבוש בעיני כל המלכים: לכן כתוב ושלח ספרים בכל מדינות מלכותך ויבאו שרי החילות ולא ישאר מהם אחד וגם פילים מלובשים שריונים יהיו בהם: ויטב הדבר בעיני אנטיוכס המלך וישלח ספרים בכל מדינות מלכותו ויבאו שרי עם ועם ומלכות ממלכות ופילים מלובשים שריונים עמהם באו: שנית קם בגרים הרשע ויבא לירושלים בקע החומה וינתק המבוא וישבר במקדש שלש עשרה פרצות וגם מן האבנים שבר עד אשר היו כעפר. ויחשב בלבו ויאמר הפעם הזאת לא יוכלו לי כי רב חילי ועוז ידי ואלהי השמים לא חשב כן: וכשמוע חמשה בני מתתיה קמו ויבאו למצפה גלעד אשר היה שם פליטה לבית ישראל בימי שמואל הנביא: צום גזרו וישבו על העפר לבקש רחמים מלפני אלהי השמים: אז נפל בלבם עצה טובה יהודה הבכור שמעון השני השלישי יוחנן הרביעי יונתן חמישי אלעזר: ויברך אותם אביהם וכן אמר יהודה בני אודה ממך כיהודה בן יעקב אשר היה נמשל כאריה: שמעון

תחת בגדיו עטופה: ויבא לירושלים ויעמד בשער המלך ויקרא
 לשוערים ויאמר להם אני יוחנן בן מתתיה באתי לבוא לפני נקנור.
 ואז באו השוערים והשומרים ויאמרו לו הכהן הגדול מהיהודים עומד
 בפתח ויען נקנור ויאמר להם בא יבא: ואז יוחנן הובא לפני נקנור
 ויען נקנור ויאמר ליוחנן אתה הוא אחד מן המורדים אשר מרדו
 במלך ואינם רוצים בשלום מלכותו: ויען יוחנן לפני נקנור ויאמר
 אדני אני הוא עתה באתי לפניך אשר תרצה אעשה: ויען נקנור
 ויאמר ליוחנן אם כרצוני אתה עושה קח חזיר ושחטהו על הבמה
 ותלבש בגדי מלכות ותרכב על סוס המלך וכאחד מאוהבי המלך
 תהיה: וכאשר שמע יוחנן השיבו דבר אדני אני ירא מבני ישראל
 פן ישמעו כי עשיתי כן ויסקלוני באבנים: עתה יצא כל איש מלפניך
 פן יודיעום. אז נקנור הוציא מלפניו כל איש: בעת ההיא נשא יוחנן
 בן מתתיה עיניו לאהי שמים ותקן תפלתו לפני אלהיו. ויאמר אלהי
 ואהי אבותי אברהם יצחק ויעקב אל תתנני נא ביד הערל הזה כי
 אם יהרגני ילך וישתבח בבית דגון אלהיו ויאמר אלהי נתנו בידי:
 באותה שעה פסע עליו שלש פסיעות ויתקע החרב בלבו וישלך
 אותו חלל בעזרת הקדש לפני אלהי השמים: ענה יוחנן ויאמר אלהי
 לא תשים עלי חטא כי הרגתי בקדש עתה כן תתן את כל העמים
 אשר באו עמו להצר ליהודה ולירושלים: אז יצא יוחנן בן מתתיה
 ביום ההוא וילחם בעמים ויהרג בהם הרג רב: מספר ההרגים
 אשר הרג ביום ההוא שבע מאות אלף ושנים ושבעים אלף אשר
 היו דורגים אלה לאלה: בשובו בנה עמוד ויקרא על שמו ממית
 החזקים: ויהי כאשר שמע אנטיוכס המלך כי נהרג משנהו נקנור
 צר לו למאוד וישלח לו להביא את בגדים הרשע המטעה את עמו:
 ויען אנטיוכס ויאמר לבגדים הלא ידעת אם לא שמעת אשר עשו
 לי בני ישראל הרגו חילי ויבוזו מחנותי ושרי: עתה על ממוניכם
 אתם בוטחים או כתיכם לכם הם. באו ונעלה עליהם ונבטל מהם
 הברית אשר כרת להם אלהי השמים שבת ר"ח ומילה: אז בגדים
 הרשע וכל מחנותיו בא לירושלים ויהרג בהם הרג רב ויגזור כר
 גזרה גמורה על שבת ראש חדש ומילה: בהיות זה כאשר היה
 המלך נחפז מצאו איש אשר מל בנו ויביאו האיש ואשתו ויתלו
 אותם כנגד הילד: וגם אישה אשר ילדה בן אחרי מות בעלה ותמל
 אותו לשמנה ימים. ותעל חומת ירושלים ובנה מהול בידה: ותען
 ותאמר לך אומרים בגדים הרשע אתם חושכים לבטל מאתנו הברית

מגלת אנטיוכם:

ויהי בימי אנטיוכם מלך יון מלך גדול וחזק היה ותקיף בממשלתו וכל המלכים ישמעו לו: והוא כבש מדינות רבות ומלכים חזקים והחריב טירותם והיכליהם שרף באש ואנשיהם בבית האסורים אסר: מימי אלכסנדרוס המלך לא קם מלך כמוהו בכל עבר הנהר: והוא בנה מדינה גדולה על חוף הים להיות לו לבית מלכות ויקרא לה מדינת אנטיוכיא על שמו: וגם בגרים משנהו בנה מדינה אחרת כנגדה ויקרא לה בגרים על שמו וכן שמוותן עד היום הזה: בשנת עשרים ושלוש שנים למלכו הוא שנת מאתים ושלוש עשרה לבנין בית אלהים שם פניו לעלות לירושלים: ויען ויאמר לשריו הלא ידעתם כי יש עם היהודים אשר בירושלים בינינו: לאלהינו אינם מקריבים ודתנו אינם עושים ודתי המלך עוזבים לעשות דתם: וגם הם מיחלים ליום שברון המלכים והשלטונים אומרים מתי ימלוך עלינו מלכנו ונשלוט בים וביבשה וכל העולם ינתן בידנו: אין כבוד למלכות להניח אלה על פני האדמה: עתה באו ונעלה עליהם ונבטל מהם את הברית אשר כרת להם אלהיהם שבת ראש חדש ומילה. וייטב הדבר בעיני שריו ובעיני כל חילו: באותה שעה קם אנטיוכם המלך וישלח את נקנור משנהו בחיל גדול ועם רב ויבא לעיר יהודה לירושלים ויהרוג בה הרג רב ויבן כמה בבית המקדש במקום אשר אמר אלהי ישראל לעבדיו הנביאים שם אשכון שכינתי לעולם. במקום ההוא שחטו את החזיר ויביאו את דמו לעזרת הקדש: ובהיות זה כאשר שמע יוחנן בן מתתיה כהן גדול כי זה המעשה נעשה נמלא קצף וחמה וזיו פניו נשתנה ויועץ בלבו מה שיכול לעשות על זה: ואז יוחנן בן מתתיה עשה לו חרב שתי זרחות ארכה זורת רחבה

נחמני באותה שעה תפס הקב"ה ע' שרים של מעלה משרי א"ה ורצע אותם במרצע של אש ואמר הרגו איש את קרובו ואם ימלט א' מהם נפשיכם תחת נפשו. וכשהיו היונים מורים חצים וחרכות באו המלאכים ונעצו אותם בלכם של היונים הוי חרכם תבוא בלכם וקשתותם תשברנה והיו בני חשמונאי רואים הנסים ואומרים ה' ילחם לנו. וכל מלך ומלך מהמלכים שנהרג היו באים המלאכים ומבזבזים ממונו והטילו לבתיהם של ישראל שהם לא היו יכולים ליטול את השלל מפני החללים. ואת חיילותיהם מהם שרפו בני ישראל מהם דקרו בחרב ומהם תלו על העץ ולבגרים הרשע שרפו אותו בית ישראל באש. ואז אנטיוכוס המלך כאשר שמע אשר נהרגו בגרים וכל שרי החיל אשר עמו וינס במדינות הים והיה כל מוצאו אותו אל המקום אשר היה בא שמה מורדים בו וקוראין אותו הכורח: **ואח"כ** באו בני חשמונאי לבירת המקדש ויבנו השערים ויסגרו הפרצות ויטהרו את העזרה מן ההרוגים ומהטומאות ויבקשו שמן זית זך להדליק את המנורה ולא מצאו כי אם צלוחית א' אשר היתה חתומה בטבעת הכ"ג וידעו כי היה טהור והיה בה כשיעור הדלקת יום א' ואלהי השמים אשר שכן שמו שם הניח ברכה בו והיו מוצאים כל לילה ולילה אחר עריכת הנרות האסוך מליאה שמן והעלו הנרות ממנה ח' ימים. ועל הצלתם ונס האסוך ההוא קבלו וקיימו היהודים עליהם ועל זרעם להיות עושים את ח' ימי חנוכה בהלל ובהודאה בכל שנה ושנה וזכרם לא יסוף מזרעם ברוך הרב את ריבנו ונוקם את נקמתינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשינו ברוך האל המושיע:

הם מדרש לחנוכה:

חיל בנבחרתם ובעזרם ומגינם אביהם שבשמים אשר בטחו בו וילחמו בעמים ויהרגו הרג רב אין חקר ואין מספר לא נשאר בהם עד אחד אפס בגרים אשר נס אל אנטוכיא אל המלך ועמו אנשים פליטי חרב מוכים ומעונים. ויעץ בגרים ויאמר לאנטיוכוס הן אתה שמת טעם לבטל מהם את השבת ר"ח ומילה נכול חכול אתה וכל העם אשר ברגליך אשר אם ילכו כל העמים וכל הלשונות לא יוכלון לעמוד בפני ה' בני מתתיה כ"ג מאריות גברו ומנשרים קלו:

ועתה המלך עצתי תיטב עליך ולא תלחם במתי מעט פן נהיה לבוז וקלם לעיני כל העמים ומלכי ארץ וכל לאומים. אם על המלך טוב יכתב ונשלוח ספרים בכל מדינות מלכותך ויבאו כל שרי עם ועם ולא ישאר מהם עד א' ויעש המלך כדבר בגרים. ויבאו מכל מדינות המלך שרי עם ועם עם אלפים וריבבות חיילות חלוצי צבא וכאשר ראה בגרים כי כביר מצאה ידו וחיילים יגבר ורב מאוד מחנהו אין חקר ואין מספר קם בגרים ויבא לירושלים ויצר עליה הוא החל לחרף מערכות אלהים חיים ומלך עולם ובקע החומה וינתק וישבר במקדש י"ג פרצות. ויחשוב בלבו לאמר הפעם הזאת לא יוכלו לי כי רב חילי וכי כביר מצאה ידי. א"ר יצחק בר נחמני אלף ופ' ריבוא גייסות באו עם בגרים הרשע ואמר לישראל שוטים אתם שתעשו מלחמה עם חיילים שאין להם שיעור אם תאמרו אלהיכם יביא מכול ככר נשבע שלא יביא מכול לעולם ואם גבריאלי יעמד בנו וישרוף אותנו כמו שעשה לסנחריב הרי אנו סכים עצמינו בדם חזיר ובש"ז של סוסים ולא יגעו בנו. נשאו ישראל עיניהם למרום ויאמרו לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד שלא יתבזה בעכו"ם עכשיו יאמרו אין לאלהיהם עצה אחרת וכך כתיב גדול העצה ורב העליליה אמר הקב"ה חייכם מחשבתי גדולה משלכם כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב. באותה שעה היו ישראל מצפים להרי מורח אולי יבאו להם עכו"ם פרהסיים לעזרם ואז חרה לו למתתיה כ"ג וא"ל לחשמונאי ולא כתוב ארור הגבר אשר שם בשר זרועו ומן ה' יסיר לבו וברוך הגבר אשר שם ה' מבטחו א"ל יפה אמרת אני זו' בני ואתה וג' בנים הם י"ב כנגד י"ב שבטי יה עדות לישראל מוכטח אני בק"כה שיעשה לנו נסים ונפלאות. ויצומו וילבשו שקים ואפר לבקש רחמים מלפני אלוהי השמים עזרם ומגינם של ישראל. וככלות להתפלל קמו מכרוע על ברכם עצמו עשתונוחם מנשרים קלו ומאריות גברו וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב. א"ר יצחק בר

אלף ושבע מאור ושנים ושבעים מבלעדי העם אשר נהרגו איש
בחרב רעהו:

ויהי כאשר שמע אנטיוכוס כי נהרג משנהו ניקנור ויצר לו
מאד וישלח ויקרא לכל שריו ועבדיו וגם למשנהו הגדול ויאמר
אליהם והאם בגוי הזה לא תתנקם נפשי אשר השחיתו וחיבלו
חיילותי ויבזו מחנותי ושריו ועתה מה אנו מחשים הבה נא נבא
אליהם למלחמה לבטל מהם את השבת וחדש ומילה ומי האלהים
אשר יציל אותם מירי. וישלח לבגרים בחיל גדול ועם רב ויבא
לירושלים ויצר עליה וימרו את אלהים עליון ויכעיסוהו בבמותם
ובפסיליהם יקניאוהו במזבח אלהים ויעבירו קול במחנה מטעם המלך
לאמר כל איש ישמור את שבתות ה' וחדש ומילה יומת. ורבים
מבני ישראל בימים ההם מסרו נפשם בעבור כבוד המקום כ"ה ולא
בטלו ברית אבותם. ואשה א' מבני הלויים מלחה את בנה לח'
ימים בתופים ובמחולות והיא עלתה על חומות ירושלים ובנה חתן
דמים מהול בידה ותען ותאמר לפני ה' כל זאת באחנו ולא שכחנוך
ולא שקרנו בכריחך לא נסוג אחור לבנו ותט אשורנו מני ארחיך
והשליכה עצמה מעל החומה וימותו שניהם. וכאלה רבים מבני
ישראל כמוהם היו עושים ולא שנו ברית אבותם ואת קדוש ישראל
יעריצו:

וקהל קדושים אמרו איש אל רעהו הנה דבר המלך בחימה
שפוכה לבטל ממנו את השבת דברי הרב ודברי תלמיד דברי מי
שומעים וכתוב בתורתנו ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות
הלא טוב לחסות בה' ונשבות את שבתותינו אם יחינו נחירה ואם
ימיתנו ומתנו. ויועצו לשבות במערה אחת הם נשיהם וטפם. ויאמרו
למלך לאמר הנה אנשים באו הנה במערה אחת לשבות את שבתותם.
וישלח המלך את חיילותיו חלוצים לצבא וישבו על פי המערה ויקראו
אותם אליהם בדבר המלך לאמר מדוע מריתם את דת המלך ועתה
באו נא וסורו נא אל משמעתו של מלך והצלתם את נפשותיכם
ממות. ויענו כל העם יחדיו לאמר אשר דבר ה' נעשה ונשמע אשר
ציונו על הר סיני ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות הלא
טוב לנו מות ביד ה' פה ולא נחלל את יום השבת ח"ו. וכאשר
ראו כל אנשי הצבא כי לא אבו הלך בדת מלכיהם ויביאו עצים
וישרפו על פי המערה וימותו לפני ה' כאלף איש ואשה:
ויהי כשמוע יוחנן בן מתתיה וד' אחיו ארז כל זאת אזרו

המלך ויקרא לשוערים ויאמר אליהם אני יוחנן בן מתתיה הנני בא
לבא לפני אדוניכם. ויאמרו נערי המלך אל המלך הנה יוחנן כהן
הגדול עומד בחצר. ויאמר המלך יבא ויבא יוחנן לפני המלך ויאמר
לו ניקנור מדוע אתה עובר את מצור המלך ואינך חפץ בשלום
מלכותו הלא ידעת אם לא שמעת כי יש לאל ידי בכח גבורה
חיילותי לעשות עמכם רע עד בלתי השאיר לכם שריד ופליט כי
אתה גם אותך הרגתי ואותם שרפתים כקש לפני רוח ומי בכל אלהי
הארצות אשר הצילו את ארצם מידי כי יציל ה' את ירושלים מידי.
ויען יוחנן למלך לאמור עתה באתי אליך ארץ כל אשר תחפוץ
אעשה לא אסור סמכותיך ימין ושמאל. ויאמר לו המלך במה יודע
איפה כי אתה סר אל משמעתי הלא כאשר תקרב אל המזבח
ועשה את חטאתך ואת עולתך בחלב ודם החזיר הזה ותלבש בגדי
מלכות אשר לבש בו המלך ותרכב על מרכבת המשנה אשר לי
ואשר ניתן כתר מלכות בראשך. ויאמר יוחנן אנכי אעשה כדברך
כאשר אדוני מצוה רק אין דבר כי יגורתי מפני האף והחימה עם
בני ישראל הן אזכח תועבת ה' על המזבח לעיניהם ולא יסקלוני
אך בזאת יאות לי לעשות כדברך בהוציאך כל איש מלפניך ואני
ואתה ואין זולתך ואז אעשה כדבר המלך. פן יודיעון הדבר אל עם
בני ישראל. ותטב הדבר בעיני המלך ויצו לאמר הוציאו כל איש
מעלי ולא עמד איש אתו לכל הנצבים עליו. ויהי בלכתם ויתפלל
יוחנן לפני ה' ויאמר ה' אלהי ישראל יושב הכרובים אתה הוא
האלהים לברך לכל ממלכות הארץ אתה עשית את השמים ואת
הארץ והטרה אונך ושמע פקח עיניך וראדה ושמע ארץ דברי
אנטיוכוס אשר שלחו לחרף מערכות אלהים חיים ומלך עולם אמנם
ה' החריבו מלכי אשור את הגוים ואת ארצם ונתנו את אלהיהם
באש כי לא אלהים המה כי אם מעשה ידי אדם עץ ואבן ויאבדום.
ואתה ה' אלהינו הושיענו נא מידו פן ילך וישתבח ויתפאר בביר
דגון אלהיו לאמר אלהי נחנם בידי וכחי ועוצם ידי עשה לי את
החיל הזה. וככלות עתרתו חיזק ואמץ לבבו ויאמר ה' אלהים זכרני
נא וחזקני נא אך הפעם הזה האלהים ואנקמה נקמת בני ישראל.
ויקרב יוחנן אליו ויתקע החרב בלבו ויהי כאשר כרע שם נפל שדוד
את פני הקדש. ויהי אך יצא יצא יוחנן כ"ג מאת פני הקדש וירע
בתרועה גדולה ויערוך מלחמה בעמים ויהרוג בהם הרג רב שבע

מדרש אחר לחנוכה:

בשנת כ"ג שנים למלך אנטיוכוס הוא שנת רי"ג לבנין בית שני רוח רעה נוססה בו וחרב חדה לשונו שלופה מתערה להכות ארץ בשבט פיו. ויען ויאמר לכל שריו ועבדיו הפרתמים היושבים ראשונה במלכות הלא תדעו הלא תשמעו כי הנה עם בני ישראל אשר בירושלים גוי עז פנים ודתיים שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים אשר גובה וגובה להם האומרים ידינו רמה ותמיד כל הימים מקוין שברון המלכים לאמר כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים וזרח בחשך אור לישרים ולכל בני ישראל יהיה אור במושבותם:

ולי אני המלך אין שוה להניחם ועתה קומו ונקומה עליהם למלחמה לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד הבה נתחכמה לו לבטל מהם ארץ השבת ומילר ור"ח וייטב הדבר בעיני שריו ועבדיו לעשות כדבר המלך. בעת ההיא שלח את ניקנור משנהו בחיל גדול ועם רב ויבא לירושלים ויצר עליה בקול ענות וחירופים לחרף מערכות אלהים ויהרוג בה הרג רב. א"ר שמעון בן יוחאי בת היתה לו למתתיה כ"ג שאין כיופיה בכל העולם ומקודשת לא' מבני חשמונאי ובא אחד מן היוונים ותפסה בבלוריתא והציע ספר תורה תחתיה ובא עליה בפני ארוסה. ולהעלות חימה ולנקים נקם בנה במה בבהמ"ק ושחטו דבר אחר ויביאו ארץ דמו אל עזרת הקודש. ורוח ה' לבשה את יוחנן בן מתתיה ויקנא קנאת ה' צבאות ויחמול על עם הקודש שהפזרה ישראל וילכוש בגדי נקם לנקום נקמת בני ישראל מארץ היוונים ויועץ בלכו ויעש לו חרב קטנה ויחגור אותה תחת מעילו. ויצא לרחוב העיר ויבא עד לפני שער

תחת נפשו שנ' ביום ההוא יפקוד ה' על צבא מרום במרום וגו'.
 מיד ירדו לארץ וכל יון שהיה חץ על קשתו לזרוק בישראל היה
 המלאך מחזירו ונועץ בלבו שנ' קשר גבורים חתים וגם חרבם
 תבוא בלכם. והיו בית חשמונאי רואין זה את זה ואמרו ה' ילחם
 לכם ואתם תחרישון: תניא שלש שנים לא היה אדם יכול לעכור
 מפני ריחם ושבע שנים זרעו ישראל שדותיהם וכרמיהם בלא זבל
 מדם שלהם ועשרים ושלוש שנים הסיקו ישראל מרומחיהם וחציהם.
 ועליהם אמר הכתוב שם רשעים ירקב ועל בית חשמונאי וכיוצא
 בהם זכר צדיק לברכה. וחזרו לבית לשלום ולא מצאו שמן טהור
 אלא פך קטנה שהיה בשיחין המזבח ולא היה שמן אלא להדליק
 לילה אחת ונעשה נס והדליקו ממנה שמונה ימים וקבעו שמונה
 ימי חנוכה:

תם מדרש לחנוכה:

נר שב"ה שני' להעלות נר תמיד וכתוב עליו חן חלק לשבעה וגם לשמונה. חן חלק לשבעה שכל מי שיש לו חלק בשבע נירות שהם מאירים תמיד בב"ה וגם לשמונה ימי החג אין ברירה יכלה להם. עמדו וטמאו כל השמנים שבב"ה ולא נשתייר כ"א פך שמן שלא היו יודעים שהיה מונח תחת המזבח ונעשה נס והדליקו מאותו פך קטן שמונה ימים ועמד הק"ב וקבע להם שמונה ימי חנוכה שלא היה מועד עד עכשיו. אמר הק"ב חשבת לעקור שבעת הנירות ושמונה ימי החג הנני מביא עליכם שמונה ימים ושבעה בני חשמונאי שמאבדים אתכם מן העולם. אתה אמרת שכל מי שיוכיר שמי ידקר בחרב אני קובע הלל לשמי ח' של ימי חנוכה ועליהם אמר דוד למנצח על השמינית:

חרבם תבוא בלכם וקשתותם תשברנה. אמר ר' שמעון בן יוחי אילו יוונים שעשו מלחמה עם בית חשמונאי ובניו ובשעה שנכנסו להיכל הלך יון אחד ולקח ספר תורה והביא חנה בת יוחנן כ"ג שלא היה כיפיה בעולם והיתה נישאת לאלעזר בן חשמונאי ורצה אותו יון לבא עליה בפני בעלה ואכיה. אמר יוחנן כ"ג אני וג' בני ואתה חשמונאי וז' בניך הרי י"ב כנגד י"ב שבטים. מובטח אני שהקב"ה עושה נס על ידינו. מיד הרים אלעזר הסייף והרג אותו היון ואמר עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ: א"ר יצחק ששים ריבוא אלף גייסות הוו וכל אחד מהם היה לו אלף איש תחתיו שבאו עם גליסקס הרשע להלחם עם בית חשמונאי והיה אומר אותו הרשע מה לנו לירא הם שנים עשר כנגד חיל גדול שמא תאמר אלהיהם יוציא כוכבים ממסילות ויעשה מלחמה עמנו ושודדים אותנו כדרך שעשה עם סיסרא הרי סכין עצמינו בדם חזיר ובשכבת זרע של סוס שאין נוגעים אותנו. ואם תאמרו יביא מכול כבר נשבע בשמו הגדול שלא יביא מכול לעולם. א"ר ישלח נחשים ועקרבים ודוכים כדרך שעשה בכותיים הרי אנו רוככין על פילין שאין חיות נוגעות בהם. והיו ישראל עומדים בתפלה ואמרו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא עמדנו להלחם כנגדם אלא בעכור שמך הגדול שלא יתבזה בגוים ואם אינך עושה נס על ידינו יאמרו אין לו עצה וכתוב כך גדול העצה ורב העליליה. מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ואמר שתוקו בניי התיצבו וראו נקמת ה' אשר יעשה בגוים והביא כל השרים של שבעים אומות ואמר להם כל אחד מהם יהרג את שלו מן החיל של אותו רשע ואם ינוס אחד מהם הרי נפשו

וחוזה במזלות והיה אומר רואה אני שישראל חוזרים בתשובה ואי אחה יכול להם חזור למקומך ונתמלא המלך חמה עליו וצוה המלך לחטפו ואסרו ידיו ורגליו ותלה אותו על העץ אצל ירושלים ואמר המלך מחר כשתפול ירושלים בידינו נהרוג אותו. והיה המלך מאמין לאותה יהודית ואוהב אותה ואמר לה רצונך שתנשאי ואמרה לו אדוני המלך איני ראויה אפילו לאחד מעבדיך ואמנם כיון שלכך נוטה לזה תעביר כרוז בכל המחנה שכל מי שיראה שתי נשים הולכות אצל המעיין אל יפגע בה לפי שצריכה אני לילך לשם לרחוק עצמי ולטבול. מיד העבירו הכרוז ועשתה כך ועשה המלך משתה גדול ושתו ונשכרו ואח"כ הלכו כל אחד ואחד לאוהליו והמלך ישב בחיקה וישן והלכה אותה יהודית ונטלה סייף שלו וחתכה ראשו ופשטה סדין עליו. והלכה עם ראשו של מלך אצל שערי ירושלים ואמרה פתחו לי השערים שכבר עשה הק"ב נס על ידי ואמרו לה לא דייק שזינתה וקלקלת אף שבאת בעלילה עמנו. מיד הראה להם ראשו של מלך כיון שראוהו פתחו השערים ויצאו והרימו קול שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. כיון ששמעו יוונים כך אמרו למחרת באים עלינו והלכו למלך והוציאוהו בלא ראש ונפל עליהם אימה ופחד וברחו כלם ורדפו ישראל אחריהם והרגו מהם כמה וכמה. כן יעשה הק"ב נקמה בשונאינו מהרה ויחיש לנו ישועה ככתוב ובה לציון גואל:

דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת והכתיב והארץ כבגד תכלה אלא אילו ישראל שנקראו ארץ שנ' כי תהיו אחם ארץ חפץ. דור הולך ודור בא אילו א"ה שבכל דור ודור יועצים על ישראל לאבדם והק"ב מצילם מידם שנ' עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו. א"ר אליעזר בא וראה כמה חביבים ישראל לפני המקום שלעולם מקדים להם רפואה למכה שנ' כרפאי לישראל. בא יון הרשע וגזר וחשכו עיניהם של ישראל ואמרו שכל מי שיזכיר שמו של ה"ק ידקר בחרב והרבה מישראל נהפכו למינות והיה שם משומד אחד בליעל תתני בן פחת שמו שהיה יועץ עיצות רעות על ישראל ואמ' שכל זמן שיקריבו קרבן של שחר ושל בין הערבים אינם נופלים בידכם עמדו ובטלוהו. וחזר עוד אותו בליעל אלהיהם שונא זימה אם תוכלו להכשילם בזנות המשלו עליהם. עמדו וגזרו שכל מי שיכתוב כתובה לאשתו יקרעו אצבעותיו. חזר ואמר מצוה אחת יש להם שאם לא יעשו אותה יאבדו מן העולם וזה הדלקת

תנו רבנן בימי מלכות יון הרשע גזרו על ישראל שכל מי
 שיש לו בריח בתוך ביתו יחקוק עליו שאין לשונאי ישראל חלק
 ונחלה באלהי ישראל מיד הלכו ישראל ועקרו בריחם שבכתיבהם.
 ועוד גזרו שכל מי שיש לו שור יכתוב על קרנו שאין לשונאי ישראל
 חלק באלהי ישראל הלכו ישראל ומכרו שווריהם. ועוד גזרו עליהם
 שיהיו כועלין נשותיהן נידות הלכו ישראל ופרשו מנשותיהן. ועוד
 גזרו שכל מי שנושא אשה תבעל להגמון תחלה ואח"כ תחזור
 לבעלה. ונהגו בדבר הזה שלוש שנים ושמונה חדשים עד שנשאת
 בתו של יוחנן כ"ג. כיון שהוליכוה אצל אותו ההגמון פרעה ראשה
 וקרעה בגדיה ועמדה ערומה בפני העם מיד נתמלא יהודה ואחיו
 חימה עליה ואמרו הוציאוה לשריפה ואל יתגלה דבר זה למלכות
 מפני סכנות נפשות שהעיוה פניה להיות ערומה בפני כל העם
 הזה. אז אמרה לו האיך אתבזה לפני אחי ורעי ולא אתבזה בעיני
 ערל וטמא שאתם רוצים למעול בי ולהוליך אותו לשכב אצלי. כיון
 ששמע יהודה וחביריו כך נועצו יחדיו להרוג ההגמון. מיד הלבישו
 הנערה בלבוש מלכות ועשו חופת של הדם מכית חשמונאי עד ביתו
 של הגמון ובאין כל בעלי נבל וכינור ובעלי זמר והיו מזמרים ומרקדים
 עד שבאו לבית הגמון. כיון ששמע המלך כך אמר לשריו ועבדיו ראו
 אותם שהם מגדולי ישראל מזרע אהרן הכהן כמה הם שמחים
 לעשות רצוני ראויים הם לכבוד גדול וצוה להוציא חוץ שריו ועבדיו
 ונכנס יהודה וחביריו עם אחותו אצל ההגמון וחתכו ראשו וכזזו כל
 אשר לו והרגו שריו ועבדיו ודרסו היוונים עד גמירא חוץ מעיקר
 מלכות. וישראל שהיו בעיר היו ברתת וברעד בשביל אותם בחורי
 ישראל. יצאה בת קול ואמרה נצחו טליא דאזלו למעבד קרבא
 באנטוכיא וחזרו אותם בחורים וסגרו השערים ועשו תשובה ועסקו
 בתורה ובגמילות חסדים. כיון ששמע מלך יוונים שהרגו ישראל
 הגמון שלו קבץ כל עמו ובא לפני ירושלים במצור ונפחדו מאוד
 היהודים והיתה שם אשה אלמנה יהודית שמרה ולקחה שפחתה
 והלכה אצל שערי ירושלים ואמרה הניחו אותי לצאת שמא יעשה
 המקום גם על ידי ופתחו לה ויצאה והלכה אצל הגייסות ואמרו לה
 מה טובך אמרה רצוני לדבר אל המלך והלכה לפני המלך ואמר
 לה מה תבקשי ואמרה אדוני בת גדולים מישראל אנכי ואחי
 נביאים ושמעתי שהיו מתנבאים שמחר יפול ירושלים בידך כיון
 ששמע שמח שמחה גדולה. והיה לו אדם אחד מחכמיו שהיה רואה

מדרש לחנוכה (*):

ישתבח שמו של הקב"ה שהוא לברו דר במרום ושוכן על
שלוש מאות ותשעים רקיעים ובכל רקיע יש שם כסא כבוד עליו
ובכל אחד ואחד יש לו משרתים שרפים ואופנים וכרוכים וגלגלים
וכסא כבוד. ואל תתמה בדבר זה שהרי מלך בשר ודם שיש לו
כמה מקומות יש לו בתים ועליות ותחתונים כ"ש הקב"ה שהעולם שלו
וכן שמים בנוים שלוש מאות ותשעים. ובזמן שביח המקדש היה
קיים והיה ישראל עושין רצונו של מקום היה יושב על ערבות של
רקיע שביעי מרוב אהבה. ולאחר שחטאו ישראל עלה למעלה
למעלה עד ג' מאות ותשעים רקיעים שנ' אלך אשובה אל מקומי:
דרש מרי בר מר מאי דכתיב כי נר מצוה ותורה אור תלה
הכתוב המצוה בנר מה נר זה אינו עומד לאדם אלא לשעה אף
המצוה אינה מגינה אלא לשעה והתורה תלה באור מה אור זה
מאיר לעולם אף תורה מאירה בעולם הזה ובעולם הבא שנ' בהתהלך
תנחור אותך בעוה"ז ובשכבך רשמור עליך בעוה"ב: אמר רבא
דרחיים רבנן הוי ליה בנין רבנן. דמוקיר רבנן הוי ליה תתנוותא
רבנן. דרחיל מרבנן הוא גופיה הוי צורבא מרבנן. ואי לאו בר הכי
הוא משתמען מיליה כצורבא מרבנן: אמר רב הונא הרגיל בנר
חנוכה הוויין ליה בנים תלמידי חכמים הזהיר במוזזה זוכה לדירה
נאה הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין:

(*) הועתק לי מתוך קובץ ישן הנמלא בעקד הספרים של יועלי לפסיא ע"י
הכנז כהר"ר איווק פריימאן מקראקא. ועיין יולר שנת ראשון ושני דחנוכה:

לשמים ותקם ותשלוף את החרב ותכרות ברה ראש המלך ותשא
ראשו בדריה ותלכנה שתיהן ותעברנה במחנה ואין דובר להן דבר
עד שהגיעו לשערי ירושלים ותקרא לשוערי' ותאמ' להם פתחו השער
כי הב"ה עזרני והרגתי את האויב ולא האמינו לדבריה. ויהי למלך
שר א' משריו והיה אומר למלך חדל מאומה זו אל תצורם ואל
תתגר בם מלחמה כי אלהיהם עמם ואהבם ולא יסגירם בידך ראה
מה עשה לאשר היו מלפניך למלכים הראשונים ולשרים שצרו על
ישראל מה היתה אחריתם והיה למלך מרבה תוכחות עד שקצף
עליו המלך ויצו המלך לקשרו ולתלותו חי אצל שער העיר וכראות
הנערה כי אינ' רוצי' לפתוח השער א"ל אם לא תאמינו לי הנה
השר התלוי יכיר את ראשו ותאמינו לדברי הנערה ויפתחו השער
ויראו את הראש לשר התלוי ויכירוהו השר ויאמר ברוך יי' אשר
הסגיר אותו בידכם והציל אתכם מידו וישמע הדבר ויתקצו כחורי
ישראל וגבוריו ויקחו את חרבותם בידם ויבאו עד המחנה והיו הם
קוראים בקול רם שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד. ויראו אנשי
המחנה אותם וילכו לאהל המלך ויראו כי מת גבורם וינוסו ויעזבו
את אהליהם ואת סוסיהם וכל חילם וימלטו את נפשם וירדפו ישראל
אחריהם עד אנטוכיא וישבו בשלום ויבזו בהם בזה הרכה מאד
ויתקצו זקני ישראל והחכמי' ויבאו בית יי' ויברכו ויהללו את יי'
המניח להם מכל אויביהם והמושיעם בעת צרתם תמיד והמקיים
דבריו בהם ואף גם זאת כהיותם בארץ אויביהם לא וגו' הוא ברחמיו
יעשה נסים ונפלאות עמנו בערז ובעונה הזאת כאשר עשה עם
אבותינו:

תם מעשה יהודית:

מעשה יהודית:

מעשה שבא מלך הגוים על ירושלים כארבעים אלף גבורי חיל ויצר עליה ימים רבים ויקוצו בני ישראל מפניהם במצור ובמצוק ויהיו בצרה גדולה. והיתה בירושלים נערה מבנות הנביאים וכראותה כי גדל השבר ועצם הצער ותשם נפשה בכפה ותצא עם שפחתה ותגע עד שערי העיר ותאמר לשוערים פתחו השערים ואצא אולי יעשה לי הקב"ה אות ופלא ואהרוג את הכופר הזה ויושעו ישראל על ידי ויאמרו לה לא נפתח שאנו מפתחים שמא אהבת א' מפרשי המלך להנשא לו או שמא תעשי תחבולות על העיר ללכדה ותאמר ח"ו אלא אנכי בוטחת ברחמי שמים שיעזרוני על האויב הזה. ותשבע להם ב"י אלהי ישראל ויפתחו השערים ותצא עם שפחתה ותלך עד אהל המלך ותבא לפניו והנערה יפה עד מאד וכראוהא אותה המלך מצאה חן בעיניו ותשא חסד לפניו ויאמר לה המלך מי את בתי ואי מזה באת ואנה תלכי ותאמר לו מבנות הנביאים אנכי שמעתי מאבי שחכבש את העיר ותתפוש אותה ואבא לבקש על נפשי ונפש בית אבי למלטם כשתקח העיר ויאמ' לה המלך אני אעשה כדברך ואני רוצה לקחתך לי לאשה ותאמר לו אדוני המלך הנני כאח' שפחותיך עשה הטוב בעיניך אבל אודיעך אדני המלך שאנכי נדה ובערב אנכי ראויה לטבילה צוה את עבדיך בערב כשיראו שתי נשים הולכות למעין שלא יפנו בנו ואל ידברו עמנו מטוב עד רע ואלך ואטבול ואשוב אליך ויצו המלך להעשות כן וישמח שמחה גדולה בנערה ובבשורה שבשרה למלך ויאסוף כל שריו ועבדיו ויעש להם משתה ויאכל וישת מן היין וישכר וירדם וילכו כלם איש לאהליו ולא נשאר עם המלך זולתי הנערה והשפחה ותכון הנערה לברה

אתה מנהג עולמך מנהג עמי במדת רחמים א"ל הקב"ה אני אלך לפניך. וג' מלאכי' באו עם הקב"ה וזה המה מיכאל וגזיאל וגבריאל גבריאל הציע מטתו של משה מיכאל פירס מילת ארגמן וגזיאל הניח כלי מילת מראשותיו וגזיאל במרגלותיו מיכאל מימינו וגבריאל משמאלו אמר לו הקב"ה הקף שתי ידיך והניח על החזה העצים שני עיניך ועשה כן מיד קרא הקב"ה לנשמתו א"ל בתי מאה ועשרים שנה קצבתי לך שנתיך להיות בגוף הצדיק ואל תאחרי בתי. השיבה הנפש אתה הוא היודע ואלהי הרוחות ובידך נפש כל חי בראתני ונתתני להיות בגופו של צדיק זה וכי יש גוף נקי וטהור וקדוש בעולם כמו זה שמעולם לא נראו זכוכים עליו ולא היה צר עין מעולם טוב לי לשבת כאן אמר לה הקב"ה אל תאחרי בתי הגיע קצך ואשיבך עמי בכסא כבודי אצל כסא שרפים ואופנים ומלאכים וכרוכים אמר לפניו רבש"ע טוב לי לשבת בזה הצדיק כי המלאכים עזא ועזאל ירדו מן השמים והשחיתו דרכי' ומשה זה שהיה בשר ודם מיום שנגלית עליו בסנה פירש מאשתו הניחני במקומי. כיון שראה הקב"ה כך נטל נשמתו בנשיקת פה שנאמר וימת שם משה עבד ה' על פי ה' ובכה עליו הקב"ה והתחיל לקונן עליו שנאמר מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און ומ"ה בוכים ואומרים והחכמה מאין תמצא דשמים אמרו אבד חסיד מן הארץ והארץ אומרת וישר באדם אין וכוכבים ומזלות וחמה ולבנה ורוח הקדש אומרים ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ויהושע בקש משה ולא מצאו בא מטטרון לפני הקב"ה ואמר רבש"ע משה בחייו שלך ובמותו שלך אמר הקב"ה למ"ט אני לא על משה בלבד אני מתנחם אלא עליו ועל ישראל שהרב' פעמים הכעיסוני והתפלל עליהם ומרצה אותי שנאמר צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל ואמר לפני כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת גם אני מעיד עליו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים וכו' לכל האותות והמופתים והיד החזקה אשר עשה משה לעיני כל ישראל:

הם מדרש פטירת מרע"ה:

שברא העולם והנשמות ובידי נמסרו כל הנשמות משנברא העולם והנשמו' בידי א"ל משה יש כי כח מכל באי עולם שיצאתי מהול ממעי אמי וביום שנולדתי דברתי לאבי ולאמי ואפילו משדי אמי לא ינקתי אלא בשכר ובשלש שנים נתנבאתי והייתי עתיד לקבל ארז התורה ונטלתי כתר פרעה מעל ראשו וכן פ' שנה עשיתי אותור ומופתים והוצאתי ששים רבוא ממצרים וקרעתי להם הים י"ב שבילין והפכתי מי מרה למחוק ופסלתי לוחות אבנים ועליתי לרקיע והייתי תופס במלחמ' וקבלתי חציהם בענן ודברתי פנים בפנים עם אדון העולם ונצחתי פמליא של מעל' וקבלתי התורה וכתבתי מפי הקב"ה תרי"ג מצות ולמדתי את בני ישראל ועשיתי מלחמה עם ב' מלכים ילידי הענק שבשעת המכול לא הגיע המים לקרסוליהם והעמדתי חמה ולבנה ברום עולם וכי יש בעולם גבור כמוני רשע ברח מלפני. כיון שראה ס"מ נשמתו של משה חמה וברה ברח: יצתה בת קול ואמרה א' תצער עצמך אין לך חיים בעולם א' חצי רגע חזר ס"מ לפני הקב"ה וא"ל היכן מה הבאת א"ל איני יכול א"ל צא והביא נשמתו קצף עליו הקב"ה א"ל ס"מ רבש"ע אם אתה אומר לי להפוך גיהנם ממדרג' עליונה לתחתונ' יכול אני להפוך וכן עמרם איני יכול לו ואפילו לעמוד לפניו שאור פניו דומה לשרפי מרכבה וזקוקין יוצאים מפיו של אש ולא עוד אלא שזיו פניו דומה לשכינה בבקשה ממך אל תשלחני אליו שאיני יכול לעמוד בפניו א"ל הקב"ה רשע מאש של גיהנם נבראת ולאש של גיהנם אתה חוזר בתחלה יצתה מלפני בשמחה גדולה וכשראית גדולתו חזרת בבושחך לך והביא נשמתו. מה עשה ס"מ באותה שעה שלף חרבו מתערה ובא לפני משה ע"ה מיד עמד משה עליו בחמה וקצף ונטל מטה האלהים בידו שהיה חקוק בו שם המפורש ופגע בס"מ וגער בו בנערה עד שרץ וברח מלפניו ורץ משה אחריו בשם המפורש ותפס אותו והכה אותו במטה ועור פניו בקרני הודו עדין עלתה לו חצי רגע: יצתה בת קול ואמר לו משה למה תצער עצמך הגיע סוף השעה עמד משה בתפלה ואמר רבש"ע זכור שנגלית עלי בסנה זכור שהעלת אותי לרקיע ולא אכלתי ושתיתי מ' יום ומ' לילה רחום וחנן אל תמסרני ביד ס"מ אמר הב"ה קבלתי תפלתך אני בעצמי אטפל ואקבור אותך מיד קדש עצמו כשרפי ההוד ונגל' הב"ה משמי שמים העליונים לקבל נשמתו של משה ע"ה כיון שראה משה להקב"ה נפל על פניו ואמר רבש"ע במדת חסד ומדת רחמים בראת עולמך ובמדת רחמים

עמד משה וקרע את חלוקו ונטל מעילו וכסה את ראשו כאבן
ונכנס לתוך אהלו והיה בוכה ואומר אוי לרגלי שלא דרכו בארץ ישראל
אוי לידי שלא קטפו מפירותיה אוי לגרוני שלא אכל מפירות ארץ
זבת חלב ודבש: יצתה בת קול ואמרה למשה אין לך חיים אלא
רגע א' ומחצה מה עשה משה נטל את המגילה בידו וכתב עליה
שם המפורש וספר הישר. הלך משה לאהלו של יהושע למסור לו
המגילה והיה יהושע יושב ודורש משה מעומד ויהושע מיושב וכפף
קומתו והניח ידו על ראשו ונתעלמו עיניו של יהושע ולא היה רואהו
כדי שימאוס נפשו: הלכו ישראל אצל משה לאהלו ואמרו היכן מרע"ה
אמרו להם בפתחו של יהושע הלכו ומצאוהו שהיה עומד ויהושע
יושב אמרו ליהושע מה עלה על לבך שמשה עומד ואתה יושב כיון
שראהו יהושע מעומד צעק ואמר רבי רבי אבי אבי למה אתה
מעניש אותי א"ל ישראל רבינו למדנו תורה א"ל אין לי רשות אמרו
לו אין אנו מניחין אותך. יצתה בת קול ואמרה למדו מיהושע קבלו
מיהושע יהושע יושב בראש. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן בשעה
שאמר יהושע ברוך שבחר בצדיקים ניטלו אוצרות החכמה וניתנו
ליהושע ולא היה יודע משה מה היה יהושע אומר. לאחר שעמד
יהושע אמרו ישראל סיים לנו את התורה אמר להם איני יודע
מה אשיב לכם והיה משה נכשל ונפל באותה שעה אמר משה
רבש"ע עד עכשו בקשתי חיים ועכשו הרי נפשי נתון בידך כיון
שהשלי' נפשו למורת אמר הקב"ה למיכאל צא והבא לי
נשמתו של משה. אמר גבריאל מי ששקול כנגד ששים רבוא היאך
אני יכול ליטול נשמתו ולהיות חצוף לילך לפניו. אחר כך אמר
למיכאל כך ובכה מיכאל אמר לו לזנגויאל כך אמר לפניו רבש"ע אני
הייתי רבו והוא תלמידי היאך אטול נשמתו. ואחר כך אמר לס"מ
מיד יצא ס"מ בשמחה גדול' מלפני הקב"ה ולבש חרבו וחגר אכזריות
זהלך לפני משה בחמ' גדול' כיון שנסתכל בו והוא היה כותב שם
המפורש וזקוקין של אש יוצאים מפיו וזוהר פניו ומאמרו מבהיקים
כשמש ורומה למלאך ה' צבאות היה ס"מ מתיירא ומודעזע ממנו
וכשנטל עיניו משה וראה ס"מ ומשרה ידע שבא אליו ס"מ ומיד
חשכו עיניו של ס"מ מזיו פניו של משה ונפל על פניו ואחזתו כחיל
יולדה ולא יכול לדבר בפיו. עד שפתח פיו משה תחלה ואמר ס"מ
ס"מ אין שלום אמר ה' לרשעים למה אתה עומד לנגדי א"ל הגיע
זמנך ליפטר מן העולם תן לי נשמתך א"ל מי שלחך אלי א"ל מי

נמלחו והארץ כבגד תכל'. כיון שראה משה שאינו יכול להמלט מהמיתה קרא ליהושע בפני כל ישראל אמר לו בני הנה את כל העם הזה אשר אני מוסר לך עם ה'. תנוקותיהם עדין לא התעסקו במצות הזהר בהם שלא תאמר להם דבר שאינו הגון שהם בניו של הקב"ה וקראם בני בכורי ישראל ואוהבם מכל אומה באותה שעה אמר הקב"ה ליהושע יהושע משה רבך הניחך במקומו טול מקל והך על קדקוד שנאמר אל תמנע מנער מוסר כי נער ישראל ואוהבהו אמר יהושע משה רבי מה תהי עלי שמא אתן להם נחלה בהר והם אומרים רזן לנו בשפלה א"ל מרע"ה אל תירא כי הקב"ה הבטיחני שיתן שלום בחלוק הארץ א"ל משה כל טעות שיש לך לשאול שאל ממני שאני ניטל ממך ולא תראני עוד אמר לו רבי היכן הנחתך בין ביום בין בלילה ויש לי לטעות ועל שלא שאל נשתכחו ממנו ג' אלפים הלכות קלות וחמורות ובבית מדרשו של יעבץ דהניחו. אמר לו אע"פי שאין לך טעות לשאול בא ואנשקך דהלך לו ונשקו ובכה על צוארו וברכו שנית היותך בשלום וישראל עמי בשלום לא מצאו ממני קורת רוח מעולם כל ימי מפני אזהרות ותוכחות שהייתי מוכיחם. התחיל לברך משה כל שבט ושבט בפני עצמו כיון שראה שקצרה שעתו כללם כולם בברכה אחת וא"ל הרבה צערתי אתכם בתורה ומצות מחלו לי אמרו לו רבינו אדונינו מחול לך גם אנחנו הרב' הכעסנוך והרבינו עליך טורח מחול לנו אמר להם מחול הוא לכם באו ואמרו לו הגיע השעה שאתה נפטר מהעולם ברוך שם חי וקיים לעולם אמר משה לישראל בבקשה מכם כשתכנסו לא"י זכרו אותי ואת עצמותי ואמרו אוי לו לבן עמרם שרץ לפנינו כסוס ונפלו עצמותיו במדבר אמרו לו ישראל רבינו אם אתה פורש ממנו מה יהיה עלינו א"ל כשהייתי עמכם היה הקב"ה עמכם שמא תאמרו כל הנסים והנפלאות שנעשו על ידי בשבילי לא נעשו אלא בשבילכם ובעבור רחמיו וחסדיו ואם יהיה בטחונכם עליו ודאי יעשה חפצכם. פתחו ישראל ואמרו ה' האלהים ה' הוא האלהים אלקים לנו מחסה ועוז יצתה בת קול ואמרה משה למד תצער עצמך אין לך חיים בעולם אלא חצי שעה כיון שראה מדת העולם ותשועות גדולות ונחמות שעתיד הקב"ה לעשות לישראל אמר להם אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' ועמד וברכן בשלום ונתן קולו ובכה ואמר לישראל בשלום אראה אתכם לתחיית המתים ויצא מלפניהם בבכיה גדולה וגם ישראל בכו וזעקו וזעקה גדולה ומררה

על שבועתי. אמר לו הראני את הארץ במראית העין אמר לו בדבר הזה אני שומע לך שנא' כי מנגד תראה ארץ הארץ ושמרה לא תעבור. והראהו הקב"ה את הארץ ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה כשיעור ערוגה בתוך פרדס ונתן כח בעיניו כדי שיראנה כולה הטמון בגבוה והסתר בגלוי והרחוק בקרוב כדי שיראנה כולה וא"ל זה הארץ אשר נשבעתי לאברהם וכו' עד כאן עלת' לו שעה יצתה בת קול ואמרה לא תצער עצמך שאין לך חיים בע"ה אלא ג' שעות אמר משה רבש"ע הניחני אצל בני ראובן ובני גר ותהיה נפשי כאחד מהם ויהושע ימלוך ויכנס לא"י עם ישראל אמר לו הקב"ה רוצה אתה עושה תורת פלסתר שכתוב בה שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וכו' כשיראו ישראל שאינך עולה לרגל מה יאמרו ומה משה שנתנה תורה ע"י והמצור אינו עולה לרגל אנו עאכ"ו נמצא אתה מבטל מצותי ועוד כתבתי ע"י מקץ שבע שנים תעשה שמטה בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיו אתה מבטל שעתו של יהושע בפני כל ישראל וכשיהיה יהושע דורש בחג לעיני כל ישראל מה ישראל אומרים כשאנו לומדים ושומעים תורה מפי התלמיד אנו הולכים לשמוע מפי הרב ולומדי' ממנו ונמצא מאבד אתה תורתך: עד כאן עלתה לו שעה א' יצתה בת קול וא"ל משה עד מתי אתה מצער עצמך שאין לך עוד אלא ב' שעות וסמל ראש לשטנים היה מצפה מתי יגיע שעה שיפטר משה אולי יקבל נשמתו כשאר בני אדם כאדם המצפה לשמח' גדולה כיון שראה מיכאל שר ישראל את ס"מ הרשע היה מצפה למיתת משה נטל קולו ובכה והיה ס"מ שמח וצוחק א"ל מיכאל רשע אני בוכה ואתה צוחק ויש אומרי' שאמרו לו ה"פ אל תשמחי ואויבתי לי כי נפלתי קמתי נפלתי במש' קמתי בגדולתו של יהושע בשעה שנפלו בידו ל"א מלכים כי אשב בחושך זה תורכן בית א' ובית שני ה' אור לי בימות המשיח ע"כ עלתה לו שעה: יצתה בת קול ואמרה לו אין לך חיים בע"ה אלא שעה א' אמר לפניו רבש"ע הנה אוותר ואפרח כעוף הפורח בד' רוחות העולם ומלקט מזונותיו על הארץ ושוחה מים מהנהרות ולערב חוזר לקנו א"ל הב"ה רב לך אמר לפניו רבש"ע הצור חמים פעלו ונתן קולו בבכי ובכה ואמר למי אלך שיבקש עלי רחמים הלך לכל מעש' בראשית ואמר להם בקשו עלי רחמים א"ל ע"ע אין אנו יכולין לבקש רחמים ככתוב את הכל עשה יפה בעתו ולבסוף כתיב הכל הולך אל מקום אחד וכתוב כי שמים כעשן

משה ואומר לו אל תהרגני רבי בחצי ימי מפני השררה שבאה עלי מפני הקב"ה. אמר לו משה בני אל תתיירא אין לך עון בזה במדה שמדרת לי אמר לך ששמשתי בסבר פנים יפות כן שמשתיך למדתך ואהבת לרעך כמוך לא כך שניתי לך יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך לסוף לא הניחו ליהושע עד שישב על סילון של זהב כדרך מלכי העולם ועל כרחו עמד לו ומשמשו לכל צרכו ועל כרחו הניח עליו קרני ההוד למעלה מכולם מצוי עליו זנגיאל רבו מלאך סופר כל בני מרום בעולם בשעה שסיים ממנו כל סתרי תורה. כיון שנתעטף יפה באו ואמרו להם כל ישראל מאחרים לכם מיד חפש משה את יהושע והוציאו מתוך אהליו כיון שהגיעו שניהם לפתח האהל הוליכו לפניו משה בעל כרחו כיון שראו ישראל יהושע הולך בראש נודעו כולם ועמדו על רגליהם והלכו שניהם עד מקום גדולים אצל כסא הזהב והושיבו בעל כרחו כשראו ישראל כך בכו כולם וגם יהושע בכה ואמר גדולה וכבוד למה לי. יצתה בת קול ואמרה למשה אין לך חיים אלא חמש שעות בלבד מיד צעק משה ואמר ליהושע שב כמלך בפני העם ודרשו שניהם בפני כל ישראל כאחד פני משה בפני חמה ופני יהושע בפני לבנה משה פירש ויהושע מפרש מקרא שהיה משה קורא היה מפרש יהושע ולא היה עליהם חלוקא זה על זה בדבר זה ונמצאו דבריהם מכוונים כאחד כמרגלית של מלכים עליהם אמר שלמה דברי חכמים כדרכונות על אותם היושבים בגנים. ועדין היו יושבים יהושע וישראל לפני משה יצתה בת קול ואמרה אין לך חיים אלא ד' שעות אמר משה לפני הקב"ה רבון העולמים אם מפני תלמידי אתה דוחה אותי אני נוהג כתלמיד לפניו הוא ככהן גדול ואני ככהן הדיוט הוא כמלך ואני כעבד אמר הקב"ה נשבעתי בשמי הגדול ששמים ושמי השמים לא יכלכלוהו שלא תעבור את הירדן הזה. אמר משה רבון העולמים חן לי רשות ואהיה כעוף הפורח באויר בכח שם המפורש או עשה אותי כדג ואשא שתי זרועותי כשני סנפירים וכל שערותי החזיר אותם כקשקשים ואקפוץ את הירדן ואראה את הארץ אמר לו הקב"ה אם אעשה לך כך הרי אני עובר על השבועה. אמר לו רבש"ע הניחני על כנפי העננים כשיעור ג' פרסאות של מעלה מן הירדן ויהיו עננים מלמטה ואני מלמעלה ואראה את כל הארץ. אמר לו חשוב עלי כאלו עברתי שבועתי. אמר לפניו רבש"ע חתוך אותי אבר אבר והשליכני אחר הירדן והחייני ואראה את הארץ אמר לו כאלו עברתי

לשבתו אין קץ ולתהלתו אין אחרית וסוף לנפלאותיו אין חקר ואין מספר לעלילותיו שישמור לנו שבועת אבותינו ויקיים לנו הברית והחסד והשכועה אשר נשבע להם על ידי משה רבינו שנאלנו ברוכ פלאים ושהוציאנו מעבדות לחירות ושקרע לנו את הים ושנתן לנו תרי"ג מצות: אמר משה ל"ו שנה היה יהושע משרת אותי במדבר שנאמר ומשרתו יהושע בן נון נער וכשהגיע גזרה של משה וא"ל הקב"ה הן קרבו ימיו למות קרא את יהושע וצו את יהושע היה משה הצדיק דן מעצמו שמא מפני שעת יהושע תלמידי אני מת שהוא עתיד לפרנס את ישראל ולבוא בראשם וכשביל זה היה עלי גזר דין שלא אכנס לארץ ולא לאכול מפרותיה. שכרה למה לי כי לא ידרכו רגלי בארץ ישראל מוטב שאחיה שיהיה יהושע פרנס ואני אכנס לא"י. מה עשה בא' בשבט עד ששה באדר היה הולך שחרית וערבית ומשמש ליהושע כתלמיד לרב ואותם ל"ו יום עלו למשה יום לשנ': כיצר היה משה משמש את יהושע בכל יום היה משרה עומד מחצות לילה והולך לפתחו של יהושע ונוטל המפתח ופותח את הדלת ונכנס ונוטל חלוק ומנערה ומניחה אצל מראשותיו ונוטל מנעליו ומתקנן ומניחן בצדי המטה ונוטל טליתו וכסותו וסודרו וכובע של זהב ועטרת מרגליות ומבחנן ומצרפן ומזקקן ומסדרן לפניו על סילון של זהב: שוב היה מכיא קיתון של מים וקערה של זהב ומניחן לפני הסילון ועדין יהושע לא היה ניעור משנתו ואחר כך היה מצוה משה לנער ולכבד בית אהלו של יהושע מעין אהלו של משה ומשלח ומכנים כסא הזהב ופירש סדין של בוך וסדין של מילת וכל כלי יקרים ונאי' שלו כמנהג המלכי': ואחר היה מוציא כרוז משה עומד באהלו של יהושע ואומר כל המבקש להקביל פניו של יהושע יבוא ויקביל שנפל דבר ביהושע מאת הקב"ה להיות פרנס על ישראל: באותה שעה כל יחיד ויחיד שבישראל שהיה שומע הכרוז היה מפחד ומזעזע ואומר אני חושש בראשי כדי שלא ילך ובוכה ואומר אוי לך שמלכך נער ובת קול אומרת כי נער ישראל ואוהבהו גם הארץ פתחה פיה ואמר' נער הייתי גם זקנתי ומתקבצי' זקני ישראל וכל שרי הגדודים וראשי השבטים שרי האלפים והמאות והעשרות. כשבאו אצל משה צוה עליהם משה והיה מושיב כל אחד ואחד כגדולתו וכיון שרוא' משה שיהושע ניעור משנתו היה נכנס ונוטל חלוקו ונותנה לו בידו כיון שהיה יהושע מכיר היה מתבייש ונוטל חלוקו ומכסה גופו ולובש בזעזעות נפשו ונופל על רגליו של

לו הקב"ה שימות והיה ממחין עצמו עד א' בשבט הלך וקרא לכל
 ישראל ופירש להם את התורה לששים רבוא בשבעים לשון שנא'
 באר היטב ואמר וילך משה וידבר. ומנין שבא' בשבט באר משה
 התורה לישראל שנאמר ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש בא'
 לח' דבר משה מאחד בשבט עד ו' באדר לו' ימים ובאותם ימים
 פירש התורה לישראל. בז' באדר נפטר ובאותו יום שמת היה יודע
 שהיתה בת קול יוצאת ואומרת הוזהר משה בעצמך שאין לך חיים
 בעולם כי היום הזה לבד: אמר ר' חלבו באותו היום שמת מרע"ה
 כתב י"ג מדות ושלח משה ספרים לכל שבט ושבט ועדיין לא הגיע
 חצי היום ואחר כך קרא לכל שבט ושבט ונתן להם התורה והמצות
 ואותו ספר תורה מוכתר שבכולם הניחו בצד הארון והזהירם
 והוכיחם לכל א' וא' בפני עצמו אנשים לבד ונשים לבד ואמר להם
 הוזהרו בכבוד התורה והמצות. ויש אומרים שירד גבריאל ונטל
 התורה מידו של משה והעלה אותו לב"ד הגדול של מעלה להודיע
 צדקתו של משה והיה מוליכו בכל רקיע ורקיע שנא' צדקת ה' עשה
 ומשפטיו עם ישראל. ולא עוד אלא שנשמתן של צדיקים קורים
 בספר תורה של מרע"ה בשני ובחמישי ומועדים. א"ר יאשיה באותה
 שעה עשה משה ליהושע כבוד גדול ופאר רב בפני ישראל והיה
 כרוז יוצא מלפניו בכל מחנה ישראל לאמר בואו ושמעו דברי הנביא
 חרש שיקו' עלינו היום עלו כל ישראל לכבודו של יהושע. ואחר צוה
 משה להביא כסא של זהב ועטר' של מרגליות וכובע של מלכות
 ולבוש ארגמן והיה משה עומד ומסדר ומערך מערכות וספסלים של
 סנהדרין ושל ראשי גדודין ושל כהנים ואחר כך הלך משה ליהושע
 והלבישו ונתן עליו העטר' והושיבו על כסא של זהב והעמיד עליו
 רזרזמן לדרוש בפני כל ישראל ומי היה תורגמן כלב בן יפונה
 ויהושע דורש בפני כל ישראל ובפני משה רבו. ומהו המדרש שדרש
 יהושע: עורו רנו שמי השמים העליונים והעירו מוסדות הארץ
 התחתונים עורו וסלסלו סדרי בראשית עורו והרנינו הררי עולם
 היללו והללו גבעות אדמה עורו ופצחו צבאות רקיע ושירו וספרו
 כל אהלי יעקב שירו כל מסכנות ישראל שירו והאזינו כל אמרי
 לבכם שמו לבבכם לכל דבר קבלו בשמח' עליכם ועל נפשותיכם
 מצות אלהיכם פתחו פיכם ולשונכם ותנו כבוד לאל מושיעכם ותהיו
 מודים לפני אדוניכם ותנו עליו בטחונכם כי הוא אחד ואין שני לו
 אין כמוהו באלהים ואין כערכו במלאכים ואין זולתו באדונים אשר

יחזקאל ואשמע אחרי קול רעש גדול שמע רעש גדול זה משה
 שכתב בו גם האיש משה גדול מאד: בשעה שראו גלגלי ושרפי
 מעלה שלא קבל הש"ית תפלתו של משה ולא נשא לו פנים ולא נתן
 לו חיים מיד פתחו כולם ואמרו ברוך כבוד ה' ממקומו שאין לפניו לא
 עולה ולא שכחה ולא משוא פנים בין קטון בין גדול: ומנין שנתחנן
 משה תקט"ו חנונין כמנין ואתחנן אל וכו' אמר לפניו רבש"ע הרב'
 פעמים נצטערתי בשביל ישראל עד שהיו לך עם סגולה ונחלה
 וראיתי בצרתן ולא אראה בשמחתם הרינך עושה תורתך פלסתר
 שכך כתיב ביומו חתן שכרו ועכשו היכן שכרי של מ' שנה שיוגעת
 בשביל בניך ונצטערתי עליהם במצרים ובמדבר ותורה ומצות שקבעתי
 להם צרתם ראיתי וטובתם איני רואה ותאמר לי שלא אעבור את
 הירדן הארבעים שנה ועד עכשו לא הייתי מורה הורא' ויושב
 בישיב'. מיד התחיל הקב"ה לפייסו א"ל בני משה הרבה מתוקן לך
 לע"הב שתשבע מכל מיני גן עדן ועדוניו שנא' להנחיל אוהבי יש
 ואצרותיהם אמלא אלו הצדיקי' המקיימים את התורה מאהבה. אמר
 שמואל אלו שלש מאות ועשר רבוא עולמות צדיקים של עולם הבא
 שעתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק עולמות. אמר לו הקב"ה משה
 ימך בטלים ואורך אינו בטל שלא תהא צריך לעולם לא לאור החמה
 ולא לאור הלבנה וככבים ולא אכילה ושתייה ולא כסות ומלבוש ולא
 שמן לראשית ולא מנעלי' לרגליך שאני בכבודי מאיר לך ומכבודי
 אשים לבושך ומהדרי אשירי כסותך מזהירי אטהר פניך וממחקי
 ארוה גרונך וממרכבות רכובי אשים רכוביך ומשרביט שלי שחקוק
 עליו שם המפורש שבו בראתי העולם תחלה שממנו נחתי לך דוגמא
 בעולם הזה שרביט שלי א' משמנת אלפים ושבע מאות וששים
 רבוא מאותו של עולם הבא א"ל הקב"ה בעולם הזה עשיתי הרבה
 אותות ומופתים ועל ירך הוצאתי את ישראל ממצרים וקרעתי להם
 הים והמטרת להם המן והפכתי מי מרה למתוק ונתתי להם תורה
 ומצות כנגד אברי האדם וכנגד ימות השנה ומלחמות נצחתי על ירך
 דיך משה רב לך הגיע יומו של יהושע לפרנס את ישראל ועתיד
 אני לכתוב על ידי שלמה תלמידך וזרח השמש ובא השמש. אמר
 משה רבש"ע אם איני מפרנס את ישראל יכנסו בני תחתי או בני
 אהרן אחי וימלאו מקומי. אמר הקב"ה והוא ינחיל אותם את הארץ
 כיון שראה שנגזרה גזרה עליו מיד וילך משה וידבר אליהם מעשרים
 וכו' בתשרי עד א' בשבט תשעים וה' ימים מעשרה פעמים שאמר

אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומי יוכל למלל גבורותיך אלא
דבר אחד אני מבקש ממך שאעבור את הירדן אמר לו הב"ה למשה
משה שתי שבועות נשבעתי אחת שלא תכנס לארץ והב' שלא אכלה
ארץ ישראל אם רצונך שאעבור על השבועה ותכנס לארץ ג"כ
אעבור על השבועה ואכלה את ישראל א"ל רב"שע בעלילה אתה
בא עלי תופס חבל משני ראשי' יאבד משה ואלף כיוצ' בו ולא
יאבד נפש א' מיש': א"ל רב"שע מה יאמרו הבריות רגלים שדשו
ברקיע וידים שקבלו את התורה והפה שדבר עם ה' ימות ואפי"ה
לא מצא תשובה מהש"ית זה משה מה יעשו ויאמרו שאר הבריות:
אר"י עשרה פעמים נכתבה מיתת משה א' הן קרבו ימין למות ב'
ומו' בהר ג' כי אנכי מת ד' כי ידעתי אחרי מותי ה' ומשה בן
מאדה ועשרים שנה במותו וימת שם משה וכו' עשר' פעמים גזר
הקב"ה מיתתו על משה ושלא יכנס לארץ ועדיין לא נחתם עד
שנגלה עליו ב"ד הגדול ואמר לא תעבור את הירדן הוזה ודבר זה
כולו היה קל בעיני משה ולא היה מעלה על לבו שהיה אומר כמה
פעמים חטאו ישראל וכיון שהייתי מתפלל עליהם היה הקב"ה סולח
להם ומבטל הגזיר' אני שלא חטאתי מעודי כשאתפלל להקב"ה לא
יקבל תפלתי כיון שראה הקב"ה שקל בעיני משה ולא רצה להתפלל
על עצמו מיד קפץ הקב"ה וגזר וחתם עליו הדין ונשבע בשמו הגדול
שלא יכנס לארץ שנאמר לכן לא תביאו את הקהל הזה כיון שרא'
משה שנחת' עליו גזר דין גזר תעניו' ועמד להתפלל ואמר איני
זו מכאן עד שתבטל כל הגזיר' מה עשה משה לבש שק ונתפלש
באפר ועמד בתפל' לפני הקב"ה חמש עשר' פעמים עד שנודעו
שמים וארץ וכל יצורי בראשית ואמרו שמא הגיע צביונו של הקב"ה
לחדש עולמו יצתה בת קול ואמרה לא הגיע צביונו של עולם אלא
אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש: איש זה משה שנאמר
בו והאיש משה עניו מאד. מה עשה הקב"ה הכריז בכל הרקיע
ובכל בתי דיני של ב"ה שלא יקבלו תפלות משה ואין לשום מלאך
להביא לפני תפלת משה לפי שחתמתי גזר דין עליו למיתתו קרא
הקב"ה לכל שרי הרקיע בבהלה ואמר להם רדו ונעלו כל שער
ושער כדי שלא תעלה תפלת משה אותה שעה נודעו שמים וארץ
וכל מוסדות הארץ ויצורי בראשית כולם מפני תפלות משה שהיתה
דומה לחרב שקורע וחותר ואינו מתעכב מפני שתפלתו כעין שם
המפורש שלמד מפי רבו זנגוואל המלאך. על אותה שעה אמר

בניך כהניך ולוויך. אמר לו הב"ה כלום אמרתי לך להרוג את המצרי א"ל ואתה הרגת כל בכורי מצרים ואני אמות בשביל מצרי אחד א"ל הקב"ה ואתה דומה אלי אני סמית ומחיה כלום אתה יכול להחיות כמוני ולא תזכור כמה כבוד כבדתיך אמרת לי קומה וקמתי שובה ושכתי גם בשבילך שניתתי מעש' שמים וארץ שדרכן של שמים להוריד טל ומטר והארץ להוציא לחם ואמרת לי איני רוצה בזה אלא השמים יוריד לחם והארץ תוציא מים וכן עשיתי שנא' הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ואומר עלה באר ענו לה. גם הייתי רוצה לעשות ליתן לך חיים ואמרת לי איני רוצה אלא אמות. גם אמרת לי ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה. ואני מלאתי את דבריך ועשיתי חפצך שנא' ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם. גם אמרתי זוכת לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו וכשחטאו ישראל בעגל בקשתי להקים את דברי ולא הנחת אותי ואמרת לי סלח נא לעון העם הזה וסלחתי כדברך. ולא עוד התורה נקראת ער' שמי שנא' תורת ה' תמימה וקראתיה על שמך שנאמ' זכרו תורת משה עבדי. ג"כ ישראל נקראו על שמי שנא' כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם בני בכורי ישראל וקראתים על שמך שנא' ויזכור ימי עולם משה עמו. ולא עוד אמרתי עמך באמירה ובדיבור שנא' ויאמר ה' אל משה וידבר ה' אל משה אף אתה דברת עמי באמירה ובדיבור שנא' ויאמר משה אל ה' וידבר משה אל ה'. אני אין לפני אכילה ושתייה ועשית כיוצא בו שנאמר ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה. ג"כ אני אלהים ואתה אלהים שנא' ראה נתתיך אלהים לפרעה. ג"כ אני יש לי נביאים ואתה יש לך נביא שנא' ואהרן אחיך יהיה נביאך. ואני אין בריה יכולה להסתכל כנגדי ואתה וייראו מגשת אליו. אני אמרתי וראית ארץ אחורי לפני לא יראו וכך כתיב והביטו אחרי משה. בעשרים ושתים אותיות כבדתי את התורה ובכולם כבדתיך: שלחתיך אל פרעה והוצאת את ישראל ממצרים: צויתך על השבת והמילה: נתתי לך עשר הדברות: כסיתך בענן: נתתי לך שני לוחות אבנים ושברת אותם: עשיתך יחיד בעולם: הנחלתיך תורתך: כבדתיך מע' וקנים: חזר משה והודה על הכל ואמר לפניו רב"שע גדלתי והרבה טובות עשית לי שאיני יכול לספר אחת מני אלף וכל העולם יודעין מה שגדלתי וכבדתי וג"כ כל העול' יודעים שאתה ה' אחד יחיד בעולמך ואין זולתך ואין דומה לך אתה בראת עליונים ותחתונים

תחנה שנא' ואתחנן וכו'. בערז ההיא לאמר ה' אלהים וכו' שמות
 הללו למה הזכירן משה מלמד שאמר משה בכו' שמות הללו ברא
 הקב"ה את עולמו ואת האדם בדין וברחמים שנאמר וייצר ה' אלהים
 ארץ האדם ומנין ששתי שמות הללו הם רחמים ודין שנא' ה' ה'
 אל רחום וחנון הרי כאן רחמים ודין. לזה אמר ה' אלקים אתה
 החלות להראות לי גבורתך בסנה ועתה בזקנותי אני מבקש רחמים
 על עמך צאן מרעיתך שתסלח ותכפר עליהם. את עבדך בבקשה
 ממך אל תהיה כמלך בשר ודם מלך ב"ו כשיהיה לו עבד בעורו קטן
 והוא גבור הוא אוהבו וכשיזקין הוא שונאו אבל אתה אל תשליכני
 לעת זקנה וכו'. את גדלך אלו עשר הדברות. ואת ירך החזקה אלו
 עשר מכות. אשר מי אל בשמים ובארץ אתה בראת הכל וכידך
 להמית ולהחיות. אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך לעתיד לבוא. ולמה
 אמר משה כל כך אלא משה היה סבור שאם ישראל ירצו לעשות
 שום עון אינו מניחם וזהו בשמים ובארץ ר"ל אל אחר ואין זולתו
 ולא עוד אלא שאודיע הוד כבודך לדורות שיבואו ואומר להם שע"י
 בקעת הים ונתת התורה לישראל והמטרת להם לחם מן השמים
 מ' שנה והעלית להם מים מן הבאר והוצאת להם מים מן הסלע
 ועכשו אם טוב בעיניך לא אמות כי אחי' ואספר מעשה יה: אמר
 לו הב"ה די לך אם תשאר חי יטעו בך ויעשו אותך אלוה ויעבדוך.
 אמר לפניו רב"שע כבר בדקת אותי בעשיית העגל ובטלתי אותו
 ועכשו אמות. א"ל הקב"ה משה בן מי אתה א"ל בן עמרם א"ל
 ועמרם בן מי הוא א"ל בן יצהר ויצהר בן מי הוא א"ל בן קהת
 וקהת בן מי הוא א"ל בן לוי א"ל וכולם ממני יצאו א"ל מן אדם
 הראשון א"ל נשאר מהם שום אדם חי א"ל כולם מתו א"ל הקב"ה
 ואתה רוצה להחיות. א"ל רב"שע אדם הראשון גנב ואכל מה שלא
 רצית וקנסת עליו מיתה ואני גנבתי כלום לפניך וכבר כתבת עלי
 משה עבדי בכל ביתי נאמן הוא א"ל הקב"ה למשה כלום אתה צדיק
 מאדם הר' ודורו א"ל כן אדם הראשון וחזה פתה אותם נחש ואני
 החייתי מתים בנחש. א"ל הקב"ה כלום אתה גדול מנח ודורו א"ל
 כן נח הבאת עליו ועל דורו מי המכול ונח לא בקש רחמים על
 דורו ואני אמרתי לך ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחניי נא
 מספרך אשר כתבת. אמר לו כלום אתה גדול מאברהם שנסייתי אותו
 בעשר נסיונות א"ל יצא ממנו ישמעאל שיאבדו בניו בניך וכו'. א"ל
 כלום אתה גדול מיצחק א"ל יצא מחלציו מי שיחרב ביתך ויהרגו את

מן העולם א"ל כבר כתבתי בתורתך ולא קם נביא עוד בישראל
כמשה א"ל שמא יאמרו בקטנותי עשיתי רצונך ובזקנותי לא עשיתי
רצונך א"ל כבר כתבתי על אשר לא קדשתם אותי. א"ל רב"שע
אכנס לא"י ואחיה שם שתי שנים או שלש ואמות א"ל גזירה היא
מלפני שלא תכנס לשם א"ל אם לא אכנס בחיי אכנס במותי. א"ל
רב"שע כל הכעס הזה עלי למה אמר לו על אשר לא קדשתם אותי.
א"ל מר"עה כתיב הן כל אלה יפעל אל וכו' ואתה מתנהג עם בריוחך
במדת רחמים פא' וב' וג' ולי עון א' ואין אתה מכפר לי אמר לו
הקב"ה משה ששה עונות בידך ולא גלית ליך שום א' מהם. בתחלה
אמרת לי שלח נא ביד תשלח. שנייה ומאז באתי אל פרעה לדבר
בשמך הרע לעם הזה. שלישית לא ה' שלחני. רביעית ואם בריאה
יברא ה'. חמישית שמעו נא המורים. ששית והנה קמתם תחרת
אבותיכם תרבות אנשים חטאים וכי אברהם יצחק ויעקב חטאים היו
שאמרת לבניהם כך. אמר לפניו רב"שע ממך למדתי שאמרת את
מחנות החטאים האלה בנפשותם. א"ל אני לא זכרתי אבותם. א"ל
רב"שע כמה פעמים חטאו ישראל לפניך והתחננתי והתפללתי עליהם
לפניך ומחלת להם ולי לא תמחול א"ל אין דומה גזרת צבור לגזרת
יחיד ועוד עד היום היתה השעה מסורה בידך. מיד התחיל עוד
לדבר תפלות ותחנונים ועליו אמר שלמה בתחנונים ידבר רש. משלו
משל למה הדבר דומה לחכם שהיה מלמד לבניו של מלך והיו
כל בני פלטרין של מלך יראים מפניו ולא בני פלטרין בלבד אלא
גם כל העולם היו יראים ממנו והיו עושים כל רצונו על שהיה מלמד
לבניו של מלך לאחר זמן מועט מת בנו של מלך כיון שמת אבד
רבו כל הטובות שהיו לו מבני פלטרין התחיל להתזיר על הפתחים
באותן הימים שהיה בנו של מלך חי היה הכל ברשותו של חכם כיון
שמר אבד הכל. כך מר"עה כל זמן שהיה חי היה הכל ברשותו
עליונים ותחתונים שנא' עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם
בקע הים בידו הוציא מים מן הסלע הוריד המן ולא עוד אלא שהיה
אומר קומה ה' שובה ה' ועוד אם אין פניך הולכים אל תעלנו
מזרה. זהו המשל כל זמן שהיה משה קיים היה הכל ברשותו כיון
שהגיע זמנו ליפטר היה מחזר למי שיבקש עליו רחמים הוי בתחנונים
ידבר רש. וכתיב לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים. עת היתה
למשה לירד למצרים וליטול גאולה ולגאול את ישראל שנא' גם
דהאיש משה גדול מאד בכל ארץ מצרים ועתה היתה לו להפיל

והתפלל לאהיך ועלה במהרה מהתהום מיד התחיל ארונו של יוסף להתנענע ועולה מתהומות עד שצף על פני המים נטלו משה על כתפיו והלך בו וישראל נטלו כל כסף וזהב ובגדים ושמלות של מצרים ומשה לא חשש על זה אלא אדרבה היתה לו שמחה גדולה. אמר לו הקב"ה למשה משה חייד לא דבר קטון עשית בשביל שלא חששת על כסף וזהב וכו' גם אני בשעת סילוקך אני הוא המתעסק במטחך ולא שום אדם בעולם:

וכשהגיע יומו של מר"ע ליפטר מן העולם א"ל הקב"ה הן קרבו ימך למות אמר לפניו רבש"ע אחר כל היגיעה שיגעתי תאמר לי שאמות לא אמות כי אחיה וכו' א"ל הקב"ה רב לך עד פה חבוא ולא תוסיף. קרא את יהושע ואצונו. אמר לפניו רבש"ע מפני מה אני מת אם בשביל כבודו של יהושע יכנס יהושע לשררה ואני אצא א"ל הקב"ה ותעשה לך כמו שהיה עושה לך אמר לו הן מיד השכים משה אחר ויהושע וא"ל רבי ויהושע נתירא מאד וא"ל ולי אתה קורא רבי א"ל מרע"ה ליהושע רוצה אתה שאחיה ולא אמות א"ל הן א"ל ולא טוב לך שלא אמות באופן שאם יקשה בעיניך שום דבר אני מלמדך אבל קבל עליך שאחיה ואעשה לך כמו שהיית עושה לי א"ל יהושע למר"ע כל מה שתגזור עלי אני מקבל בשביל שאראה פניך והתחיל מר"ע לעשות ליהושע כל הכבוד שהיה עושה לו יהושע. כיון שנכנסו לאהל מועד וירד עמוד הענן שנא' וירא ה' באוהל בעמוד הענן והפסיק בין משה ליהושע יהושע מבפנים ומר"ע מבחוץ כיון שראה כך אמר מאה מיתות ולא קנאה אחת. התחיל משה לחבוע אותה בפיו. אמר לפניו רבש"ע מה חטא בידי כדי שאמורז א"ל הקב"ה הן מכוסו של אדם הראשון שכחוב בו הן האדם היה כאחד ממנו וכו' לפיכך אתה מת. א"ל רבש"ע לשוא דשו רגלי בערפל ולשוא רצתי לפני בניך כסוס א"ל כבר קנסתי מיתה על אדם. א"ל רבש"ע א"ה מצוה קלה צוית אותו ועבר עליה ואני לא עברתי. א"ל הרי אברהם קדש שמי בעולם ומת. א"ל יצא ממנו ישמעאל וכו'. א"ל הרי יצחק בנו שפשט צוארו ע"ג המזבח א"ל יצא ממנו עשו וכו' א"ל הרי יעקב שיצאו ממנו י"ב שבטי' ולא הכעיסוני א"ל לא עלה לרקיע ולא דשו רגליו בערפל ולא דברת עמו פנים בפנים ולא קבל התורה מידך א"ל הב"ה רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה: אמר לפניו רבש"ע שמא יאמרו ישראל ואלולי מצא במשה דברים רעים לא היה מסלקו

מדרש פטירת משה רבינו ע"ה:

וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים א"ר שמואל
בר נחמני כיון שבא משה לברך את ישראל בזאת הברכה זאת
התור' שכתוב בה וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים איש
האלהים זה משה. איש האלהים זה הקב"ה שכתוב בו ה' איש
מלחמה וכל כך למה לקיים מה שנא' והחוט המשולש לא במהרה
ינתק. א"ר חנחומא איש האלהים אם איש למה אלהים אלא
כשברח לפני פרעה נקרא איש כשעלה לרקיע נקרא אלקים ומה
מאד זכה משה שהקב"ה נתעסק בו. בשעה שירד למצרים והגיע
גאולתן של ישראל והיו כולם עוסקים בכסף וזהב ומשה היה טרוד
ומסבב את העיר שלשה ימים וג' לילות למצוא ארונו של יוסף לפי
שלא היו יכולין לצאת ממצרים אלא אם יעלו עמהם עצמות יוסף
שנא' וישבע יוסף את בני ישראל וכו' וכשהיה משה מבקש ארונו
של יוסף היכן הוא פגעה בו סרח ברז אשר עיף ויגע אמרה לו
במה אחה טרוד כל כך אמר לה על ארונו של יוסף אני טרוד
אמרה לו בוא עמי לנילוס ואראך היכן הוא הלך עמה אמרה לו
במקום הזה הוא ארונו ועשו אותו מעופרת וחתמו אותו מ"ד רבעיו
שכך אמרו החרטומים אל פרעה וידעו המצריים שאין ישראל
יכולין לצאת ממצרים עד שיעלו ארונו של יוסף לפי שהם יודעים
חומר השבועה שהשביע אותם ולכך גזרו כנגד מכשפות שלהם ועשו
לו ארון של עופרת במיני כשפים וזה הוא מקומו. מיד פתח משה
פיו ואמר יוסף יוסף אחה יודע שהגיע זמן גאולתם של ישראל
ואתה השבעת אותם שלא יעלו ממצרים עד שיעלו עצמותיך ועתה
הן כבוד לאלהי ישראל ואל תאחר גאולתם מכשפות יש לך בקש

למחר תבוא אלי, למחר בא אצלו. א"ל מה יאחה לוכש. א"ל
בגד. א"ל מי עשאו. א"ל האורג. א"ל איני מאמינך הראיני דבר
ברור א"ל ומה אראך לך. ואין אחה יודע שהאורג עשאו. א"ל
ואחה אינך יודע שהקדוש ברוך הוא ברא את עולמו. נפטר אותו
המין. אמרו לו תלמידיו מהו הדבר ברור. אמר להם בניי כשם
שהבית מודיע על הבנאי והבגד מודיע על האורג והדלת על הנגר.
כך העולם מודיע על הקדוש ברוך הוא שהוא בראו. ישתבח ויתעלה
שמו לעד ולנצח נצחים. אמן ואמן נצח סלה ועד:

סליק מדרש תמורה

לר' ישמעאל ור' עקיבא:

העולם מחשין אותנו. ואומרי' לנו (עמוס ו') הם כי לא להזכיר בשם ה'. ומעשה שגזרה מלכות בימי ר"ע ואמרה אל תעסקו בתורה מה עשה ר"ע נטל ס"ת וישב לו והי' קורא בשוק א"ל אדונינו אתה גדולים וקטנים של ישראל אל תחייבנו להריגה וכי לא שמעת שגזרה דהמלכות שלא תתעסקו בתורה א"ל שוטים שבעולם ומה התורה שכתוב בה (דברי' ל') כי הוא חייך ואורך ימך אם עוסקי' בה ועכ"ז הם מבקשי' להרגנו אילו הנחנו אותה עאכ"ו אנו חייבי' כליה. ולא שמע להם ר"ע ונהרג. אעפ"י שמשפילי' אותנו הוא רואה בצרותינו וזוכר לנו הברית הה"ד שבשפלנו זכר לנו כל"ח: **תמורת כ"ד** ועת לדבר. כנגד ויפרקנו מצרינו ובשעה ששבר זרוע האומות אנו מבקשים לומר שירה שנאמר (תהלים צ"ח) שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה. וכתי' בתרי' הודיע ה' ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו וכתוב זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל כי ל"ח:

תמורת כ"ה עת לאהוב. כנגד נותן לחם לכל בשר כשישראל אוהבין להקב"ה שנאמר (ויקרא כ"ו) והארץ תתן יבולה ועץ השדה יתן פריו:

תמורת כ"ו ועת לשנא. כנגד הודו לאל השמים שהודיה גדולה מבקשים ישראל להודות להקב"ה. שהטיל ביניהם ובין אומ"ה שנארה ותחרות. שאילולי כן היו מתערבים ולומדים ממעשיהם. שנאמר (תהלים ק"ו) ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם. לפיכך הודו לאל השמים כי ל"ח:

נשתיירו שני תמורות עת מלחמה ועת שלום כנגד שני לוחות הברית. מלחמה שנאמר (במדבר כ"א) על כן יאמר בספר מלחמות ה'. אם זכה ועסק בתורה יעשה ממלאכי השלום שנא' (ישעי' ל"ג) הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון וכתוב (איוב כ"ה) המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו. הא למדת שכל מה שיש בעולם. תמורת עליונים ותחתונים. ראשונים ואחרונים. מזרח ומערב. צפון ודרום. ושאר כל תמורות שהזכרנו לך. והוא אחד. ואין בלעדיו. ראשון ואחרון אל מלך נאמן. מושל בכל. שוכן עד. וקדוש שמו. שלא נברא בעולמו דבר מיוחד ואין לו שני. ולא דבר תמורה כמו שהזכרנו בתחלת הספר להודיע לכל באי עולם. שהוא אחד והוא ברא את עולמו. ומעשה שבא מין ואמר לר"ע העוה"ז מי בראו א"ל הקב"ה. א"ל הראיני דבר ברור א"ל

תמורת י"ד ועת כנוס אבני'. כנגד והעביר ישראל בחוכו והביאם להר סיני וכנסם והעמידם סביב הר סיני שנא' (שמות י"ט) והגבלת את העם סביב. וישראל נקראו אבני' שנא' (בראשית מ"ט) משם רועה אבן ישראל. (תהלים קי"ח) אבן מאסו הבוני' וקבלו התורה שהיא חיים לעולם כל"ח:

תמורת ט"ו עת לחבוק. כנגד וניער פרעה וחילו בים סוף. כאדם שהוא רץ לחבק את חבירו. כך היו רצים מצרים אצל ישראל לתופשם למלחמה. ונתרחקו ישראל מהם ונטבעו הם בים. וישראל ניצולו כל"ח:

תמורת ט"ז ועת לרחוק מחבק. כנגד למוליך עמו במדבר. שהפריש את ישראל משעבוד מצרים. ומחבוק מצרים וצרותיהם כל"ח:

תמורת י"ז עת לבקש. כנגד למכה מלכים גדולים שבקשו ישראל הנחלה שהנחילם המקום. ונהרגו המלכי' שבאותם ארצות ואל תאמר מלכי' קטנים היו. אלא מלכי' גדולי' כל"ח:

תמורת י"ח ועת לאבד. כנגד ויהרג מלכים אדירי' שאבדם מפני ישראל והשליט את ישראל עליהן. ומי הרגם הקב"ה שנא' ויהרג מלכי' אדירי'. ולא כתיב ויהרגו שאילולי הקב"ה עזרם והרג אותם. לא היו יכולי' להם כל"ח:

תמורת י"ט עת לשמור. כנגד לסיחון מלך רהאמורי. ששמר לישראל ולא נפלו ביד סיחון ועמו אלא הפילו בחסדו ביד משה כל"ח:

תמורת כ' עת להשליך. כנגד ולעוג מלך הבשן. שהשליך הקב"ה אותו הר ששם על ראשו להשליך על ישראל השליך על צוארו ונחלק. ובחסדו הגדול מסרו ביד משה שנא' (דברי ג') כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים כל"ח:

תמורת כ"א עת לקרוע. כנגד ונתן ארצם לנחלה כאדם שלובש מלבוש וקורעו אחר ממנו. ופושטו ממנו. ולקחו בעל כרחו. כך לקחו ישראל בעל כרחם את ארצם כל"ח:

תמורת כ"ב ועת לתפור. כנגד נחלה לישראל עבדו. שנחפרה ונתקיימה הארץ ביד ישראל מה התופר הזה תחלה קורע. ואח"כ תופר. כך א"י היתה קרעים קרעים ביד ל"א מלכי' ולקחו ישראל מידם. ונדבקה והנחילה להם בחסדו כל"ח:

תמורת כ"ג עת לחשור. כנגד שבשפלינו זכר לנו. שאנחנו היום בשפלות. וכיון שאנו מהללי' שמו של הקב"ה. אומות

החולי והרפואה כנגדה ובחסדו הוא מרפא כל באי העולם. לרוקע הארץ על המים כי ל"ח:

תמורת ז' עת להרוס. כנגד לעושה אורים גדולים וגו' מה המאורות הללו פורצים והולכים ברקיע ומאין הולכין ממערב למזרח. כך כל מי שהוא פורץ גבול עולם. או גדרן של חכמי' או גדרה של תורה אין לו מחילה וסליחה ואורו כבה. כמו שהמאורות כהין במערב בגבול התחום ואינם נראין. ובחסדו הוא מאיר להם מאורו. והוא מנהיגו של עולם כי ל"ח:

תמורת ח' ועת לבנות. כנגד את השמש לממשלת היום מה השמש יוצא בגבורה שנא' (תלי' י"ט) ישיש בגבור לרוץ אורח וכן הבנין אינו נראה נאה אלא ביום שהשמש יוצא בו. ומה השמש שכיון שיודע שיזרח ועתיד הוא לשקוע ולהכבות מן העולם ואעפ"כ הוא יוצא ומאיר לעולם כך האדם יודע אע"פי שהוא הולך למות ולהתכסות מן העולם אעפ"כ אינו נמנע מלבנות. והשמש כמו כן. אינו נמנע מלהזריח לעולם כל"ח:

תמורת ט' עת לבכות. כנגד את הירח וכוכבים לממשלות בלילה. מה הבכיה הזאת אינה אלא מצרה ומקוצר רוח. כך הירח וכוכבים שולטי' בלילה. שהלילה צער לבריות מן החשך ואופל שבו. אבל האור הוא שמחה לעולם. שנאמר (תלים צ"ו) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה:

תמורת י' ועת לשחוק. כנגד למכה מצרים בכבוריהם. שהיו ישראל שוחקי' ונעלמים ובוזוי' ממונם והם היו מתים: **תמורת י"א עת ספור.** כנגד ויוצא ישראל מתוכם. שהיו אלו סופדן ואלו בוזים. אלו שוחקי' ואלו סופדים. ובחסדו הוא עתיד לגאל אותם פעם שני' שנאמר (ישעי' י"א) והי' ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו וגו' כל"ח:

תמורת י"ב עת רקוד. כנגד ביד חזקה ובזרוע נטויה. מלמד שהיו ישראל שמחי' ומרקדים שנא' (תלים ק"ה) ויוציא עמו בששון וכן לעתיד לבוא אינן נגאלין אלא בשמחה וברנה שנא' (ישעי' ל"ה) ופרווי ה' ישובון כל"ח:

תמורת י"ג עת להשליך אבני'. כנגד לגזור ים סוף לגזרים עשה הים כבנין של אבני'. ועשה י"ב שכיילי'. והמים היו עומדין כחומות. וכיון שעברו ישראל מתוכו הולכים עליהם כאבני' ונשקעו המצרים והודו בחסדי המקום כל"ח:

יגועון אלא לשון פיזור. פיזור אותם ואח"כ יגועון ואל עפרם ישובון.
(צפני' א') אסף אדם ובהמה אסף עוף השמים. ומנין שהוא לשון
כלוי ממה שאמר שלמה עת ללדת ועת למות. אמר שלמה כנגד
הלל הגדול כ"ח תמורות ובהלל הגדול כ"ו פסוק'. נשתיירו ב'
תמורות כנגד ב' לוחות הכרית:

פרק ג': תמורה ראשונה עת ללדת. כנגד הודו לה' כי טוב
שכיון שנולד האדם. אביו ואמו נותנין הודאה גדולה להקב"ה. שיצא
מן הגידין ומן העצמות. ומכל האברים. ונכנס והולך בחוליות השדרה
עד בואו לשדרה ומן השדרה לזכר ומן הזכר לרחם אמו והוא נוצר
שם ארבעים יום ועושה שם ט' חדשים. ואח"כ יוצא ברתת ובזיע
ובצער וצירי לידה ויוצא בשלום ולכך ראוי ליתן להם הודאה גדולה
שנאמר הודו לה' וגו' הכניסו בחדר ובראו בחדר הוציאו
בחדר העמידו ולולי חסדו לא הי' העולם נבנה שנאמר (תהלים
פ"ט) אמרתי עולם חסד יבנה:

תמורה ב' ועת למות. כנגד הודו לאלהי האלהים שהוא
ממית ומחיה והוא אלהי האלהים. ולא כאומות האומרים ב' רשויות
הן בעולם א' ממית וא' מחיה. אלא הוא אלהי האלהים. שממית
ומחיה. שנאמר (דברים ל"ב) אני אמית ואחיה. הוא היה. והוא
יהי ובחסדו הוא המחזיר נשמה לגוף. כ"ל ח':

תמורה ג' עת לנטוע. כנגד הודו לאדוני האדונים. שאם
נטע אדם נטיעה או פרדס אל יאמר פרדס שלי ונטיעה שלי. שאם
לא ימטיר הקב"ה להשקות את הנטיעה ופרדס היכן נטיעתו אלא
הקב"ה הוא אדון לכל דבר שנאמר (יהושע ג') ארון הברית אדון
כל הארץ. הרי המקום נקרא אדון לארון: הודו לאדוני האדונים
שבחסדו מגדל ומרוה את הנטיעה. ובחסדו מעלה פירותיה כל"ח:
(כאן חסר תמורת ד')

תמורת ה' עת להרוג. כנגד לעושה השמים בתכונה. מה
השמים אינם זזים אלא עומדים. כך דינו של נהרג אינו זז לעולם
עד שיתכע ומפיל מזלו ממנו למעלה. שכן מצינו שנפרע הקב"ה
מן האומה. תחלה נפרע משרה שלה שנאמר (ישעי' כ"ד) והי' ביו'
ההוא יפקוד ה' על צבא המרום במרום. ובחסדו הוא עתיד להחיותם
ברין ולדון אותם:

תמורת ו' עת לרפוא. כנגד לרזקע הארץ על המים כ'
ל"ח. מה הארץ רקועה על המים זו לעומת זו. זו תמורת זו. כך

או אדומה לבנה או ירוקה. היאך היא נמכרת בשוק. אינך יכול להשיב לו תשובה. ואם אתה פותח פי הנוד היא הולכה לה ואין אתה יכול לראותה. אם שחורה או אדומה אם לבנה או ירוקה. ולא עוד אלא נושאת בני אדם ונושאת השמים והארץ מנין אתה יודע ממראה עיניך. אדם נכנס לבית לפנים מבית. ומערה לפני' ממער'. ומניף בכגדו והרוח יוצא ואינך יודע. מהיכן יוצאת. ומהיכן באת. הא למדת שהרוח מלאה עולם: וכך הי' המעשה ששאלה המלכות את ר' עקיבא על מה העולם עומד. א"ל על הרוח. א"ל הראיני. א"ל הביאו לי גמלים טעוני מלח. הביאו לו גמלים טעוני מלח. הוליכם בכל פנות הכית אמר להם מה אתם רואי'. א"ל גמלים טעוני מלח. אמר להם הביאו לי חבל הביאו לו חבל וכרך בצוואריהן. נתן החבל לשני בני אדם. אמר להם זה ימשוך מכאן. וזה ימשוך מכאן. עד שחנקו. אחר שחנקו א"ל העמידו אותם. א"ל אתה הווי חכם היהודי'. אחר שחנקת אותם. אתה אומר העמידו אותם. א"ל ומה חסרת מהם. היא למדת מכאן שאין העולם עומד אלא ברוח שהיא מעולה ומשובחת. והיא היתה מראש שנאמר (בראשית א') ורוח אלהי' מרחפת על פני המים. והם ב' דברי' שלא מצינו להם בריאה. הרוח והמים והם היו מראש שנאמר ורוח אלהים מרחפת על פני המים. כלל העולם וכל אשר בו מצינו להם בריאה בששת ימי המעשה. חוץ מן המים והרוח והחשך שנאמר. וחשך ע"פ תהום ורוח אלהים מרחפת ע"פ המים עד שבא ישעי' ואמר יוצר אור ובורא חושך. ר' ישמעאל אומר אחר ואין לו תמורה ולא שני כנגדו. זהו מנהג המניין. אחד אחד. כך אין לו להקב"ה אחד. אחד שאין לו אחד. אבל הקב"ה אחד. שאין לו שני. ואין אדם יודע היכן הוא מקומו. והחיות אין יודעות היכן הוא מקומו ולא המלאכים המהללים שמו יודעין היכן הוא מקומו שנאמר ברוך כבוד ה' ממקומו ולא השמי' והארץ מהללי' מן המקום שהוא שם שכן אנשי לשכת הגזית קוראין אותו מקומו של עולם ולא העולם מקומו. אבל הרוח לא מצינו שיתלה אלא בהקב"ה שנאמר (בראשית א') ורוח אלהים מרחפת. רוח אל עשתי (איוב ל"ג) מנשמת אל יתן קרת. (איוב ל"ז) ועתה ה' אלקים שלחני ורוח. (ישעי' מ"ח) רוח ה' דיבר בי. (תהלים ק"ד) תשלח רוחך יבראון וכו'. (משלי ט') תן לחכם ויחכם עוד וכל אסיפה שבתורה לשון כנוס חוץ משנים. תוסיף רוחם יגועון. אם היה לשון כנוס למד

אין זה אין זה. וכיון שהם מתפרקות אחד מחבירו. הגוף נטוי ומת. כמו שיש לבית ארבע צדדין. אם מתפרק אחד מהן הבית נופל. וכל מה שכרא. בתמורה בראו. אילולי מות לא הי' חיי'. ואילולי חיי' לא הי' מות. ואילולי שלום לא הי' רע. ואילולי רע לא הי' שלום. אילו יכנס אדם במדינה. חציה שלו' וחציה רע. הי' הולך ברע ומכיר שלו'. ואם מדינה אחרת כלה שלו'. אם אין שם רע אין השלו' ניכר. אם היו כל בני אדם טפשין. לא היו נכרין שהן טפשי'. ואילו הי' כל בני אדם חכמי'. לא היו נכרי' שהם חכמי'. אלא (קהלת ז') גם זה לעומת זה עשה אלהי'. ואילו היו כל בני אדם עשירי'. לא היו ניכרי' שהם עשירי'. ואילו היו כלם עניי' לא היו ניכרי' שהם עניי'. אלא ברא עניים ועשירי'. שיהיו ניכרי' זה מזה. חכמי' וטפשי' כדי להבדיל זה מזה. מתים וחיים. כדי להבדיל בין זרע ושממה. ברא חן וברא כיעור. זכרי' ונקיבות. ברא אש ומים. ברזל ועץ. אור וחושך. חום וקור. אכילה ורעבון. שתירה וצמאון. הילוך וחגרות. ראייה וסמיות. שמיעה וחרישות. ים ויבשה. דיבור ואלמות. מעשה ובטלות. דאגה ורצון. שחוק ובכיה. רפואות וחולי. עם כל התמורות שאמר שלמה בקהלת. עת ללדת ועת למות. וכל זה להודיע גבורתו של הקב"ה. שכל דבר שכרא בשחים ובשתוף. וכי לא הי' המקום יכול להוציא בנים בלא עריות. ובלא גלוי ערוה. אלא הכל בשתוף ובתמורה. אם אין זכר ונקיבה נזקקין אין הילד יוצא. אין זכר מוליד בלא נקבה. ולא נקבה בלא זכר. ואין בית נבנה בעצמו. ולא בית עצמו בונה בית אחר. אלא בבנאי שיבנה. אין חרש עצים בלא קרדום. ואם אין חרש אין קרדום. ואם אין קרדום אין חרש. ואם אין טהרה אין טומאה. ואם אין טומאה אין טהרה. אמרו חזרים וכל מיני בהמה טמאה לבהמה טהורה. מבקשים אתם להחזיק לנו טובה. אילולי אני וחבריי שאנו טמאים. לא נודעתם שאתם טהורין. אם אין צדיק אין רשע. אמר רשע לצדיק מבקש אתה להחזיק לי טובה. לולי שאני רשע מאין היית ניכר. אלו הי' כל בני אדם צדיקים לא הי' לך יתרון: הרי אמרנו יש לכל תמורה חוץ מדבר א'. להודיע לכל באי עולם ברמז. שהוא אחד. ואין לו שני. וכמו כן הרוח שאין לו תמורה ולא שותף ואין אתה יכול לאחוז אותה ולא להכותה ולא לשורפה ולא להשליכה. ואם תאמר הנוד אתה יכול לאחוז אותה. לאו. כי אלו נפתח הנוד. ובא אתה ואמר מה יש בו ואמר לו הרוח. ואמר לך מה היא שחורה

מדינות. ובעלי המדינות רעים. אם השר מעלי עיניו מהם. מגבולו או ממקומו הם יוצאים עליו. וכל מלכותו מתכלכלת. כך הגוף הוא המלך. והצבאות הם הגידים. והמדינות הם העצמות. וד' השרים הם ד' יסודות הגוף. ואלו הן. הדם והלובן ומרה אדומה ומרה שחורה. וכיון שאחד מן השרי מעלים עיניו כמעט. מיד הגוף מתכלכל ונחלה האדם. ואם יחסר אחד מן השרי. הרוח הולך והגוף כלה. א"ל ר' עקיבא והאיך בני אדם יש מתים קטני. ויש מתים גדולי. ויש מתים זקני. א"ל כך הוא. כיון שאחד מן היסודות מתחסר. הגוף מר. וכן הוא כנגד ד' יסודות שבגוף. ארבע מלכיות. וד' פינות. כנגד העולם. לובן כנגד מזרח. שהאור יוצא משם. ובני מזרח לבני. הדם כנגד צפון. שכשם שהצפון פתוח. כך הגוף פתוח לפני הדם. שבכל מקו' שתחתוך מן הגוף. הדם יוצא משם. אבל השלשה אינם יוצאי' מכל מקו' שתחתוך. ובני צפון כולם אדומים. מרה אדומה כנגד המערב. כי השמש מתאדמת. בגבול המערב. ופני מערב מאדימין. בער' שקיעתה. מרה שחורה. כנגד דרום. שתולדתה בצנרה. כך הטללי. וכנגדן ארבע יסודי העול'. מרה שחורה כנגד העפר. תולדתה צינה ויבשה. כך העפר. מרה אדומה כנגד האש. תולדתה חמה ויבשה. הלובן כנגד המים. תולדתו קר ולח כמו המים. הדם כנגד הרוח:

פרק ב: ר"ע פתח. (תלי' ק"ג) אנוש כחציר ימיו וכו' מעשה בר' ישמעאל ור"ע שהיו מהלכין בחוצות ירושלי'. והי' עמהם אדם א'. פגע בהם אדם חולה. א"ל רבותי אמרו לי כמה אתרפא. א"ל עשה כך וכך. עד שתתרפא. א"ל ומי הכה אותי. א"ל הקב"ה. א"ל ואתם נכנסתם עצמכם בדבר שאינו שלכם. הוא הכה ואתם מרפאי'. אינכם עוברי' על רצונו. א"ל מה מלאכתך. א"ל עובד אדמה אני. והרי המגל בידי. א"ל מי ברא את הכרם. א"ל הקב"ה. א"ל ואתה מכנים עצמך בדבר שאינו שלך. הוא ברא אותו. ואתה קוצץ פירותיו ממנו. א"ל אין אתם רואי' המגל בידי. אילולי אני יוצא וחורשו ומכסחו ומזבלו ומנכשו. לא תעלה מאומה. א"ל שוטה שבעולם. ממלאכתך לא שמעת מרה שכחוב (שם) אנוש כחציר ימיו. כשם שהעץ אם אינו מנכש ומזבל ונחרש. אינו עולה. ואם עלה ולא שתה מים ולא נזבל. אינו חי והוא מת. כך הגוף. הזבל הוא הסם ומיני רפואה. ואיש אדמה הוא הרופא. אמר להם בבקשה מכם אל תענישוני: הגוף הזה תולדותיו נתלין זה בזה. וזה בזה. ואם

מדרש תמורה

המיוחס לר' ישמעאל ור' עקיבא.

פרק א': ר' ישמעאל אומר מי יתן שומע לי. יפּרה כחו של איוב. אמר זה הפסוק. (איוב ל"א) מי יתן שומע לי ולא אמות אבל מה אעשה (שם) הן חוי שדי יענני. אמר איוב מאי אכפת לי שאמות ותלקח רוחי. א"ל הקב"ה הא ספרא מתיים. הן חוי שדי יענני. והיינו מה דאמר. (יחזקאל ט') והחיות תי"ו על מצחות אנשים. (איוב ל"א) וספר כתב איש ריבי זהו ספר תולדות אדם. חתום הוא על כל תולדות האדם. (קהלת ט') מקרה אחד לצדיק ולרשע כו'. כל תולדות אדם הולכין כמו שהולכין דברים מן הפה. וכמו שהלך אדם. מה תולדות אדם חסר השני וי"ו והראשון מלא. כך הדורות אינם הולכים למות שלימים עד שגופם מתחסר מהמלכים שיש בגופו. שבגבורתו וברוב כחו של המקום. ברא כל העולם שנים שנים. זה תמורת זה. וזה כנגד זה. שיתבוננו בחכמתו. ולהודיע להם. שכל דבר ודבר יש לו שותף. ויש לו תמורה. ולולי זה לא הי' זה. חיים למה נקרא חיים. ומות למה נקרא מות. לולי מות לא נקראו חיים. ולא נודע שהם חיים. וכן המות. אילולי חיים לא הי' מות. ולא נודע המות. והאיך הוא המות הזה. אמר ר' ישמעאל בגוף הוה יש בו מלכים. הדם והלובן ומרה אדומה ומרה השחורה. וכיון שאדם נעשה גדול. כחו תש. ודמו משתנה. ופניו מוריקות. ואחד מהמלכים מתגבר. או מתחסר. (תלים ק"ד) חוסף רוחם יגועון וכו'. למה הדבר דומה. לנוד נפוח. בזמן שהנוד שלם. הרוח עומדת בחוכו. נבקע או נקרע הרוח הולכה. כך הגוף בזמן שהמלכי עומדים במלכותם. הרוח עומדת בו. כרוח שבנוד. ולמה הגוף דומה. למלך שיש לו צבאים. ויש עליהם ארבעה שרים ובמלכותו ארבע

וזריתי פרש על פניכם. לאחר שלשה ימים להלאה דן הקדוש ברוך
הוא את האדם מה שחטא בעיניו ובידיו וברגליו עד שלשים יום
כל שלשים ימים האילו נידון הנשמה והגוף ביחד. ובשביל כך לא
סלקת הנשמה לרקיע והיא בארעא ולא סלקת למקום שחצבה משם
כאשה שיושבת בדר מחוץ כל ימי טומאתה לאחר שלשים יום הנשמה
סליק לרקיע וגוף אחבלי בארעא עד ההוא זמנא דכתיב והקיצו
ורננו שיכני עפר כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל.
ואימתי יהיו בזמן שיעבור מלאך המות מן העולם דכתיב בלע המות
לנצח כיון דבלע המות לנצח לאחר כך ומחה י"י דמעה מעל כל
פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ. ויאמר ה' לדג ויקא
את יונה אל היבשה. כיון שיקיצו שוכני עפר כל הקברים יקראו
את המתים שבהם היינו הוא דכתיב וארץ רפאים תפיל מאי תפיל
דיקיא לון לחוץ מבי קברי. רפאים מהו רפאים שיקכלו הרפואה
ויחיו ככראשונה וידבקו עצם בעצם. והא כתיב רפאים כל יקומו.
אלא ודאי כולי עלמא ידבקו עצם בעצם ויחיו ככראשונה בבית
הקברות. אבל מקצת מהם יקומו ומקצת מהם לא יקומו ועל זה
כתיב רפאים כל יקומו וטוב חלקיהון של ישראל דכתיב בהו נבלתי
יקומון:

הם ונשלם מדרש יונה:

הקב"ה מטיל רוח סערה חזקה ומזכיר לו העון והחטא שעשה ושולח לו יסורין ופורעניות כמו הסערה. וזהו הסערה לספינ' שהוא האדם שמזכיר לו העון והביא לו היסורין והפורענות. וכיון שנחפס ביסורין אף על פי כן הנשמה עומדת במרדה ולא חוזרת בתשובה. מה כתיב ויקרב אליו רב החובל מי הוא רב החובל זהו יצר טוב שהוא מנהיג הכל. ויאמר לו מה לך נרדם קום קרא אל אלהיך לא שעת כושר הוא לישן שמעלה לך דין על כל מה שעשית בעולם הזה חזור בכ הסתכל בדברים האילו ושוב למרד. ומה מלאכתך ועסקיך בעולם הזה שעשית ומורה לפני ארון העולם. ומאין תבא הסתכל מאין באת מטיפה סרוחה ולא תתנאה. ומה ארצך הסתכל מן העפר אתה בא ואל העפר אתה תשוב. ואי מזה עם אתה הסתכל אם זכות אבות מגין עליך. כיון דסלקין ליה לדינא. והסערה שהיא היסורין והפורעניות הם לפני הקב"ה למידן ברה את האדם. בההיא שעה באו הב"ד הגדול יש מהם שמוזכין את האדם ויש מהם שמחייבין את האדם ואם לא זכה האדם מה כתיב ביה ויחתרו האנשים לבא אליה בשה ולא יכלו. משתדלין המזכים את האדם להביא לעה"ב ולא יכלו. מ"ט כי הים הולך וסוער עליהם גזירת הדין שחטא האדם לפני הקב"ה עומדת עליו לחייבו. ובההוא שעה יורדין ג' שלוחים חד דכתב כל זכותיה וכל חוביה שעשה בעולם הזה. ואחר שעשה החשבון כמה ימיו. ואחר שהיה הולך כשהירה במעי אמו. וישאו. כיון שנושאים את האדם מכיתו לבית הקברות מכריזין עליו אם זכאי הוא מכריזין עליו תנו יקר לדיוקנא של מלך יבוא שלום ינחו על משכבותם הולך נכחו. מנא ליה דכתיב והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספק. ואם חייב הוא מכריזין עליו ואומרים ווי לפלוני טוב לו שלא נברא משנברא. מה כתיב בתריה ויטלהו אל הים ויעמד הים מזעפו. כיון שנכנס לבית הקברות שהוא מקום הדין הסערה שהם היסורין עומדין מזעפו ודג שבלע הוא הקבר. מה כתיב ויהי יונה במעי הדג. מעי הדג הוא השאול מנ"ל דכתיב מבטן שאול שועתי. ויונה במעי הדג היה וקרי ליה בטן שאול. שלשה ימים ושלשה לילות. אילו שלשה ימים שהאדם בקבר ונתבקעו מעיו. לאחר שלשה ימים ההוא טנופא מתהפך על אפיו ואומר לו טול מה שנחת בי. אכלת ושחית ולא נחת לעניים וכל ימך הוו כחגין וכמועדים. עניים הוו רעבים שלא אכלו עמך. קח מה שנחת בי זהו דכתיב

שברא הקב"ה את העולם בשבעה ימי בראשית ביום החמישי ברא דגי הים וצוה שיהא חר דג מזומן לבלוע ליונה ויהיה במעיו שלשה ימים ושלש' לילות ואח"כ ישליכהו לחוץ. ולא זה בלבד אלא כל מה שברא הקב"ה במעש' בראשית בכולן התנה עמהם בתנאי. ביום הראשון ברא שמים והתנה עמהם שיעלה אליהו השמימה בין הסערה וכן הוה דכתיב ויעל אליהו בסערה השמימה. בהוה יומא התנה עמהן דיחשיך לשמשא במצרי' דכתיב ויהי חושך אפילה בכל ארץ מצרים ג' ימים. ביום השני ברא רקיע שיהיה מבדיל בין מים למים כדכתיב ויאמר אלקים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים והתנה הקב"ה עמהן שיהיו מבדילין בין טמאה לטהרה לטהר בהון וכן הוה. ביום השלישי הוציא האדמה מבין המי' ואסף המים למקום אחד וקרא להם ימים והתנה עם הים שיעבור ישראל מתוכו ליבשה ולטבוע את המצרי' וכן הוה דכתיב וישב הים לפנות בקר לאיתנו אל תקרי לאיתנו אלא לתנאי במה שהתנה הקב"ה במעש' בראשית ועוד התנה לארץ שתפתח את פיה במחלוק' קרח ותבלע לקרח וכן הוה דכתיב ותפתח הארץ ארץ פיה ותבלע אותם ואת קרח. ביום הרביעי ברא השמש והירח דכתיב יהי מארת ברקיע השמי' והתנה עם השמש שיהיה עומדת באמצע השמים בימי יהושע דכתיב ויעמוד השמש' בחצי השמים התנה עם הככבי' שילחמו עם סיסר' דכתי' הככבי' ממסילות' נלחמו עם סיסרא. ביום החמישי ברא דגי הים ועוף השמים התנה בעופות למיזן עורבים לאליהו בזמן שעצר השמים ולא הירח מטר דכתי' ואת העורבי' צויתי לכלכלך שם צויתי כבר מששת ימי בראשית והתנה עם דגי הים לבלוע חר דג ליונה ולהשליכהו ליבשה. ביום הששי ברא את האדם והתנה עמו דנפיק מיניה האשה שתתן מזון לאיהו דכתיב הנה צויתי שם אשה לכלכלך הנה צויתי מששת ימי בראשית. וכן כל דבר ודבר שיתחדש בעול' הקב"ה מצוה הדבר ההוא מששת ימי בראשית אף הכא ויאמר ה' לדג ויאמר מששת ימי בראשית:

יונה שירד לספינה זו הנשמה של אדם שירדה בעולם הזה להיורד בגוף של אדם הנמשל לספינה. ולמה מקרי הנשמה יונה על דרך הפסוק לא תונו איש את עמיתו. וכל זה גורם השותפות שיש לה עם הגוף. והאד' הולך בעולם הזה כספינה בלב הים הגדול שחישב להישבר כדכתיב והאניה חשבה להשבר. כן האדם בעולם הזה שחטא וחשב בלבבו שלא יהיה לו שום מכשול מעון וזו

דברים כבושים אחינו לא שק ולא תענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים גורמי'. שנא' וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכ'. ואומר ויתכסו שקים האד' והבה מ'. מאי עכיד אסרו הבהמות לחוד והוולדות לחוד. אמרו לפניו רבונו של עולם אם אין אתה מרחם עלינו וכו' כדאמרינן לעיל. ויקראו אל אלקים בחזקת מאי אמרו. אמר שמואל אמרו לפניו רבונו של עולם עלוב ושאינו עלוב צדיק ורשע מי נדחה מפני מי. וישובו מדרכם הרעה ומן החמס. אמר שמואל אפי' גזל מריש וכנאו בבירה מקעקע הבירה ומחזיר מריש לבעליו. ופליגא דר' יוחנן דאמ' ר"י מה שהיה בכף ידיה' החזירו בשירה תיבה ומגדל לא החזירו. כיון שראה הקב"ה באנשי נינוה ששבו מדרכם נח מכעסו ועמד מכסא דין וישב על כסא רחמים ונחרצה ואמר סלחתי. מיד נפל יונה על פניו ואמר רבש"ע יודע אני שחטאתי לפניך מחול לעוני שברחתי לים שלא ידעתי כח גבורתיך ועכשיו ידעתי. שנא' כי אתה אל רחום וחנון. אמר לו הקב"ה אתה חסת על כבודי וברחת מלפני לים אף אני חסתי על כבודך והצלתיך מבטן שאול*. ומרוב חמה שהיה במעי הדגה נשרף בגדו ומעילו ושערותיו וזבוכין ויתושין ונמלים ופרעושין שרויין עליו ומצערין אותו עד שבקש נפשו למות. שנאמר וישאל את נפשו למות. מכאן אמרו כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו או להחזירו בתשוב' ואינו מחזירו בא לידי צער. מה עשה הקב"ה העל' קיקיון על ראש יונה בלילה ובשחרית עלו עליו ער"ה עליו וכל עלה ועלה ארבעה זרת וטפח. ארבעה אנשי' יכולין לישב בצילו תחת הקיקיון לכוש את השמש. זימן הקב"ה תולעת והכה את הקיקיון ויבש ומת. וזבוכין ויתושין שרויין עליו ומצערים אותו מכל צדדים עד שבקש נפשו למות. באותה שעה זלגו עיניו דמעות כמטר לפני הקב"ה ואמר לו יונה מפני מה אתה בוכה יש לך צער על זה שלא גדלתו לא הכנסת בחוכו זבל ולא השקית בו מים לילה אחת היר. ולילה אחת יבש. כך חסרת עליו. ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה. באותה שעה נפל על פניו ואמר הנהג עולמך במדת רחמים דכתיב לה' אלקינו הרחמים והסליחות: **ויאמר ה' לדג*** וכי באיזה מקום אמר ליה. אלא בשעה

(*) מכאן עד סוף המדרש נעתק מזוהר פ' ויקהל חלק ב' דף קל"ח.

עקרו' והחזירו לבעליהן. שתי כריכות אחת של שתי ואחת של ערב שגולה אשה קרעו כל הבגד וכרכו שתי כריכות אחת של שתי ואחת של ערב והחזירם לבעליהן. כיצד שבו מרדכם הרעה מלמד שכל אחד ואחד היה עושה משפט וצדקה וכל מי שהי' בידו עבירה הלך ומתודה ונוצר בתורה ומקבל עליו דין שמים. אם לסקילה סקילה אם לשריפה שריפה אם להריגה הריגה אם לחניקה חניקה עד שזכו לחיי העולם הבא. אפי' אם מכר אדם לחבירו בית חריבה ועמד לבנות' ומצא בה מטמון של כסף וזהב מה היה עושה היה קורא לאותו האיש שמכר לו את הבית חריבה ואומר מטמון שמצאתי בחוק החורבה זו היא שלך משיב המוכר ואומר ללוקח אני כשמכרתי רכבי' החריבה כל אשר בתוכי מכרתי לך ועכשיו מטמונית הללו שלך. אם לא היו רוצים ליטול לא המוכר ולא הלוקח הלכו שניהם אצל הדיין אמר לוקח לדיין אדוני כשלקחתי חורבה זו מן האיש הזה לא לקחתיה אלא חורב' בלבד וכשחפשתי בה מצאתי בה אבני' טובי' ומרגליו' ועתה יטול ממני ולא יעזב אצלי כי בשבילי הגזל הקב"ה מחריב את העולם שנאמר כי מלאה הארץ חמס מפניהם. אמר לו מוכר לדיין אני כשמכרתי לו חורבה זו מכרתי לו רחא וכל אשר מה שבתוכה כשם שאתה בורח מן הגזל כך אני בורח מן הגזל שכל מי שגזל מחבירו אפי' שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו שנאמר כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח. מה עשה הדיין ביקש שטר של אותו חורבה הלך במניין עד ארבעה דורות ומצא יורש לאותו איש שהטמין אותה והחזירו לבעליו על אותו נאמר אמת מארץ הצמח וצדק משמים נשקף. כיון שראה הקב"ה באנשי נינוה מעשיהם הטובים קרע את גזר דינם. וירא אל קיי' את מעשיהם. אמר ר' יצחק ארבעה דברים מקרעי' גזר דינו של אדם צעקה. צדקה. שינוי השם. ושינוי מעשה. צעקה דכתי' ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יוציאם. צדקה דכתיב וצדקה תציל ממות. שינוי השם דכתיב ויאמר ה' אל אברהם שרי אשתך וגומ'. שינוי מעשה דכתי' וירא אל קיים את מעשיהם. ויש אומרים אף שינוי מקום שנאמר ויאמר ה' אל אברהם לך לך והדר ואעשך לגוי גדול. ואידך ההוא זכותא דארעא דישראל הוא דקא גרים. שנו רבותינו סדר תעניות כיצד מוציאין התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר מקלה על גבי תיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו וזקן שבהם אומר לפניהם

שנים עשר שווקים וכל שוק ושוק היה בה שנים עשר אלף ריבוא בני אדם והיו בה שני רחובות וכל רחוב ורחוב היו בה שנים עשר מבואות וכל מבוי היה שנים עשר חצירות וכל חצר שנים עשר בתים וכל בית ובית היו בה שנים עשר גיבורים וכל גיבור וגיבור היו לו שנים עשר בנים. והיה יונה עומד בשוק אחד ומכריו והיה קולו מהלך מ' פרסאות והיו שומעין קולו בכל שוק ושוק ורחוב ורחוב ובכל מבוי ומבוי בכל חצר וחצר בכל בית ובית ובכל שער ושער בעיר נינוה. והיו אנשי נינוה שוברים את לבם ונהפכה דעתם עליהם וחזרו כולם בתשובה אחד אנשים ואחד נשי' אחד שרים ושרות ואחד בחורים ובחולות. שנאמר ויאמינו אנשי נינוה באלקי'. הגיע הדבר לאסנפר מלך נינוה ועמד מכסא מלכותו ונטל כתר מעל ראשו והניח על ראשו אפר ופשט בגדי ארגמן הניח בעפר לבושו ונתפלש בעפר. ואמר הוא וכל אנשי ביתו וכל שריו ועבדיו וכל גדולי המלכות להתענות הם וכל אנשי בתיהם שלשה ימים ושלשה לילות וכל יושבי עיר נינוה. והכרוז היה יוצא לפני המלך שלשה ימים ושלשה לילות אל תאכלו ואל תשתו כל משהה ויתכסו בשקים ויתפלשו באפר ויתפללו בבכי לפני הקב"ה בכל שוק ושוק בכל רחוב ורחוב בכל בית ובית בכל שער ושער שבעיר נינוה. הגביהו יונקי שדים שלהם כלפי מעל' ואמרו לפני הקב"ה בבכי גדול עשה בשביל אילו שלא חטאו ואולי ירחם הקב"ה עלינו ולא יאבד אותנו מכעסו. אמר ר' שמעון בן חלפתא תשוב' של רמאות עשו אנשי נינוה. מה עשו העמידו עגלים מבפני' ואימותם מבחוץ סייחים מבפני' ואימותם מבחוץ והיו אילו גועין מבפני' ואילו מבחוץ. אמרו לפני הקב"ה אם אין אתה מרחם עלינו אין אנו מרחמי' על אילו. אמר ר' אחא בערביא עבדין כן שנא' מה נאנחה בהמה נבוכו עדרי בקר. כתי' ויקראו אל אלקים בחזקה. אמר ר' שמעון בן חלפתא חציפא נצח לבישא וכ"ש לטובתו של עול'. מיד כל בני העיר עשו כדבר המלך ויתפללו בבכי ובמר נפש ובדמעות לפני הקב"ה. כיום השלישי שבו מדרכם הרעה. שנאמר וישבו איש מדרכו הרעה. כיצר שבו אפילו מציאה שמצאו בשדות ובכרמים בשווקים וברחובות החזירו לבעלים. ובכל בית ובית שהיו עשרה לבנים מן הגזל ואפי' בפלטין של מלך שהיו דמיו יקרים עד אין חקר שוברים כולם והחזירם לבעליהן. וכל גן וגן וכל כרם וכרם שהיו בה שתי גפנים או שני אילנות מן הגזל

אנה אך מרוחק ואנה מפניך אברח. אם אסק שמי' שם אתה ואציעה
שאל הנך אשא כנפי שחר אשכונה באחרית ים גם שם ירך תנחני
ותאחזני ימינך. שוב אמר לפניו. רבונו של עולם. אתה הוא מלך
על כל ממלכות. אתה אדון מושל על כל רוזני תבל. כסאך שמי
השמים והארץ הדום רגליך. מלכותך במרום וממשלתך בעומק.
מעשה כל העולם לפניך גלויים. ותעלומות כל גבר לפניך פרושים.
דרכי כל הארץ אתה חוקר. ומצעדי כל חי אתה בוחן. וכל רזי
עולם ידועין לך. ולבבות אתה מבין. מחשבות כל אדם חשוכין לך.
כל מסתרין גלויין לך. אין תעלומות לפני כסא כבודך. ואין נסתר מנגד
עיניך. כל רז ורו אתה סודר. כל דבר ודבר אתה סח. כל מקום אתה
שם. עיניך צופות רעים וטובים. שנאמר עיני ה' צופות רעים וטובי'.
בבקשה ממך ענני מבטן שאל. והושיעני ממצולה. ותבא לפניך
שועתי. ועשה מהרה בקשתי. שאתה ברחוק ושומע בקרוב. שנאמר
בצר לי אקרא ה'. ועדיין לא נענה. שוב אמר לפניו רבונו של עולם
נקראת מוריד ומעלה הרי ירדתי העליני. ממית ומחיה נקראת
הרי הגיעה נפשי למות החייני. ולא נענה עד שיצא דבר זה מפיו
אשר נדרתי להעלות את לויחן ולזכות אותה בסעודה של צדיקים
לפניך אשלם ביום חשועתי. שנאמר ואני בקול תודה אזכרה
לך אשר נדרתי אשלמה. באותה שעה נתגלגלו רחמיו של
הקב"ה על יונה ואמר לדגה פלטי יונה ליבשה ופלטו חשע מאות
וששים וחמשה פרסאות ליבשה שנאמר ויאמר ה' לדג. מלמד
שוימן הקב"ה דג גדול מכולן לבלוע ליונה ולדגה. כיון שראו המלחים
אותן נפלאות שעשה הקב"ה עם יונה השליכו את אלהיהם בים.
שנאמר משמרים הכלי שוא חסדם יעזובו. ועלו לירושלים
ומלו בשר ערלתם. שנאמר ויראו האנשים יראה גדולה את
ה' ויזבחו זבח הם לא זבחו אלא דם ברית מילה שהוא כדם זבח.
ונדרו להביא איש את אשתו ואת בניו ואת כל אשר לו לאלהי
יונה ונדרו ושלמו. ועליה' ועל שאר גירי הצדק נאמר יאמרו נא
יראי ה' כל"ח. מיד נגלה עליו בית דין שנית. שנאמר ויהי דבר
ה' אל יונה שנית לאמור. קום לך אל נינוה העיר
הגדולה. שיגרו להתנבאות עליה ולהחזיר אנשי נינוה בחשובה.
מיד עמד יונה והלך לנינוה בלב שלם. שנאמר ויחל יונה לבא
בעיר מהלך יום אחד. ונינוה הייתה עיר גדולה. מלמד
שהיתה נינוה מהלך ארבעי' פרסאות על ארבעי' פרסא' והיו בה

ימי בראשית. שנאמר וימן ה' דג לבלוע את יונה. נכנס לתוך פיו כאדם הנכנס לבית הכנסת גדולה. והיו שני עיניו של דג כשתי חלונות מאירות ליונה. ר' מאיר אומר מרגליות היחה חלויה במעיו של דג ומאירה ליונה וראה כל מה שבימים ובתהומות ועליו הכתוב ואומר אור זרוע לצדיק. אמר לו הדג אין אתה יודע שבא זמני לכנס בפיו של לוייתן. אמר לו הוליכני אצלו ואני מציל אותך ואת נפשי. מיד הוליכו אצלו. אמר יונה ללוייתן לוייתן חדע שבשכילך ירדתי לראות מקום מדורך ולא עוד אלא שאני עתיד ליטול חבל בלשונך ולהעלות אותך ולזכה אותך בסעוד' גדולה של צדיקי'. ולא עוד אלא ראה בחותמו של אברהם והבט לברי'. מיד ברח לוייתן לפני יונ' מהלך שני ימים. אמר יונה הרי הצלתיך מפי של לוייתן והראיתי כל מה שיש בימים ובתהומות. הראהו נהר גדול שמימי אוקיינוס יוצאים. שנאמר' ונהר יסוב בני. הראהו שבילי ים סוף שעברו ישראל בחוכו. שנאמר סוף חבוש לראשי. הראהו גיהנם. שנאמר ותעל משחת חיי. הראהו היכל י"י. שנאמר לקצבי הרים ירדתי. מכאן אנו למידין שירושלים על שבעה הרים עומדת. הראהו אבן שתייה קבועה בתהום והראהו שם בני קרח שעומדים עליה ומתפללין. אמר לו הדג יונה הרי אתה נגר היכל ה' התפלל ואתה תענה. והיה יונה שלשה ימים במעי הדג ולא התפלל. אמר הקב"ה אני הרחבתין לו מקום במעי הדג כדי שלא יצטער והוא לא מתפלל לפני. אני מוזמין לו דגה מעוברת בשלש מאות וששים וחמשת אלפים דגים קטנים כדי שיצטער ויתפלל לפני. שאני מתאוה לתפילתן של צדיקים. באותה שעה זימן לו הקב"ה דגה מעוברת והלכה אצל הדג. אמרה הדגה לדג איש נביא שבמיעך שיגרני הקב"ה לבלעו. אם אתה פולטו מוטב ואם לאו אני בולעך עמו. אמר לה הדג לדגה מי יודע זה שאתה אמת אמרת. אמרה לוייתן יודע. הלכו שניהם אצל לוייתן. אמרה לו דגה ללוייתן מלך על כל דגי ימים אין אתה יודע ששיגרני הקב"ה אצל דג זה לבלוע הנביא שבמעיי'. אמר לה הן. אמר לו דג ללוייתן אימתי. אמר לו בשלש שעור' אחרונות כשירד הקב"ה לצחק בי שמעתי כן. אמר לה לדגה לבי ובולע את הנביא שבמעיי הדג. פולטו הדג ובולעו אותו הדגה. כיון שנכנס לתוך מעיה הידה מצטער בצער גדול מתוך הטינוף ומתוך זוהמתה של דגה. מיד כיון לבו לתפילה לפני הקב"ה. ויתפלל יונה אל י"י אלהיו ממעי הדגה. אמר לפניו רבונו של עולם

הארץ כבודו. והרי אני בורח לים שלא נאמר כבודו שם. מה עשה רוצה לירד ליפו ולא מצא אניה לשם. ואות' אניה שירד בה יונה הביא הקב"ה עליה סער והחזיר' ליפו. כיון שראה יונה שמח בלבו. אמר עכשיו אני יודע שדרכי ישר לפני הקב"ה. אמר להם ארד עמכם באניה. אמרו לו והלא אנו הולכים לתרשיש. אמר אבא עמכם תרשישה. ודרך כל האניות כשאדם יוצא מהם נותן שכרו. ויונה מרוב זריוות שרצונו לברוח נתן כל שכרו והקדים בשמחת לבו שנאמר ויתן שכרה וירד בה לבא עמהם תרשישה. אמר ר' יוחנן שנתן שכרה של הספינה כולה. ר' אומר שכרה של ספינה ארבעים אלפים דינרי דהבא. פרשו מהלך יום אחד בים סיער הקב"ה עליהם את הים ברוח סערה וכל האניות שבים עוברות ושבות בשלום. שנאמ' והאניה חשבה להשבר ולא האחרות שבים. וכל כך למה כדי להודיע כוחו וגבורתו של הקב"ה שהוא מושל בשמים ובארץ ובים ואין כל בריה יכולה להסתיר מפניו. ר' חנינא אומר משבעים אומות היו בספינה וכל אחד ואחד אלהיו בידו. אמרו נקרא כל אחד ואחד בשם אלהיו ולא הועילו מאומה. ויונה ירד בירכתי הספינה ונרדם וישן בא אליו רב החובל אמר לו הרי אנו עומדים בין מיתה לחיי' ואתה ישן. מאיזה עם אתה. אמר עברי אנכי. אמר לו והלא שמענו שאלהי העבריים גדול הוא מכל האלהים. קום קרא אל אלהיך. אולי יעשה אלהים ככל נפלאותיו שעשה בים סוף. אמר להם יונה בשבילי הצרה הזאת עליכם. שאוני והטילוני אל הים וישתוק הים מעליכם. שנאמר ויאמר להם שאוני והטילוני אל הים. רבי שמעון אומר לא קבלו עליהם האנשים להטיל את יונה לים. מה עשו נטלו הכלים שבאניה והשליכו אותם לים להקל מעליהן ולא הועילו. רצו לחתור ליבשה ולא יכלו שנאמר ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכלו. מה עשו נטלו את יונה ואמרו אלהי עולם אל נא נאבדה בנפש האיש הזה. שאין אנו יודעים מה מעשיו של איש הזה. אלא הוא אומר בפיו בשבילי הצרה הזאת עליכם. הטילו אותו עד ארכבותיו ועמד הים מזעפו. העלוהו אצלם והים הולך וסוער. הטילו אותו עד טיבורו והים עומד מזעפו. העלוהו אצלם והים הולך וסוער. עד שהטילו כולו. שנאמר וישאו את יונה ויטילוהו אל הים. באותה שעה זימן הקב"ה דג גדול לבלוע את יונה. ר' טרפון אומר ממונה היה הדג מששת

מדרש יונה:

ויהי דבר ה' אל יונה בן אמתי לאמור קום לך אל
נינוה. יתבר' וישתבח שמו של מלך מלכי המלכים הק"כה
שרחמיו מרובים על כל מעשיו שבשעה ששיגר יונ' אל נינוה להתנבאות
עליה לא נודמן לו אלא במד' רחמים כדי להודיע כוחו וגבורתו בים.
שנאמ' ויקם יונה לברוח תרשישה. משל למה הדבר דומה
למלך בשר ודם שמתה אשתו כשהיא מניקה וביקש אשה מינק'
להניק את בנו כדי שלא יאבד. מה עשתה מניקתה של מלך הניחה
את בנו של מלך וברחה. כיון שראה המלך שברחה והניחה את
בנו כתב איגרת לתפשה ולחבש אותה בבית האסורין למקום שיש
בו נחשים ועקרבנים. לימים עבר המלך על הבור שחבשה שם והיא
צועקת וכוכה למלך מן הבור. נתגלגלו רחמיו של המלך עליה והפקיד
לשלוחו להעלותה ולהחזירה. אף יונה כיון שברח מפני הק"כה
הסגיר אותו בים במעי הדגה עד שצעק לפני הק"כה והוציאו. ולמה
ברח יונה שפעם ראשונה קודם לכן שלחו הק"כה להשיב את בני
ישראל ועמדו דבריו והשיב את גבול ישראל מלבא חמת עד ים
הערבה כדבר ה' אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמיתי אשר מגר
החפר. פעם שני' שלחו לירושלים להחריבה וכשעשו ישראל חשוכה
עשה הק"כה כרוב רחמיו וניחם על הרעה ולא החריבה והיו ישראל
קוראים אותו נביא שקר. פעם שלישית שלחו לנינוה דן יונה דין
בעצמו ואמר לא דיו שישראל קורין אותי נביא שקר לא אף אומות
דעולם קורין אותי נביא שקר. אלא אברח למקום שלא נאמר
שכבודו שם. בשמים נאמר על השמים כבודו. בארץ נאמר מלא כל

ה' זכו' ועתה הלואי תהי מיתחתי כמיתחך שאתה מת ואני קוברך
ובשעה שאמות אני אין לי אח שיקברני ואתה מת ובניך יורשים
מקומך ואני מת ואחרים יורשים כבודי ופייסו בדברים ועלה למטחו
אהרן וקבל הקב"ה נשמתו ויצא משה מן המערה ותקף נתעלמה
המערה ולא היה שום נברא בעולם שיודע זה ויכול להבין את זה:
כשראה אלעזר למשה ולא ראה עוד אביו אמר לו רבי היכן הוא
אבא א"ל הלך לב"ע וירדו שניהם מן ההר א"ל ישראל אהרן היכן
הוא א"ל כבר נפטר לב"ע אמרו למשה לדברך שתאמר מת ואין
אנו יודעין מה עשית לו איפשר שהרגת אותו אין אנו מניחין אותך
לילך מכאן או לכאן עד שתראה אותו לנו מת או חי. באותה שעה
עמד משה בתפלה לפני המקום ב"ה ואמר לפניו רבש"ע בבקשה
ממך תראה להם מטחו שלא יאמרו חי הוא ויעשו אותו אלוה לפי
שכל ישראל כולם היו אוהבים לאהרן הרבה. באותה שעה פתח
הב"ה פתח המערה וראו כל ישראל מטחו של אהרן במערה שוכב
על מטחו שנאמר ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן
שלשים יום והפכו פניהם למחנה ישראל וראו שנסתלקו ענני כבוד
שנתן להם הקב"ה בזכותו וראו מטחו של אהרן פורחין בה באויר
העולם. אמר הקדוש ברוך הוא ספרו על הצדיק ספרו על השדיים
שנא' על שדים סופדים מהו על שדים סופדים שכלכלו ופרנסו וזנו
שני שדים אחכם זה מ' שנה שנאמר שני שדיך כשני עפרים תאומי
צביה וכתב על שדה חמוד על גפן פוריה על כנסת ישראל שנמשלה
לשדה חמוד ולגפן פוריה שנותרה בלא סריקי ואחר כך אמר יבוא
שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו וכיון שנסתלקו ענני כבוד ראו
ישראל שנולדו במדבר החמה והלכנה ברקיע ורצו להשתחוות לה
לפי שמעולם לא ראו ולא ידעו חמה ולכנה לפי שכל ימיהם במדבר
לא היה להם לא שמש ולא לבנה כי אם ענני כבוד שנאמר כי ענן
ה' עליהם יומם ואש תהיה לילה בו נמצא כי הענן היה מקיף אותם
כל ימי היותם במדבר וכיון שראה הקב"ה שרצו להשתחוות לשמש
ולירח אמר להם וכי לא אמרתי לכם בתורתי ופן חשא עיניך
השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים ונדרחת והשתחוית
להם ועבדתם זכו':

נשלם מדרש פטירת אהרן:

למחנה כיון שיצאו חוץ למחנה א"ל אהרן אמור לי מה אמר לך
 הקב"ה א"ל משה עד שנגיע לאותו ההר באותה שעה אמר משה
 לישראל שבו כאן עד שנחזור איכם ואני ואהרן ואעזר נעלו לראש ההר
 ונשמע ונרד והיו עולים בשלשתן והיה מבקש משה לומר לאהרן ולא
 היה יודע כיצד יאמר לו א"ל משה אהרן אחי שמא פקדון נתן לך
 הקב"ה א"ל הן א"ל מה א"ל נתן לי מזבח ושלחן שעליו לחם הפני'
 אמר לו משה שמא כל מה שהפקיד בידך עכשו הוא מבקש ממך
 א"ל ומה א"ל נר הפקד אצלך א"ל אהרן לא נר אחד נתן לי אלא
 כל אותם שבעה והרי הם דולקים באוהל מועד והיה מבקש משה
 להרגישו על נפשו שהיא משולה בנר שנאמר נר ה' נשמת אדם כיון
 שראה משה שאין אהרן מרגיש בדבר א"ל באמרו קראך חסיד
 שנאמר וללוי אמר חמיק ואוריך לאיש חסידך מיד נפתחת המערה
 לפני ה' א"ל משה אהרן אחי הכנס במערה זו א"ל אהרן הן והיה
 משה רוצה להפשיט את אהרן מכנדי כהונה שעליו ולא ידע היאך
 יאמר לו א"ל אהרן אחי למערה שאנו נכנסים לחוכה אין ראוי
 להכנס שם בגדי כהונ' שעליך שמא יטמאו והמערה נאה מאד
 שמא מקברים ראשונים היו בה אלא רצוני שתתן אותם לאלעזר
 וימחין לנו עד שנצא א"ל אהרן יפה דברת מיד הפשיט משה את
 אהרן את בגדיו איפשר לומר כיון שהפשיטו בגדיו מת ערום ונקבר
 ערום ח"ו אלא כל כהן גדול לובש ח' בגדי כהונה וכהן הדיוט לובש
 ד' אהרן ח' ואלעזר ד' נטל משה ד' מאהרן והלבישם לאלעזר
 ונעשה כהן גדול ונשריירו על אהרן ד' אמרו לאלעזר
 המחין לנו כאן עד שנצא נכנסו וראו מטה מוצעת ושלחן ערוך
 ומנור' דולקת ומלאכי השרת עומדים עליה א"ל אהרן למש' אחי
 עד מתי חסתר ממני הדבור שאמר לך הקב"ה ואתה יודע כשדבר
 עמך בראשונה והוא בפיו העד עלי וראך ושמח בלבו ועכשו למד
 חסתר ממני הדבור שאמר לך הקב"ה אפילו אם הוא דבר מיתה
 הריני מקבל עלי בסבר פנים יפות א"ל והואיל והזכרת דבר מיתה
 בפוך דבר מיתה הוא והוא הדבר שאמר לי ואני יראתי להודיעך
 ועתה ראה מיתחך שאינה כמעשה בשר ודם ולא עוד אלא שמלאכי
 השרת באו לסלקך א"ל אהרן משה אחי למה לא אמרת בפני אמי
 ואשתי ובני א"ל משה אחי אין אתה יודע שזה מ' שנה שעשית
 את העגל והיית חייב כלייה במיתה אלא שעמדתי בתפלה ותחנונים
 לפני המקום ב"ה והצלתי אותך מהמיתה שנאמר ובאהרן התנאף

היה מנהגם היו משכימים ובאים אצל ע' זקנים בו כיום באים אצל
 הנשיאים וכל ישראל באים אצל אלעזר ואהרן והיו משכימים על
 פתחו של משה והיו שואלים בשלומו ואחר כך יוצאים לאהל מועד
 וזה סדר הליכתן משה באמצע אהרן בימינו אלעזר בשמאלו והזקנים
 מכאן ומכאן וכל ישראל לאחוריהם והיו נכנסין לאהל מועד ויושבים
 אהרן בראש על ימינו ואלעזר משמאלו וזקנים ונשיאים לפניו. ואז"ל
 כשגזר הקב"ה שימותו משה ואהרן וקרא למשה ע"ה ואמר לו כן
 עבדי משה בכל ביתי הייתי נאמן דבר גדול יש לי לומר לך וקשה
 לי לעשות אמר לו משה מה הדבר אז"ל הקב"ה שיאסף אהרן אל
 עמיו כי לא יבוא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר
 מריתם את פי ה' במי מריבה אז"ל משה רבש"ע גלוי וידוע לפני
 כסא כבודך כי אתה אדון כל העולם ואדון על בריותיך שבראת
 בעולם הזה ובירך הם ובירך לעשות עליהם כל מה שברצונך אבל
 אינו ראוי לי שאלך לאחי לומר לו זה הדבר כי אחי גדול ממני
 הוא ואיך אדבר לו עלה אל הר ההר ושם תמורת אז"ל הקב"ה
 למשה אל תאמר לו אפילו בשפה אלא קח את אהרן ואת אלעזר
 בנו והעל אותם הר ההר וגם אתה עלה עמם ותאמר לו דברים
 רכים ונאים ובעבורם מבין הדבר ואחר שתהיו שלשתכם בהר הפשט
 את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת
 שם. כששמע משה זה הדבר היה זועף בלבו מאד ולא היה יודע
 מה לעשות ובכה בכי גדולה עד מאד והגיע לו מיתתו (עד מות) על
 מות אהרן אחיו בעבור שהיה נאמן בפועל והלך אצל אהרן לומר
 לו הדבר והלך לאהל מועד ומצא שם לאהרן אותו היום שינה משה
 המנהג ישב ובכה עד קריאת הגבר קרא לאלעזר ואז"ל לך קרא לי
 לזקנים ולנשיאים שאמר לי הקב"ה דבר באו ונתקבצו על פתחו של
 אהרן עמד אהרן ומצא משה עומד אז"ל אהרן למשה אחי למה
 שנית היום המנהג אז"ל דבר צוני הקב"ה לומר לך אז"ל אמור אז"ל
 עד שנצא עמד משה והלביש לאהרן ח' בגדים בתוך ביתו ואחר
 כך יצא וכן היתה סדר הליכתן באותו יום שינה משה המנהג נתנו
 אהרן באמצע משה מימינו ויהושע משמאלו והזקנים והנשיאים מכאן
 ומכאן וכל ישראל לאחוריהם כיון שראו ישראל את אהרן באותו
 כבוד שמחו שמחה גדולה ואמרו שאהרן נתעל' יותר ברוח הקדש
 לפי שהיו אוהביו אותו ויצאו כיון שהגיעו לאהל מועד בקש אהרן
 להכנס לאהל ולא הניחו משה ואמר לו משה אנו רוצים לצאת חוץ

העדה אחריו ולא היה יודע איזה סלע אמר להם הכ"ה ליתן להם מים ממנו. ראו ישראל סלע אחד מטיף ועמדו עליו כיון שראה שעמדו עליו חזר לאחוריו וא"ל עד מתי אתה מושכנו א"ל עד שאני מוציא לכם מים מן הסלע א"ל חנה לנו מים ונשתה א"ל עד מתי אתם מתרעמי' וכי יש בריה בעולם שמתרע' נגד בוראו כמו שאתם מתרעמים עליו מהסלע רוצה הק"כ"ה ליתן לכם מים א"ל ישראל אתה נביא היית ורוענו במדבר ועתה אומר איני יודע מאיזה סלע רוצה הק"כ"ה ליתן לכם מים. באותה שעה הקהל אותם על סלע אחד שנאמ' ויקהל משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר משה בלבו אם אני אומר לסלע יוציא מים ואינו מוציא נמצאית מחבייש לפני הקהל ויאמרו לי משה היכן היא חכמתך. באותה שעה אמר משה לישראל אתם יודעים שהק"כ"ה יכול לעשות לכם נס אלא שהעלים ממני שכיון ששעתו של אדם מגעת לא דעתו ולא חכמתו עומדת וירם משה את מטהו והניחה על גבי הסלע ועשה עצמו כמו שמדבר עם ישראל שנאמר המן הסלע הזה נוציא לכם מים התחיל הסלע מאליו להוציא מים כיון שראה משה הגביה ידו והכה הסלע שנאמר ויך את הסלע במטהו פעמים כיון שלקה הוציא דם שנאמר הן הכה צור ויזובו מים ואין זוב אלא דם שנאמר ואשה כי יזוב זוב דמה בא משה ואמר לפני הק"כ"ה הסלע אינו מוציא מיד אמר הק"כ"ה לסלע למה לא הוצאת מים אלא דם אמר לפניו רבש"ע על מה הכני משה אמר הק"כ"ה למשה למה הכית את הסלע אמר לפניו כדי שיוציא מים א"ל הק"כ"ה וכי אמרתי לך שתכה בו והלא בדבור אמרתי לך שנאמר ודברתם אל הסלע אמר משה דברתי ולא הוציא א"ל הק"כ"ה אתה צוית לישראל בצדק חשפוט עמיתך ואתה למה לא דנת את הסלע לצדקה זה הוא אשר גדלתך במצרים שנאמר וינקהו דבש מסלע וזו היא טובה שפרעת לו ולא עוד אלא שאמרת לבני שמעו נא המורים ואין מורים אלא שוטים הם שוטים ואתה פקח ולא חכנס עם שוטים לא"י שנאמר לכן לא תביאו את הקהל הזה כיון שאמר הק"כ"ה למשה כן אמר לסלע הפוך דמך למים שנאמר ההפכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים. כיון שהגיע ר"ח אמר הק"כ"ה למשה הגיע זמנך אמר משה לפניו בבקשה ממך שלא תאמר לי במהר' למחר א"ל למחר והיה מצר כל היום כולו שלא היה יודע היאך: שוב אמר לאהרן הגיע זמנו ליפטר מן העולם. וכל אותם מ' שנה שהיו ישראל במדבר כך

מדרש פטירת אהרן:

ואכחיד את שלשת הרועים בירח א' וכי בירח א' מתו
אהרן ומרים ומשה והלוא מרים בא' בניסן ונגנו הבאר ובב' בו
מתו שני בני אהרן ובא' באב מת אהרן והכהן ונסתלקו ענני
כבוד וכו' באדר מת מרע"ה עכד ה' ואע"פי שלא היתה מיתתו
בירח א' גזרתו בירח א' היתה. וג' מתנות טובות נתנו לישראל על
ידם בזכות מרים ניתן להם הבאר בזכות אהרן ענני כבוד בזכות
משה ניתן להם המן. מיתה מרים נסתלקה הבאר כדי שיכירו
ישראל שבזכותה היה להם הבאר והיו משה ואהרן בוכים מכפנים
וישראל בוכים מבחוץ ועד ששה שעות לא ידע משה עד שנכנסו
ישראל וא"ל עד מתי אתה יושב ובוכה א"ל ולא אבכה על אחותי
שמחה א"ל בעוד שאת' בוכה על נפש אחת בכה על כולנו א"ל
למה א"ל אין לנו מים לשתות עמד מהארץ ויצא וראה הבאר בלא
טיפת מים התחיל להריב עמהם א"ל ולא אמרתי לכם לא אוכל
אנכי לבדי שאת אחכם יש לכם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים
ושרי עשרות נשיאים ושרים וזקני גדולים הם יתעסקו לכם א"ל
הכל עליך כי אתה הוא שהוצאתנו ממצרים והבאת אותנו אל
המקום הרע הזה וכו' אם אתה נותן לנו מים מוטב ואם לאו הרי
אנו סוקלין אותך. כששמע משה כך ברח מפניהם ונכנס לאהל מועד
א"ל הקב"ה משה מה יש לך אמר לפניו רבש"ע בניך מבקשים
לסקול אותי ולולא שברחתי כבר סקלוני א"ל משה עד מתי אתה
מוציא ש"ר על בני לא די לך שאמרת בחורב עוד מעט וסקלוני
עתה עבור לפניהם עד שאראה אם יסקלו אותך ואם לאו שנאמר
ויאמר ה' אל משה עבור לפני העם והיה משה הולך ראשון וכל

במעשיו ולא יאמין לי אמר לו עניו הוא מאוד ויאמין דבריו ואם לא יאמין עשה לו סימן זה הוציא עיניו ותנח על ירך וכן עשה ומה עשה הלך אצלו וסיפר לו כל המאורע וביקש לעשות לו כל הסימנים ולא הניחו אמר ידענא כך שאתה חסיד גדול ואף על פי שאמרתי בפי לא חשבתי בלבי. מה עשה רבי שמעון בן שטח הלך ביום המעונן ולקח עמו שמונים תלמידים נאים מאוד ונתן להם שמונים מלבושים נקיים ונתן להם שמונים קדירות והעמידם תחת מערה אחת אמר להם כשאני אצפצף ואשרוק לכם לבשו כליכם ותכניסו אצלי מן המערה הלך וזעק שמע ה' אקרא חנני וענני איום איום ופתחו לו אמר להם שלכם אני כשנכנס לשם לבש נקיים אמרו לו אנה הלכת אמר להם בין הטיפות של הגשמים אמרו חבקש שנעשה מאומה אמר להם מה שברצונכם יש האחת אמרה מה שאמרה והביאה לחם של כסף והאחרת אמרה מה שאמרה והביאה יין של זהב והאחרת אמרה מה שאמרה והביאה תבשיל של נחושת אמרו לו מה תעשה אמר להם אשרוק ואביא לכם שמונים בחורים לבושים בגדים נאים נקיים ואמרו לו אם בקשת עשה כך לבשו מנייהו נקיים ועלו לגביהו כשנכנסו אמר להם רבי שמעון בן שטח כל אחד מכם יטעון האחת ויטלנה מן הארץ מפני שהמכשף אינו יכול לעשות כלום אם אין רגליו עומדות בארץ וכן עשה האי דעבדא פיתא אמר לה תעביר פיתא ולא יכלה ואמר ליה זיל צולכה ואמר להיאך דעבדא חמרא עבידי חמרא ולא יכלה אמר לי צלכה עד דתלינן לכולהו כדתנן רבי שמעון בן שטח תלה שמונים נשים מכשפניות באשקלון כיון שעשה כן באו קרובים של המכשפניות וכיוונו יום ושעה והעידו על בנו של רבי שמעון בן שטח שעבר עבירה שחייב בה סקילה וחייבו רבי שמעון אביו סקילה אף ע"פ שהיה יודע בו שלא היו דברים מעולם כיון שכיוונו עדותם הוציאוהו לסקילה אמר בנו של רבי שמעון בן שטח אם אני עברתי עבירה זו יהיו העדים נקיים וכל ישראל והמיתה חכפר עלי ואם לאו יהיו כל עונותי מחולין לי וקולר בצואר העדים וכל ישראל יהיו נקיים אמרו העדים האיך נשפוך דם נקי אמרו לו עדות שקר העדנו עליו שהרי אביו קרובינו אמר רבי שמעון כבר כתוב בתורה אם לא יגיד ונשא עונו כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ומת והיה קולר חלוי בצואר העדים ולכן ישמור אדם את עצמו מלשון הרע וישמור מצרת נפשו:

ת ו ש ל ב ע:

לכך חייב אדם לשמור פיו מלשון הרע שהלשון נכווח תחלה לכל האיברים והיא באה תחילה לדין. בוא וראה כמה קשה לשון הרע שכן אמר דוד לדואג האדומי הוורח תחשוב לשונך כחער מלוטש עושה רמיה. ועוד אמר דוד על דואג ואחיתופל נפשי בתוך לבאים אשכבה לוהטים בני אדם שיניהם חנית וחצים ולשונם חרב חדה. נמשלת כחרב חדה וכשם שרעתה של חרב חדה היא מפיץ וחרב חץ שנון כך איש עונה ברעהו עד שקר. מה חרב אוכלת משני צדדין כך לשון הרע הורגת מכל צדדין האומרו והמקבלו ומי שנאמר עליו. וכשם שכיוצא מתחת ידיו של אדם שוב אינו יכול להושיבו כך מי שמעיד עדות שקר על חבירו בבית דין אע"פ שמתחרט מאה פעמים שוב אינו יכול לחזור מרעתו להצילו:

מעשה היה בשני בני אדם באשקלון שהיו אוכלין ושותין כאחד ולומדין תורה יחדיו מת אחד מהן ומת בנו של בעיא מוכסא עמו באותו היום כשהיו מוליכין אותו לבית הקברות שמעו ריגשם וברחו בחזירתם נתחלפו המטות ועשו כבוד גדול לאותה מטה של בנו דבעיא מוכסא אמר להם אותו תלמיד חבירו לא היא מטתו והוא מצטער מאוד ואמר שמא חס ושלום אין זכות לשונאיהם של ישראל איתחזי ליה בחלמא בני לא תבזה מרך זה עשה חובה אחת וזה עשה זכות אחת ומה חובה עשה זה התלמיד חס ושלום שלא עשה חובה מעולם אלא פעם אחת הקדים לו תפלין של ראש לתפילין של זרוע. ומה זכות בעולם עשה בנו של בעיא אלא פעם אחת היה מהלך בשוק וכידו חררה אחת תחת אצילות ידיו ונפלה אותו חררה ובא עני אחד ונטלה ולא אמר לו כלום באותו זכות שלא גער בו זכה לכבוד ויש אומרים סעודה עשה לבני העיר בערב שבת ולא אחו ונתנה לעניים והראה לו בית משכבו של חבירו בגן עדן לפני נהרי אפרסמון והראה לו ההוא בר מוכס יורד על שפת הנהר לשאוב מים ולא יכול והראה לו מרים בת מנילאי. רבי איעזר בר יוסי אומר צירי פתחי גיהנם קבועות באזניה אמר להם למה תעשו לך כך אמרו לו בשביל שמתענה ומפרסמת לשכינותיה וי"א בשביל דיהבה תרי ואמרה תלת אמר להם עד מתי תעשו לה צער הזה אמרו לו עד שיבא ר"ש בן שטח ונטלנה מאזניה של זאת ונשימה באזניו אמר להם למה ואמרו משום שנדר להקדוש ברוך הוא שאם יעשה נשיא יתלה המכשפות והוא נעשה נשיא ולא הרגן אמר לו לך אמור לו המעשה אמר להן הוא נשיא גדול ומתעסק

כה וכה וראה' אותו חור וחשב בלבו שמא בעל הבית ששם ראני
 כשהטמנתי הממון והוא לקחו ולא היה מכירו הלך ושאל עליו מי
 הוא והראוהו לו ובא אצלו ואמר הנה שמעתי עליך אומרים שאתה
 יועץ וחכם אני מבקש ממך שתתן לי עצה שאשאל ממך אמר לו
 אמור אמר אדוני באתי לכאן לסחור והבאתי עמי שתי ארנקאות
 האחת של חמש מאות זהובים והשנית של שמונה מאות ואני
 כשהייתי בא הנה לא הייתי מכיר שום אדם בעיר הזאת להפקיד
 אצלו מה עשיתי הלכתי למקום צנוע וטמנתי שם הארנקי של חמש
 מאות והשנית עדיין היא משומרת בידי ולכך באתי לשאלך אם
 אטמינה במקום אחר או באותו מקום שטמנתי הראשונה אשים
 האחרונה או אפקידנה לאדם נאמן בזה העיר אמר לו אם לעצתי
 אתה שומע אל תפקידנה לשום אדם שאין אתה מכירם אולי יכפרו
 לך אלא באותו המקום ששמור הוא לך טמון האחרת מיד חשב
 אותו בעל הבית שגנב הממון מחשבה זו כשילך הסוחר לאותו מקום
 ואינה לשם לא ישים שם האחרת אלא אחזיר הארנקי למקום
 שלקחתיה משם והוא ישים האחרת ואז אטול את שתיהן הלך
 הגנב לביתו והחזיר לשם אמר הסוחר בלבו אולי יחזור הגנב הארנקי
 בעבור שהוא סבור ליטול את שתיהן הלך ומצאה ואמר ברוך המחזיר
 אבירה לבעלים. לכך לא יפשוט אדם בגניבה שמה שביקש לא
 יעשה ומה שכידו נטלו הימנו. בוא וראה כמה עון גניבה גורם
 נאים נעשו מכוערים שמחים נעשו עצבים רמים נעשו שפלים לבושים
 נעשו ערומים שהרי אדם וחיה עשר חופות נעשו להם בגן עדן כולן
 מאבנים טובות ומרגליות ועל שפשטו ידיהן בגניבת פרי האין שיודע
 טוב ורע קצף עליהם הק"בה והביא לעולם ארבעים קללות עשר על
 האדם ועשר על חיה ועשר על הנחש ועשר על האדמה. גם רחל
 אמנו אע"פ שגנבה רק את התרפים גרמו לה עונות שלא תיקבר
 במערת הצדיקים על שם שאמר יעקב עם אשר תמצא את אלהיך
 לא יחיה. לכך לא יפשוט אדם את ידו בגניבה ולא בגזל כי אם
 ביגיעתו ומויעת כפיו אם עושה כן אשריו בעולם הזה ואשריו לעולם
 הבא שנאמר יגיע כפיו כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם
 הזה וטוב לך לעולם הבא:

דיבור השיעי. לא תענה ברעך עד שקר. אמר
 שלמה המלך בחכמתו כל מדה שיכול אדם לעמל ולסגל במצור
 ובמעשים טובים אינו די להספיק להיות לו כפרה על היוצא מפיו

בהן לסטין והי' ביניהן זקן אחד ונטל לעצמו את הנערה ואת כל
הכסף והזהב אשר עמהן והתכשיטין אשר עליהן ורצה לבא על
הנערה אמרה לו לליסטים הזקן בבקשה ממך המתן לי מעט עד
שאספר לך דבר אחד שאירע לי וספרה לו כל המעשה אמרה
הנערה ומה אותו בחור שהיה עמד בפרקו כבש את יצרו ולא רצה
לנגוע בי אתה שאתה זקן וראוי שתהיה כך יראת שמים בכל שעה
על אחת כמה וכמה שצריך אתה לכבוש את יצרך ולא תגע בי
אלא הילך כל הכסף והזהב אשר אחי ופטרני ושלחני לשלום ואלך
עם בעלי כיון ששמע אותו זקן נשא עיניו לשמים ונשא בעצמו קל
וחומר ומה אני זקן הולך על שפת קברי בכל יום ויום ועכשיו אני
אעשה כך וכך ומה עשה שלחה והלכה לה עם בעלה והחזיר לה
כל התכשיטין וכל הכסף והזהב שלקח מהם ולא רצה לנגוע וליהנות
בכל אשר להן מאומה. ועכשיו שלח אלי מלך רומי לפרש איזהו
מהן משובח מכל אלו ואמרו לי הדין. פתח הראשון ואמר משבח
אני את הנערה שעמדה בשבועתה. פתח השני ואמר משבח אני
את הבחור שכבש את יצרו ולא רצה ליגע בה. פתח השלישי ואמר
משבח אני את הליסטים שגזל הממון והחזיר להם כל הממון שנטל
ולא רצה ליגע בה ועוד אם החזיר את האשה למה החזיר את
הממון. מיד פתח שלשה המלך ואמר מה זה שלא היה שם אלא
לשמע אוון הרהר אחר הממון שלא ראה מימיו ממון זה עאכ"ו
מיד צוה שלמה המלך עליו וכפתוהו והלקוהו והודה לפניו והראה
אותו מקום שהטמינו שם וראו כי חכמת אלהים בקרבו. על כן
לא יפשוט אדם ידיו בגניבה שכל נסתריהו יהיו גלויים וידועים:

מעשה היה באדם אחד שהיה סוחר והלך למקום רחוק
בעבור סחורה והיו לו חמש מאות זהובים בארנקי אחד אמר אותו
סוחר בלבו איך אעשה אם אני אובילה עמי אולי יראו אותה בני
אדם ויגנבו אותה ממני אלא אטמינה עד שיבא יום הסחורה הזולה
וכך אעשה הלך למקום צנוע ויפן כה וכה וירא כי אין איש ועשה
חפירה בארץ והוא לא ידע כי בקיר אותו מקום היה שם חור והיה
אדם רואהו כשהטמין הכיס לאותו המקום ואחר כך הלך הסוחר
מיד בא אותו אדם אשר ראהו כשהירה טומן הממון והלך וגנב
הממון לימים בא הסוחר ליקח הממון לצורך הסחורה שבקש לעשות
ולא מצאו והתחיל מצטער אמר בלבו מה אעשה למי אבקש ולמי
אהבע והלא כשקברתי אותו לא היה שום אדם נשא עיניו וחפש

והאכילתו והשקתו וכיסתו וחיבתו ואמרה לו לך לשלום הלך הבחור עם אדונו היא לא צווחה ולא בכחה אלא תלחה עיניה לשמים ונתננה שבחים להקדוש ברוך הוא והלך הבחור עם אדונו ועבר לו עוד שתי שנים ואחר כך בא אליהו ונטלו בכנפיו והחזירו לאשתו מיד לקח הבחור ארז אשתו ועבדיו ושפחותיו והלך לאמו ומצא אותה בחייה. בוא וראה כמה היתה אשת חיל שלא כחשה לבוראה ולבעלה באלו שנים עליה כתיב אשה יראת ה' היא תתהלל:

דבור שמיני. לא תגנוב. לעולם הוי זהיר ורגיל ביראתו של הקדוש ברוך הוא ולא תעבור על דבריו כדי שחזקה לראות ולהיזר בחבורת צדיקים ולא בחבורת רשעים ולא יכלים בכושתו ולא יפשוט ידו בגניבה שאין אדם יכול לקבץ עושר מגניבה שכל הגונב משלם כפלים אם אין לו מוכרין אותו בגניבתו שנאמר אם אין לו ונמכר בגניבתו:

מעשה היה בימי שלמה המלך בשלשה בני אדם שהיו מהלכין בדרך בערב שבת וקידש עליהם היום אמרו זה לזה בואו ונטמן ממונינו במקום פלוני והלכו והטמינו הממון כשהגיע בחצי הלילה עמד אחד מהם ונטל הממון והטמין אותו במקום אחר. במוצאי שבת בקשו לילך לדרכם הלכו לאותו מקום ולא מצאו הממון זה אומר אתה גנבת וזה אומר אתה גנבת הלכו לדין לפני שלמה המלך הסדירו לפניו הדברים אמר להם לבוקר נשפט. כששמע הדברים היה אומר אם איני אומר להם הדין עכשיו יאמרו איה חכמתו של שלמה מה עשה ישב וחקר בחכמתו וכינתו להחזיר להם תשובה ולתפוש אותם מתוך דבריהם. כיון שחזרו אצלו התחיל לדבר להם אמר שמעתי עליכם שאתם בעלי סחורה ובעלי משפטים בבקשה מכם דין אחד אני שואל לכם אישר מלך רומי שלח אלי לשאול לחקרני בדבר שאירע לו במלכותו בתנוק ותנוקת שהיו דרין בחצר אחד ונתאוה זה את זה אמר התינוק לתינוקת בוא ונעשה תנאי בינינו בשבועה שכל מי שירצה לארום אותך אל תשמע לו אלא ברשותי ונשבעה לו כך לימים נתארסה אותה התינוקת כיון שנכנס החתן אליה אמרה לו איני שומעת לך עד שאלך אצל פלוני ואשאל רשות ממנו שכבר נשבעתי לו מה עשיתה הלכה אצלו ואמרה טול כסף וזהב הרבה ופטרני לבעלי אמר הואיל ואת עומדת בשבועתך הרי אני פוטרך לבעלך ולא אקח משלכי כלום ולבחור שבא עמה אמר לו שמח בחלקך בשלום והלכו להט. כשהיו חוזרין בדרך פגעו

האומנות שאתה עמל אמר לו בני אני חורש שנאכל אני ואשתי ובניי ובנותיי והעניים והאביונים ובהמות השדה ועוף השמים וחיות הארץ אמר לו הבחור זה האומנות אני מבקש אמר לו אליהו הנביא זכור לטוב מה שאתה מבקש אני נותן לך אמר לו אדוני תורה נתן לי הקדוש ברוך הוא ועכשיו אני מבקש אשה בעלת חן ויראת ה' אמר לו בני חייך לא נקראת אשת חיל אלא אחת ששמרה חנה היא במזרח ואחת ששמה חנה במערב שמורה לך. מאותו מקום עד לשם מהלך שלשה ימים לקחו אליהו הנביא זכור לטוב והוליכו לשם בשעה קלה והעמידו בדרך. והלך אליהו זצ"ל אצלה ואמר לה מה את אומרת תינשא לאיש זה אמרה לו אם מה' יצא הדבר לא אוכל דבר אליך מאומה ומיד הביא אליהו זצ"ל אותו בחור ועטרו וזווגו והיה יוצא ובא אותו בחור ביום השביעי לנשואין בא אליהו זכור לטוב ומצאו שהיה יושב ומשחק עם הכלה אמר לו אליהו הנחת ושכחת את חייך שבע שנים תימכר לעבד תחת שבעת ימי המשתה. יצא אליהו והניחם התחיל הבחור מצטער התחילה הכלה לאמר לו מה טיבך איני כשרה לפניך או איני הגונה לך או אם אתה חסר ממון או כלים הרי לך כל בידך או שמא בשביל אבותיך אתה מצטער נלך אצלם מיד חבשו חמוריהם ותיקנו עגלות לשאת ממונם ולקחו עבדים ושפחות והלכו להם כשהם הולכים פגע בהם נהר גדול אחד אמרה האשה נשב ונאכל ישבו לאכול עמד הבחור והלך לנהר לרחוץ רגליו בא אליהו זצ"ל לקחו בכנפיו והוליכו למקום רחוק ומכרו לעבד המתינה האשה שעה אחת ולא בא הכירה הדבר נתנה הודיה להקדוש ברוך הוא. אמרה לעבדיה הוּו זורעים שדה זאת שהיא עושה חטין יפין ובנו לי כרך ובתים ונזרע השדה ונעבוד חטין כי אני יודע שיהא רעב גדול בעולם וכאן עתידין לבא ולסחור כל בני אדם עשו כך היו הכל באין אצלה. לאחר חמש שנים בא אותו בחור עם אדונו והיה סובל שקו ובא בכיתה והיא היתה שואלת לכל בני אדם הבאין לקנות חטין את שמותיהן וכשראתה אותו הכירה אותו ואמרה היא לאדוני חן לי הבחור ויאכל לחם בביתי לקחה ושאלה אותו מי אתה ומה שמך אמר לה שמי שאול אמרה לו אני שפחתך ואתה בעלי מיד חבקה אותו ונשקה אותו והתחילה לבכות ונתנה שבח והודאה להקדוש ברוך הוא שעשה לה נסים אמרה לו אדוני מה אירע לך ספר לי סיפר לה כל המאורע אמר עדיין אין לי אלא חמש שנים עמדה

באת לכאן לך מכאן. באותה שעה הלך מלאך המות ובא לעמוד לפני החתן לפני מטתו כעמוד אש מן הארץ עד לרקיע ענה החתן ואמר לו מי אתה אמר אני מלאך המות ובאתי ליטול נשמתך. ענתה כלה ואמרה רבונו של עולם תעשת תורתך פלסתר שכתבת בתורתך כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח ועכשיו לא חודש ולא שבוע ולא יום אחד רבונו של עולם תן לי הריון ממנו שלא אצא כזונה באותה שעה שמע הק"ה בתפלתה ונער למלאך המות והוציאה את בעלה מן המיתה. ומה היה מעשיה אמה היתה שואבת מים בכל יום ומספקת לתינוקות של בית ספר ואשה זקנה היתה והיתה הבת תופסה במטרה ונותנת ביד אמה ומשענת אותה והבת היתה סובלת המים ואומרת לאמה אמי אל תניחי מצוה כל ימך אם אפילו כזאת אינך יכולה אני עושה ויקרא על שמך וכן עשתה כל ימיה בעבור המצוה הצילה את בעלה מן המיתה ועל זאת נאמר אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים. אין שלג אלא מלאך המות שחציו אש וחציו שלג:

(זהו מעשה של ר' מתניה. ומעשה של שאל הוא)

מעשה באדם אחד ששאל לו בן מהק"ה אמר לפניו רבונו של עולם תן לי בן ואני אלמדנו תורה כתאות לבי שמע הקדוש ברוך הוא תפלתו ונתן לו בן וקרא שמו שאל כי מי"י שאלתיו וגדל ונעשה בן עשרים וחמש שנים ולמד לו תורה ונתחכם ביותר ואחר כך מת אביו לימים אמרה לו אמו קח ממון אביך ולך לסחורה רחלך וראה בני אדם אלו חוטפים ואלו גוזלים ואלו גונבים ואלו נשבעים וחוזר לביתו ריקם אמרה לו אמו למה לא סחרת אמר לה בנה אינה כשירה בעיני מתוך שהם מדברים יחדיו כזבים ראה בני אדם שהם נושאים בן אדם לקבור אמר לאמו אלך ואגמול חסד עם המת ועם זו הסיעה אמרה לו אמו לך הלך. בחזירתו ראה אדם אחד בשדה חורש בצווארו ונותן הצמד על המחרישה והיה קורא וחורש בא הנער וראה אותו ואמר לו שלום עליך רבי אמר לו שלום עליך והוא היה אליהו זכור לטוב ואמר לו הכחור מה זה

שאם אין נוגע בו הביאוהו אצלי שאין דין שמים עליו הלכו ועשו כך
 בחצי הלילה בא ארי נזהם ושאג אצלו והכהו בשיניו ועקר צולע
 מחוליתה ואכל ממנו כזית למחר הגידו הדבר לראש הישיבה אמר
 להם הביאו אצלי הואיל שאכל ממנו כזית. הלכו והביאו לראש
 הישיבה וצוה לרופאים לרפאותו כשחזר רבי מאיר לביתו יצתה בת
 קול ואמרה רבי מאיר מזומן לחיי עולם הבא. על כן יזהר אדם
 שלא יגע באשת איש ואף לא בארוסה כי היא מורידתו לגיהנם
 ולשאול תחתית ושורף אותו לעולם שנאמר רגליה יורדות מות כו'.
 לכן ירחק אדם מן העבירה שכך כתיב כל באיה לא ישובון וגו'
 ולא ישיגו אורחות חיים והוא אש עד אכדון תאכל וככל תבואתם
 תשרש. באו וראו כמה קשה אשה רעה שנאמר ומוציא אני מר
 ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים אי בניהנם משתעי
 קרא כמה קשה אשה רעה שנמשלת לגיהנם אי ביצר הרע משתעי
 קרא כמה רעה אשה רעה יותר מגיהנם. כשם שאין קץ לאשה
 רעה כך אין קץ לאשה טובה שנאמר מצא אשה מצא טוב היכי
 דמי אשה טובה שאוהבת את בעלה ומחלה פני הקדוש ברוך הוא
 שלא יכעיס עליה בעלה ועל חייו שיאריכו. וכגון אשתו של רבי
 מתניה ואשתו של רבי שאול:

מעשה באדם אחד שהיה מוליד בנים והם מתים ועמד
 בתפלה ואמר לפניו רבונו של עולם אם תזכני לראות בן שקורא
 בתורה ולעשות חופה אזמן לחופתו כל התלמידים והעניים והיתומין
 שיהיו בעיר ונעתר לו הקדוש ברוך הוא ובא שאלתו לפניו ונולד
 לו בן וקרא את שמו מתניה כי מתת אלהים הוא לימרו תורה
 הרבה בא לחופה זימן לו לחופתו כל התלמידים והעניים והיתומין
 שהיו בעיר ומלא ששה בתים של תלמידים חכמים. שלח הקדוש
 ברוך הוא את מלאך המור. עשה עצמו כעני ואמר להחתן
 עשה עמי חסד ותן לי מקום בין התלמידים ענה והחתן מה
 שהיה לי להזמין כבר זמנתי. ביקש שלשה פעמים ולא רצה
 להזמין. דפק ונכנס לחופה. ופגע בו החתן ונדמה לו כאדם
 לכוש בגדים צואים ענה החתן ואמר לו לא דיך שדחקת אותי
 ונכנסת לחופה אלא שנכנסת בבגדים צואים. הלך בבושת פנים.
 ואחרי כן נכנס החתן לשמות בחופתו עם הכלה. מתוך שהיו שמחים
 העניים דחק בדלת עמד החתן וראה והתחיל כעס עליו אמר עד
 מתי אתה מעיז פניך והלא כבר הברחתך מן הסעודה ועכשיו אתה

עליו רבי מאיר נרדם וישן עמדה האשה לפניו והפשיטה לו את בגדיו ושכבה אצלו עד אור הבוקר ולא ידע בשכבה ובקומה וישן עמה כל הלילה למחר קם רבי מאיר והלך לבית המדרש להתפלל כששב לבבית שמה לפניו לאכול ולשחות אכל ושחה והיא היתה משמשת לפניו ומדברת ושוחקת לפניו והיה רבי מאיר אומר כמה זו מעיזה פניה והיה רבי מאיר מכיט לארץ ולא רצה להסתכל בה אמרה לו ולמה לא תסתכל בי כל הלילה שכבת אצלי ולא היית מתבייש ועתה אתה מתבייש ממני אמר לה לא היו דברים מעולם אמרה לו אין אתה מאמין בי הלא כך וכך סימן יש לך על בשרך מיד הכיר רבי מאיר ששכב עמה והיה במר נפש צעק ובכה ואמר אוי לי שאבדתי תורה שלמדתי עכשיו מה תקנה לי אמר לו בעצמו מה אעשה אלך אצל ראש ישיבה ואפרוש לפניו שיחתי מה שחייבני אקבל עלי חזר לביתו והיה צועק ובוכה בכל הדרך ומדיו קרועים ואפר על ראשו מיד יצאו כל קרוביו ואמרו לו מה יש לך בלבך לעשות אמר להם אלך אצל ראש ישיבה שכבכל וכל דין שיצוה עלי אקבל עלי אמרו לו שונג היית ולא מזיד והקב"ה ימחול לך אל תשמע קולך שלא להוציא לעז על בניך אמר להם אם אני שומע לכם לא ימחול הקב"ה עונותי לעולם דכתיב מכסה פשעיו לא יצליח מיד הלך אצל ראש ישיבה כבכל וישב לפניו אמר לו ראש ישיבה מה תבקש אמר לו אבי ישראל כך וכך אירע לי מעשה ועל כן באתי לפניך שכל מה שתאמר לי הן למות הן להאכילני חיות רעות אקבל עלי אמר לו המתן לי מעט עד שנפשפש בדיןך למחר אמר לו ראש ישיבה פישפשנו בדיןך וראינו להאכילך לחיות רעות ולאריה אמר לו רבי מאיר אני אקבל דין שמים עלי צוה לעשות כמו שאמר ראש ישיבה קרא לשני גבורים מישראל אמר להם הוליכו זה ליער מקום שהאריות מצויין שם וכפתוהו ידיו ורגליו והניחוהו לשם ואחם תעמדו על אילן גבוה וראו מה יעשה לו אם יאכילוהו הביאו לי העצמות ואעשה עליו הספד גדול על שקיבל דין שמים. מיד הוליכוהו ליער אצל מקום מעבר אריות וכפתו ידיו ורגליו ועמדו שם על האילן לראות מה יעשה לו. בחצי הלילה בא ארי נוהם אצלו הריחו והלך לו למחר באו לפני ראש הישיבה אמרו לו לא עשה לו כלום הארי אלא הריחו והלך לו אמר להם עשו לו כך ליל שני עשו כמו שאמר בחצי הלילה בא ארי נוהם אצלו והפכו על פניו והלך לו למחר הגידו הדבר לראש הישיבה אמר להם עשו לו כך ליל שלישי

אמר לו רבי עקיבא מה עשית שעושין לך כך וכך אמר לו אותו עני באתי על נערה מאורסה ביום הפפורים אמר לו בני שמעת אם יש לך שום תקנה באותו עולם אמר לו כך שמעתי מאחורי הפרגוד שבזמן שיעלה בני לספר תורה ויאמר ברוך ה' המבורך מוציאין אותי מגיהנם ומכניסין אותי בגן עדן אמר לו רבי עקיבא הנחת אשה או בן אמר לו בן אחד נולד לי אחר מיתתי ונמנעו ישראל למולו. אמר לו מה שמך ארזניא מה שם אשתך שישכייא ומה שם עירך לודקיא מיד כתב ר' עקיבא שמו ושם אשתו ושם עירו והלך רבי עקיבא עד שבא לאותו העיר כיון שבא לעיר יצאו אנשי עיר לקראתו אמר להם ידעתם איש פלוני ואשתו אמרו שם רשעים ירקב. אמר להם על מה אמרו לו כך וכך עשה אמר להם אע"פ כן הביאו לי בנו הביאו אותו וצוה למולו והושיבו ללמוד וכן עשה ולמדוהו ברכות שצריך לו לספר תורה. ליום השבת צוה לקרותו לספר תורה ואמר ברכו את ה' המבורך וגו' לעולם ועד מיד הוציאו אביו מגיהנם והכניסוהו בגן עדן באותו הלילה בא אביו בחלום לר"ע וא"ל תנוח דעתך שהנחת דעתי:

ושוב מעשה ברבי מאיר שהיה עולה לירושלים בכל רגל ורגל והיה מתארח אצל רבי יהודה הטבח והיתה אשתו של רבי יהודה אשה יפה וצנועה והיתה זריזה בכבודו של רבי מאיר בכל פעם שהיה בא לכאן. לימים מתה אשתו של רבי יהודה ונשא אשה אחרת וצוה אותה ואמר לה בא לכאן תלמיד אחד ששמו רבי מאיר הוי זהיר בכבודו הביאו בבית ושימי לפניו לאכול ולשתות ושמשי לפניו עד שיגמור סעודתו ואחר כך תציעי לו מטה יפה ובגדים נאים לשכב עליהם. אמרה לו כן אעשה כציוויך. כיון שבא הרגל עלה רבי מאיר לירושלים והלך ומתארח בביתו של רבי יהודה אמר לה רבי מאיר הראי לי אשתו של רבי יהודה אמרה לו אדוני כך ציוני בעלי כשיבא כאן תלמיד אחד ששמו רבי מאיר הזהיר בכבודו ושימי לפניו לאכול ולשתות ואני אזהר בכבודך יותר מאשה ראשונה אמר לה אין לי רשות ליכנס על דעת אשתו אלא על דעת בעל הבית יצא רבי מאיר לחוץ ומצא רבי יהודה אמר לו כבר מתה אשתי ראשונה מיד הלך רבי מאיר לביתו של רבי יהודה עמדה אשתו ותקנה לו מאכל ומשתה והביאה לפניו והיה אוכל והיא עומדת ושמשה לפניו והיה רבי מאיר בחור יפה ונשאה בו עיניה ושיכרתו ולא ידע בין ימינו לשמאלו והציעה לו המטה ושכב

ודורש ועוסק בתורה בבית המדרש עבר שטן וראהו ונתקנא בו אמר
אפשר לאדם כזה שלא יחטא מה עשה השטן עלה לרקיע ועמד
לפני הקדוש ברוך הוא ואמר רבנו של עולם הן לי רשות ואנסנו
אמר לו לך הלך ומצאו שהיה יושב ועוסק בתורה מה עשה נדמה
לאשה שלא היה כמוה מימות נעמה אחות תובל קין שבה טעו
מלאכי השרת שנאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות
הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו באחת עמדה לפניו כיון
שראה אותה חזר לשמאל ישבה לצד שמאל הפך פניו לצד ימין.
כיון שראה אותה מטהפכת מצד לצד אמר מתיירא אני שמא תגבר
עלי יצר הרע ויחטיאני מה עשה אותו צדיק אמר לתלמידים היושבים
לפניו לכו והביאו אש ומסמרים ונתנם בתוך האש עד שהיו אדומים
כאש ונתנם על עיניו כיון שראה השטן כך נודעזע ונבהל ונפל על
פניו ורעד ועלה למרום וחזר לפני הקדוש ב"ה ואמר לפניו רבנו
של עולם כך וכך היה מעשה אמר לו הקדוש ברוך הוא וכי לא
אמרתי לך שאין אתה יכול לו. באותה שעה קרא הקדוש ברוך
הוא לרפאל אמר לו לך ורפא עיניו של רבי מתיא בן חרש בא
רפאל ועמד לפניו אמר לו הקדוש ברוך הוא שלחני אליך לרפאות
את עיניך אמר לו הנחני מה שהיה היה. חזר לפני הקדוש ברוך
הוא ואמר לפניו רבנו של עולם כך וכך אמר לי אמר לו לך אמור
לו שלא ישלוט בו יצר הרע לעולם מיד הלך וריפא אותו. מכאן
אמר חכמים כל מי שאינו נותן עיניו באשה אחרת אין יצר הרע
שולט בו לכך יזהר אדם שלא יתן עיניו באשה אחרת לכך מאשתו
שכל הנוגע בה מביאתו לידי עניות ועוד שהורגתו שנאמר כי בעד
אשה זונה עד ככר לחם ואשת איש נפש יקרה תצוד ואוי לו בעולם
הזה ואוי לו בעולם הבא:

ומעשה באדם אחר שבא על נערה מאורסה ביום הכפורים
והוציאוהו והרגוהו לאחר מיתתו נולד לו בן מאשתו ונמנעו בני
ישראל למולו פעם אחת היה רבי עקיבא מהלך בדרך ומצא אדם
אחד שהיה מכוער ביותר היה נושא משאוי גדול של עצים שלא
היה אדם בעולם ולא חמור ולא סוס שיכול לטעון כמותו אמר לו
רבי עקיבא משביע אני אותך בשבועה שתאמר אם אתה בן אדם
או שר או מאיזה בריה אתה אמר לו רבי אדם הייתי וכבר נפטרתי
מן העולם ההוא ובכל יום אני מביא משוי כזה ומכניסין אותי בחוכו
ושורפין אותי בחוכו שלשה פעמים ביום וזה עמלי בכל יום ויום.

סגר דלתי בטני. ורבי יהושע אומר כשם שמפתחור לכיר כך מפתחות לאשה שנאמר ויפתח ה' את רחמה וכשם שצירים לדלת כך צירים לאשה שנאמר ותכרע ותלד כי נהפכו ציריה עליה. ובשעת יצירת הולד בא המלאך הממונה על ההריון ונוטל הולד ומביאו לפני הקדוש ברוך הוא ואומר לפניו רבנו של עולם מה תצוה על הילד הזה חכם יהיה או טיפש עשיר או עני סומא או פיקח אילם או דברן גדול או ננס אבל צדיק ורשע אינו אומר מפני שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. וכיצד הולד במעי אמו מקופל ומונח כפנקס ונר דלוק על ראשו וצופה ומביט מסוף עולם ועד סופו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי וכשמגיע זמנו לצאת נפתחין איבריו הסתומים ונסתמין איבריו הפתוחין ואומר לו הקדוש ברוך הוא בני הוי יודע אני יצרתך ואני עשיתך ואני עתיד לעשות עמך חשבון הוי צדיק ואל תהי רשע שמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו של אדם רהיטי ביתו מעידין בו שנאמר כי אבן מקיר חזעק וכפים מעץ יעננה. רבי שילא אומר מלאכי השרת המלוין לו לאדם בחייו הן מעידין בו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. ויש אומרים איבריו של אדם הן מעידין בו שנאמר ואחם עדיי נאם ה' ואני אל. לפיכך יזהר אדם מרצחנות כי הוא מעשה האלהים ובניינו האיד יקום בן אדם ויאבדם. ולעתיד לבא יעמיד ההרוג לפני הקדוש ברוך הוא ויחנן לפניו רבנו של עולם אתה יצרתני אתה גדלתני ואתה חסתה עלי בבטן והוצאתני משם בלי מום ואתה היית מפרסני ברחמיק הרבים ועמד זה ורצח ואיבד יצירה אשר יצרתה. רבון כל העולמים נקמני מרשע זה שלא חס עלי. באותה שעה יקצוף הקדוש ברוך הוא עליו ויפיל אותו לגיהנם וישרוף אותו לשם לעולם הבא ויראה ההרוג את נקמתו ויראה וישמח שנאמר ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע. מהרה יחוש ישועה ואתה עצמך בן אדם ואי אתה יכול לאבד נפש מישראל: **דיבור שביעי.** לא תנאף. לא יכעיס אדם יוצרו ולא ילאנו במעשיו הרעים ואל יתן דעתו באשה אחרת ואל יסתכל בנשים שאם בא לטהר מסייעין אותו מן השמים והקדוש ברוך הוא מתחבר לו לקדשו ולא יתן ליצה"ר לשלוט בו:

מעשה ברכי מתיא בן חרש שהיה יושב ודורש בתורה והיה פניו דומה לחמה וקלסתר פניו דומה למלאכי השרת ביראת שמים שמימיו לא נשא עיניו לאשת חבירו. פעם אחת היה יושב

ולא מצאו אמר השליח למלך כשהלכתי בכפר של יהודי גנבתי משם תינוק אולי הוא יודע לקרות בו אמר לו המלך לך והביאו לי הלך והביאו לפניו אמר המלך לתינוק בני יודע אתה לקרות בזה הספר אשריך ואשרינו כיון שראה התינוק הספר צעק ובכה ונפל מלא קומתו ארצה. אמר המלך כמדומה אני שאתה ירא ממני. אמר לו איני ירא ממך אני יחיד לאמי ונתנני הקדוש ברוך הוא לאבי לשבעים שנה ולמדני ספר זה. אמר לו יודע אני בטוב לקרות פתח לו מן בראשית וקרא עד ויכולו. אמר לו יודע אתה לפרשו אמר לו כן. מיד נתן הקדוש ברוך הוא בו דיעה וחכמה ותבונה ופירש לו הכל כששמע המלך גבורתו של הקדוש ברוך הוא מיד עמד מכסאו והשיבו במקומו עד שפירש לו הכל אמר לו המלך רפואה באתי לי על ירך שאל ממני מה שתחפץ ואתן לך אמר לו התינוק איני מבקש ממך מאומה אלא תחזירני לאבי ולאמי מיד צוה המלך להוליכו לבית גנזיו ונתן לו כסף וזהב ומרגליות והשיבוהו לאביו ולאמו כשראו אותו אביו ואמו נתנו שבח והודיה להקדוש ברוך הוא ובאותו שעה שמחו שמחה הרבה. מכאן אמרו חכמים ומה זה שלא למד אלא ספר בראשית היה לו שכר כל כך המלמד לבנו תורה או משנה על אחת כמה וכמה ומה זה שלא כיבד אביו אלא שעה אחת נתן לו הקדוש ברוך הוא כבוד זה המכבד אביו ואמו יומם ולילה על אחת כמה וכמה שישלם לו הקדוש ברוך הוא שכר טוב בעולם הזה ולעולם הבא:

דיבור ששי. לא תרצת. אל תתחבר לרוצחים. התרחק מחבורתם שלא ילמדו בניך מעשה רצחנית. חרב בא לעול' נפש שאינה יכולה להשיבה למה תאבדה בלא דין תורה. נר שאי אתה יכול להחיותה למה תכבה. כי מעשה אלהים הוא מעט בבני אדם ואתה לא תדע כמה שכתוב אינך יודע מה דרך הרוח כעצמים בבטן המלאה ככה לא תדע את מעשה אלהים אשר יעשה הכל. כי הרוצח בלא עון הוא רוצח והרוצח שהורג את הנפש מעין בשר ודם הוא מתחבא ומעין הקדוש ברוך הוא אינו מתחבא כי עיניו בכל דרכי איש יראה ובכל מעשיו אם טובים ואם רעים. אין חושך ואין צלמות להסתתר שם פועלי און. הרוצח איך יוכל להסתתר בבנין של הקדוש ברוך הוא שמשפה וכונה ולד במעי אמו שנאמר והלא כחלב תתיכני וכגבינדה תקפיאני. אמר רבי אליעזר כשם שדלחות ובריתים לבית כך דלחות ובריתים לאשה שנאמר כי לא

יש בולד הקדוש ברוך הוא אביו ואמו מן אביו נוצרין מוח ועצמות גידים וצפרנים ולוכן שבעין ומן אמו בשר ועור ושחור שבעינים ודם והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח ונשמה דיעה וחכמה ובינה וכשנפטר מן העולם הקדוש ברוך הוא נוטל חלקו וחלק אביו ואמו מניח לפניהם ואם יראה הקדוש ברוך הוא שיכבד אביו ואמו מאריכין לו ימיו ושנותיו. כל המבזה אביו יתלה על העץ ויסקל באבנים כי בן מצינו באבשלום בן מעכה על שביזה את דוד נתלה על העץ באלה והושלך בפחת גדול והקימו עליו גל אבנים. וכל המכבד אביו ואמו הקדוש ברוך הוא משלם לו שכרו בעולם הזה ובעולם הבא:

מעשה בחסיד אחד שהיה זקן של שבעים שנה ולא היה לו בן והיה לו ממון הרבה ובכל יום ויום היה הולך לבית הכנסת וכשהיו הנערים יוצאים מבית רבן היה מחבקן ומנשקן והיה אומר להם אמרו לי פסוקיכם כל אחד ואחד אומר לו פסוק שלו והוא היה בוכה ואומר אשריכם שזכתם לבנים שעוסקין בתורה והיה אומר אוי לי שכל נכסי ינחיל אחר מה עשה אותו חסיד עמד ופיזר כל נכסיו לתלמידי חכמים אמר שמא יהיה לי חלק לעולם הבא עמהן מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ונתן לו בן לשבעים שנה כיון שהיה בן חמש היה מרכיבו על כתיפו ומוליכו לבית המדרש אמר לו לרבו איזה ספר יתחיל בני ללמוד אמר לו בספר ויקרא אמר לא יתחיל אלא בספר בראשית שהוא שבח להקדוש ברוך הוא ומיד פתח ספר בראשית יום אחד אמר הבן לאביו עד מתי אתה תרכיבני על כתיפך הניחני לילך אני יודע הדרך ואילך בעצמי אמר לו לך כיון שהלך פגע בו שליח של המלך כיון שראה אותו שהוא יפה הרבה לקחו והוליכו לביתו וכשבא לעת משתה ראה אביו שלא בא הלך אצל רבו אמר לו בני ששלחתי אצלך היכן הוא אמר לו איני יודע שלא בא היום ללמוד כששמע אביו כך צעק ובכה והלך בפרשת דרכים ושאל בכל הדרכים ראייתם בני כך וכך היה לו סימן אמרו לו לא ראינו אותו כששמע כך היה הוא ואמו צועקים ובוכים ומתפלשין באפר עד שעלתה בכייתם למרום כאותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא והביא חולי על המלך ואמר לעבדיו הביאו לי ספר רפואות וכן עשו והקדוש ברוך הוא הפכו לספר בראשית פתחו אותו עבדיו ולא היו יכולין לקרות בו אמרו לו עבדיו כמדומין אנו ספר יהודים הוא זה בקשו יהודים

דיבור המישי. כבד את אביך ואת אמך למען
 יאריכון ימך על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך.
 אבות שיצאת מהם כבדם כמוני. אמר הקדוש ברוך הוא הבטן
 שנולדת בו כבדהו. שדים שינקת מהם פרנסם שהיו עמי כשיצרתך
 שנאמר איש אמו ואביו תיראו. וכתוב כבד את אביך ואת אמך.
 כיצד חייב אדם לכבדם במאכל ובמשתה ובמלבושים ובהכנסה וביציאה.
 וכיצד חייב אדם לירא אותם לא ישב במקומם ולא ידבר בפניהם
 ולא יסתיר דבריהם. וכל המכבד אביו ואמו מעלה עליו הקדוש
 ברוך הוא כאלו מכבד אותו. וכל המכזה אביו ואמו מעלה עליו
 הקדוש ברוך הוא כאלו מכזה עצמו. ועוד אמרו חכמים מכבדו
 בחייו מכבדו במוותו. אמר רבי חייא בר אבא יש מאכיל אביו
 פסיוני וטורדו מן העולם ויש מטחינו ברחיים ומביאו לחיי עולם הבא:
מעשה ביהודי אחד שבכל יום ויום היה מביא לו בנו שני
 זוגות יונים והיה מאכילו ומשקו יום אחד אמר לו אביו בני מאין
 יש לך כל זאת שבכל יום ויום אתה תאכילנו שתי חורים ענה לו
 בנו כלבא רע עינא אכול מה שהבאתי לך ומה יש לך לשאול
 מהיכן הוא לי. ויש מטחינו ברחיים ומביאו לחיי עולם הבא:
מעשה באדם אחד שפעם אחת גזרה מלכות שכל אדם
 שישב בטל שלא יעשה מלאכה שיקצצו ידיו ורגליו ובכל יום ויום
 היה הבן טוחן בריחים והוא יושב במטה. יום אחד נכנסו לשם
 עבדי המלך אמר הבן אבא טחון בריחים ואני אשב במטה מצאוהו
 עבדי המלך שהי' יושב במטה והביאוהו לפני המלך וקצצו ידיו
 ורגליו וזה הביאו לחיי עולם הבא שהציל את אביו. וראה מה
 עשה גוי א' באשקלון ודמה בן נתינה שמו פעם אחת בקשו ממנו
 פרקמטיא והיה יכול להשתכר בה עשרים רבוא דינרים והיה המפתח
 תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו. שוב פעם אחת בקשו ממנו
 חכמים אבנים לאפוד בששים רבוא דינרים והיה המפתח תחת
 מראשותיו של אביו ולא ציערו. לשנה אחרת שילם לו הקדוש ברוך
 הוא שכרו משלם ונזדמנה לו פרה אדומה בעדרו נכנסו חכמי
 ישראל אצלו אמר להם יודע אני בעצמי שאם אני מבקש מכם כל
 ממון שבעולי אתה נותנים לי אבל איני מבקש מכם אלא ממון
 שהפסדתי בשביל כבוד אבי החזירום לי. פעם אחת היה לבש
 סרקין ויושב בין גדולי רומי ובאת אמו וקרעתו מעליו וירקה בפניו
 ולא ענה לה. ולפיכך חייב אדם לכבד אביו ואמו. שלשה שותפין

מלאכה אמר אותו האיש חגיד לי שמא כישפת אותה לא אניח אותך עד שתגיד לי מה עשית לה או מה אמרת לה באזניה אמר לו אותו צדיק כך וכך אמרתי לה כיון ששמע הגוי כך נכהל ונזדעזע ונשא ק"ו בעצמו ואמר מה זאת שאין לה לא דעת ולא תבונה הכירה את בוראה ואני שבראני הקדוש ברוך הוא בצלמו וברמותו ונתן לי דעה וכינה לא יהא ראוי לי להכיר את בוראי מיד חזר ליראת שמים וזכה ללמוד תורה ונקרא רבי חנינא בן תורתא:

ושוב היה מעשה ביוסף מוקיר שבת שהיה גוי אחד בשכונתו והיה עשיר גדול ואומרים לו כל העולם כל הזהב וכל הכסף שלך יוסף מוקיר שבת ינחול אותו. כששמע אותו הגוי כך הלך ומכר כל נכסיו וקנה בהן מרגליות אחת וקבעה בראש כובעו וכשעבר על הגשר נשבה הרוח ופרח הכובע מעל ראשו ונפל במים ובלעה דג זימן הק"כ אתו הדג לצייד אחד בין השמשות בערב שבת ואותו הצייד אמר מי יקנה דג בזהוב ולא היה מוצא שיקנה אותו דג חשב הצייד בלבו אלך אצל יוסף מוקיר שבת שרגיל לקנות תענוגין בשביל שבת שמא יקנה זה הדג הלך אצלו וקנאו מיהר לתקנו בשביל כבוד השבת כשקרע הדג מצא בו מרגליות שהיתה מאותו גוי שכינו ומכרה בשלש עשרה אלפים דנרי זהב. על כן יכבד אדם את השבת:

אמר לו קיסר לרבי יהושע בן חנניא מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף יותר מכל שאר ימי השבוע שאין ריחו נודף כל כך. אמר לו סם אחד אנו נותנים בו אמר לו תן לנו לאכול ממנו. אמר לו כל המשמר את השבת מועיל לו וכל שאינו משמר את השבת אינו מועיל לו. אמר לו טורנוס רופים הרשע לרבי עקיבא מה היום מימים אמר לו מאי את גברא מגוברין אמר לא דמרי צבי אמר לו וכן שבת נמי דמרי צבי אמר לו מאן מוכח אמר לו נהר סמבטיון יוכיח שאין לו מנוחה עד שיבא שבת ועוד אמר לו קבר של אביך יוכיח ששורף כל השבוע ובשבת הוא נח. הלך אצל קברו של אביו ומצאו שכל השבוע מעלה עשן ובשבת אין מעלה עשן. אמר לו זלולת את אבי קלקלת ובזיתו. אמר לו נענית לדברייך. לפיכך חייב אדם לשמור את השבת ולכבדו בתבשילין טובים ובגדים נאים שכך אמרו חכמים שמונה עשר מלבושים חייב אדם ללבוש בשבת:

ואתה בן אדם כשתחמלא בטיבה ממתנות שלי היאך יגבה לך
לישא את שמי לשוא:

דיבור רביעי. זכור את יום השבת לקדשו כאשר
צוה' אלהיך ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך
וביום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה.
ויום השביעי בחר בו הק"ה וקדשו לשמו וחמדת ימים קראו כי
בו חיבר שמים וארץ וברכו שנאמר ויברך אלהים את יום השביעי
ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו והנחילו לעמו ישראל שבחר
אותם משאר אומות ונתנו בחלקם שלא יהא צער במחנותם כי
לשמחה גדולה נתנו אלהים לנו ואפילו אסירי גיהנם ינוחו ביום
השבת. כשנכנס שבת מלאך הממונה על הנפשות דומה שמו מכריו
ואומר צאו מגיהנם ומתיר אותם ואינן נדונין בשבת. וכשישראל
אומרים קדושה כמוצאי שבת דומה מכריו ואומר צאו ובואו לבית
צלמות ולא סדרים אותם שאין אומרים סדר קדושה ולא ישראל
שאומרים סדר קדושה. ולכך חייבין כל ישראל לומר סדר קדושה
במוצאי שבת ולשמור שבת שכל המשמר את השבת יהיה לו חלק
לעולם הבא וכל המחלל את השבת כאילו מעיד עדות שקר בארון
שלו. אשרי שומרי שבת ואשרי מענגו ואשרי מכבדו שנאמר וכבדתו
מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר:

מעשה היה בחסיד אחד שהיתה לו פרה אחת והיה חורש
בה בכל יום ויום וכשמגיע ליום השבת מניח אותה לימים ירד אותו
צדיק מנכסיו ולא היה בידו כלום ומכרה לגוי אחד והיה חורש
אותו הגוי ששת ימים וכשהגיע ליום השבת הוציאה לחרוש בה
כשיצתה לחוץ רבצה תחת העול ולא רצתה לעשות מלאכה ביום
השבת והיה מכה אותה מכות רעות ולא הועיל לו כלום כיון שראה
אותו הגוי כך הלך אצל אותו הצדיק ואמר לו בא וטול פרתך ששת
ימים עברתי בה וביום השבת הוצאתי אותה לחוץ לחרוש בה ורבצה
תחת העול ולא רצתה לעשות שום מלאכה בעולם והייתי מכה אותה
ולא הועיל כלום כיון שאמר לו כך הבין אותו חסיד מפני מה אינה
עושה מלאכה לפי שהיתה למודה לנוח ביום השבת אמר לו אותו
צדיק לך עמי ואני מעמידה ואני אעשנה חורשת כיון שהגיע אצלה
אמר לה באזניה אי פרה כשהיית בידי היית שומר את השבת
ועכשיו גרמו לי עונותי ומכרתי אותך לזה האיש בבקשה ממך
שתעשה רצון אדוניך כיון שאמר לה כך עמדה ובקשה לעשות

נשאר בידך כלום אמר לא אשבע לעולם. חבשוהו ואסרוהו בבית
 הסוהר ואשתו היתה צדקה ויפת חואר ומתביישת לשאול מבני
 אדם שום דבר והיתה נוטלת בגדים לבנים לכבס ומפרנסה בעלה
 בבית הסוהר ובניה ועצמה. יום אחד הלכה לנהר לכבס עם בניה
 ובאתה שם ספינה אחת וכשראה אותה בעל הספינה חמדה בלבו
 ביותר ואמר לה כבסי בגדי ואחן לך דינר זהב אמרה כן אעשה
 לקחה הדינר ונתנה לפדות את בעלה מבית הסוהר וכבסה הבגדים.
 וכשהלכה להחזירם חטפה בעל הספינה והלך לו והיה בניה מרחוק
 עומדים ובוכים בכיה גדולה והלכו לאביהם וספרוהו ואמרו נשבית
 אמנו. נתן עיניו לשמים ואמר ישחבח שמו של מלך מלכי המלכים
 הקדוש ברוך הוא שהגיעני לכך שנשארתי בלא מזון ובלא מחיה
 ונשא עיניו לשמים ואמר לפניו רבונו של עולם רחם עלי ועל בני
 הקטנים שהם יחומים והלכו יחדיו עד שהגיעו לנהר שהיה קרוב
 לים ולא היה שם מעבר לעבור הנהר מה עשה אותו חסיד פשט
 את מלבושיו ושם עצמו לשוט את הנהר כיון שהגיע אצל הנהר
 שטפו הנהר זימן לו הקדוש ברוך הוא דף גדול אחד וישב עליו
 הוא ובניו הקטן. עד שבאו למדינה אחת ונתנו לו מקניהם לרעות
 ובניו שנשארו על שפת הנהר היו צועקים ובוכים עד שבאת ספינה
 אחת והוליכה אותם בשבי. יום אחד היה יושב אותו חסיד על
 שפת נהר אחד שהיה מלא נחשים ועקרכים ונוצר מה שכבר היה
 עשיר גדול והאיך נשאר יחיד והרים קולו בבכיה ואמר רבונו של
 עולם נשארתי בלא אשה ובלא בנים ובלא ממון ואין לי מי שירחם
 עלי גלוי וידוע לפניך שטוב מותי מחיי ורצה להשליך עצמו בנהר
 וכשראה ההרוגים שהרגו הנחשים והעקרכים נבהל וראה דמות אחד
 שקורא אותו פלוני בר פלוני אל חבהל שהיום כמה שנים שמור
 לך ממון הרבה ועכשיו הגיע זמנך שהק"בה מעלה אותך לגדולה על
 ששמרת פיק משכועה ולא חיללת שם שמים ולא ביטלת מצות אביך
 טול משם כל הממון. לקח הממון שהיה שם ושכר פועלים הרבה
 ובנה לו פלטרין גדולים ועיירות גדולות ונעשה מלך ולבסוף עשה
 לו הקדוש ברוך הוא נם והחזיר לו אשתו ובניו ועשה אותן מלכים
 ושלטונים ונתן אותו האיש צדקה ושבח והודאה להקדוש ברוך הוא
 ששילם לו שכרו משלם. מי גרם כל זאת אלא שמירת פיו משכועה
 שאפילו שבועת אמת לא רצה לישבע שכך אמר הק"בה מה מלאכים
 ואראלם שמקדישין את שמי בקדושה מתייראין ומתרעשין ממני

דבור שלישי. לא תשא את שם י"י אלהיך לשוא
 כי לא ינקה י"י את אשר ישא את שמו לשוא. אל תמהר
 לישבע שקר ואל תהי שבועה שגורה בפיו כי רב עונש יש בה
 שהמורגל לישבע מכיתו אל יחסר נגע וכל הנשבע לא ינקה שנאמר
 וקרבתי אליכם למשפט והיירא עד ממהר במכשפים ובמנאפים
 ובנשבעים בשמי לשקר. בוא ולמוד מנעמן כשהביא מנחה לאלישע
 ועמד לפניו ואמר הנה ידעתי כי אין אלהים בארץ כי אם בישראל
 קח נא ברכה מאת עבדך ויאמר אלישע חי י"י אשר עמדתי לפניו
 אם אקח ויפצר בו לקחת וימאן אז גחזי נער אלישע על חמוד
 נכסים נשבע לשקר ונטרד מן העולם שנאמר וירדוף גחזי אחר
 נעמן. אמר לו אדוני שלחני אליך שתשלח לו ככר כסף לשני נערים
 נביאים שבאו אליו מהר אפרים ושני חליפות בגדים. אמר לו
 השבע וקח שני ככרים שנאמר הואיל נא וקח ככרים וישבע ויקח
 ומת ולקה בצרעת נעמן שדבקה בו ובזרעו עד עולם. לפיכך אמרו
 חכמים לשמור פיו משבועת שקר שכל המרגיל עצמו להשביע פעמים
 שלא ירצה לישבע לשונו מרגילו לשבועה ולכך אפילו באמת אין
 אדם רשאי לישבע כי כשמרגיל לשונו לישבע נשבע היום נשבע
 למחר ונעשית שבועה שגורה בפיו וקלה בעיניו. וכל המחלל שמו
 של הק"ה ונשבע לשקר או אפי' באמת סופו הק"ה מגלה משכורתו
 ורשעו לכל אדם אוי לו בעולם הזה אוי לו לעולם הבא:

ומעשה באדם אחד שלא רצה לישבע כל ימיו והיה עשיר
 גדול ובשעת פטירתו מן העולם קרא לבנו ואמר לו בני אני מזהירך
 שלא תשבע כלל לא באמת ולא בשקר שכל העושר שהיה לי לא
 רווחתי אותו אלא ששמרתי עצמי משבועה ואפי' שבועת אמת לא
 רציתי לישבע והצליחני הקדוש ברוך הוא בכל יום ובכל סחורה
 ובכל מעשה ידי ענה לו אבא אני אקיים את כל מצותיך לא
 אשבע כלל. וכשנפטר אביו מן העולם והניח חיים לכל ישראל באו
 רמאין על היתום ובקשו ממנו ממון הרבה אמרו לו ממון שאביך
 חייב לנו הן לנו. אמר להם לא היה דברים מעולם באו לדין לפני
 הדיין וחייבו אותו שבועה. חשב היתום בלבו ואמר מה אעשה אם
 אשבע הריני מחלל שם שמים ומבטל מצות אבי מוטב שאפרע להם
 ולא אשבע. פרע להם כל הממון שהניח לו אביו ונשארו לו דינרין
 של זהב והוכרח לפרוע להם ולא נשאר בידו כלום. באו הרמאין
 ואמרו לו תפרע לנו ממון שאתה חייב לנו או השבע לנו שלא

הדבר אמרה לו אמו וכי רצונך שאחייך ישבו במחיצת י"י ואתה חשב חוץ מהם אל תשמע אל הדבר הזה ואל תפרוש מאחייך. הלך אצל שר הרשע ואמר לו מה תעשה אמר לו אינו כופר באלהי שכבר כתב לנו את י"י האמרת היום וי"י האמירך היום כבר נשבענו שלא להחליף אותנו באחר והוא נשבע שלא ימיר אותנו באומה אחרת. אמר לו שר אשליך טבעתי בארץ וכרע וקחנו משם כדי שיאמרו רצוני עשית אמר לו חבל עליך שר אוי לך שר מה לכבודך כך לכבודו של הק"כה על אחת כמה וכמה לא אכפור. הוציאוהו והרנוהו. אמרה להם אמם בבקשה מכם שתתנו אותו לי ואנשקנו והלכה ונשקתו ואף היא עלתה לגג ונפלה למטה ומתה. יצתה בת קול ואמרה אם הבנים שמחה. ויש להם חלק לעולם הבא עם הצדיקים בגן עדן. לכך יהיו כל ישראל זהירין ביראתו של הק"כה שיזכו לישוב עם הצדיקים בגן עדן:

אמר לו זונין לרבי עקיבא לבי ולכך יודעים בעבודה זרה שאין בה ממש והא חזינן בני אדם שהולכים לעבודה זרה פלונית חיגר ונתרפא סומא ונתפקח חרש ונתפתח. אמר לו שוטה אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שהיה בעיר אחת והיה מלוה לאנשים במשכון. והיה אדם אחד והלוה לו בלא משכון בלא ערב ובלא עדים אמרה לו אשתו נכפרנו אמר לה לאו וכי מפני זרה שעשה שלא כהוגן נאבד אמונתינו. אף זה שהלך לעבודה זרה הגיע זמנו להתרפאות. אמר הק"כה מפני שוטה זה שעשה שלא כהוגן לא יתרפא מחליו:

מעשה ביהודי אחד חיגר ששמע שהיתה עבודה זרה במקום אחד פלונית שכל חולים שבעולם הולכין ומתרפאין שם. הלך להתרפאות נכנס בבית עבודה זרה עם החולים בחצי הלילה בא אדם אחד וכידו פך קטן מלא שמן ומשה כל החולים ומתרפאים כיון שהגיע אצלו אמר לו ולאוי יהודי אתה אמר לו הן ומה טובך בכאן להתרפאות אמר לו אי אתה יודע שהוא עצמו שד ועושה דברים האלו להטעותם אחר עבודה זרה כדי לאבדם מן העולם אבל אתה חייך שמחר הגיע זמנך להתרפאות ובעבור שבאת בכאן לא תתרפא לעולם. לפיכך חייב אדם להתרחק מעבודה זרה שאפילו באין ליטול את נפשו לא יעבוד עבודה זרה. שנאמר ואהבת את י"י אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך:

שראה את בוראו פנים בפנים בכבודו ובתפארתו ובגבורתו ויניחנו
וילך לעבודה זרה. ראו שאני פריתי אתכם מכית עבדים ואנכי הוא
שקרעתי את הים לפניכם והעברתי אתכם ביבשה ואויביכם במצולה
הטבעתים:

דיבור שני. לא יהיה לך אלהים אחרים על פני
לא תעשה לך פסל וכל תמונה. אמר לו הק"ה אני נתתי
לכם את תורתי להניח לכם שררה אל תכעיסוני ואל תפרו את
בריתי באלילים ואל תשתחוו למתים אלא למי שממית ומחיה ונפש
כל חי בידו ומעשה הגוים אל תלמדו כי מעשה הגוים הכל הוא
שנא' הכל המה מעשה תעתועים בעת פקודתם יאבדו לא באלה
חלק יעקב כי יוצר הכל הוא. הוא מציל מצרה כל הבוטח בו כי
הוא הציל את אברהם אבינו מכבשן האש כשהשליכו נמרוד הרשע
באש על שבטח בהקדוש ברוך הוא ולא רצה להשתחוות לפסלו
והוא הציל את חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש כשהשליכם
נבוכדנצר באש על שבטחו בה' ולא השתחוו לפסלו ובשעה שיצאו
מכבשן האש נתקבצו כל העולם הפחות והסגנים לראות אם שלטה
בהם האש אם לאו וראו את שער ראשם ומלבושם שלא נשתנו
וראו שלא שלטה בהם האש מיד שבחו להק"ה. ומכאן אתה למד
שבשביל פחד מיתה לא יעבוד אדם עבודה זרה שצער מיתה לא
יהיה אלא שעה אחת ואח"כ תנוח נפשו בגן עדן:

מעשה באשה אחת שהיו לה שבעה בנים והביאום לפני
שר. אמר לגדול עבוד עבודה זרה אמר איני כופר באלהי שכבר
כתב לנו אנכי י"י אלהיך והוציאווהו והרגוהו. קרא לשני ואמר לו
עבוד עבודה זרה אמר איני כופר באלהי שכבר כתב לא יהיה לך
אלהים אחרים והוציאווהו והרגוהו. קרא לשלישי ואמר לו עבוד
עבודה זרה אמר לו איני כופר באלהי שכבר כתב לנו לא תשתחוה
לאל אחר הוציאווהו והרגוהו. קרא לרביעי ואמר לו עבוד עבודה
זרה אמר לו איני כופר באלהי שכבר כתב לנו לא תשתחוה לאלהים.
קרא לחמישי ואמר לו עבוד עבודה זרה אמר לו איני כופר באלהי
שכבר כתיב שמע ישראל י"י אלהינו י"י אחד. קרא לששי ואמר
לו עבוד עבודה זרה אמר לו איני כופר באלהי שכבר כתב לנו
וידעת היום והשבות אל לבבך כי י"י הוא האלהים וכו'. קרא
לשביעי ואמר לו עבוד עבודה זרה אמר לו המתן ואלך ואחיעץ
עם אמי. אמר לו לך. הלך אצל אמו אמר אמי מה אעשה מזה

אלקיך אשר הוצאתיך אמרו לו הן לא יהיה לך אלהים אחרים
אמרו לו לאו וכן היו עונין אותו על הן הן ועל לאו לאו אמר להם
לא תשא את שם י"י אלהיך לשוא אמרו לו לאו. ומנין שמעוברים
שבמעי אמן ומפי יונקים נתיסדה התורה שנאמר מפי עוללים
ויונקים יסדה עוז ואין עוז אלא תורה שנא' י"י עוז לעמו יתן.
וכשראה הקדוש ברוך הוא את ישראל שבכל לבם היו מכוונים ומרוב
אהבה היו ממהרין לקבל התורה שבחם ואשרם שנאמר אשריך
ישראל מי כמוך:

דיבור ראשון. כשיצא מפי הקדוש ברוך הוא יהא שמיה
משובח לעולם היו זיקים וברקים יוצאין מפיו לפיד מימינו ולפיד
משמאלו והקול פורח באויר השמים ואומר עמי עמי בית ישראל
אנכי י"י אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וכששמעו ישראל את
הדיבור יוצא מפי הקדוש ברוך הוא חזרו לאחוריהם י"ב מילין
ויצאה נשמתן שנאמר נפשי יצאה בדברו. חזרה התורה לפני הקדוש
ברוך הוא ואמרה רבנו של עולם למי נתתני לחיים או למתים אמר
לה הקדוש ברוך הוא לחיים אמרה לפניו הנה כולם מתים אמר
לה אני בגללך אחיה אותם. מה עשה הקדוש ברוך הוא הוריד טל
שעתיד להחיות בו את המתים לעתיד לבא שנאמר גשם נדבות
תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננת. ועוד בשעה שהתחיל
הקדוש ברוך הוא לדבר רעשו העליונים והתחתונים ולא היו ישרא
יכולים לעמוד על רגליהם מה עשה הקדוש ברוך הוא שלח לכל
אחד ואחד מישראל שני מלאכים אחד שמניח ידו על לבו שלא
תצא נשמתו ואחד שמגביה את ראשו שיוכל לראות את בוראו
והקדוש ברוך הוא נתן להם רשות שיהיו יכולים להסתכל בכבודו
והיו רואים בכבודו הקול שהיה הולך ומתעגל על אזניהם והיה
הדיבור אומר תקבל עליך את התורה שיש בה רמ"ח מצות הראויין
לעשות כנגד איבריך והיו עונין הן הן וחוזר מן האוזן ונושקו על
פיו ועוד חזר הדיבור מפיו ומתעגל על האוזן ואומר תקבל עליך
את התורה שיש בה שם"ה מצות לא תעשה כנגד ימות השנה והיו
ישראל עונין הן הן וחוזר הדיבור מן האוזן ונושקו על פיו שנאמר
ישקני מנשיקות פיהו. מיד פתח להם הקדוש ברוך הוא שבעה
הרקיעים ושבעה הארצות ואמר ראו אתם עדי שאין כמוני במרומים
ובארץ ראו שאני אחד ונגליתי עליכם ככודי וכתפארתי אם יש
אדם שיאמר לכם לכו עבדו אלהים אחרים אמרו לו וכי יש אדם

שנאמר משחקת לפניו והיה הקדוש ברוך הוא אומר למלאכים התורה משחקת עליכם לומר תורה למה לכם וכי ממצרים יצאתם משועבדים הייתם לפרעה אכילה ושתיה יש לכם דבר טמא יש ביניכם ולמה אתם מבקשים את התורה אין לכם צורך לקבל את התורה אלא לאדם שמקבל טומאה בעון לכפר עליו ולטהר אותו ולטהר את נפשו מיד שחקו כולם עד שבא משה ונלחם בתשוכה ונתן את התורה לישראל בשמחה. וקודם שנתן תורה לישראל בא הקדוש ברוך הוא על כל אומה ולשון ליתן להם את התורה שלא ליתן להם פתחון פה לעתיד לבא לומר אם רצה בנו הקדוש ברוך הוא ליתן לנו את התורה היינו מקבלים אותה. הלך אצל בני עשו אמר תקבלו את התורה אמרו לו מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף ענו כולם ואמרו וכי ברכה שנתברך עשו אבינו תרצה לעקור אותה ממנו דכתיב על חרבך תהיה אין אנו רוצים לקבלה. הלך אצל בני לוט אמר להם תקבלו את התורה אמרו מה כתיב בה אמר להם לא תנאף אמרו מניאוף באנו אין אנו רוצים לקבלה. ועוד הלך אצל בני ישמעאל אמר להם תקבלו את התורה אמרו לו מה כתיב בה אמר להם לא תגנוב אמרו וכי ברכה שנתברך בה ישמעאל אבינו אתה רוצה לעקור ממנו דכתיב ידו בכל ויד כל בו אין אנו רוצים לקבל תורתך. מיד חזר הקדוש ברוך הוא על כל אומות העולם ולא רצו לקבל ואחר כך בא אצל ישראל אמר להם תקבלו את התורה אמרו לפניו מה כתיב בה אמר שש מאות ושלש עשרה מצות אמרו כל אשר דבר י"י נעשה ונשמע. מיד ירדו מאה ועשרים אלף ריבוא מלאכים וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וקיבלו את התורה בשמחה. וכשנתן את התורה לישראל אמר להם חנו לי ערבים שתקיימו אותה ואמרו לפניו הנה אברהם הוא יהיה ערב בעדנו אמר להם מחויב הוא עבור ישמעאל שעתיד להרוג את בני בצמא. אמרו לו הרי יצחק אמר להם מחויב הוא לי על שאהב את עשו שונאי. אמרו הנה יעקב אמר להם חייב הוא לי על שלא השלים נדרו בכואו מפרן ארם. אמרו לפניו הרי בנינו. מיד אמר הקדוש ברוך הוא חנו לי אותם ערבים ואני אקבלם מיד הביאו בני ישראל את נשיהם עם יונקי שדים ונשיהם מעוברות ועשה הקדוש ברוך הוא בטניהם כוכוכית והיו מדברים עמו אמר להם ראו שאני רוצה ליתן תורה לאבותיכם ואתם עריבים כשבילם שיקיימוה אמרו לו הן אמר להם אנכי י"י

ומצותי. אספר לך משל למה הדבר דומה למלך שרצה לישא אשה
אומר המלך אעשה עמה טובה ואחר כך אשאנה כך הקדוש ברוך
הוא. ראה כנסת ישראל ערומה והלבישה שנאמר ואלבישך שש.
ראה אותה יחפה והנעילה שנאמר ואנעלך תחש. באתה על הים
והעביר אותה. ראה שעמלק בא עליה והציל אותה. וכשהכירו
ישראל הטובות והגבורות של הקדוש ברוך הוא אמרו כולם אשר
דבר ה' נעשה ונשמע. דבר אחר למה נתן להם הקדוש ברוך הוא
את התורה בחודש השלישי ולא נתנה להם בעת יציאתם ממצרים
משל לבן מלך שחלה ועמד מחליו אמרה לו אמו לך למוד אמר
המלך עדיין לא נתרפא מחליו ימתין ב' חדשים או ג' ואחר כך
ילך ללמוד כך ישראל מיד כשיצאו ממצרים היו ראויין לקבל את
התורה אלא היו בעלי מומין משום שעשו לבנים וטיט אמר הקדוש
ברוך הוא עדיין לא בא מנוחה לבני מן השעבוד והאיך יקבלו את
התורה על כן עכבם עד החודש השלישי ואחר כך נתן להם את
התורה המשולשת על ידי אדם משולש. אתה מוצא כל מעשיה של
תורה משולשים תורה משולשת תורה נביאים וכתובים באותיות
משולשת אל"ף בי"ת גימ"ל על ידי אדם משולש משה שהיו הוא
ואחיו שלשה משה אהרן ומרים שבאו משבט שלישי ראובן שמעון
ולוי שהוא משולש באותיות לוי והורישו למשולשים כהנים ליום
וישראלים בני אבות שלשה אברהם יצחק ויעקב ביום משולש
שנאמר ביום השלישי ובחודש משולש שנאמר בחודש השלישי לצאת
בני ישראל מארץ מצרים ביום ששמח הקב"ה בישראל עמו ובמשה
עבדו עלו משה בלבו שראה כל מה שהיה עמו. חבל ויושבי בה
נחמהו כראותם משה בן עמרם איך שבה את בת מלך וירד בשמחה
גדולה שנאמר עלית למרום שבית שכי בת מלך זו תורה ואבני
יקרה אלו י"ב שבטים:

אמרו חכמים שנבראה התורה קודם שנברא העולם אלפים
שנה שנאמר ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום משחקת
לפניו וגו' שכבר מצינו שיומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנה
שנאמר כי אלף שנה בעיניך כיום אתמול כי יעבור והיתה התורה
מתרעמת לפני הקדוש ברוך הוא ואומרת למה נבראתי אלפים שנה
קודם שנברא העולם אם לא תחנני לבני אדם. אמרו לה מלאכי
השרת אנו מעכבין על ידך כי בני אדם עתידים לחטוא כך ועל
כן מוטב שתהא עמנו. באותה שעה היתה התורה משחקת עליהם

בשכר מהביט זכה לתמונות ה' יביט ועוד זכה לוהביטו אחרי משה
עד בואו האוהלה. וענוה מנין שנמצאת במשה שנאמר ועתה לכה
ואשלחך אל פרעה. אמרו חכמים ה' של לכה סתומה ולמה היא
סתומה שבשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לך וגאול את
ישראל מרוב ענוה שהיתה בו אמר מי אנכי כי אלך אל פרעה
וכי אוציא את בני ישראל ממצרים אמר יש במשפחה גדולים ממני
בעושר ובכסף ובזהב אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אתה גדול
שנאמר גם האיש משה גדול מאוד:

ועוד כך בחרתי מכל ישראל ועתה עתיד שיתנבאו עליך
כזאת שנאמר אז דברתי בחזון לחסידך. ותאמר שויתי עזר על גבור
הרימותי בחור מעם מי הוא בחור מעם זה משה. אף על פי כן
השפיל משה את עצמו ועמד לצד אחד אמר לו הקדוש ברוך הוא
מדוע תעמוד לצד אחד שאם על ידך לא יגאלו על ידי אחר לא
יגאלו:

ועוד בא וראה ענוותו של משה שכשאמר לו הקדוש ברוך
הוא עשה אהל מועד עשהו וכאשר נעשה מרוב ענוה שהיתה בו
יצא לחוץ אמר לו הקדוש ברוך הוא למה יצאת לחוץ לך נאה
לשרתיני ומנין שקראו הקדוש ברוך הוא ואמר לו כן שנאמר ויקרא
אל משה ויקרא ה' אליו מאוהל מועד לאמר. וגם התורה העידה
כך שהוא עניו שנאמר והאיש משה עניו מאוד לכך זכה משה להנתן
דת על ידו ולשרות שכינה עליו שכך אמר ישעיה רוח אלהים עלי
יען משח ה' אותי לבשר ענוים לבשר חסידים לא נאמר אלא
לבשר ענוים מכאן שגדולה ענוה מכל מדות שבעולם. הביט הק"כ
בכל ההרים ולא מצאו הר שראוי ליתן תורה עליו ולשרות שכינה
עליו כהר סיני. ומפני מה זכה הר סיני לכל זאת מפני שהשפיל
את עצמו. שכשראה הר חרמון והר שריון שהיו מתגרים זה עם
זה זה אומר עלי ישכון וזה אומר לא כי אם עלי ישכון אז כשראה
סיני שהיו מתגרים זה עם זה והגביהו את עצמן השפיל הוא את
עצמו ולפיכך ראה הק"כ בשפלותו והשרה שכינה עליו שהאלהים
רם ונשא ושפל יראה וגבוה ממרחק ידע. בחודש השלישי
לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר
סיני לקבל התורה ובו נתן הקדוש ברוך הוא תורה לישראל ולמה
לא נתנה להם בעת צאתם ממצרים לפי שאמר הקדוש ברוך הוא
אעשה להם טובות תחלה לספר גבורותי ואחר כך יקבלו תורותי

עשאוּ מאש וממים ומים עליהם ושלום ביניהם שאין המים מכבין את האש ולא האש לוחך את המים ולכך נאמר המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו. והמלאכים עומדים רחוק מהשכינה שלשים ושה אלף פרסאות וכי מלאכים עומדים והלא מצינו שאין להם עמידה ולא ישיבה בשמים כי אם כפיפה אלא עומדים כפופים לפני הקדוש ברוך הוא ואין רואים מקום שכינתו ומקדישים שמו של הקדוש ברוך הוא היושב על כסא רם ונשא וענן וערפל מקיפין אותו שנאמר ענן וערפל סביביו צדק ומשפט מכון כסאו. יתברך שמו של הקדוש ברוך הוא שברא שבעה רקיעים ושבעה ארצות ושבעה ימים ותלאם בזרוע גבורתו שנאמר ומתחת זרועות עולם. וכולם לא ברא הקדוש ברוך הוא אלא בשביל התורה ובעבור ישראל שיקבלוהו. ועוד ברא שבעים אומות וכנגדם שבעים שרים עליהם. ועוד ברא את ישראל גוי אחד בארץ וכשראו המלאכים את ישראל נתקוטטו זה עם זה זה אומר בחלקי יהיו ישראל וזה אומר בחלקי יהיו ישראל וכשראה הקדוש ברוך הוא כך אמר להם על עמי ישראל הפילו גורלות ונראה בשל מי יגיע הגורל ובשל מי שיגיע הגורל יהיו שלו וכך עשו הפילו גורלות ונפל גורל של הקדוש ברוך הוא על ישראל וישימם לפניו שנאמר חבלים נפלו לי בנעימים אף נחלתי שפרה עלי ובחר בהם הק"ב וקראם סגולה שנאמר והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ:

בא וראה שאין לך שום דבר של תורה שאין בו תילי תילים של מדרש והזהיר הקדוש ברוך הוא את ישראל עליהם ואמר להם ראו קוצים אלו אם תחליפו אותם תחריבו את העולם כגון אם תעשו מן ה' וכן מן ה' ח' תחריבו את העולם כגון נפשנו חכמה לה' וכגון כל הנשמה תהלל יה הללו ה' ועוד אם תעשו ד' ר' או מן ר' ד' תחריבו את העולם כגון שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד וכגון לא תשתחוה לאל אחר. מכאן היו למידין שאין לכם שום קוץ בתורה שלא יהיה בו תילי תילים של הלכות כל שכן באות עצמה ובתיבה עצמה. והביט הקדוש ברוך הוא בכל בני אדם שברא ולא מצא אדם שהוא ראוי שתתן התורה על ידו כמשה. ומפני מה זכה משה להיות חתן תורה עקב ענוה ויראה שהיתה בו מנין דכתיב ויסתר משה את פניו כי ירא מהביט אל האלקים. אמרו חכמים בשכר ג' דברים שעשה משה זכה לשלשה טובות בשכר כי ירא זכה לויראו מגשת אליו בשכר ויסתר פניו זכה לקלסתר פנים

טובה או בדרך רעה ומי שהולך בדרך רעה מניחין אותו ומצליחין אותו ברשעתו עד יום פקודתו:

למעלה מן וילון רקיע וברקיע יש בו כוכבים ומזלות וי"ב חלונות כנגד שנים עשר שעות ושלש מאות וששים וחמשה מלאכים פקודים על החמה ומוליכין אותה בנחת מחלון לחלון שלא תסוב העולם בשעת אחת ובאלו ההלונות מוליכין את הלכנה בנחת כלילה וכיון שיוצא פותחין ואומרים שירה אין להם דומיה עד בא השמש וכבא השמש במערב משתחווין ואומרים עשינו ככל אשר צויתנו שנאמר תשלח ברקים וילכו ויאמרו לך הנני. מניין שברקיע השמש והירח והכוכבים ומזלות שנאמר ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ:

למעלה מרקיע שחקים ובשחקים יש בהם רחיים מתקנות שטוחנות מן לצדיקים לעתיד לבא שנאמר ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול:

למעלה משחקים זבול ובזבול יש מזבח בנוי ומיכאל שר של ישראל הוא כהן גדול ועומד ומקריב עליו קרבן בכל יום ויום ומה הם הקרבנות שהוא מקריב וכי כבשים הוא מקריב אלא אמרו חכמים מיכאל שר של ישראל והוא כהן גדול בשמים מיום שחרב בית המקדש שיבנה במהרה בימינו ובטלו כהנים ומה מקריב נשמתן של צדיקים עד שיבנה בית המקדש שאז מוריד הקדוש ברוך הוא בית המקדש שבזבול לירושלים של מטה:

למעלה מזבול מכון ומכון יש בו אוצרות שלג ואוצרות ברד ועליות של טללים וחדרי סופה וסערה ולכלם דלתות של אש וכי למעלה הם והלא בארץ הם שנאמר הללו את ה' מן הארץ חנינים וכל תהומות אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו אלא אמרו חכמים כיון שבא דוד ביקש רחמים עליהם והורידן לארץ שנאמר כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע:

ולמעלה ממכון מעון ובמעון יש כתות של מלאכים האומרים שירה כלילה וחשות ביום מפני כבוד ישראל וגם יש בו אוצרות ברכה שנאמר השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל:

למעלה ממעון ערבות ובערבות יש בו משפט וצדקה וטללי חיים וברכה ונשמתן של צדיקים וכסא הכבוד וחיות הקודש ושרפים ואופנים וכרוכים והם באים להודיע כבודו של הקדוש ברוך הוא

את שמך כי שנאמר ברוך הבא בשם ה' ברוך ה' יום ויום ואומר ברוך
ה' אלהי ישראל. אמר לה כן אעשה בך אברא את עולמי שנאמר
בראשית ברא אלהים. ואל"ף כשראתה שרצה הקדוש ברוך הוא
לבראות את העולם בבי"ת עומדת לצד אחר ושחקה עד שקראה
הקדוש ברוך הוא ואמר לה אל"ף למה תשתוק למה לא תדבר כאחת
מחברותיך. ענתה אל"ף ואמרה לפניו רבש"ע ומה לחברותי שעולין
לחשבון גדול כך אני שאיני עולה לחשבון גדול על אחת כמה וכמה.
אמר לה הקדוש ברוך הוא אל תתמה שאתה ראש לכולם ומלך
שאני אחד ואתה אחד ולפי שהשפלת את עצמך אני מגדל אותך
שאתה תעלה לחשבון אל"ף ועוד אמר לה התנח' שכשאתן את
התורה בך אפתח. לכך פתח הקדוש ברוך הוא באנכי שנאמר אנכי
ה' אלהיך. ולמה פתח הקדוש ברוך הוא באנכי בתתו את התורה
לישראל שאנכי הוא נוטריקון "אנא" נפשי "כתבית" יהבית: ואנכי
למפרע "יהיבה" כתיבה "נעימים" אמריה. ד"א למה פתח הק"בה
בתתו את התורה אנכי לפי שאנכי לשון מצרי הוא וכדי לשמש
בלשון ששמשו בו במצרים פתח באנכי. ורצה הקב"ה לבראות את
העול' בכת אחת ארכו מהלך ת"ק שנה ורחבו מהלך ת"ק שנה וים
הגדול סבב את כל העולם כמין כפה של עמוד גדול וכל העולם
מוקף על סנפירי לויתן עומד במים התחתונים ונמשל בהם כדג קטן
בים. ומים התחתונים עומדים על גבי מי בראשית ומי בראשית
על גבי אוקיינוס ומי אוקיינוס על מי בוכים. ולמה נקרא שמם
בוכים שבשעה שחצה הק"בה את המים חציים נתנם למעלה וחציים
נתנם למטה אותן שנתן למטה התחילו בוכים ואומרי' אוי לנו שלא
זכינו להיות קרובים ליוצרינו והיו מעיזות פניהם ורוצות לעלות למרום
עד שגער בהם הקדוש ברוך הוא וכבשם תחת כפות רגליו. אז
אמרו לפני הקדוש ברוך הוא גלוי וידוע לפניך שבשביל כבודך עשינו.
אמר להם הקדוש ברוך הוא הואיל ובשביל כבודי עשיכם דעו באמת
שלא אתן רשות למים העליונים לומר שירה לפני עד שיקחו מכם
רשות שנאמר מקולות מים רבים אדירים משכרי ים אדיר במרום ה':
עוד ברא הקדוש ברוך הוא שבעה רקיעים ותחתון שבכולן
וילון שמו והוא כוילון שמשוך לפני פתח הבתים שהפנימים רואים
את החיצונים והחיצונים אינם רואים את הפנימים ווילון בו חלונות
ומלאכי השרת רואים את בני אדם ההולכים בארץ מי שהולך בדרך

מדרש עשרת הדברות:

דבור ראשון. כתיב מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו. אפילו מלאכים לא ימללו גבורותיו אלא קצת יש לדרוש כמה שעשה וכמה שעתיר להיות למען יתרום וישתבח שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. ברא את התורה שהיא נחמדת מזהב ומפז ומחוקים מדבש ונופת צופים. וכשחפץ הקדוש ברוך הוא לבראות את העולם יעץ בה ואמר אברא את העולם כדי שיודע מה היא גבורתי. כששמעה התורה כך ענתה ואמרה לפניו רבונו של עולם אתה מגיד מראשית אחרית וכל הנסתרות גלויות לך עשה כאשר אתה חפץ. כששמע הקדוש ברוך הוא דברי התורה כשרו לפניו דבריה לקחה והניחה לפניו. מצינו שקודם שנברא העולם עורות של קלף לא היו מצויות שתכתב עליהן התורה והבהמות לא היו עדיין אלא כמה נכתבה בזרוע של הקדוש ברוך הוא באש שחור על גבי אש לבן ולקחה הק"ה והניחה לפניו והיה מכיט בה. וכשחפץ לבראות את העולם באו כל האותיות למפרע ואמרה כל אחת לפני הק"ה רבונו של עולם רצונך שבי יברא העול'. בתחילה נכנס התי"ו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה לו רבונו של עולם יהי רצון שבי תברא העולם לפי שתורתך נקראת בי. ענה לה הקדוש ברוך הוא לא יש כרצונך שאתה תרומות (פי' דכתיב ואיש תרומות יהרסנה). ואחר כך נכנסה השי"ן אל הקדוש ברוך הוא כו' לא יש כרצונך לפי שאתה שוא ושוחד ואות שאין לה רגלים, ואות שאין לה רגלים אינה ראויה שיברא בה העולם. ואחר כך נכנסו כל האותיות למפרע עד בי"ת ראשונה ובסוף כולם נכנסה בי"ת ואמרה רבונו של עולם רצונך שבי תברא את עולמך שעתידין בניך לברך

צריכין לתורה. מיד חזרו כל מלאכי השרת והודו לדבריו של הב"ה ואמרו יי' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר חנה הודך על השמים. ולמדו הק"ה כל התורה כולה בארבעים יום וכשבא לירד וראה אימתן של מלאכי' וגדודי מלאכי אימה מלאכי זיע מלאכי חלחל מלאכי רתת מיד אחותו חלחלה ושכחה בשעה אחת. מיד קרא הב"ה ליפיפי"ה שר התורה ומסר לו את התורה ערוכה בכל ושמור' וכל מלאכי השרת נעשו אוהביו וכל אחד ואחד מסר לו דבר רפואה וסוד שמות שהן יוצאין מכל פרשה ופרשה כל שמושיהן שכן הוא אומר עלית למרום שבית שבי לקחת מתנו' באדם. ואף מלאך המות מסר לו דבר שכן כתיב ויחן את הקטרת ויכפר על העם. וזהו השמוש הנכבד שמסרו לו המלאכים על ידי יפיפי"ה שר התורה ועל ידי מטטרון שר הפנים ומסרה משה לאלעזר ואלעזר לפנחס בנו שהוא אליהו כהנא רבה ויקירא זכור לטוב אמן:

נשלם מעין חכמה:

ששמו רגיון מושך גחלים בוערות ויוצא לפני הק"ה מתחת כסא כבוד והוא עשוי מזיעת ארבע חיות שתחת כסא הכבוד ומזיעות אש ומאימתו של הק"ה ומאותה זיעת אש נעשה אותו הנהר והק"ה יושב על כסא דין ודן אפי' למלאכי השרת שנאמר הן בעבדיו לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה וכת' הן בקדושו לא יאמין ושמים לא זכו בעיניו וכשמלאכי השרת באין לדין מתחדשין וטובלין באותו נהר של אש. ומה אם מלאכי השרת טובלין באותו נהר של אש בני אדם לא כל שכן) מיד הק"ה העבירו משם ופגע בו גליצור המכונה רזיאל ועליו הוא אומר מפי עליון לא תצא הרעות והטוב. ולמה נקרא שמו גליצור שמגלה טעמי צור. רזיאל ששומע מאחורי הפרגוד מה שנגזר להיות ומכריז בעולם ועומד אליהו זכור לטוב על הר חורב ושומע קול הכרזה מפיו והולך ומשמיע הקול בעולם וכן כת' כי עוף השמים יוליך את הקול זה רזיאל ובעל כנפים יגיד דבר זה אליהו. אמרו עליו על גליצור שהוא עומד לפני הכסא וכנפיו פרושות לקבל הבל פיהם של חיות ולמלא כן היו נשרפין כל מלאכי השרת מהבל פיהם של חיות. ועוד מדה אחרת של גליצור שנוטל כמין מחבת ברזל והיא של אש ומקבל עליה גחלי אש מנהר רגיון ומעמידה כנגד מלכים ושרי' ונגידי עולם כדי שיצליח זיום ותפול אימתם בעולם. כיון שראהו משה נודעזע מיד נטל הק"ה והעבירו משם ופגע בו גרוד של מלאכי אימה שהם סובבים לכסא הכבוד שהם גבורים ועצומים מכל המלאכים ובקשו לשרפו בהבל פיהם. מיד פירש הק"ה עליו זיו כבודו ואמר למשה השב להם תשובה. אמר להם משה רבי' כת' בתורה אנכי יי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים שמא נשתעבדתם במצרים ויצאתם בני חורין שאתם צריכין לתורה. כתיב לא יהיה לך אלהים שמא ע"ז יש בחיבתכם שאתם צריכין לתור'. כת' לא תשא שמא משא ומתן יש ביניכם שאתם צריכין לתורה לעשות שבועה. כתיב זכור את יום השבת לקדשו שמא פעולה יש ביניכם שאתם צריכין לתור'. כתיב כבד את אביך ואת אמך שמא אב ואם יש לכם שאתם צריכים לתור'. כתיב לא תרצח שמא שפיכות דמים יש ביניכם שאתם צריכים לתורה. כת' לא תנאף שמא נשים יש ביניכם שאתם צריכין לתור'. כת' לא תגנוב שמא ממונות יש ברקיע שאתם צריכין לתורה. כת' לא תענה שמא עדות שקר יש ביניכם שאתם צריכים לתור'. כת' לא תחמוד שמא בתים ושדות וכרמים יש ביניכם שאתם

ואלך לפניו כחלמיד לפני רבו. מיד רץ כפף הדרני"אל את עצמו והלך לפני משה כחלמיד לפני רבו עד שהגיע אצל אֱשׂוֹ שֶׁל סַנְדִּלְפוֹן. א"ל הדרני"אל למשה לך שוב שאיני יכול לעכב עצמי מפני אֱשׂוֹ שֶׁל סַנְדִּלְפוֹן שלא ישרפני. כיון שראה משה את סַנְדִּלְפוֹן מיד נבהל ונחפו ליפול מן הענן וזלגו עיניו דמעות ובקש רחמים לפני ה' וענהו. ומרוב חבתן של ישראל ירד ה' בעצמו מכסא כבודו ועמד לפני משה עד שעבר מאֱשׂוֹ שֶׁל סַנְדִּלְפוֹן. ועל אותה שעה כתוב בחזרה ויעבור ה' על פניו. אמרו על סַנְדִּלְפוֹן שהוא גבוה מחבירו מהלך ה' ק שנה ועליו כתיב והנה אופן א' בארץ אצל החיות זה סַנְדִּלְפוֹן שעומד אחר המרכבה וקושר כתרים לקונו. וכי תעלה על דעתך שמלאכי השרת יודעין היכן ה' שרוי והלא כתי' ברוך כבוד יי' ממקומו במקומו לא נאמר אלא ממקומו מלמד שאין מכירין מקומו של ה'. אלא משביע סַנְדִּלְפוֹן את הכתר שמכתירין מקומו של ה' בקדושות ועולה הכתר מעצמו ויושב בראש אדוניו. מיד כל חיילי מרום חלים וזעים וחיות הקדש הוממות ושרפי הקדש נוהמי' כאריה ועונים השרפים ואומרים קדוש קדוש קדוש יי' צבאות מלא כל הארץ כבודו (וזה פירושו קדוש בעליונים קדוש בתחתונים קדוש בכל עולמים יה"וה הנקדש בסוד צבאות ישראל). ובשעה שמגיע הכתר לכסא הכבוד מיד גלגלי המרכבה מתגלגלין ומתערעשין אדני שרפרף וכל רקיעי' כולם אוחות חלחלה. ובשעה שהכתר עובר על כסא הכבוד לישב במקומו כל חיילי מקום פוצחי' פיהם ואומרי' ברוך כבוד יי' ממקומו. בא וראה שכחו של ה' שבשעה שמגיע הכתר בראשו מחזיק ה' ראשו לקבל הכתר מעבדיו וכל חיו' ושרפי' וגלגלי מרכבה וכסא הכבוד וחיילי מעלה וחשמלי' וכרובים מתגדלים ומתחברים ומתגאים ונותנין הוד והדר וממליכים אותו כולם ואומרים בפה אחד יהוה מלך יהוה מלך יהוה ימלוך לעולם ועד (וזהו פי' יי' מלך קודם שנברא העולם יהוה מלך משנברא העולם יהוה ימלוך לעולם ועד לעולם הבא) ואף הקב"ה ישחב שמו מסכים עמהם ואומר ימלוך יי' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה. וכיון שעבר משה מסַנְדִּלְפוֹן פגע בו רגיון נהר של אש וגחלים שלו שורפין את מלאכי השרת וכו' טוכלין כלם ומתחדשין לבקרים שנ' חדשים לבקרים רבה אמונתך וכך מפורש על יד דניאל נהר דנור נגד ונפיק מן קדמוהי אלף אלפין יִשְׁמְשְׁנִיה וריבו ריבבן קדמוהי יקומון דינא יתיב וספרין פתיחו (וזה פירושו נהר של אש

מעין חכמה:

בשעה שעלה משה למרום בא ענן ורכץ כנגדו ולא היה יודע משה רבי' אם לרכוב עליו אם לאחוז בו. מיד פתח הענן פיו ונכנס משה בחוכו והיה מהלך ברקיע כאדם שמהלך בארץ שכן כתו' בתור' ויבא משה בתוך הענן. פגע בו קמוא"ל השוער המלאך הממונה על י"ב אלפי' מלאכי חבלה שהן עומדין על שערי הרקיע. גער בו במשה וא"ל מה לך בן עמרם לבא במקום מלאכי אש. א"ל משה אני לא בעצמי באתי אלא ברשותו של הב"ה לקבל תורה ולהורידה לישר'. כיון שלא הניחו לילך הכהו משה פצע א' ואבדו מן העולם. והיה משה מהלך ברקיע עד שפגע הדרני"אל המלאך. אמרו עליו על הדרני"אל המלאך שהוא גבוה מחבירו ס' רבוא פרסאות וכל דבור ודבור שיוצא מפיו י"ב אלפים ברקים של אש יוצאים מפיו בדבור אח'. וכיון שראה משה גער בו וא"ל מה לך בן עמרם במקום קדושי' עליוני'. כיון ששמע משה את קולו נבהל משה מפניו וזלגו עיניו דמעות ובקש ליפול מן הענן. מיד נתגלגלו רחמיו של הק"ב על משה ואמר להדרני"אל מיום שבראתי אתכם בעלי מריבה אתם. בתחלה כשבקשתי לבראת אד"הר עשיתם קטיגור לפני ואמרתם לי מה אנוש כי תזכרנו וגו' ויחר אפי בכם ושרפתי מכם כחות כחות באצבעי הקטנה. ועכשיו מריבים אתם עם נאמן ביתי שהעליתי אותו הנה לקבל תורה להוריד לבני בחירי. שאלמלא תורה שישראל מקבלין אין לכם דירה ברקיע. כיון ששמע הדרני"אל מיד זירז עצמו לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא ידעתי שבא ברשותך הנה עכשו אהיה לו שלוחו

ולמי השתחוויתם והם אומרים לאילילי כסף ואילילי זהב ואומר להם
הק"כה עברו אתם באש הנה ואלהיכם אם יכולים להציל אתכם
יציל מיד הן עוברין ונשרפין שם שנאמר ישוּבו רשעים לשאולה כל
גוים שכחי אלהים ואח"כ ישראל באין ואומר להם הק"כה אתם
למי עבדתם מיד עונים כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל
לא הכירנו כי אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך מיד הק"כה יצילם
מדינה של גיהנם ויושבין בג"ע ומתעדנין בפירותיה שנאמר וענוים
ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום ואח"כ מחדש להם הק"כה שמים
וארץ שנאמר כי הנני בורא שמים החדשים וארץ החדשה וכשהק"כה
יחדש את העולם יסדר סדרן של צדיקים וסדרן של חסידים וכן
כל דור ודור ובריה ובריה וכל נשמה ונשמה והארץ שעתיד לחדש
מוציא את האילנות וכל מיני מגדים והכל חיים לעולם ולעולמי
עולמים. מי שעשה נסים ונפלאות בימים האלה וכזמן הזה הוא
יעשה לנו נסים ונפלאות בימים האלה וכזמן הזה ויקבוץ אותנו
מארבע כנפות הארץ ויוליכנו לירושלים וישמחנו בה ונאמר אמן סלה:

חם מדרש ויושע:

אלהינו זה קוינו לו ויושיענו. וכשיגיעו ימות המשיח יעלה גוג ומגוג
 על ארץ ישראל לפי שישמע שישראל בלא מלך ויושבים לבטח
 מיד יקח עמו שבעים ואחד אומה ויעלה לירושלים ואמר פרעה
 היה שוטה שגור להרוג הזכרים והניח הנקבות. בלע היה טפש
 שרצה לקללם והוא שלא היה יודע שאלהיהם היה ברכם. המן משוגע
 היה שרצה להרגם והוא לא היה יודע שאלהיהם היה יכול להצילם
 אבל אני לא אעשה כן אעלה ואלחם עם אלהיהם תחלה ואח"כ
 אהרוג אותם שנאמר התיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו וחד על ה' ועל
 משיחו. ויאמר לו הק"כ רשע עמי אתה מבקש לעשות מלחמה בחיך
 אני אעשה עמך מלחמה מיד יוריד עליו הק"כ אבני ברד שהן
 גנוזות ברקיע ויגוף אותן מגיפה גדולה שנאמר וזאת תהיו המגיפה
 אשר יגוף ה' את הגוים אשר צבאו על ירושלים המק בשרו והוא
 עומד על רגליו ועיניו תמקנה בחוריהן ולשונו תמק בפיהם. ואחריו
 יקום מלך אחר רשע ועז פנים ויעשה מלחמה עם ישראל שלשה
 חדשים ושמו ארמילוס ואלו הן אותותיו יהיה קרח ועניו אחת קטנה
 ואחת גדולה. וזרועו של ימין טפח ושל שמאל שתי אמות וחצי.
 ויהיה לו צרעת במצחו ואזנו הימנית סתומה ואחת פתוחה וכשיבא
 אדם לדבר לו טובות מטה לו אזנו הסתומה ואם ירצה אדם לדבר
 לו רעה מטה לו אזנו הפתוחה ויעלה לירושלים ויהרוג משיח בן
 יוסף שנאמר והביטו אליו אשר דקרו וספרו אליו כמספר על היחיד
 ואח"כ יבא משיח בן דוד כענין שנאמר וארו עם ענני שמיא כבר
 אינש וכתיב בתריה וליה יהיה שולטן ויקר ממלכו וימית ארמילוס
 הרשע שנאמר וברוח שפתיו ימות רשע ואח"כ יקבץ הק"כ ישראל
 הנפזרים לכאן ולכאן שנאמר אשרקה להם ואקבצם כי פדיתים ורבו
 כמו רבו ויהיו תלויים בירושלים שבעים ושתיים מרגליות שהן מבהיקות
 מסוף העולם ועד סופו ואומות העולם ילכו לאותה אורה כדכתיב
 והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרח. וההיכל יוריד הק"כ מן
 השמים כמו שהראהו הק"כ למשה שנאמר תביאמו ותטעמו בהר
 נחלתך מכין לשבתך פעלת ה'. וישבו שם ישראל אלפים שנה ואוכלים
 את לזיתן ולקץ אלפים שנה ישב הק"כ על נסא הדין בעמק
 יהושפט מיד השמים והארץ נחלפים וחמה ולבנה בושים שנאמר
 וחפרה הלבנה ובושה החמה. ומנין שביום השלישי יהיה הדין
 שנאמר יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו זה דין
 והק"כ מביא כל אומה ולשון ואומר למה עבדתם בעולם שהלך

של פרעה הרשע ולא הועיל להם גבורתם לפני ה' כה ועוד כמה גבורים עתידים להלחם עמכם ועתיד הק' כה לתת פחדכם ומוראכם ולא יתיצב איש לפניכם ועתיד ה' כה לכתוב בחורתו אל יתהלל הגבור בגבורתו ואם אתם עושים רצונו של מקום הוא יושיעכם מיד אויביכם ואמר משה לפני הק' כה רב"שע כשיבא עמלק להלחם עם ישראל תפול עליהם אימתה ופחד וכשיבאו מלכי האמורי להטמין עצמן בנחלי ארנון ידמו כאבן עד יעבר עמך בנחלי ארנון עד יעבר עם זו קניית עם יהושע את הירדן ויבאו וירשו את ארצם ושלם להם נדר שנדרת לאברהם אביהם ואף לימות המשיח עשה להם נסים ונפלאות כמו שכתוב כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות. ולכך נאמר תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו קניית:

הביאמו ותטעמו. ישתבח שמו של הק' כה שמרוב אהבה שאהב את ישראל קרא להם בני בכורי בא וראה כמה חסדיו של הק' כה עבד לובש את רבו אבל הק' כה לובש את ישראל שנאמר ואלבישך רקמה. עבד רוחץ את אדוניו אבל הק' כה רוחץ את ישראל שנאמר וארחיצך במים. עבד נעל את רבו והק' כה נעל את ישראל שנאמר ואנעלך תחש ועל כל זאה הטובה כשגלו למצרים שכינה עמהם שנאמר אנכי ארד עמך מצרים. גלו לעולם שכינה עמהם שנאמר ושמתי כסאי בעולם. גלו לכבל שכינה עמהם שנאמר למענכם שולחתי בנלה. ועתיד הק' כה להחזיר את ישראל להר קדשו שנאמר והביאותים אל הר קדשי וכתוב בתריה ונטעתים על אדמתם. כיון שראה משה אהבתו של הק' כה שאהב את ישראל אמר לפניו רב"שע תביאם ותטעם שם ותהיה אותה נטיעה שלא יהיה לה נתישה לעולם ותוריד ירושלים מן השמים ולא תהרוס אותה לעולם וכנס גליותיהם של ישראל לחובה וישבו עליה לבטח. לכך נאמר תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' מקדש אדוני כוננו ידיך:

ה' ימלוך. אמר משה לישראל ראיתם כל הנסים והגבורות והנפלאות שעשה לכם הק' כה יותר ויותר הוא עתיד לעשות לכם לעתיד לבא ולא כעולם הזה העולם הבא העולם הזה יש בו מלחמות וצרות ויצר הרע ושטן ומלאך המות ויש להם רשות לשלוט בעולם אבל בעולם הבא אין בו לא צרות ולא שנאה ולא שטן ולא מלאך המות ולא אנחות ולא שעבוד ולא יצר הרע שנאמר בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים וכתוב ואמר ביום ההוא הנה

שמעו עמים. אמר להם משה לישראל ראיתם כל הנסים האלו שעשה לנו הק"כ בה בזמן הזה כך עתיד לעשות על אדום בשעה שהוא גואל את ישראל שכך אמרו חכמים: שלשה ימים קודם שיבא משיח יבא אליהו בתחלה ויעמד על הרי ציון וצועק בקול מר ובוכה וסופד עליהם ואומר עד מתי תהיו חרבים וקול בכייתו נשמע מסוף העולם ועד סופו ואח"כ יבא ויאמר בא שלום לעולם שנאמר מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום וכשישמעו הרשעים שבגיהנם מיד יהיו שמחין ויאמרו טובה באה לעולם. ביום השני יבא ויעמוד על הרי ישראל ויאמר באה טובה לעולם שנאמר מבשר טוב. ביום השלישי יבא ויאמר ישועה באה לעולם שנאמר מבשר טוב משמיע ישועה וכיון שרואין הרשעים שכך יאמר אליהו אומר לציון מלך אלהיך ללמדך שעל ציון ובניה בא הישועה ולא לרשעים ואחזמו חיל ואימה. באותה שעה יראה הק"כ בה מלכותו וכבודו לצדיקים ולכל אומה ולשון מיד גואל את ישראל וירשו את הר ציון. לכך נאמר שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת. (בהעתקה אחרת: שמעו עמים ירגזון חיל אחז כיון ששמעו האומות יציאת מצרים וקריעת ים סוף רגזו וחלו וברחו ממקומם אמר משה לפני הק"כ בה תן אימתך ופחדך עליהם שיהיו דומם כאבן עד שיעברו ישראל את הירדן לכך נאמר שמעו עמים ירגזון. (בילקוט בזה הפסוק):

אז נבהלו. אמרו חכמים מפני מה נתיראו יושבי פלשת מפני שהרגו בני אפרים מאתים אלף שמנו את הקץ ביציאת מצרים וטעו שלשים שנה ויצאו בכח גבורתם וכעס עליהם הק"כ ומסרם ביד פלשתים ועתה נתיראו ואמרו עתה יגלגלו עלינו ישראל ויהרגו אותנו ויירשו את ארצנו. ומפני מה נתיראו אלופי אדום אמרו עכשו יפקדו עלינו אותה שנאה שהיתה בין עשו ובין יעקב ויהרגו אותנו וירשו את ארצנו. ומפני מה נתיראו אילי מואב אמרו עכשו יפקדו עלינו אותה מריבה שהיה בין רועי אברהם ובין רועי לוט אבינו. וכיון שראו מלכי כנען שכלם היו מתיראין אמרו ומה אלו שאינם רוצים לשוב לארצם יש להם אימה ופחד אנו שארצנו נתנה הק"כ לאברהם אביהם והם באים על אותה הבטחה על אחת כמה וכמה. לכך נאמר אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמוגו כל יושבי כנען.

תפול עליהם. אמר משה לישראל אחי אתם יודעים שלא בחכמה ולא בחכונה ולא בכח ולא בעושר יכול אדם לכבוש אפילו עיר אחת אלא בגבורותיו של הק"כ בה שהרי כמה גבורים בחיילותיו

אֶצְבְּעוּ לַשָּׁמַיִם וְאָמַר מֵאֲמִין אֲנִי בְךָ שְׁאַתָּה הַצַּדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי
הַרְשָׁעִים וְלֹא יֵשׁ אֱלֹהִים בְּעוֹלָם אֵלֹא אַתָּה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יָרַד גְּבִרְיָאֵל
וְהִטִּיל עַל צִוְּאָרָו שְׁלֹשֶׁלֶת שָׁל בְּרוֹל וְאָמַר לוֹ רָשָׁע אַחְמוּל אִמְרַת
מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקוֹלוֹ וְעַתָּה אַתָּה אֹמֵר ה' הַצַּדִּיק מִיָּד הוֹרִידוּ
לְמִצּוֹלוֹת יָם וְעִבְרוּ שֵׁם חֲמִשִּׁים יוֹם וְצִיעַר אוֹתוֹ כְּדִי שִׁיכִיר גְּבוּרוֹתָיו
שֶׁל הַקָּבֵה וְלֵאחֶר כֵּךְ הִמְלִיכּוֹ עַל נִינוּה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְכִשְׁבָּא יוֹנָה
לְנִינוּה וְאָמַר עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וְנִינוּה נִהְפַּכְתָּ מִיָּד אַחְזוֹ אִימָה וְרַעְדָּה
וְקָם מִכֶּסֶּאוֹ וַיֵּכֶס שֶׁק וַיֵּשֶׁב עַל הָעֶפֶר וְהוּא בַּעֲצָמוֹ צוּעֵק וְאָמַר הָאָדָם
וְהַבְּהֵמָה הַבֶּקֶר וְהַצֹּאֵן אֵל יִטְעֲמוּ מֵאוֹמָה וְאֵל יִרְעוּ וּמִים אֵל יִשְׁתּוּ
כִּי יוֹדַע אֲנִי שֶׁאֵין אֱלֹהִים אַחֵר בְּכָל הָעוֹלָם וְכָל דְּבָרָיו אִמְתָּ וְכָל
מִשְׁפָּטָיו בְּאִמְתָּ וּבְאִמּוֹנָה וְעַדִּין פֶּרַעַה חַי וְעוֹמֵד עַל פֶּתַח גִּיהֶנֶם
וְכִשְׁנִכְנִסִין מַלְכֵי אוֹמוֹת הָעוֹלָם מִיָּד הוּא מוֹדִיעַ לָהֶם גְּבוּרוֹתָיו שֶׁל
הַקָּבֵה וְאֹמֵר לָהֶם שׁוֹטִים שְׁבַע עוֹלָם מִפְּנֵי מָה לֹא לְמַדְתֶּם מִמֶּנִּי
דַּעַת שֶׁהָרִי אֲנִי כִפְרָתִי בַּהַקָּבֵה לִכֵּן שֶׁלַח בִּי עֶשֶׂר מִכּוֹת וְאַף טִבְעִנִי
בִּים וְעַכְבְּנִי שֵׁם חֲמִשִּׁים יוֹם וְאַחֲכָהֶלְנִי מִן הַיָּם וּלְכִסּוֹף הָאִמְנָתִיו
בְּעַל כְּרָחִי וּלְפִיכֶךְ שׁוֹרְרוֹ יִשְׂרָאֵל שִׁירָה זֹאת אָמְרוּ כָלֶם יַחַד מִי
כְּמוֹכָה בָּאֵלִים ה' מִי כְּמוֹכָה נֹאדָר בְּקֹדֶשׁ נֹרָא תַהֲלוֹת עוֹשֶׂה פֶלֶא:
נְטִיָּת יְמִינֶךָ. אָמְרוּ חֲכָמִים יְכוּלִים לִלְמוֹד מִפְּסוֹק זֶה שֶׁלֹּא
רָצָה הַיָּם לִקְבֹּלֶם וְלֹא רָצָה הָאָרֶץ לְבֹלְעֶם הַיָּם הִיָּה מְשַׁלִּיכֶם לָאָרֶץ
וְהָאָרֶץ מְשַׁלִּיכֶם לַיָּם וְלָמָּה שֶׁהִיָּה מַתִּירָא הַיָּם מִיּוֹם הַדִּין שֶׁלֹּא יִבְקֹשׁ
אוֹתָם הַקָּבֵה מִמֶּנּוּ וְהָאָרֶץ הִיתָה מַתִּירָא כְּמוֹ כֵּן מִיּוֹם הַדִּין שֶׁלֹּא
יִקְלַלְנָה הַקָּבֵה כֶּשֶׁם שֶׁקִּלְלָה כִשְׁבָּרָא אֶת עוֹלְמוֹ כִשְׁבָּרָא הַקָּבֵה הִיָּה
רַחֵב וְשׁוֹה בְּכָל הַהָרִים וְכִשְׁעַמֵּד קִין וְהָרָג הַכֵּל אֶחָיו הִיָּה דְמוֹ חוֹסֵם
בָּאָרֶץ וְקִלְלָה הַקָּבֵה מִיָּד נַעֲשׂוּ הַהָרִים וְהַגְּבָעוֹת וּבִשְׁכִּיל כֵּךְ לֹא
רָצָתָה לְבֹלֹעַ אוֹתָם הָאָרֶץ אֲזִי אָמַר הַקָּבֵה אֵל תִּרְאִי מִיָּד פֶּתַחַה
הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וְתִבְלַע אוֹתָם. לִכֵּךְ נֹאמַר נְטִיָּת יְמִינֶךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ:
נְחִיָּת בַּחֲסָדֶךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבֵה שֶׁאֵין מִדּוֹתָיו שֶׁל
הַקָּבֵה כְּמִדּוֹת מֶלֶךְ בֶּשֶׁר וְדָם בִּשְׁעָה שִׁיּוּצָא בְּלִילָה שָׂרִיו וְעַבְדָּיו
מוֹלִיכִין לְפָנָיו נְרוֹת וְאַבּוֹקוֹת וּבִיּוֹם עוֹשִׁים לוֹ צֵל מִפְּנֵי הַחֲמָה כְּדִי
שֶׁלֹּא יִמָּצָא צַעַר בְּגוֹפּוֹ אֲבָל הַקָּבֵה אֵינוֹ כֵּן כִּי מְרֹוב אֱהָבָה שֶׁאֵהָב
אֶת יִשְׂרָאֵל הוּא בַּעֲצָמוֹ הֵלֶךְ לְפָנֵיהֶם וְאַלְמֵלָא כְּתִיב הַמִּקְרָא אִי
אֶפְשָׁר לֵאמֹרוֹ שֶׁכֵּן כְּתוּב וְה' הוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בַּעֲמֹד עֵנָן וְגו'
וְלִילָה בַּעֲמֹד אֵשׁ וְגו' לֵלְכַת יוֹמָם וְלִילָה. וְלִכֵּךְ נֹאמַר נְחִיָּת בַּחֲסָדֶךָ
עִם זֶה גֹּאֲלָתָה נִהְלַת בַּעֲזֶךָ אֵל נוֹה קֹדֶשֶׁךָ:

ביום. כח שניה אומרת נשוב למצרים. כח שלישית אומרת נערוך עמהם למלחמה. כח שאומרת נטבע בים אמר להם משה התיצבו וראו את ישועת ה'. כח שאומרת נחזור למצרים. אמר להם משה לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. כח שאומרת נערוך עמהם למלחמה אמר להם משה ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. וכיון שנבקע הים נשמע שמועתו מסוף העולם ועד סופו וגבהו המים אלף ושיש מאות מיל ונבהל כל העולם ואחוזם אימה ורעדה. באותה שעה עמדו כל השבטים על שפת הים זה אומר מי ירד תחלה לים וזה אומר מי ירד תחלה עד שקפץ שבט בנימין וירד תחלה ואחריו ירדו כל השבטים לפיכך זכה בנימין שיצא ממנו מרדכי הצדיק שנברו ישראל על ידו מן מות לחיים כיון שראו המצרים שנכנסו ישראל לים אף הם נחלקו לשלש כתות (בילקוט שמעוני על פסוק אמר אויב) כח ראשונה אומרת נחזירם למצרים. כח שניה אומרת נפשוטם ונעזבם ערומים. כח שלישית אומרת נהרוג אותם. אותם שהיו אומרים נחזירם למצרים נשף הק"כ ברוחו עליהם שנאמר נשפת ברוחך כסמו ים. ואותם שהיו אומרים נפשוטם ונעזבם ערומים נער הק"כ בים שנאמר וינער ה' את מצרים בתוך הים. ואותם שהיו אומרים נהרגם טבעם הק"כ בים שנאמר ומבחר שלישיו טבעו בים סוף (ע"כ הוא בילקוט). כיון שראו המצרים שהתחיל בהם הפורענות אמרו אלהיהם של ישראל גדול הוא מאוד נחזור ונברח למצרים כיון שראה הק"כ כן שיגר לפנייהם מלאך בדמות סוס נקבה ונכנסה לים ורצו כל הסוסים ונכנסו לים בעל כרחם אמר הק"כ נטה ירך על הים וישובו המים על המצרים ויט משה את ידו על הים מיד בזזו ישראל ממונם של מצרים. לכך נאמר אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי חורישמו ידי: **נשפת ברוחך.** אמרו חכמים בשעה שטבעו המצרים בים היו בהם שני מכשפים ושםם יוחני וממרא ואמרו לפרעה אם ביד הק"כ ישנם זה אין אנו יכולין לו אבל אם ביד מלאכים אנו יכולים לנערם מיד עשו כשפיהם והורידו אותם אל הים אז אמרו המלאכים הושיענו אלהים כי באו מים עד נפש ואתה במאמרך טבעת אותם במים אדירים. לכך נאמר נשפת ברוחך כסמו ים צללו כעופרת במים אדירים:

מי כמוך. אמרו חכמים ז"ל בשעה שאמרו ישראל וארץ השירה לפני הק"כ שמע אותה פרעה שהיה מטורף בים ונשא

ואמר להם כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בחוך מצרים ומת כל בכור בארץ מצרים מיד הלכו בכורי מצרים אצל אבותיהם ואמרו להם חדעו כי כל המכות שאמר משה כלם באו ועכשו אמר ומת כל בכור בארץ מצרים ענו להם אבותיהם לכו אצל פרעה כי הוא ג"כ בכור וכן עשו ואמרו לו שלח את העם הזה אם לא תשלחם ימות כל בכור בארץ מצרים אמר פרעה לעבדיו הכום בכל מיני מרדות אני אמרתי או נפשי תצא או נפשותם של ישראל תצא והם אומרים לי שאניחם מיד הלכו כל בכורי מצרים ונטלו כל אחד ואחד חרבו והרגו אבותיהם שנאמר למכה מצרים בבכוריהם ועל כל זאת בחצי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מצרים. לכך נאמר וברוב גאונך תהרוס קמיד תשלח חרוןך יאכלמו כקש:

וברוח אפיק נערמו מים. כשראו מים של ים אהבה שאהב הק"בה את ישראל השפילו המים עצמם בשביל כבוד ישראל ואף הים השפיל את עצמו ועשה את עצמו לשנים עשר קרעים כנגד שנים עשר שבטי ישראל והגביה את גליו מלמעלה שש מאות מיל והקפיא עצמו מלמטה והמתיק את מימיו ונעשה להם כחומה ונעשו בו חלונות שהיו ישראל רואין זה את זה ומהללים להק"בה בשירות ותושבחות ומהלכים בחוך הים כאדם שהוא מהלך בביתו עד שיצאו ליבשה. לכך נאמר וברוח אפיק נערמו מים נצבו כמו נד נזלים קפאו תהומות בלב ים. (בהעתקה אחרת: וברוח אפיק בשעה שאמר הק"בה למשה נטה ירך על הים נטה משה את ידו על הים ולא רצה הים לקרוע וליבקע מפני ב"י מיד נגלה הק"בה עליהן וכיון שראה הים את הק"בה נבהל ונודעזע וחזר ונדה שנאמר הים ראה וינס הירדן יסוב לאחור וכיון שנבקע הים נשמע קולו מסוף העולם עד סופו וגבהו המים למעלה אלף ושב מאות מילין גער בו הק"בה ואמר לו מפני מה לא בקעת לפני בני אמר לפניו רב"שע לא הייתי יודע שבשליחותך היו באים אלא מעכשו הרי אני עושה כל צרכין כפה הים את עצמו לפני הק"בה ונעשה י"ב קרעים ונעשה להם כחומה והמתיק להם את מימיו והצמיח להם כל אילני פירות וכל רוח טוב והקפיא את עצמו מלמטה ונעשה להם חומות מלמעלה והיו ישראל מהלכין כאדם שהולך בביתו על מצעות וכל מה שישראל מתאווים היה עושה להם. לכך נאמר וברוח אפיק):

אמר אויב. אמרו חכמים בשעה שרדפו המצרים אחר ישראל על הים נעשו שלש כחות. כת ראשונה אומרת נטבע עצמנו

המצריים לובשים בגדים נקיים מיד מתמלאים כנים ומפני מה הביא עליהם כנים לפי שהמצריים אמרו לישראל לכו וטאטו בתינו וחצרינו והשוקים ולכך נהפך עפר מצרים לכנים. מכה רביעית הביא עליהם ערוב אריות זאבים ודובים ונמרים ונכנסים בבתיהם והמצרים סוגרים דלתותיהם והק"בה שלח להם חיה מן הים ושמה סילוני והיתה נכנסת בחלונות ופותחות הדלתות והיו דובים ונמרים ואריות נכנסין ואוכלין המצריים ומפני מה הביא ערוב שהיו המצרים אומרים לישראל לכו וצדו לנו חיות מן השדה ולפיכך הביא עליהם ערוב. מכה חמישית הביא עליהם הק"בה דבר ומפני מה הביא עליהם דבר שהיו המצרים אומרים לישראל לכו ורעו לנו את בהמתנו ולכך הביא עליהם דבר שמתו כל בהמתם. מכה ששית הביא עליהם הק"בה שחין באדם ובבהמה ומפני מה הביא עליהם שחין לפי שהיו המצרים אומרים לישראל לכו תקנו לנו מרחצאות לעדן עצמנו ולפיכך הביא עליהם שחין שהיה מחמם את בשרם. מכה שביעית הביא עליהם הק"בה ברד על האדם ועל הבהמה ומפני מה הביא עליהם ברד לפי שהיו המצרים אומרים לכו חרשו וזרעו את שדותינו ולכך הביא הק"בה עליהם ברד ששיכר האילנות והזרעים. ואמרו חכמים בשעה שנשא משה את ידיו להק"בה עמד הברד בין השמים ובין הארץ שנאמר ויצא משה מעם פרעה את העיר ויפרוש כפיו אל ה' ויחדלו הקולות והברד ומטר לא נתך ארצה אלא הוטל בין שמים וארץ עד שבא יהושע ונלחם עם אותם מלכים שלשים ואחד והשליכם הק"בה עליהם שנאמר רבים אשר מתו מאבני הברד מאשר מתו בחרב והנשאר ימטיר הק"בה על גוג ומגוג שנאמר ויצא ה' ונלחם בגוים ההם כיום הלחמו כיום קרב. מכה שמינית הביא עליהם חק"בה ארבה שהיה דומה פיו לנמר שניו כשני אריה ומתלעותיו כמתלעות לביא מפני מה הביא עליהם ארבה מפני שהיו המצרים אומרים לישראל לכו ונטעו לנו אילנות ונשמרו פירותיהן לכך הביא עליהם ארבה ואכל כל מה שנשארה מן הברד. מכה תשיעית הביא הק"בה חשך של גיהינם מי שהיה יושב לא היה יכול לעמוד ומי שהיה עומד לא היה יכול לישב מפני כובד החשך ומפני מה הביא עליהם חשך מפני שהיו פושעים בישראל ובקש הק"בה להמיתם בשלשת ימי האפילה וכדי שלא יראו המצריים במפלתן וישמחו בהן לפיכך הביא עליהם הק"בה חשך. מכה עשירית הביא עליהם מכת בכורים וקודם שהביא עליהם המכה הלך משה אצל בכורי מצרים

אמור עוד פעם אחרת וכן עשה והק"בה השמיע קולו של פרעה
 בכל ארץ מצרים שנאמר ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל
 מצרים ותהי צעקה גדולה במצרים כי אין בית אשר אין שם מת
 ויאמר קומו צאו מתוך עמי א"ל משה לפרעה למה אתה מטריח
 עצמך א"ל מתירא אני שלא אמות לפי שאני בכור א"ל משה אל
 תירא מדבר זה לגדולה מזאת אתה מוכן ולא תאמר פרעה לבדו
 היה דוחק אלא כל המצרים היו דוחקין שנאמר ותחזק מצרים על
 העם למחר לשלחם מן הארץ כי אמרו כלנו מתים. א"ר שמואל בר
 נחמני בהערמה זאת באו מצריים על ישראל אמרו אם משעבדים
 אנו אותם באש יכול אלהיהם להלחם בנו באש מלמעלה כשם
 שהביא על סדום ועל עמורה אלא נשעבד אותם במים שאינו יכול
 להלחם בנו במים שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם ואמר להם
 הק"בה שוטים אני נשבעתי שלא יבא עוד מבול חייכם אתם עצמכם
 תלכו אל המבול לפיכך טבעם בים לכך נאמר ימינך ה' נאדרי
 בכח ימינך ה' תרעץ אויב. (בהעתקה אחרת: ימינך ה' נאדרי בכח
 וגו' ית' שמו וית' זכרו של מלך מלכי המלכים הק"בה קרע לנו הים
 ושיקע צרינו בתוכו דכתיב ימינך ה' תרעץ אויב ובימינו נתן לנו
 את התורה שנאמר מימינו אש דת למו א"ל עליונים וכל אשר
 בהם נבראו בימינו לפיכך אנו חייבין לשבח ותחתונים וכל אשר בהם
 נבראו בשמאלו שנאמר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ובה
 נשבע הק"בה לישראל שלא יהיו מסורין ביד אומות העולם שנאמר
 נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו אם אתן את דגנך עוד לאויב ואם ישתו
 בני נכר תירושך אשר יגעת בו כי מאספיו יאכלוהו והללו את ה'
 ומקבציו ישתוהו בחצרות קדשי והללו את ה' בשביל שהיתה ירושלים
 בנויה על כל פינותיה כיון שראו ברוח הקודש מתנבא לישראל כל
 הניסים הללו הנאמרים למעלה לכך פתחו שירה):

וברוב גאונך. אמרו חכמים עשר מכות הביא הק"בה על
 המצריים במצרים. מכה ראשונה הביא עליהם דם ולמה הביא עליהם
 דם מפני שהיו המצריים מונעין בנות ישראל לעשות טבילה לכה
 הביא עליהם דם. מכה שניה הביא עליהם צפרדעים שהיו נופלות
 בשארותם ובחדרי משכבם ומרקדין מפניהם והיתה מכת צפרדעים
 קשה מכלם ומפני מה הביא עליהם הצפרדעים לפי שהיו המצרים
 אומרים לישראל לכו וצדו לנו דגים לפיכך הביא עליהם צפרדעים.
 מכה שלישית הביא עליהם כנים והיו ברוב אמה על הארץ וכשהיו

בתייהם אמר להם משה לישראל כך אמר לי הק"כה זאת חקת
הפסח כל בן נכר לא יאכל בו כששמעו ישראל דבריו של הק"כה
עמדו על רגליהם בשמחה ובשירים ומלו כל הערלים שהיו בישראל
במהירות והק"כה בא ורפאם כשהיה חצי הלילה עבר הק"כה בחוך
מצרים וראה ישראל מלוכלים בדם מילה ובתייהם מלוכלים בדם
פסח ברך אותם ואמר להם בני תהיו חיים לשנה הבאה שנאמר
ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמך ואומר לך בדמך חיי ואומר
לך בדמך חיי. ואמר ר' יהושע בן לוי כשאמר משה לפרעה דע
שבכורי מצרים ימותו הלילה התחיל להלעין עליו ואמר כמה יהיו
בכורי מצרים מאתים או שלש מאות וטפש לא היה יודע שכלם
בכורים מפני שהיו שטופים בזמה והיו כלם ממזרים וכל אחד ואחד
היה בכור לאביו וכיון שמתו הבכורים וגדול הבית במקום הבכורים
וראה פרעה שמתו רוב בנים וכני עבדים וכני שפחות אמר בלכו
מעולם לא אמר לי שקר ואמר לעבדיו כל זמן שהיה משה אצלי
הייתי מפייס ממנו ומתפלל עלינו והיינו מתרפאין עכשו כעסנו עליו
ואמרתי אל תוסף ראות פני דין הוא שאני אלך בעצמי מיד קם
ממטתו בכביה גדולה והלך עם שריו ועבדיו לפני פתחו של משה
צעק פרעה בקול גדול וכוכה במר נפש וקורא למשה משה אוהבי
בבקשה ממך התפלל עלי לפני הק"כה ומשה ואהרן וכל ישראל
אוכלין פסחיהן ושותין יין בהסיבה ואומרים שירות ותושבחות להק"כה
ויושבין בבתייהם ואין אחד מהם יוצא לחוץ לכך אמר להם הק"כה
ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר וכשקרא פרעה בפתחו
של משה אמר לו מי אתה ומה שמך אמר לו אני פרעה המושפל
אמר לו משה למה באת אלי אתה בעצמך וכי דרכו של מלך לעמוד
ולחזור על פתחי בני אדם אמר לו פרעה למשה בבקשה ממך אדוני
בא והתפלל. עלינו עכשו לא ישאר אדם בכל ארץ מצרים אמר לו
לא אוכל לצאת כי הק"כה צוה אותנו ואמר לנו ואתם לא תצאו
איש מפתח ביתו עד בקר ואמר פרעה למשה בבקשה ממך צא אל
החלון ודבר עמי וכן עשה ואמר לו הלא אמרת לי אתמול ומת כל
בכור בארץ מצרים ועכשו תשע ידות מתים אמר לו משה אע"פכ
אם תרצה אלמוד לך דבר ותנצל אתה ולא תמות הרם קולך ואמור
בני ישראל הרי אתם ברשות עצמכם קומו צאו מחוך עמי עד עכשו
הייתם עבדי פרעה מכאן ואילך הרי אתם ברשות ה' עבדו את ה'
אהיכם וכן עשה אמר לו משה אמור כן פעם שניה וכן עשה וא"ל

הים וכתבונתו מחץ רהב. בשעה שבקש הק"כה לקרוע את הים לפני ישראל כדי שיטבעו מצרים פתח רהב שר של ים בזכות שלום של מצרים ואמר לפניו רב"שע מפני מה אתה רוצה ליטבע את המצרים די להם לישראל שאתה מציל אותם מידם באותה שעה הרים הק"כה את ידו והכה את רהב שר של ים הכאה אחת הוא וכל חילו והרגם והשליכם במצולות ים ומהם הסריח וכיון שראו ישראל אמרו תהומות יכסיומו):

ימינך ה' נאדרי בכח. אמרו חכמים בשעה שהביא הק"כה מכת בכורים על המצרים קודם בא המכה על אלהיהם ועל כל צלמיהן אותן שהיו מכסף וזהב ונחשת וברזל ובדיל ועופרת נתכין ונמסין וכל צלמים שהיו מעץ נרקבים ונשברים כשראה פרעה כן עמד בחצי הלילה וקרא למשה ולאהרן וצועק ובוכה בכל חוצות ישראל ואמר היכן משה ואהרן עומדים ונערים קטנים של ישראל משחקים ואומרים לו היכן אתה הולך ומי אתה מבקש ואמר להם משה אוהבי אני מבקש והם אומרים לו בכאן הוא דר ואחר אומר לו לא כי בכאן הוא דר עד שמצא הבית ואומר לו קומו צאו מתוך עמי אמר לו משה וכי גנבים אנו שנצא בחצות הלילה הק"כה אמר לנו ואתם אל תצאו איש מפתח ביתו עד בקר אמר לו בבקשה ממך קומו צאו מהר. ויהי בחצי הלילה זו שנאמרה ברוח הקודש על ידי דוד שנאמר חצות לילה אקים להודות לך על משפטי צדקך. א"ר יוחנן מלמד שאמר דוד לפני הק"כה רב"שע מודה אני לפניך על אותה הלילה שנעשית לישראל במצרים. ואמר בא וראה מה עשה הק"כה לישראל ית' שמו ויתעלה זכרו שלא גמר דינו במצרים עד שהודיע משפטיו למשה ולישראל ואמר לו הק"כה למשה לך אמור להם בְּנֵי רַחֲמֵי יוֹדְעִים שֶׁאֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם וְאֲנִי בַּעֲצָמִי אֶפְרַע מֵהֶם וְאֶשְׁחַט בְּכוֹרֵיהֶם בְּשַׁעַר אֶחָד וְאַתֶּם שַׁחֲטוּ פִּסְחֵיכֶם וְחָנוּ מִדָּם הַפֶּסַח עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל גִּגּוֹת בְּתִיכֶם וְעַל הַכּוֹתָלִים וְיִהְיֶה זֶה סִימָן לַחַיִּים מִשָּׁל לְמַה הַדְּבָר דּוּמָה לְמֶלֶךְ שֶׁהִיָּה לוֹ צֶאֱן וְהַפְרִישׁ מֵהֶם לַחַיִּים וְהַפְרִישׁ מֵהֶם לַמִּיתָה מִה עָשָׂה נָטַל אֶת הַסִּיקְרָא וְסִיקַר אֶתְּם שֶׁהַפְרִישׁ לַחַיִּים וְשֶׁהַפְרִישׁ לַמִּיתָה לֹא סִיקַר אֶתְּם כִּךְ הַמֶּלֶךְ זֶה הַק"כה וְהַצֶּאֱן שֶׁרָצָה לִשְׁחוֹט אֱלֹ הַמִּצְרִיִּים וְהַצֶּאֱן שֶׁהַפְרִישׁ לַחַיִּים זֶה יִשְׂרָאֵל וְנָתַן עֲלֵיהֶם סִיקְרָא זֶה הַדָּם שֶׁנֶּאֱמַר וְלָקַחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמִּשְׁקוֹף וְכֵן עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל שַׁחֲטוּ אֶת פִּסְחֵיהֶם וְנָתְנוּ עַל מְזוּזוֹתֵיהֶם וְעַל כּוֹתֵל

אש וענן ויהם את מחנה מצרים לכך נאמר מרכבות פרעה וחילו
ומבחר שלישי טבעו בים סוף:

תהומות יכסיומו. אמרו חכמים ית' שמו של הק"בה
שברא את עולמו בחכמה ובתבונה ובנפלאותיו אין חקר לתבונתו אין
מספר וכתיב כונם כנר מי הים נותן באוצרות תהומות כשברא הק"בה
את עולמו אמר לשר של ים פתח פיך ובלע כל מימות שבעולם
אמר לפניו רב"שע דיי שאעמוד בשרי והתחיל לבכות מיד הרגו
הק"בה שנאמר בכחו רגע הים ובתבונתו מחץ רהב מה עשה הק"בה
כבשן וקבלן הים שנאמר ודורך על במתי ים ושם להם החול כמו
בריה ודלתים שנאמר וישם בדלתים ים אמר לו הים רב"שע א"כ
יתערבו מימי המתוקים עם המלוחים אמר לו כ"א ואחר יהיה לו
אוצר בפני עצמו שנאמר נותן באוצרות תהומות. בא וראה כמה
חסדים עשה הק"בה עם ישראל ית' שמו כשהלכו ישראל במדבר
היה הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש
להאיר להם ללכת יומם ולילה. ועוד שהיו שם נחשים ושרפים
והק"בה מרוב אהבה שאהב את ישראל היה שולח לנחשים שהיו
עושין עצמן כגשר וישראל עוברין עליהם כאדם שעובר על הגשר
ועדין מרוב אימה מן הנחשים שהיו במדבר ומפחד ואימה שהיה
להם מן המצרים לאחר שטבעו בים אמרו למשה אתה אומר שטבעו
המצריים בים מתיראין אנו שלא יעלו מן הים כשם שעלינו אנחנו
אם רצונך הראה לנו מתים ונראה נקמה משונאינו מיד אמר משה
להק"בה רב"שע מרוב אימה ופחד שהיה להם ממצרים אין מאמינים
שטבעו בים אם רצונך עשה להם נסים ונפלאות והראם להם ויראו
נקמה מאויביהם מיד אמר הק"בה לשר של ים השליכם ליבשה
אמר שר של ים לפני הק"בה רב"שע יש אדם שיחן מחנה לעבדו
ויטלנה הימנו אמר הק"בה לשר של ים אני אפרע לך אחד ומחצה
כמותם אמר לפניו רב"שע יש עבד שתובע אדוניו לדין בשביל חובו
אמר לו נחל קישון יהיה לך ערב מיד הוציאם לשפת הים וראו
ישראל והכירו כל אחד שונאיו ונטלו כל כספם וזהבם ולאחר שראו
נקמתם הצלילים הק"בה כמו אבן לכך נאמר תהומות יכסיומו ירדו
במצולות כמו אבן. (בהעתקה אחרת: תהומות יכסיומו. אז"ל וכי
מצרים במצולות ירדו והלא כבר נאמר וירא ישראל את מצרים מת
על שפת הים אלא אז"ל רהב של ים הוא וכל חילו הכרה אותם
והשליכם הק"בה במצולות ים ומהם הים הסריח שנאמר בכחו רגע

כל מקניהם הם חשבו לשקוע את ישראל במים לפיכך שקע אותן במים לפי שאין הק"כה דן את האדם אלא מדה כנגד מדה דעו כל המכות שהביא הק"כה על המצרים כן יביא על אדום כשיצאו ישראל מן הגלות בימות המשיח. במצרים הביא עליהם מכת דם תחלה כמו כן יעשה לאדום שנאמר ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותמרות עשן השמש יהפך לחשך והירח לדם לפני בא יום ה' הגדול והנורא. למצרים הביא צפרדעים שהיה קולן גדול כמו כן יעשה לאדום שנאמר קול שאון מעיר קול מהיכל קול ה' ישלם גמול לאויביו. למצרים הביא עליהם כנים שהיו שורפין אותם כמו כן יעשה לאדום שנאמר ונהפכו נחליה לזפת ועפרה לגפרית. למצרים הביא עליהם ערוב אף באדום כתיב וירשורה קארז וקפוד וינשוף ועורב ישכנו שם. במצרים הביא בהם דבר אף באדום יעשה כן ונשפטתי אותם בדבר וכדם. במצרים הביא שחין אף באדום מכה אותן בשחין שנאמר וזארז המגפרה אשר יגוף ה' את כל הגויים אשר צבאו בירושלים המק בשרו והוא עומד על רגליו ועיניו תמקנה בחוריהן ולשונו תמק בפיהם. במצרים הביא ברד כמו כן יעשה באדום שנאמר ונשפטרזי אותו בדבר ואבני אלגביש ואש וגפרית אמטיר עליו. במצרים הביא ארבה שהוא מין עופות אף באדום כמו כן שנאמר בן אדם אמור לצפור כל כנף ולכל חית הארץ הקבצו ובאו קו תוהו ואבני בהו. במצרים נגף בכוריהם אף באדום כתיב שמה נסיכי צפון כלם. במצרים פרע מאלהיהם אף באדום לאחר שפרע משר שלהם אח"כ הוא פורע מהם שנאמר והיה כיום ההוא יפקוד ה' על צבא מרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה ולכך כתוב ה' איש מלחמה: **מרכבות פרעה.** אמרו חכמים כשהיו ישראל במצרים היו המצרים משעבדין אותם בכל עבודה קשה שבעולם בחומר ובלבנים ובכל יום היו אומרים לישראל לעשות כל אחד ואחד שש מאורז לבנים וכשהירה ישראל פוחת אחת היו משימין אותו בקיר כנגד מה שפוחת לכך לקו המצרים ברדפם אחריהם בשש מאות רכב שנאמר ויקח שש מאות רכב בחור וכשראו ישראל המצרים נוסעים אחריהם נבהלו ופרחה נשמתם אמרו מלאכי השרת לפני הק"כה רב"שע נרד ונעשה נקמה לישראל במצרים ונשמור בניך מידם וענה להם הק"כה אני בעצמי ארד ואשמור את בני בשכר שעשה אברהם אביהם רצוני שנאמר וישכם אברהם בבקר וכשהגיע אותה שעה שעמד אברהם בתפלה לפניו הסתכל במחנה מצרים בעמוד

אותו וכן עשה זה שאמר הכתוב וירף ממנו אז אמרה חתן דמים
למולות הרי הצילתני אשתי משתי מיתות כיון שבאתי למצרים פגעו
בי דתן ואבירם שהן היו ראשי ישראל ואמרו לי להרוג אותנו באת
או שמא אתה רוצה לעשות לנו כדרך שעשית למצרי מיד חזרתי
למדון ועמדתי שם שתי שנים עד שנגלה עלי הק"כ בה בחורב ואמר
לי לך והוצא את בני ממצרים וכל זאת עשה לי הק"כ ולכך אני
מחייב לשורר לפניו ולכך נאמר עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה
אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו:

ה' איש מלחמה. אמרו רבותינו בטכסיסי מלך בשר ודם
הביא עליהם את המכות מלך בשו"ר כשהמדינה מורדת עליו מה
עשה משלח לגיונות עליה ומקיפין עלירה וסוכר המים שלה כדי
שימותו אם חזרו בהן הרי טוב ואם לאו מוליך אליהם קולנין אם
חזרו בהן הרי טוב ואם לאו הוא מורה בהם חצים אם חזרו בהן
מוטב ואם לאו מוליך עליהן דרמסואות ואח"כ מגרה בהם לגיונות
ואח"כ אוסר אותן בבית האסורין ואח"כ הורג את הגדולים שבהם
כך הק"כ בא על המצרים בטכסיסי מלכים בתחלה סכר אמר
המים שנאמר ויהפוך יאוריהם לדם לא עזבו את ישראל הביא
עליהן קולנין אלו הצפרדעים שמקרקרין במעיהן לא עזבו את ישראל
הביא בהם חצים אלו הכנים שהיו נכנסין בגופן של מצריים כחצים
לא עזבו את ישראל הביא עליהם הכרבריים אלו ערוב לא עזבו את
ישראל הביא עליהם דרמיסניות זה הדבר שהרג את מקניהם לא
עזבו את ישראל הביא עליהם נבו זה השחין לא עזבו את ישראל
הביא עליהם אבני בלוסטראות זה הברד לא עזבו את ישראל הביא
עליהם אוכלסין הרבדה זה ארבה לא עזבו את ישראל נתן אותם
בבירת האסורין וזה חשך לא עזבו את ישראל הרג את הגדולים
זה מכות בכורות. ולפי מה שחשבו המצריים לעשות לישראל הביא
הק"כ עליהם המכות הם חשבו על ישראל שיהיו שואבין להם מים
לפיכך הפך מימיהם לדם הם חשבו שיהיו פרגמוטיהם לפיכך שלח
להם צפרדעים שיהיו מרקדין במעיהם הם חשבו שיהיו עובדים
אדמתם לפיכך חזר עפרם לכנים הם חשבו על ישראל שיהיו טוענין
בניהם לפיכך שלח בהם ערוב אריות וזאבים ונמרים ודובים והיו
למצרים עשרה בנים ונותנן ליהודי לטייל עמהם בשוק ובא ארי
וחטף אחד והדוב אחד והנחש אחד עד שנתן לו חשבון מכלם הם
חשבו לעשות מישראל רועים למקניהם לפיכך שלח בהם דבר שהרג

בתו לאשה וענה לי אם תוכל להביא לי את המטה העומד בגנתי
אני אתננה לך הלכתי ופשפשתי את הגן ומצאתיו והבאתיו בידי
מיד הרהר יתרו ואמר בודאי זהו האיש הנביא שכל חכמי ישראל
מקסמין עליו שעתיד נביא לצאת מישראל שעל ידו תחרב מצרים
וכל המצריים שבתוכה מיד כעס עלי יתרו ותפשני והכניסני לבור
שהיה בחוך ביתו באותה שעה אמרה צפורה היאך אני יכולה
להציל את הצדיק ממיתה משונה אמרה לאביה אם רצונך לשמוע
לעצתי אתה אדם שאין לך אשה ויש לך שכעה בנורא אם רצונך
תעמודנה שש אחיותי בבית ואני אלך עם הצאן ואם לאו תלכנה
שש אחיותי עם הצאן ואני אחקן הבית אמר לה אביה יפה אמרת
תלכנה אחיותיך עם הצאן ואת שבי בבית ושמרי את ביתי וכל מה
שיש לי ובכל יום היתה צפורה מפרנסת אותי מכל מעדני יתרו
אביה עד שהשלימו שבע שנים בבור לאחר שבע שנים אמרה
לאביה אבי זוכרת אני פעם אחת שלקחת איש אחד שהביא לך
את המקל והשלכתו בבור ועשית עון גדול בדבר אם רצונך פתח
הבור וראה שהוא מת הוציאו משם והשלך ארץ נבלתו בחוץ כדי
שלא יהיה גופו מוסרח בביתך אם הוא חי תדע שהוא צדיק גמור
אמר לה בתי יפה אמרת כלום את זוכרת מה שמו אמרה לו זוכרת
אני ששמו משה בן עמרם מיד הלך יתרו ופתח את הבור וקראני
משה מיד עניתי ואמרתי הנני והוציאני משם ונשקני על ראשי
ואמר ברוך המקום ששמרך בבור שבע שנים מעיד אני עליו שהוא
ממית ומחיה ומעיד אני בך שאתה צדיק גמור ועל ידך עתידה
מצרים שתחרב ועל ידך עתיד הק"כ להוציא את ישראל ממצרים
ועל ידך עתיד הק"כ להטביעם בים לפרעה ולכל חילו ונתן לי
ממון הרבה ונתן לי את צפורה בתו לאשה והתנה עמי זה התנאי
כל מה שתוליד בביתי יהיה מחצה על מחצה מחצה יהודי ומחצה
מצרי אחר זמן נחעברה צפורה ונולד גרשום בחלקי ומלתיו והנקתיו
אמו שתי שנים לשנה השלישית נולד אליעזר אמרתי איך אעשה
עכשו לא יניח אותי למולו מיד לקחתי אשתי ושני בני לשוב ארץ
מצרים באותה שעה בא שטן בדמות נחש ופגע בי ובלעני מראשי
ועד המילה ומעולם לא היה יכול ליגע בכרית מילה הרהרה צפורה
ואמרה יודעת אני שאין דבר זה אלא בשביל עון שלא מלנו איעזר
בנינו מיד לקחה צפורה צור ותכרות את ערלת בנה ונטלה מן הדם
וזרקרה על רגלי באותה שעה יצתה בת קול ואמרה לנחש הקא

הדבר בעיניו ועשו כן ושמו הדינר והגחלת במזרק אחד ואני רציתי
 לטול הדינר ובא גבריאֵל ודחף ידי בתוך הגחלת ונטלתי והכנסתי
 לתוך פי בשביל כן אני ערל שפתים וכשגדלתי יצאתי לראות דוחק
 אחי וראיתי איש מצרי מכה איש עברי מעמי והכיתיו וטמנתיו בחול
 וכששמע פרעה הדבר בקש להרוג אותי והביא חרב שנונה שבכל
 העולם לא היתה כמותה והכני בה עשר פעמים ועשה לי הק"בה
 גם ונדמה צוארי כעמוד של שיש ולא שלטה בי החרב וברחתי
 אצל יתרו אף הוא חבשני בבור שבע שנים שכשיצאתי ממצרים כן
 ארבעים שנה הייתי ועמדתי על הבאר ומצאתי צפורה בת יתרו
 וראיתי אוהה שהיא צנועה ביותר אמרתי לה שאשאנה לאשה ואמרה
 צפורה לי מנהג אבירה ואמרה לי כל אדם שבקש לישא מבנותיו
 של אביה מנסה אותו באילן אחד שיש לו בגנתו וכשמגיע לאילן
 מיד בולעו אמרתי לה אילן זה מאין היה לו אמרה לו מקל הוא
 שברא הק"בה אותו בע"ש כשברא הק"בה את עולמו והק"בה הפקידו
 לאדם הראשון ואדם הראשון הפקידו לחנוך וחנוך הפקידו לנח ונח
 הפקידו לשם ושם הפקידו לאברהם ואברהם הפקידו ליצחק ויצחק
 הפקידו ליעקב ויעקב החזירו למצרים והפקידו ליוסף בנו וכשמה
 שללו המצרים את ביתו והביאו אותו המטה בפלטרון של פרעה
 ויתרו אבי היה אחד מגדולי חרטומי פרעה וראה אותו מטה וחמרו
 בלבו וגנבו והביאו לביתו ובאותו מטה חקק עליו שם המפורש ואותן
 עשר מכות שעתיד הק"בה להביא על המצרים במצרים והיה כתוב
 בו דצ"ך עד"ש באח"כ ועוד כמה ימים וכמה שנים היה מונח המטה
 בבית אבי עד שאבא פעם אחת לקחו בידו ונכנס לגנה וטענו לקרקע
 ושב בגנה ללקחו מצאו שהוא פרח ויצץ ציץ וכו' היה בודק כל מי
 שמבקש לישא אחת מבנותיו וכששמעתי דבריה הטובים וראיתי
 שהרועים גרשום הצלתי צפורה ואחיותיה מיד הרועים וגם דלה
 דליתי להן והשקתי את צאנן ותבאנה אל רעואל אביהן ואני באתי
 עמהן ונכנסו הן תחלה ואני מבחוץ כשראה אותן יתרו אמר להן
 מדוע מהרתן בא היום ותאמרנה איש מצרי הצילנו מיד הרועים
 ואני שמעתי מבחוץ כי הן מעידות עלי שאני איש מצרי ובשביל
 שלא נכנסתי ואמרתי איש עברי אני לא אוכה ולא אכנס לארץ
 ישראל וכיון שאמרו בנות יתרו איש מצרי הצילנו אמר להן אדם
 שעשה עמכן טובות אתן גמלתן לו גמול זה קראן לו ויאכל לחם
 כיון שנכנסתי לבית אכלתי ושתיתי ודברתי ליתרו שיתן לי צפורה

מלאכים יורדים מן השמים ורוחצין וסכין אותנו והיו מלכישין אותנו צבעונין ומשימין בידנו שתי חתיכות אחת של חמאה ואחת של דבש. וכשנעורות אמורתנו רואות אותנו רחוצים וסוכים ומלובשים ממשי והיו נותנות שבח לשמך הגדול והיו אומרות ברוך המקום שלא הניח חסדו ואמתו מזרעו של אברהם אבינו ואומרות הרי הם בידך עשה מה שאתה חפץ והולכות להם וכשהיו המצרים רואים אותנו באים להרגנו ואתה ברחמיך הרבים היית מצוה את האדמה ובלעה אותנו ופולטת אותנו במקום אחר והיית מציל אותנו מידם וכשהיינו גדולים היינו נכנסים למצרים חבורות חבורות וכל אחד ואחד היה מכיר אביו ואמו ומשפחתו וכל זאת עשית לנו לפיכך נשיר לפניך ולכן נאמר אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה':

עזי וזמרת יה. אמרו חכמים ז"ל אמר משה לישראל אתם נתתם הודאה להק"כא אף אני אתן הודאה לשמו שעשה עמי נסים ונפלאות בשעה שבאה מרים אחותי ואמרה לאבי אבי בא אלי בנבואות שיצא ממך בן שיגאול את ישראל מעבודה זאת וכשנולדתי הצפינה אותי אמי ג' חדשים ולא יכלה עוד להצפיני וחקת חבת גומא ותשם אותה על שפת היאור ותתצב אחותי מרחוק לדעה מה תהיה בנבואתה וה"כא יתעלה שמו לעדי עד הוריד חום גדול במצרים עד שירדה בת פרעה לרחוץ על היאור ותרא את התיבה ותשלח את אמתה וחקת אותה ותפתח ותראני ותחמול עלי שה"כא נתן לי חן בעיניה לבלתי המיתני ולקחה אותי לינק את שדיה וה"כא נתן בי דעת שלא רציתי לינק בחלב טמא והחזירה אותי לחיק אמי ונתנה לה בשבילי שכר גדול וכשהייתי גדול בן ג' שנים בת פרעה הלבישה אותי בגדי צבעונין ושגרה אותי לאבירה וכשראה אותי שהייתי נאה לקח אותי בחיקו ונטלתי הכתר מראשו ושמתי אותו בראשי והיו יושבין לפניו כל חרטומי מצרים וחכמיה ואמרו לו חינוק זה שנטל הכתר מעל ראשך ונתנו בראשו מתייראין אנו שלא יהיה אותו שעתידי להוציא מלכות זה מידך מהם אומרים להרגני בחרב ומהם אומרים לשרפני עד שענה אחד מהם יתרו שמו ואמר חינוק זה אין לו דעת אלא אם רצונך אומר לפניך דבר אחד ישימו לפני ילד זה דינר זהב וגחלת אש אם ישלח ידו ויקח הדינר תדע שיש בו דעת ותעשה בו משפט ואם ישלח ידו ויקח הגחלת תדע שהוא נער ואולת קשורה בלבו ותניחוהו כששמע פרעה ועבדיו דבר זה כשר

עליהם יוסף אוהבי שהצילם בחכמתו ונעשו כלם עבדים שלו ואח"כ באו בני לשם כגרים מפני הרעב ושעבדום בכל עבודה קשה שבעולם והם צעקו מרוב העבודה ותעל שועתם לפניי ושלחתי לפרעה שלוחי הנאמן משה ואהרן ובאו לפניי פרעה ואמרו לו כה אמר ה' שלח את עמי ויעבדוני ולפניי אותו רשע היו יושבין מלכי מורח ומערב והתחיל להתנאות ואמר מי ה' אשר אשמע בקולו איך לא בא לפניי כמו שבאו כל מלכי העולם ולמה לא הביא לי דורון כמו שמביאין לי כל המלכים אבל אלוה זה שאתם אומרים איני מכירו מה עשה חור ופשפש בספריו ולא מצא כתב משליחורו השיב ואמר לעבדיו שמענו שבן חכמים הוא בן מלכי קדם ואמר לשלוחי מר מעשו של אלוה זה השיבו לו ואמרו לו הוא אלוהי האלהים ואדוני האדונים הוא ברא את השמים ואת הארץ וכו' השיב ואמר לשלוחי לא יש אלוה בכל העולם שיעשה או המעשים לא אני לכדי שאני בראתי עצמי ונילם נהר ועל דבר זה שכפר בי שלחתי בו י' מכור עד ששלח בני בעל כרחו ועל כל זאת לא מנע עצמו מרשעו וחוזר ורודף אחריהם להחזירם לשעבודו לפי שנעשה בו כל זאת ולא הכיר אותי אנו רוצים לטבעו בים הוא וכל חילו מיד ענו כל פמליא של מעלה ואמרו דין גדול יש לך להטביעם בים כשראה עוזא פתח ואמר רבון העולמים יודע אני שחייבין הם לך אלא יהי רצון מלפניך שתתנהג עליהם במדת רחמים ורחם על מעשה ידיך כמו שכתוב ורחמיו על כל מעשיו ובקש הק"ב לרחם עליהם עד שבא גבריאל שר של ישראל ונטל דפוס של לכנים שהיו עושין ישראל כמצרים והראה אותה לפניי הק"ב ואמר לפניי רבון העולמים אומה ארורה שכזו העבודה הקשה שעבדו את בניך תרחם עליהם וחזר הקב"ה מן מדת רחמים וישב עליהם בכסא הדין וטבען בים לכך נאמר וירא ישראל את היר הגדולה וגו' ויראו העם וגו' ויאמינו וגו' (ע"כ נמצא בילקוט):

אז ישיר משה. אמרו חכמים בשעה שבאו ישראל לאמר שירה להק"ב אמרו למשה משה רבינו אמור אתה תחלה ואח"כ נאמר אנחנו מיד ענדה משה לישראל אמרו אתם תחלה ואח"כ אומר שאני יחיד וכבוד רבים גדולה משל יחיד מיד פתחו ישראל נשיר לה' על שעשה עמנו נסים ונפלאות בשעה שגזרו עלינו המצרים ואמרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו היו אמותנו יוצאות לשדה ואתה מפיל עליהן תרדמה והיו יולדות אותנו בלא שום צער והיו

ישראל לבא בים עד שקפץ נחשן בן עמינדב וירד תחלה בים ואחריו באו כל ישראל ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם. ויושע ה' ביום ההוא אמרו חכמים ז"ל (ילקוט פ' בשלח ד"א ויושע ה' וכו' בשם מדרש אנכיר) וכי ישראל היו מסורין ביד המצרים ביום ההוא שהוא אומר ויושע ה' ביום ההוא את ישראל ביד מצרים אלא אז"ל בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד עוזא שר של מצרים לפני הק"כה ואמר לפניו רב"שע אומה זו שאתה מוציא ממצרים יש לי דין עמהם אם רצונך יבוא מיכאל שר שלהם וידון עמי לפניך באותה שעה אמר הק"כה למיכאל צא לדון עמו לפני מיד פתח עוזא שר של מצרים לפני הק"כה ואמר רב"שע גזרת על אומה זו שיהיו משועבדים חחת אומתי ד' מאות שנה שנאמר ועבדום וענו אותם ד' מאות שנה ועדין לא עבדום אלא שמונים ושש שנים מיום שנולדה מרים על שם שמררו המצריים את חייהם שנאמר וימררו את חייהם וגו' ועדין לא הגיע זמן יציאתם אלא אם רצונך תן לי רשות ואחזירם למצרים לשעבודם שלש מאות וארבע עשר שנה שנשאר וקיים את דברך וכמו שאתה קיים כך תהא גזרתך קיימת. כששמע מיכאל כך נשתחק ולא היה לו מענה לענות לעוזא שר של מצרים כיון שראה הק"כה שהיה רוצה עוזא להחזיר את ישראל למצרים אמר לעוזא מפני מה אתה רוצה להחזיר את בני לשעבודך כלום נתחייבו בני לעבוד לאומתך לא בעבור דבר אחד שדיבר אברהם בשעה שאמרתי לו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לחת לך את הארץ הזאת לרשתה אמר לפני רבון העולמים כמה אדע כי אירשנה ועל דבר זה אמרתי לו גרים יהיו במצרים לא אמרתי אלא בארץ לא להם גלוי וידוע מיום שנולד יצחק היו גרים וכבר עברו אותם ד' מאות שנה ואין לך רשות לשעבד את בני זוה שאמר הכתוב ויושע ה' ביום ההוא וגו'.

וירא ישראל את היר הגדולה. בשעה שבקש הק"כה להטביע את מצרים עמד עוזא שר שלהם ואמר לפניו רב"שע נקראת צדיק ישר ואין לפניך לא עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולמה אתה רוצה להטביע את בני בים כלום טבעו בני מבניך או הרגו מהם אפילו אחד מבניך ואם בשביל שעבוד קשה ששעבדו בני בהם כבר נטלו בניך מהם שכרם כלי כסף וכלי זהב שהיה להם נטלו. באותה שעה כנס הק"כה כל פמליא של מעלה ואמר להם שפטו ביני ובין עוזא שר של מצרים באמת מתחלה הבאתי עליהם רעב והעמדתי

לשחוט את בנו אמר הק"כ להמלאכי השרת ראיתם לאברהם אוהבי
היאך מיחד שמי בעולם אם דהייתי שומע לכם בשערה שאמרתי
בבריאח עולמי מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו מי היה
מיחד שמי בעולם הזה כאברהם באותה שעה בכו מלאכי השרת במר
נפש ומה היו אומרים נשמו מסלות שבת עובר אורח הפר ברית
היכן הוא שכרן של מכניסי אורחים שכל האורחין שהיו באין מכל
מקום מכניס אברהם בתוך ביתו ומאכילן ומשקן ומלוון לדרכם היכן
השכר שנטל אברהם הפר ברית הפר אותו ברית שאמרת לו כי
ביצחק יקרא לך זרע ואת בריתי אקים את יצחק והרי המאכלת
על צוארו ובכו מלאכי השרת ונפלו דמעוניהם על הסכין עד שעמד
ולא שלט בצוארו של יצחק מיד פרחו נשמתו אמר לו הק"כ
למיכאל מפני מה אתה עומד אל תניחנו לשוחטו מיד קרא מיכאל
לאברהם ואמר אברהם אברהם מפני מה קרא ב' פעמים לפי
שאברהם אבינו ממהר והמלאך צוח כאדם מצוח ואומר פלוני פלוני
מה אתה עושה אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה אמר
לו אברהם למלאך הק"כ אמר לי לשוחטו ואתה אומר לי לא
תשחטנו דברי הרב ודברי ההלמיד דברי מי שומעין מיד ויקרא
מלאך ה' אברהם שנית מן השמים ויאמר כי נשבעתי נאם ה' יען
אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך כי ברך
אברך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת
הים ויירש זרעך את שער אויביו מיד הניחו וחזרה נשמתו בו ועמד
על רגליו וברך ברוך אתה מחיה המתים ובאותה שעה נשא אברהם
עיניו לשמים ואמר רב"ש בשעה שיעמדו בני בצער תזכור להם זו
השעה שאני עומד לפניך:

ועתה דבר אל בני ישראל ויסעו. ויען משה לפני הק"כ
רב"ש ואני מה אעשה אמר לו טול המטה אשר נתתי לך ולך לים
בשליחותי ואמור לו אני שלוחו של יוצר בראשית גלה דרכיך לבני
שיעברו בך מיד הלך משה אל הים ואמר לו דברי הק"כ ויען הים
למשה לא אעשה כדכריך לפי שאתה ילוד אשה ולא זו בלבד לא
שאני גדול ממך שלשה ימים שאני נבראתי ביום השלישי ואתה לא
נבראת עד יום הששי מיד השיב משה דברי הים להק"כ ואמר לו
הק"כ למשה עבר מסרב לרבו מה עושין לו אמר לו משה מלקין
אותו כמטה אמר לו הק"כ אף אתה הרם את מטך ונטה ידך על
הים ובקעהו מיד ויט משה את ידו על הים ויבקעהו והיו יראין

שאתה הוא אלוה העליונים והתחתונים ונגלית עלי ואמרת לי אני
 יחיד שאין כמותי ואתה יחיד שאין צדיק בעולם כמוחך הודע שמי
 בעולם ועלה יצחק בנך לפני לעולה ואני מהרתי לעשות רצונך ולא
 הרהרתי לומר אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע ועכשו אתה
 אומר לי שאעלה עולה ואם עכשו אנו טובעים מי מיחד שמך
 בעולם הזה אמר לו הק"כ בחיך אל תירא על ידך יתיחד שמי
 בעולם מיד גער הב"ה בשטן וחרבו המים מעל הארץ ומצאו עצמם
 עומדים ביבשה. בעוד שהיו מהלכים בדרך אברהם ויצחק נכנס
 תגרות בין ישמעאל ובין אליעזר שהיו שומרים את הכלים ואת
 בהמתם אמר ישמעאל עכשו יקריב אבא את יצחק ואני אירש כל
 הנכסים שישארו מאבא אמר לו אליעזר אתה כבר גרשך כאשר
 גרושה מבעלה ושלחך במדבר אבל אני עכדו נאמן ביתו ביום ובלילה
 ורוח הקדש משיבה ואמרת לא זה יורשו ולא זה יורשו וכרזיב
 ויבואו אל המקום אשר אמר לו אלהים ויבן שם אברהם את המזבח
 ויערוך את העצים ויעקוד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל
 לעצים אברהם היה בונה את המזבח ויצחק מושיט לו את העצים
 ואת האבנים אברהם היה דומה לאדם שהיה בונה בית חתנות לבנו
 ויצחק היה דומה לאדם שהיה מכין עצמו לחופה שעושה בשמחה
 ואמר יצחק אבא זרו עצמך וחשוף זרועך ואסור ידי ורגלי יפה
 שאני בחור בן שלשים ושבע שנה ואתה זקן וכשאראה את הסכין
 בידך אבעת מפחד הסכין ואבעט בכך שהנפש חצופה ושמה אעשה
 בי מום בכעיטה ואפסל מקרבן אלא בבקשה ממך אבא מהר עשה
 רצון קונך ואל תעכב וגלול בגדיך וחגור מתניך ושרפני יפה יפה
 וטול אפר שלי והוליכה אצל שרה אמי ותניחה בתיבה בחדר שלה
 ובכל שעה ושעה שהיא נכנסת לחדר שלה תזכור לה מן יצחק בנה
 בבכי ועוד אמר לו יצחק לאביו יותר מזה כשתשחטני ותכדל ממני
 ותלך לשרה אמי ותשאל אותך היכן יצחק בני מה תאמר לה ומה
 תעשו לזקנתכם אמר לו יודעים אנו שאחריך מעט יהיו ימינו הוא
 שנחמנו עד שלא נולדת הוא ינחמנו מיום זה ואילך. מיד ערך את
 העצים ועקד אותו על גבי המזבח ממעל לעצים אמן את זרועותיו
 וגלגל את בגדיו ונתן שתי ארכבותיו עליו בכח גדול והק"כ יתברך
 שמו יושב על כסא רם ונשא ראה היאך לבם שוה משניהם והיו
 דמעות נושרות מאברהם ונפלות על יצחק ומיצחק נופלות על העצים
 והיו נטבלים בדמעות מיד וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת

לקיים מצות יוצרו אמר אברהם אני יודע בני כך שאינך מעכב צווי
 יוצרך וצוויי השיב יצחק לאביו אבי מהר ועשה רצון קונך והוא יעשה
 רצונך. בעוד שהיו מהלכין בדרך קדמו שטן לאברהם בדרך ונדמה
 לו לזקן אמר לו לאנדה רחלך אמר לו להתפלל א"ל ומי שהולך
 להתפלל מה צריך לו לישא עצים על כתפיו ואש ומאכלת בידו א"ל
 הן שמא נשב יום או יומים ונשחט ונאפה ונאכל א"ל עני לא שם
 הייתי כשאמר לך המשטין קח את בנך את יחידך אשר אהבת
 והעלהו לי לעולה וזקן כמותך יאבד בן חמוד כזה ובחור שנתן לך
 הק"כה למאה שנה א"ל אברהם לא המשטין כ"א הק"כה בעצמו
 אמר לי קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ועשה
 לפני עולה אמר לו השטן הלא יראתך כסלתך תקותך ותם דרכיך
 אמר לו אברהם מי הוא נקי אבד ואיפה רשעים נכחדו כיון שראה
 השטן שלא שמע אברהם דבריו א"ל תדע אברהם אומר לך בשורה
 משה תעשה עולה ולא מן יצחק אמר אברהם כך עונשו של בראי
 שאפילו אומר אמת אין שומעין לו ואיני מאמינך אלא הק"כה הטוב
 בעיניו יעשה בא שטן ועמד לפני יצחק ונדמה לו לנער כמותו א"ל
 להיכן אתה הולך א"ל ללמוד תורה א"ל בחיידך או במותך א"ל וכי
 יש אדם שילמד תורה אחר מותו א"ל אי בן עלובה היאך יקרו
 שניך ואי אתה יודע כי לזכות מוליכך אביך בזו הדרך א"ל אני
 בעצמי יודע והרי נפשי מסורה ביד הק"כה וביד אבי כל מה שירצה
 לעשות יעשה ושוב הלך שטן לשרה ונדמה לה לאיש זקן אמר לה
 אברהם בעלך דהיכן הלך אמרה למלאכתו ובנך יצחק להיכן הלך
 אמרה לו עמו הלך ללמוד תורה אמר לה זקנה עלובה איך יקרו
 שניך על בנך שאינך יודעת שלזכות הוליכו בדרך באותה שעה
 נודעו מתניה ונתחלחלו כל אבריה ולא היתה בעולם ואע"פכ
 נתחזקה וענתה כל מה שאמר לו הק"כה יעשה לחיים ולשלום וכיון
 שרואה אותה שטן שלא עלתה בידו מחשבתו ותאות לבו לבטל
 קרבנו של אברהם אבינו מה עשה הלך לעשות עצמו כנהר גדול
 וכיון שהגיעו לאותו נהר אמר אברהם ליצחק המתן לי מעט ואכנס
 תחלה אני ואראה אם הוא עמוק וכן עשה ובא עד חצי הנהר ואין
 מגיעין המים עד ברכיו אמר ליצחק רד אחרי אל תירא שהמים
 אינן מגיעין עד ברכי וירד יצחק אחריו ולא הספיקו לרדת עד חצי
 הנהר עד שגבהו המים והגביהו עד צואריהם באותה שעה נשא
 אברהם את עיניו לשמים ואמר רב"שע גלוי וידוע לפני כסא כבודך

מדרש ויושע:

ויושע ה'. אמרו חכמים ז"ל בשעה שרדפו המצרים את ישראל וראו אותן ישראל אחזם אימה ורעדה אז נמשלו ישראל ליונה שהיחה בורחת מפני הנץ וכשבאה לקנה מצאה שם נחש כך ישראל בשעה שראו ישראל את המצרים אמרו למשה משה רבינו אנה נלך הרי המצרים לאחרינו והים לפנינו אז נשאו קולם בבכיה ואף משה בכה עמהם מיד נתגלגלו רחמיו של הק"ה ואמר למשה מה תועק אלי כבר זוכר אני התפלה שהתפלל אברהם אוהבי בשעה שאמרתי לו לך ושחוט את בנך לפני מיד קבל באהבה ולמחר השכים לעשות רצוני שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמורו ויקח את שני נעריו אתו זאת יצחק בנו ומי היו הנערים האלה אליעזר עבד אברהם וישמעאל. אמר יצחק לאביו אבא לאן אנו הולכים לבדנו א"ל בני עד כה עד מקום קרוב וכתיב ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדיו אמר יצחק לאביו אבא לאנה נלך יחידים אמר לו בני להקריב קרבן א"ל וכי כהן אתה להקריב קרבן א"ל הרי שם שהוא כ"ג והוא יקריב את העולה מיד נפלה אימה גדולה על יצחק מפני שלא ראה כלום ביד אביו להקריב וכתיב ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה מיד נודעו יצחק וירגזו אבריו שהכיר מחשבת אביו ולא היה יכול לדבר ואע"פכך נתחזק ואמר לאביו אם אמת שבחר בי הק"ה הרי נפשי נתונה לו ונתפיים יצחק במוותו בעבור

טראבוק"ו ויקחו את אברהם וקשרו זרועותיו ידיו ורגליו בקשר חזק וישימו אותו בתוך הטראבוק"ו להשליכו. ובראות אברהם אע"ה איך קשרו אותו נשא עיניו לשמים ואמר ה' אלקי אתה רואה את אשר עושה בי הרשע הזה. גם מלאכי מעלה אמרו לפני הקב"ה רבונו של עולם מלא כל הארץ כבודך הלא ראית מה עשה נמרוד הכופר בעבדך ונביאך אברהם. אמר להם הקב"ה איך לא אדע ואנכי יודע כל הנסתרות אבל אראה אני לכם נקמה בנמרוד הכופר ואציל את אברהם עבדי:

אמר המגיד שהשטן בא אצל אברהם בדמות אדם ואמר לו אברהם אם תרצה להציל מאש נמרוד השתחווה אליו והאמן בו. ויהי כשמוע אברהם את דברי השטן ויאמר לו יגער ה' בך השטן פחות נבזה ארור כופר ויצא מלפניו. וחבא אמו של אברהם לנשק אותו קודם שישליכו אותו לכבשן האש ותאמר לו בני השתחווה לנמרוד ותכנס תחת אמונתו ותנצל מכבשן האש. אמר לה אברהם אמי תלכי מעלי ודחה אותה מעליו ויאמר לה אמי אש נמרוד תכבה אותו המים אבל אש אלקים לעד לעולם אינו מכובה ומים לא יוכלו לכבותו וכששמעה אמו דבריו דברים מצודקים אמרה לו האלקים אשר אתה עובד הוא יצילך מאש נמרוד. ויהי אחרי כן כן וישימו אותו בתוך הטראבוק"ו להשליך אותו בתוך הכבשן ומלאכי השרת בקשו רחמים מלפני הקב"ה לרדת להצילו מאש נמרוד. ויבא אליו המלאך גבריאל ויאמר לו מה אברהם האצילך מזה האש ויאמר לו אברהם האלקים אשר אני בוטח בו אלקי השמים ואלקי הארץ הוא יצילני ובראות הקב"ה כונתו הטובה פנה אליו ברחמים ויאמר לאש ההיא קרה ושלוה על עבדי אברהם:

אמר המגיד שהאש נכבה בלא מים והעצים הציצו ציץ וכולם הוציאו פירות כל עץ נתן פריו ושב הכבשן כמו גינת ביתן המלך והמלאכים יושבים עם אברהם בתוכו ויפן המלך וירא את הגן ואת המלאכים יושבים עם אברהם בתוך הגן ויאמר המלך לאברהם כשוף גדול אתה יודע שהאש אינה שולטת בך ולא עוד אלא שאתה מראה לעם שאתה יושב בתוך גנת ביתן ויענו כל שרי נמרוד יחדיו למלך לא אדונינו אין זה כשוף כי אם יכולת אלוה גדול אלקי אברהם ואין אלוה אחר מלבדו ואנחנו מעידים על זה וגם אברהם עבדו באמת. ויאמינו בשעה ההיא כל שרי נמרוד וכל עמו בה' אלקי אברהם ויאמרו כולם ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

ממני אדם שזה לו עכשיו שנה תמימה שעמד בבית הסוהר ולא
הביא לו שום אדם לא לחם ולא מים ולא שום מאכל בעולם אמר
לו עכ"ז תלך בבית הסוהר ותצעק אליו אם ישיבך תביאנו ואשליכנו
באש ואם מת יותר טוב ותקברו אותו ולא יזכר שמו עוד. הלך שר
בית הסוהר לפתח הבור ויקרא בקול גדול וחזק אברהם אתה חי
או מת ויען אותו אנכי חי אמר לו מי נתן לך אכילה ושתייה עד
הנה. אמר לו האכילני והשקני מי שהוא יכול על כל הוא אלקי
האלקים ואדוני האדונים עושה נפלאות לבדו וגם הוא אלקי נמרוד
ואלקי תרח אלקי כל העולם הוא זן ומפרנס לכל רואה ואינו נראה
והוא בשמים ממעל ונמצא בכל מקום ומשגיח בכל הפרטים. ויהי
כשמוע שר בית הסוהר את דבריו ויאמן גם הוא באלקי אברהם
ויאמר אלקיך אברהם הוא האלקים ואני אעיד על זה וגם אתה
עבדו ונביאו באמת ונמרוד הוא משקר. ויהי באומרו כך ויגידו למלך
לאמר הנה שר בית הסוהר מעיד על אלקי אברהם שהוא אמת
ואברהם עבדו אמת ותמה המלך מאד וישלח אחריו ויאמ' לו מה
לך שר בית הסוהר איך כפרת בי ואמרת שאלקי אברהם אמת וגם
אברהם עבדו אמת. אמר לו שכן הוא האמת ואתה המלך נמרוד
כופר באמת וכראות המלך את דברי שר בית הסוהר נתעצב אל לבו
מאד וימלא חמה ויצו לפגוע בו ולהמיתו ויצעק שר בית הסוהר
בפגוע בו ויאמר ה' הוא האלקים הוא אלקי כל העולם ואלקי נמרוד
הכופר. אמר המגיד שהסייף לא היה חותך בצוארו ויותר שהיה
מכה בסייף היה משבר הסייף תמה המלך ויצו המלך להביא את
אברהם ולהשליכו בתוך כבשן האש. הלך אחד מן השרים והביאו
לפניו ואמר לו המלך השליכוהו לתוך האש הגדולה ויקם להשליכו
ותצא אש מן הכבשן ותשרוף אותו ויקם שר אחר מלפני נמרוד
להשליך אותו באש וגם הוא נשרף וכל מי שהיה לוקח אותו להשליכו
באש היה נשרף עד שמתו רבים אין חקר ואין מספר. ויבא השטן
בדמות איש וישתחו למלך ויאמר לו המלך מה לך שאל מה שתרצה
אמר לו איעצך עצה להשליך לאברהם בתוך כבשן האש הבה לי
עצים הרבה ומסמרות וחבלים ואני אעשה לך טראבוק"ו שמתוך
חנועתו תשליכוהו לתוך כבשן האש מרחוק ולא ישרוף האש לאיש
דהוא וישמח המלך מאד על העצה הזו. ויצו לעשו' כן ויעשו
הטראבוק"ו ואחר אשר השלימוהו לעשות נסו אותו בפני המלך שלשה
פעמים עד שמרחוק השליכו בו אבנים לתוך האש והוא הנקרא

אל בית הועד אשר לו ויקח בידו גרון וכראותו צלמי המלך יושבים
אמר ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים וישליכם מעל כסאם ארצה
ויך בהם מכה גדולה בגדול החל ובקטן כלה לזה קטע רגליו ולזה
כרת ראשו ולזה שבר עיניו ולזה שיבר את רגליו וכלם נשברים ויצא
אברהם וישלמו ימי המשחה ויבא המלך אל ביתו וקודם זה כששיבר
אותם שם הגרון ביד גדול הצלמים וכראות המלך את צלמיו שבורים
אמר מי היה כאן ומי הוא אשר מלאו לבו לעשות כן ויענו כל העם
בוכים ויאמרו אדונינו המלך תדע לך שאברהם היה יושב אצלם
ושמענו שהיה משבר להם. ויצו המלך להביא את אברהם לפניו
ויביאו אותו ויאמר לו המלך ושריו למה שברת את אלקינו אמר
אני לא שברתי אותם לא שבר אותם כי אם הגדול שבהם הלא
תראה היות הגרון בידו ואם לא תאמינו שאני ממנו והוא יגיד
ובשומעו דבריו חרה לו עד מות ויאמר להוליכו לבית הסוהר ויצו
אל שר בית הסהר לבלתי תת לו פת לאכול ולא מים לשחות. אמר
המגיד שאברהם אע"ה בעודו בבית הסהר נתן עיניו לשמים ויאמר
ה' אלקי אתה יודע הנסחרות ואתה ידעת כי לא הגעתי עד הנה
כי אם על עבודתך והקב"ה שמע את תפלתו ושלח לו המלאך
גבריאל להושיעו מיד זה הכלב וא"ל שלום עליך אברהם אל תירא
ואל תחת כי ה' אלקיך עמך. בשע' ההיא נראה לו מעיין מים חיים
ושחה מהן והביא לו המלאך כל מיני מאכל לאכול וישב עמו שם כדי
ללוותו שנה תמימה. ויהי אחרי השנה ההיא באו שרי המלך ויועציו
לאכול ולשתות עם המלך ויאמרו למלך לבנות לו גדר גדול ולהכריז
בכל עירו שכל מי שהוא חפץ בעבודת המלך שיביא אל הבירה
הזה עצים הרבה עד שימלא כל המקום עצים פה לפה ואחר כך
יבעירו העצים באש עד שתעלה השלהבת לשמים ותשליך בחוכה
לאברהם ובזה יאמינו כך לעולם ולא תפסיד אמונתך. וישמח המלך
על העצה הזאת היעוצה שמחה גדולה מאד ויצו לכל העם לאמר
כל איש ואשה נער וזקן אשר בכל מדינו המלך יביאו עצים אל
הבית ההוא כי נתן להם זמן עד ארבעים יום ובכל זאת אברהם
עומד בבית הסוהר ויצו המלך לעשות כבשן גדול בתוך הבית אשר
בנה וידליקו את העצים בתוכו והנה עלה השלהבת עד לשמי' עד
שכל העם פחדו מרוב האש ושלח אל שר בית הסוהר לאמר לו
תביא לי את אויבי אברהם והשליכוהו לתוך זה הכבשן של אש ויבא
שר בית הסהר לפני המלך להשתחוות לפניו ויאמר לו איך תשאל

מתחת אחד ואין שני סמית ומחיה הוא חי לא יראה מות וגם אני
אברהם עבדו נאמן ביתו אמרה הזקנה מכאן ולהלן אני אומרת
כדברך ואעיד על עצמי שה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל
הארץ מתחת ואתה אברהם נביאו ואמין בשי"ת ובך. אמר המגיד
ששבה בתשובה ונתחרטה על שעבדה את הצלמים ואמרו שגם
מצאה הגנבים והשיבו לה הגניבה וגם הצלם מה עשתה זאת הזקנה
לקחרה זכן בידה והכתה על ראש הצלם ואומרת אוי לך ולמי
שיעבוד אותך עוד כי אין בך תועלת ולא למי שיעבוד אותך ויצאה
מביתה בשוקים וברחובות והיא צועקת ואומר' מי שרוצח להציל
נפשו משחת ויצליח בכל מעשיו יעבוד לאלקי אברהם. אמר המגיד
שהזקנה בכל יום היתה צועקת עד שהשיבה בתשובה אנשים ונשים
הרבה שמע המלך שמועה זו שלח אחריה והביאוה לפניו אמר לה
מה עשית כי שטית מאחרי עבודתי למה לא תעבודי אותי שאני
אלקיך ואני יצרתך אף תמכתיך בימיני. השיבה ואמרה אתה מן
הכוזבים ואתה כופר בעיקר באל אחד ואין שני ואתה אוכל מטובו
ותעבוד אל אחר ותכפור בו ובתורתו ובאברהם עבדו. ויהי כשמוע
המלך את דבריה צוה להרוג אותה והרגו אותה ופחד ורהב לבבו
מדבריה ותמה על עצמו ולא ידע מה יעשה עם אברהם שהפסיד
אמונתו כי רוב המון העם האמינו באלקי אברהם. וכראות השרים
שלו היגון אשר שם בלבו וכשומעם דבריו אמרו לו קום מהרה והלכת
אל המקום אשר היית הולך פעמים אחרות ותכריו שכל אנשי המדינה
יעשו ז' ימים משתה וי"ט וישימו עליהם כל החפצי' ובגדי משי
ורקמה ואבני' טובות ואבנים יקרות שהם וישפה וכל כלי זהב וכסף
ומאכל ומשתה וכל מיני מגדים ובראות אברהם את גודל העושר
ותוקף אנשי המדינה ורוכ עושרם יבא ליכנס תחת אמונתך. ויהי
כשמוע השמועה נמרוד שמח שמחה גדולה וצוה שיכריו אל כל
אנשי המדינה ללכת אל המקום אשר היו רגילין לבא שם שנה בשנה
בגן ויביאו שם הצלמי' ויעשו שם ימי משתה ושמחה וי"ט יותר ממה
שהיו רגילין מקודם. ויהי בתוך ימי המשתה ויאמר המלך לתרח
אבי אברהם להביא את בנו לראות גדולתו ועושר כבוד מלכותו ורוכ
שריו ועבדיו ויאמר תרח לבנו בני אברהם בא עמי למועד המלך
נמרוד אלקינו אמר אברהם איני יכול לצאת לשם א"ל תרח א"כ
חשב עם הצלמים עד בואנו משם ויעש כן וילך תרח וישב אברהם
עם הצלמים וגם צלמי המלך היו שם וירא אברהם כי הלך המלך

והנה הצלמים שהיו שם עומדים נפלו על פניהם וכראות המלך
 והשרים במפלתם וגם צעקת אברהם נפלו כלם על פניהם ארצה עם
 מלכם נמרוד וימס לבו ונשאר כמו שתי שעות וחצי ארצה וימס לבו
 בקרבו גם פרחת נשמתו ממנו ואחר שתי שעות שב רוחו ונשמתו אל
 גופו ויקץ משינתו ויאמ' המלך הקולך זה אברהם או קול אלקיך
 ויאמר לו קול זה קול בריה קטנה מכל בריות שברא קב"ה. בשעה
 ההיא אמר המלך נמרוד' באמת אלקיך אברהם אלוה גדול וחזק מלך
 מלכי המלכים ואמר לתרח אביו שישא את בנו ויסר מעליו וילך
 לעירו וילכו שניהם יחדיו. ויהי אחרי כן ויגדל אברהם עד שהיה
 מבן עשרי' שנה ותרח אביו חלה ויאמ' אל בניו הרן ואברהם בחייכם
 בני חמכרו לי אלו השני צלמים שאין לי מעות להוצאותי ונלו הלך
 הרן ומכר את הצלמים והביא מעות להוצאות אביו וילך אברהם
 ויקח שני צלמים אחרים למכרם ושם חבל על גרונם ופניהם ארצה
 והוא היה סוחר אותם וצועק ואומר מי הוא זה שיקנה צלם שאין
 בו תועלת לא לעצמו ולא למי שיקנהו לעובדו וגם יש לו פה ולא
 ידבר עין ולא יראה רגלים ולא ילך אזן ולא ישמע וכשמוע אנשי
 המדינה את דברי אברהם חמהו עד מאד והוא הולך ובא ופגע
 זקנה אחת ותאמר לו בחייך אברהם תבחר לי צלם אחד טוב מאד
 וגדול לעבדו ולאהבו אמר לה אברהם זקנה זקנה איני יודע בהם
 תעלות לא בגדול ולא בקטן לא לעצמם ולא לאחרים אמר לה
 והצלם הגדול אשר לקחת מאחי הרן לעובדו היכן הלך אמרה לו באו
 גנבים כלילה הוא וגנבו אותו בעודי בבית המרחץ אמר לה אם כן
 כיצד תעבודי לצלם כי אף לעצמו לא הציל מן הגנבים כל שכן
 יציל לאחרים מרעתם ולך הזקנה השוטרה וכיצד תאמרי שהצלם
 שעבדת שהוא אלוה אם הוא אלוה למה לא הציל את עצמו מיד
 הגנבים אלא שהוא צלם אין בו תועלת לא לעצמו ולא למי שיעבוד
 אותו אמרה לו הזקנה אם כן אברהם כדברך למי אעבוד אמר לה
 תעבודי לאלקי האלקים ואדוני האדונים בורא שמים וארץ הים וכל
 אשר בם והוא אלקי נמרוד ואלקי תרח ואלקי מורח ומערב דרום
 וצפון ומי הוא נמרוד הכלב שיעשה עצמו אלוה לעבוד אותו. אמרה
 הזקנה מכאן ולהלן לא אעבוד כי אם אלקיך אלקי אברהם ואם
 אעבוד אותו מה תועלת יהיה לי אמר לה כל מה שגנבו ישוב לך
 וגם תציל נפשך מגיהנם אמרה הזקנה מה אומר כדי להציל את
 נפשי משחת א"ל תאמרי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ

האלקים ואלקי נמרוד ואני אברהם עבדו נאמן ביתו. הלך אברהם אבינו ע"ה ונכנס בתוך המדינה והכריו בקול גדול לכל אנשי המדינה ה' הוא האלקים אחד ואין שני והוא אלקי השמים והוא אלקי האלקים ואלקי נמרוד העידו כלם אנשים ונשים וטף על זה שהוא אמת וגם תעידו שאני אברהם עבדו נאמן ביתו. ויהי הוא הולך בשוקים וברחובות ומכריו מצא אביו ואמו וגם מצא למלאך גבריאל אמר לו המלאך אברהם תאמר לאביך ולאמך שיאמינו גם הם ויעידו בזה שאתה מכריו שה' הוא האלקים אין עוד מלבדו. ויהי כשמוע אברהם את דבר המלאך אמר לאביו ולאמו אתם עובדים לאדם כמוכם ותשתחוו אליו לצלם דמות נמרוד הלא ידעתם כי יש לו פה ולא ידבר עין ולא יראה אזן ולא ישמע ולא ילך ברגליו ולא יש בו תועלת לא לעצמו ולא לאחרים. ויהי כשמוע תרח את דבריו לקח אותו בדברים והביאו אל ביתו ויספר לו כל המאורע שביום אחד הלך מהלך ארבעים יום וכשומעו זה הלך אצל נמרוד וא"ל חדע אדונינו המלך שהנער בני אשר היית בורח מפניו הנה בא ושאלתיו כמה זמן יש שהוא הולך בזה הדרך א"ל אמש נסעתי משם והיום הגעתי הנה ויהי בשומעו ככה ויחרד חרדה גדולה עד מאד ויאמר לפני כל השרים והיועצים והחכמים להביא לו עצה על זה הילד מה לעשות עמו ויענו לו פה אחד יחי המלך נמרוד לעולם ויצוה וכרוז שיכריו בכל המדינה משחה ושמחה שבער ימים וכל איש ישמח בביתו וילבש ויצא בכל מיני לבושים ומשכיות ושיהיה כל המדינה צהלה ושמחה וגם תעשה בחצר בית המלך החיצונה והפנימית ובכל מדינות מלכותך ועוצם יכולתך הגדול יבא כל אדם ויעבוד אותך ויאמר המלך לעשות כן ותנתן דת בבבל בשוקים וברחובות וילבשו כלם כלי יופי ויתקנו אותם בכל לבושי שש ומשי ורקמה וכל מיני משכיות כסף איש איש כאשר חשיג ידו ויעשו כן:

ויהי אחרי כן כשבת המלך נמרוד על כסא מלכותו שלח אחרי אברהם ויבא אליו ואביו תרח עמו ויעבור אברהם לפני הפחות והסגנים עד שהגיע לכסא המלך אשר הוא יושב עליו ויחפוס בכסא והניע אותו ויקרא בקול גדול כדברים האלה אי נמרוד הנגעל הכופר בעיקר וכופר באל חי וקיים ובאברהם עבדו נאמן ביתו תעיד ותאמר כמוני שה' הוא האלקים אחד ואין שני ואינו גוף והוא חי ולא ימות לא ינום ולא ישן ותעיד על עצמך ותאמין שאני אברהם והוא ברא את כל העולם כדי שיאמינו בו וישא את קולו באלו הדברים

מה לעשות מזה הילד. אמרו מלכנו ואלקינו מה תפחד מילד קטן ויש בכל מלכותך אלף אלפי אלפים שרים שרי אלפים ושרי מאות שרי חמשים ושרי עשרו' ושוטרים אין מספר הקטן שבשרים ילך ויביאנו וישימנו בכית הסהר אמר להם הראית' מימיכם ילד מעשרים יום הולך על רגליו ומדבר בפיו ובלשונו מבשר ואומר שיש אלוה בשמים אחד ואין שני לו והוא רואה ואינו נראה. אמר המגיד שכל השרים שהיו שמה תמהו תמיה גדולה מאלו הדברים ובין כך ובין כך בא השטן בדמות אדם לבוש משי שחור והלך והשתחוה לפני המלך נמרוד עד שאמ' לו המלך הרם ראשך ושאל חפצך אמר לו מה אתה דואג וכלכם תמהים מילד אחד קטן איעצך עצה מה לעשות אמר לו המלך מה עצתך א"ל פתח אוצרות כלי המלחמה ותחן לכל השרים והסגנים והפחות ולכל אנשי המלחמה ותשלחם אליו שיבא לעבוד אותך ויהיה תחת ידיך. אמר המגיד שצוה המלך לכל השרים ולכל אנשי המלחמה שיביאו ויקחו כלי זין מאוצרות המלך וילכו להביא לאברהם וכראות אברהם אבינו שבאו אליו עם רב אחזו רעד ופחד גדול מפניה' ויצעק לאלקי השמים שיצילהו מידם כי הוא המציל עני חזק ממנו ואתה תצילני מהם וישמע אלקים את צעקתו וירא את דמעותיו וישלח לו מלאך גבריאל להציל אותו מידם אמר לו המלאך מה לך אברהם ומה אתה בוכה א"ל פחדתי מאנשים האלו הבאים עלי להרגני א"ל לא תירא ולא תפחד כי האלקים עמך והוא יצילך מכף כל אויבך. אמר המגיד שהקב"ה צוה לגבריאל שישיש ענן וערפל בינו ובניהם. בראותם הענן והחשך והערפל פחדו פחד ושבו אל נמרוד מלכם ואמרו לו נסעה ונלכה ממלכות זה וכשמוע המלך כן נתן מעות לכל שריו ועבדיו ונסעו משם למדינת בבל:

ויהי אחרי נוסעם ויאמר אלקים למלאך גבריאל לך אמו' לאברהם שילך אחרי האויב נמרוד לכבל אמו' לו אברהם אע"ה אין לי צידה לדרך ולא סוס לרכוב עליו ולא אנשי חיל כדי לעשות עמו מלחמה א"ל גבריאל המלאך אין אתה צריך לשום דבר מאלה לא לצידה לדרך ולא לסוס לרכוב עליו ולא אנשי חיל לעשור עמו מלחמה ולא רכב וגם פרשים כי על כתפי תרכב ואני אשאך ואגיעך עד בבל ויקם אברהם וירכב על כתפו של גבריאל כהרף עין באותה שעה מצא עצמו בשערי מדינת בבל וא"ל המלאך כנס למדינה ותקרא בקול גדול ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד אחר אחד ואין שני אין לו דמות הגוף ואינו גוף והוא אלקי

ורגליו והתפלל לשם ית' בכריעה והשתחויה. אמר המגיד אם אברהם
אע"ה זכרה אותו ובכתה בכיה גדולה ויצאה מן העיר לבקש את בנה
במערה שעזבהו שמה ולא מצאתו והרבת לבכות עוד עליו והיתה
אומרת אוי לי כי ילדתיך טרף לחיות השדה לדובים ולאריות ולזאבים
והיתה הולכת על שפת הנהר ומצאה את בנה ולא ידעתהו כי גדל
מאד בקומה. אמרה לו שלום עליך והשיב לה ועליך שלום מה את
הולכת באלו המדברות אמרה לו יצאתי מן העיר לבקש את בני אמר לה
ובנך מי הביאו הנה אמרה לו הייתי הרה מתרח אישי ובעת הלידה
פחדתי על בני שהיה בבטני שלא יהרגו מלכנו נמרוד בן כנען כמו
שהרג מספר ע' אלף ילדים ובאתי אל מערה אחד בזה הנהר ואחזני
צירי יולדה וילדתי בן ועזבתיהו במערה והלכתי לכיתי ועתה באתי
לבקשו ולא מצאתיו. אמר לה אברהם אלה הדברים שאמרת
שעזבת לילד כמה ימים יש לו אמרה לו כמו עשרים יום אמר לה וכי
יש בעולם אשה שתעזוב את בנה קטן במדבר לבדו ותבא לבקש
אותו אחר עשרים יום אמרה היא אולי יחנן האל אמר לה אני
בנך שבאת לזה הנהר בעבורו אמרה לו בני גדלת מאד כ"כ והלכת
על רגליך ודברת בפיק וכל זה בעשרים יום אמר לה כן שיודע לך
אמי שיש בעולם אל גדול ונורא חי וקיים רואה ואינו נראה והוא
בשמים ומלא כל הארץ כבודו אמרה לו בני וכי יש אל אחר מבלעדי
נמרוד אמר לה כן אמי אלקי השמים ואלקי הארץ ואלקי נמרוד
בן כנען ועל זה תלכי לנמרוד ותודיע אותו הדבר הזה והלכה לעיר
ואמרה לחרח אישה איך מצאה את בנה וחרח היה שר וגדול בבית
המלך נמרוד והלך לבירה מקום אשר המלך שם והשתחוה למלך
ופניו ארצה ובזמן ההוא כל המשתחוה למלך לא היה מרים ראשו
עד שיאמר לו הרם ראשך. א"ל המלך הרם ראשך ושאל חפצך
א"ל יחי אדוני המלך באתי לבשר אותך על מה שראית בחכמת
הכוכבים שיוולד ילד במלכותך שיפסיד אמונתך והרגת בעבורו ע'
אלף זכרי' אבשרך שהוא בני ואמו היתה הרה ולא ידעתי בהריונה
כי אמרה חולה אני מחולי הקולצני ובקשתי בטנה ולא מצאתי שום
עובר. ויהי כאשר נשלמו חדשי הילד הלכה מן העיר לנהר ומצאה
שם מערה ותלד שם בן ועזבה אותו לחיות השדה ואחר עשרים
יום הלכה אליו ומצאתהו מהלך על שפת הנהר ומדבר כאדם גדול
ואומר שיש אלקים בשמים רואה ואינו נראה אחד ואין שני. וכשמוע
נמרוד אלו הדברים חרד חרדה גדולה עד מאד ויאמר ליועציו ושריו

יותר משבעים אלף זכרים וכראות מלאכי מעלה הריגת אלו הילדים אמרו לפני הקב"ה הלא ראית מה שעשה הרשע הכופר נמרוד בן כנען שהרג כמה ילדים על לא חמס בכפיהם אמר להם מלאכים קדושים ידעתי וראיתי כי לא אנום ולא אישן ורואה ויודע אני הנסתרות והנגלות אבל אתם תראו מה אעשה לרשע הכופר הזה כי אשים ידי עליו ליסרו. אמר המגיד שבזמן ההוא הלכה אם אברהם אע"ה ולקחה איש תרח שמו ותהר ממנו ויהי כמשלש חדשים ותגדל בטנה ופניה מוריקות אמר לה תרח בעלך מה לך אשתי פניך מוריקות ובטנך גדולה אמרה לו בכל שנה ושנה אירע לי זה החולי שיאמרו לו קולצני. אמר לה תרח הראיני בטנך שנראה לי שאת מעוברת ואם כך הוא אין ראוי לעבור את מצות אלהינו נמרוד. שם ידו על בטנה עשה לה הקב"ה נס והלך הילד למעלה תחת החזה ופשפש בידיו ולא מצא שום דבר אמר לה צדקת במה שאמרת ולא נראה הדבר ולא נודע עד שנשלמו חדשי הילד ומרוב פחדה יצאה מן העיר והלכה דרך המדבר קרוב לנהר א' ומצאה שם מערה גדולה ונכנסה לשם. ולמחר אחוזה חבלי יולדה ותלד בן ותראה את המערה כלה מאירה כשמש מאור פני הילד ושמחה שמחה גדולה והוא היה אברהם אע"ה ופתחה פיה ואמרה אני שילדתיך בזמן הזה שמלך נמרוד והרג בעבורך ע' אלף זכרים ואני אפחד עליך מאד שאם ידע בך יהרגך ועל זה יותר טוב שתמות במערה הזאת ולא יראוך עיני שחוט על החזה שלי ולקחה מלבוש אשר עליה והלבישהו ועובה אותו במערה ואמרה יהי אלקיך עמך לא ירפך ולא יעזובך והלכה לדרכה. אמר המגיד שאברהם אע"ה בעודו במערה לא היה לו מינקת שתניקוהו בכה ושמע הש"י בכייתו ושלח לגבריאֵל המלאך לחיות אותו ולתת לו חלב כי היה מוציא לו חלב מאצבעו הימין והיה יוניק ממנו עד שהיה אברהם בן עשרה ימים והתחיל ללכת בארץ ויצא מהמערה וילך על שפת הנהר וכשבא השמש ויצאו הכוכבים אמר אלו הם האלקים אח"כ כשעלה עמוד השחר לא ראה הכוכבים אמר לא אעבוד את אלו כי אינם אלקים אח"כ ראה השמש אמר זה אלי ואנוהו וכשבא השמש אמר אין זה אלוה ראה הירח אמר זה אלי ואעבוד אותו כשהחשיך אמר אין זה אלוה יש להם מניע עודנו מדבר והנה בא המלאך גבריאֵל ואמר לו שלום עליך אברהם א"ל עליך שלום א"ל מי אתה א"ל אני גבריאֵל המלאך שליח הקב"ה בעת ההיא הלך למעיין א' שמצא שם ורחץ פניו ידיו

מעשה אברהם אבינו ע"ה

ממה שאירע לו עם נמרוד*).

אמרו שקודם שנולד אברהם היה נמרוד כופר באמונת האל ית' והיה מתגאה בעצמו ואומר שהוא אלוה ואנשי זמנו היו עובדים ומשתחווים לו והיה זה המלך תוכן וחכם וראה בחכמת הכוכבים שיולד אדם א' בימיו שיעמוד כנגדו להכחיש אותו מאמונתו ולנצחו ויחרד חרדה גדולה ומפחדו. מה עשה שלח אחרי השרים והפחות שלו והגיד להם הדבר ואמר להם מה תיעצוני אתם לעשות בזה הילד שעתיד לבא. אמרו לו העצה שאנו מסכימים על זה הוא שתבנה בית גדול ותשים שומר בפתחו ותכריז בכל מלכותך שכל הנשים שהן מעובדות שיבואו לשם ואחרי כן יבואו גם כן החיות ויהיו אצלם לשמור עד זמן לידתם ובבוא האשה ללדת יראו אם בן הוא ישחטוהו על בטנה ואם בת היא ותחן מתנור לאמרה ותלבישנה בגדי מלכות ותקרא לפניה ככה יעשה לאשה אשר תלד בת. ויהי כשמעו עצתם שמח שמחה גדולה עד מאד והכריז בכל מדינות מלכותו שיבואו כל האומנים לבנות בית גדול למלך גבהו ששים אמה ורחבו שמונה אמה ואחר כלות לבנות הבית הכריז שיבאו כל הנשים המעובדות לבית ההוא להיות שם עד שתלדנה והפקיד פקידים להביאה שם גם הפקיד על הבית שומרים לשמור את הפתח לבלתי ינוסו. גם הפקיד עליהן נשים מילדות להולידן וגור עליהן שהבן היולד ישחטוהו על חזה אמו ואם בת היא שילבישו את אמה בגדי שש ומשי ורקמה ויוציאוה משם ויעשו לה כבוד הרבה כי כן צוה המלך ויוליכוה לביתה בכבוד. אמר המגיד שנהרגו על הדבר ההוא

(*) כדכס פעס ראשונה בקושט כדכס רע"ט לפ"ק:

אחשורש להשתחות להמן הלך אותו הרשע וחקק ע"ז על לבו אמר
כדי שישתחו ישראל לע"ז כדי שיתחייבו כליו וכשהי' עובר לפני
מרדכי הי' מתגאה על סוסו והי' מרדכי מגביה את ידו כלפי מעלה
אמר לו יש לי אדון שהוא מתגאה על כל גאים האיד נעזב אדון
שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים ונשתחוה לע"ז שעל לבך
שאינ בו ממש בשר ודם היום בכאן ולמחר בקבר מיד כעס המן
כעס גדול:

בן יאיר בן שהאיר לישראל בשעת אפילה:

בן שמעי בן ששמע הקב"ה את תפילתו:

בן קיש בן שהקיש ופתח לו הקב"ה:

איש ימיני מי שהי' קורא אותו איש יהודי הי' חוזר וקורא
אותו איש ימיני:

ד"א ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי. וכי בנו של שמעי הי'
והלא כמה דורות בין שמעי למרדכי שכן הוא אומר בן יאיר בן
שמעי בן בענה בן מוצא בן אלה בן מפיבושת בן יונתן בן שאול
בן קיש בן אביחיל בן צרור בן בכורות בן אפיח בן שחרי' בן עזרי'
בן שוקק בן מיכאל בן אליאל בן עמיהוד בן שפטי' בן פתואל בן
פיתון בן מלוך בן ירובעל בן ירוחם בן חנני' בן זכדי בן אליפעל
בן שמרי' בן זכרי' בן מרימות בן חושם בן שחרי' בן אצבעון בן עזרי'
בן גרא בן בלע בן בנימין בן יעקב וכשקלל שמעי את דוד נסתכל
במרדכי עומד ממנו ויצא לשלמה בנו ואמר לו כשיפסיק שמעי
מלהוליד בנים הרוג אותו כדי שיבוא נקי לעולם הבא לכך נאמר
בן יאיר בן שמעי:

ד"א בן יאיר בן שמעי בא. וראה כמה כחה וזכותה של אשת
שמעי בשעה שכרח צדוק ואביתר שביקש אבשלום להורגן מצאו דלת
של שמעי פתוחה נכנסו שם וירדו לתוך הבאר מיד באה אשה
שמעי ופרסה מסך על פי הבאר ופרסה עלי' ריפות שנאמר ותקח
האשה ותפרוס את המסך על פי הבאר ותשטח עלי' הריפות ופרעה
ראשה וישבה על המסך שעל פי הבאר כאשה שנפנה לצורכה באו
עבדי אבשלום מצאוה שהיתה יושבת וראשה פרועה אמרו עבדי
אבשלום אפשר שצדיקים כתוך הבאר וזאת יושבת עליהן מיד חזרו
אמר הק' הואיל על ידה נמלטו שני צדיקים תהי' עתידה שיצאו
ממנה שני צדיקים שיפדו את ישראל על ידיהם ומאן נינהו מרדכי ואסתר:

לו אם אתה חוזר בתשובה אני מחזירך לביתי וכל אותן שנים שקבעת לו ה' יושב בבכי ובצעקה עד שתחוס עליו אומר' לך בנך הולך בדרכים הראשונים אמרת להם חוזר בתשובה עדיין אמרו לו חזור. כך אנו בניו של מקום מפני גאות שהיתה בנו ומרדנו לפניו טרדנו לכיניכם ונשבע לנו עד עת קץ עכשיו נעשה תשובה וירחם עלינו ויחזירנו בארצנו ואם בדרכים מכוערים נלך אל יחזירנו אמר לו הגמון יש לכם חזרה אמר לו ר' מאיר כתיב הכא וכא לציון גוא' ולשבי פשע ביעקב וכבר נשבע הק' בשמו שיחזור אותנו אמר לו הגמון שמא לציון ולא לכם אמר לו כבר כתיב ופרווי ה' ישובון ובאו לציון ברינה אמר לו שמא דור המדבר מחזיר וחז' לא אמר לו ר' מאיר כבר כתיב כולם נקבצו באו לך אמר לו הגמון שמא על חיים הוא חוזר ועל המתים אינו חוזר אמר לו ר' מאיר כבר כתיב נבילתי יקומון הדומין לנבילה אמר לו הגמון בודאי נצחתני אתם אמת ותורתכם אמת לכך נאמר יקדמוני ביום אידי:

ד' א' איש יהודי. עליו נאמר מה שהי' הוא שיהי' מה הנאולה נעשת ליהודים על ידי איש יהודי כך עתידה גאולה להעשות על ידי יהודי שנאמר כה אמר ה' צבאות בימים ההמה אשר החזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלקים עמכם:

ד' א' איש יהודי. למה נקרא שמו יהודי אמר ר' אסי בשעה שעשרה אחשורוש את המשחיה נתכנסו כל היהודים עמהם ואכלו חבשילי גוים שנאמר ובמלאות הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה ומרדכי לא נכנס עמהם ולא אכל לכך נקרא איש יהודי:

ד' א' איש יהודי. מלמד שהי' מרדכי שקול בדורו כמשה בדורו מה משה עמד בפרץ לישראל שנאמר לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להש"י ה' מה שהי' אף מרדכי עמד בפרץ לישראל שנאמר דורש טוב לעמו ודוכר שלום לכל זרעו ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם וגו' משה הי' יודע שבעים לשונות ולימד אותם לסנהדרין שנ' ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים אף מרדכי הי' יודע שבעים לשונות שנאמר ומרדכי בלשן מספר בגוי:

ד' א' איש יהודי שיחד שמו של הקב"ה לכל באי עולם אימתי בזמן שלא כרע להמן וכי עבר מרדכי על גזירת מלך אלא כשצוה

צרוי היום יומת איש בישראל כי היום עשה ה' תשועה והוא ממשפחת בית שאול לא יומת היום איש בישראל:

ד"א שאמר הנה באתי היום ראשון לכל בירת יוסף והלא אינו לא מבנימין ולמה אמר מיוסף לא מה יוסף נגמל רע מאתו והשיב להם טובה שנאמר ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם לכך נאמר ראשון לכל בית יוסף:

ד"א היום יומת איש. אמר דוד ברוח הקודש אדם שיעמוד ממנו עתיד לעשות תשועה גדולה לישראל בזכותו נקרא איש יהודי אמר הקדוש ב"ה לדוד אתה הצלת את שמעי שלא ימות בשביל שיוליד את הצדיק על שבטך אני כותבו שנאמר איש יהודי. עליו נאמר זכר צדיק לברכה זה מרדכי וחביריו ושם רשעים ירקב זה המן וחביריו:

ד"א איש יהודי. זה שאמר הכתוב כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתו כי ברכה בו כך אמר דוד היום יומת איש בישראל ולא הניח שמשחית כך אני עושה בימי מרדכי שלא אשחית זרע ישראל:

ד"א איש יהודי. זה שנאמר ברוח הקודש על ידי מלך ישראל יקדמוני ביום אידי ויהי ה' למשען לי כנגד מי אמר המקרא הזה לא אמרת אלא כנגד כנסת ישראל אמ' כנסת ישראל לפני הקב"ה רבנו של עולם אילמלא רחמיק כבר הייתי נאכדת מן העולם מאי ביום אידי שאין אומות העולם מתגרין בישראל עד שמוכירים עונותיהם של ישראל לפני הק' מאי ויהי ה' למשען לי שיוזכרו עונות' של ישראל ב' פעמים אחת בימי עמלק ואחת בימי המן שנאמר כי מחה אמחה את זכר עמלק מאי כי מחה אמחה את זכר עמלק אחת זכרו של עמלק ואחת זכרו של המן:

וזו היא שאילה ששאל הגמון אחד את ר' מאיר אמר לו אם בזוי אתם כשם שאמר לכם המן אמר לו ר' מאיר מפני מה אמר לו יש לי עכב אחד וכישתי אותו בושרה גדולה והוצאתי אותו מתוך ביתי ואמרתי לו אין אני רוצה בך הלך אותו העכב קנה אדון אחר לעצמו אם ברשותי עומד. אמר לו קנה אדון לעצמו זה דבר אחר אמר לו טרד אתכם קונכם והגלה אתכם לכינינו במעשינו אתם מבקשים ללמוד אם לאו אמר לו ר' מאיר יש לך בן אחד ואתה אוהב אותו ביותר ומתוך מאכל ומשתה עוזבך והלך בדרכים מכוירים וטרדתה אותו והוצאתה אותו מביתך וקבעת לו זמן ואמרת

ד"א איש יהודי. וכי משבט יהודה הי' והלא לא הי' אלא משבט בנימין שנאמר איש ימיני ומה ראה הכתוב לקרותו איש יהודי אלא בשעה שירדו השבטים למצרים אצל יוסף וראה ארץ בנימין עמהם ונתן הגביע באמתחתו חיפש כולן ונמצא בידו ואמר להם האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד אמר לו יהודה בבקשה ממך כבר יש בידי רעה אחרת שאמרת לי לכו ונמכר לי שמעאלים ואתה תביא לי רעה אחרת לאחי מכרתי ולזה נטלתי מאבי בערבות להחזיק אצלו ואתה נוטלו לעבד אין לי עמידה לא לפני הק' ולא לפני אבי חייב אני להיות עבד שמכרתי את יוסף אחי ובדין הוא שאהיה עבד תחת זה וכה"א ועתה ישב נא עבדך תחת הנער ואמר שלמה בני אם ערכת לרעך תקעת לזר כפך אמר לו הק' אתה נתת נפשך לעבד תחת בנימין הגואל שאני עתיד להעמיד לישראל על שמו אני כותבו לכך נאמר איש יהודי:

ד"א איש יהודי. וכי משבט יהודה הי' ומדע ראה לחלות ביהודה אמר ר' לוי כשמרד אבשלום על דוד ויצא דוד בורח מלפניו שנאמר ויאמר דוד אל העם קומו ונברחה קידמו שמעי והי' אומר לו דברים של צרה והי' מרגמו באבנים שנאמר והנה משם איש יוצא ממשפחת בנימין ושמו שמעי בן גרא יוצא ומקלל וכתיב וכה אמר שמעי בקללו צא צא איש הדמים ואיש הבליעל. ראה דברים קשים שהשמיעו באותה שעה איש הדמים ואיש הבליעל מה היית אומר אין חטא ליחבע ולפרע סמך שעברת עברה וכתב על פנקס שלך עכשיו והשיב הי' אלקיך עליך את כל דמי שאול אשר מלכת תחתיו ויתן ד' את המלוכה ביד אבשלום בנך והנך ברעתך כי איש מות אתה ויותר שעשה ויסקול באבנים את דוד. בא וראה צדקתו של דוד ועניותו אמר לו אבישי למה יקלל הכלב המת הזה ארץ אדוני המלך דוד אעברה נא ואסירה את ראשו אמר לו דוד מי שנתפקד מן הק' הוא רודפני וזה לא יקללני שנאמר והנה בני אשר יצא ממעי מבקש את נפשי להרוג למה שטר אני נחתיבתי להק' והוא גובה ממני הניחו לו ויקלל. כשנהרג אבשלום בא שמעי והי' מבקש ממנו מחילה ונפל לפניו ואמר לו אל יחשב לי אדוני עון אמר לו הק' כלום מבקש מכריותיו אלא שיאמרו חטאנו שנאמר הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי אבל אני מודה כי יודע עבדך כי אני חטאתי והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף אמר לו אבישי התחת זאת לא יומת שמעי ויאמר דוד מה לי ולכם בני

מדרש אחר

על מגלת אסתר:

איש יהודי היה בשושן הבירה. וזהו שאמר הכתוב ואח לצרה יולד כשבאו ישראל לאותה צרה החזקה ביקש מרדכי עליהם רחמים ועל ידו נעשו נסים:

ד"א איש יהודי הי'. אמר ישעי' בטרם תחיל ילדה בטרם יבא חבל לה והמליטה זכר אומנתו של הקב"ה אינה דומה לאומנת דבשר ודם שהוא רואה את המכה ומתקן את הטריי' אבל הקב"ה עד שלא הביא המכה. התקין את נח שנאמר נח איש צדיק תמים היה בדורותיו מה היה הוא מתוקן לדבר. כיוצא בדבר אחד היה אברהם מתוקן לקנות שמים וארץ שנאמר ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ. כיוצא בו וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים ומי מתוקן לגואלם משה שנ' ומשה היה רועה. כיוצא בו ויגש הפלשתי השכם והערב מי מתוקן להרגו דוד בן איש אפרתי שנאמר רועה היה עכדך לאבי בצאן. ואף כאן קודם עד שלא עמד המן העמיד ה"ק את הגואל שנאמר איש יהודי היה וגו':

ויהי אומן את הדסה. לקיים מה שנאמר בטרם תחיל ילדה וכן לעתיד לבוא אתה מוצא כיון שחרב בית המקדש נולד הגואל שכנסת ישראל אומרת אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחשך ה' אור לי כשחשבתי שאני יושב באפלה שנאמר במחשכים השיבני כמתי עולם שם צוה לי אורה שנאמר ה' אור לי ושם במדינה הגאולה והגואל נחונים שנאמר שם ירעה עגל ושם ירבץ וכלה סעיפי' וכן ה"א מי זה בא מאדום וגו' וכה"א משא דומה אלי קורא משעיר וגו' רב להושיע לקיים מה שנאמר איש יהודי:

רמון אמר וכו' שנאמר (שה"ש ו'ז') כפלח הרמון רקתך. אגוז אמר וכו' שבי נמשלו ישראל שנאמר (שה"ש יא ו') אל גנת אגוז ירדתי. אתרוג אמר וכו' שממני נוטלין ישראל למצוה שנאמר (ויקרא כג) פרי עץ הדר. הדס אמר וכו' שנמשלו בי ישראל שנאמר (זכריה א' ח) והו' עומד בין הדסים. זית אמר וכו' שנמשלו בי ישראל שנאמר (ירמ' יא טז) זית רענן. תפוח אמר וכו' שנמשלו בי ישראל שנאמר (שה"ש ז' ט') וריח אפך כתפוחים. דקל אמר אני וכו' שנמשלו בי ישראל שנאמר (שה"ש ז' ח') זאת קומתך דמתה לחמר. ערבה אמר אני וכו' בי נמשלו ישראל שנאמר (ישעי' מד ד') כערבים על יבלי מים. ארז אמר אני וכו' בי נמשלו ישראל שנאמר (תהלי' צב יג) כארז בלבנון ישנה. באותה שעה בא קוץ לפני הקב"ה ואמר לפניו רבוננו של עולם אין לפניך לא משוא פנים ולא מקח שוחד אני שאין בי זכות להיחלות אתן נפשי ויתלה טמא זה עלי מיד קבל ממני. באותה שעה גזר אותו רשע לעבדיו לעשות עץ גבוה נ' אמה כדי שיראה בכל המדינה אמרו לו והיכן נמצא כזה אלא בבירה שלך מיד החריב אכסדרא שלו ונטלו משם והכינו והשיב הק' גמולו בראשו ונתלה הוא ובניו בן יקלקל הק' כל מחשבות אויבינו מעלינו ושלוש על ישראל. — אמר ר' יהושע בן לוי בוא וראה כמה גדולים נמוכי רוח שבזמן שכית המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו מנחה שכר מנחה בידו ועכשיו כל מי שדעתו שפלה כאלו הקריב כל קרבנות שבעולם שנאמר (תהלי' נא יט) זכחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא תפלתו אינה נמאסת שנאמר (שם שם) לב נשבר ונדכה אלהים לא תכזה וכתיב קרוב ה' לנשכרי לב ואח דכאי רוח יושיע:

סליק

לִי קוֹם רֶכֶב עַל הַדִּין סוֹסִיָא אָמַר לִי לִית בִּי כַח דָּאנָא גִבֵּר סְבִי
אָמַר לִי וּלִית אָנָא גִבֵּרָא סְבִי אָמַר לִי וּלִית אַתְּ הוּא דְגִרְמַת
לְנַפְשֶׁךָ אָמַר לִי קוֹם דָּאנָא מִמִּיד קְדָלִי וְאַתְּ דְּרִים עֲלוּי וְסָלִיק
וּרְכִיב לְמַקְיִימַת לְכוּן וְאַתְּהָ עַל בְּמוֹתֵימוֹ תְּדַרוּךְ. כִּיוֹן שֶׁרֶכֶב עַל
הַסּוֹס הָיוּ מַלְקָסִין לְפָנָיו וְאַבּוּקוֹת דּוֹלְקוֹת לְפָנָיו וְהָיָה מִקְלָם לְהֶקֶץ
וְאָמַר (תְּהִלִּי) אֲרוּמֶמֶךָ ד' כִּי דְלִיתָנִי וְכוּ' תִּלְמִידֵיו הָיוּ אֹמְרִים זִמְרוּ
לָהּ חֲסִידֵיו כִּי רָגַע בָּאָפוֹ וְכוּ' אוֹתוֹ רָשַׁע מָהוּ אֹמֵר וְאֲנִי אִמְרָתִי
וְכוּ' אֶסְתֵּר מָה הִיא אֹמְרַת אֵלֶיךָ ד' אֶקְרָא וְכוּ' יִשְׂרָאֵל מָה הֵם
אֹמְרִים שְׁמַע ה' וְחֲנִנִי וְכוּ' אָמַר ר' פִּנְחָס בְּק"ש הִי עוֹסֵק וְלֹא הַפְסִיק
לְקִיָּים מָה שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּי ל' יג) לְמַעַן יִזְמַרְךָ כְּבוֹד וְלֹא יָדוּם:

וְיִקְרָא לְפָנָיו כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ. כִּיוֹן שֶׁעֲבָרוּ דֶּרֶךְ
בֵּית הַמֶּן עֲלֵתָה שְׁבַחֲטָנוֹת בְּתוֹ שֶׁל הַמֶּן לִגְג וְהִיתָה סִבְרָה שְׁאוֹתוֹ
עַל הַסּוֹס אֲבִיהָ וְאוֹתוֹ שֶׁהוֹלֵךְ לְפָנָיו מֵרַדְכִי נִטְלָה עֲצִיצָה שֶׁל בֵּית
הַכֶּסֶּא וְשִׁפְכָה עַל רֹאשׁ אָבִי הָעֵלָה רָאשׁוֹ וְהִכִּירָה בּוֹ שֶׁהִי אָבִי
וְנִפְלָה מִן הַגֶּג וּמִתָּה:

וַיֵּשֶׁב מֵרַדְכִי אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ. מִלְּמַד שֶׁשָּׁב לִשְׁקוֹ
וְלַחְעָנִיתוֹ אָמַר ר' חֲלָבּוֹ הַלּוֹבֵשׁ שֶׁק וּמִתְעַנָּה אֵינוֹ מַעֲבִירוֹ מֵעֲלוּי עַד
שִׁיעֲשֶׂה בְקִשְׁתּוֹ:

וְהַמֶּן נִדְחָף אֶל בֵּיתוֹ. וְכִידּוֹ ד' מִלֵּאכּוֹת בִּלְנָאִי וּסְפָר
גְּלִיּוֹר וְכוּרֹז:

עוֹדֵם מִדְּבָרִים. אָמַר אֶסְתֵּר הַמֶּן דּוֹכֵס הוּא וּבְנָיו אִיפְרָכִיא
בְּמִדִּינוֹת קוֹדֵם שִׁישְׁגַר לָהֶם אֵיגְרוֹת וַיִּמְרְדּוּ בַּמֶּלֶךְ:

פֶּרֶשָׁה ז'

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר. גַּם כִּיּוֹם הַשְּׁנִי. וְהַמֶּלֶךְ
קָם בַּחֲמָתוֹ. וַיֹּאמֶר חֲרָבוֹנָא. וַיִּתְּלוּ אֶת הַמֶּן: מָה הָעֵץ הִי
אָמְרוּ חֲכָמִים בְּשַׁעָה שֶׁבָא לְהַכִּינוֹ שֶׁלַח הַקֶּבֶ"ה וְקָרָא כָל עֲצֵי בְּרָאשִׁית
וְאָמַר לָהֶם מִי יִתֵּן עֲצָמוֹ וַיִּתְּלָה זֶה רָשַׁע עֲלוּי. תֵּאֵנָה אִמְרָה אֲנִי
אַתָּן אַתְּ נַפְשֵׁי שְׁמַמְנִי מִבִּיָּאִים בִּיכּוּרִים וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׁנַמְשְׁלוּ
יִשְׂרָאֵל בִּי שֶׁנֶּאֱמַר (הוֹשַׁע ט' י') כְּבֹכּוֹרָה בַּתֵּאֵנָה. גַּפֵּן אָמַר אֲנִי אַתָּן
נַפְשֵׁי שְׁבִי נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּי פ' ט') גַּפֵּן מִמְּצָרִים תִּסִּיעַ.

ויאמר המלך יבוא. אמר ליה יודע אני כך שבעל
עצה אתה וכל היועץ כך אינו נכשול:

איש אשר המלך חפץ ביקרו. מה לעשות לו כסבר
המן שאין המלך רוצה לכבד אלא אותו. אמר לו:

יביאו לבוש מלכות. שארנתו לברק לילור בחושך
ועוד אחר איצטביג שמו שהביאו לדריוש ממדינת הים ועוד אחר
כלי ירוק שמו שהביאו לדריוש ואחר שנירגו שמו שפירה קוראסן
לו תחש טוב זכרינו (?) וכתר מלכות ואחר מגדולי מלכות יכריז לפניו
ויאמר כל מי שאינו כורע ומשתחוה לזה הוא להריגה וביתו ינתן
לו כיון שהזכיר הכתר נשתנה פניו של אחשורוש אמר זהו חלומי
כיון שראה המן שנשתנה פניו של אחשורוש לא הזכיר הכתר אלא:
ונתון הלבוש והסוס. אמר לו לך ועשה כן למרדכי
היהודי אמר לו אדוני המלך לא אנו ואתה כתבנו להשמיד לו
ולכל עמו — אמר לו:

אל תפל דבר. נשטח לפניו בבכיי' ואמר בבקשה ממך
אדוני אל תעשני שחוק במדינה מיד שאג עליו המלך כארי' ואמר
אל תפל דבר מיד הלך כיון שראו מרדכי בא והסוס בידו אמר
כמדומה לי שרשע בא להרגיני אמר לתלמידיו ברחו לכם
שלא תכוו בגחלתי אמרו בין חיים ובין מתים עמך מה עשה
נתעטף בטליתו ועמד לו להתפלל אתה שהוא רשיעא ויחיב לי
גביהון אמר להון במה אתם עסיקין אמרו לו במצות העומר שהיו
ישראל מקריבין אמר להון וכמה הוא הדין עומר דכסף או דדהב
אמרו לי' דשעורין אמר להן וכמה הוי טימי דידי' בעשרה קינטרין
או בעשרין קינטרין אמרו ליה סגין בי' מיני' אמר להון קומו דנצחון
עשרתי מנכון עשר אלפי קינטרין דכספא כיון דחסל מן מצליה
אמר לי' סב לבוש הדין לבושא אמר לי' את מבזה מלכותא אית
בר נש לביש לבושא דמלכותא דלא סחי אזיל בעי בלנא ולא
אשכחי' מה עבד על אסחי' כיון דנפק אמר לי' לבוש הדה כלילא
אמר לי' ואית בר נש לביש כלילא דמלכא דלא סחי ומספר אזל
בעי ספרא ולא אשכחיה מה עבד אזל לביתיה ואייתי מאני ספרא
ויחב לי' ומספר שרי מתנת אמר לי' מאי האי אמר לי' ווי לי'
לההוא גברא מן עבדי קומים פלטון קומים קלטור עבדי בלנאי וספר
אמר לי' ומה היא שאילין לך לית אנא חכים לאבוי דהאי גברא
בלנאי וספר בכפר קרינוס ואת משכח אילין מני ספרא דידי' אמר

הם היום כחענית ג' ימים וג' לילות ואסורין בקולרין ובשלשלאות ולמחר עומדים לשחיטה כנדיים וכבשים ולב אויב שמח עליהם באותו שעה נתגלגלו רחמיו של הק' ושיבר את החותמת וקרע את האיגרת וגדע קרן רשע והפר עצת המן הרשע והשיב מחשבתו בראשו בהרים קרן ישראל והצמיח להן ישועה. אמר ר' חלבו אין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן ואף מחשבתו של המן הרשע לא בטלה אלא בשבילם שנאמר מפי עוללים ויונקים ועליהם נתנבא שמואל שנאמר (שמואל א' טו יד) ומה קול הצאן הזה באזני ואין עוז אלא תורה שנאמר (תהלי' כט יא) ד' עוז לעמו יתן ואומר (תהלי' ו' ט') סורו ממני כל פועלי און וששו עליונים ושמחו תחתונים והודו ושכחו למי שאמר והי' העולם שנאמר (תהלי' סו ו') יודוך עמיט אלהים:

פרשה ו'

בלילה ההוא. באותו שעה ירד גבריאל אצל אחשורוש והי' מנרד שנתו מעיניו וחובטו בקרקע ש' ס' ו' פעמים ואומר לו כפוי טובה לך שלם טובה לבעליו מיד גזר להרוג כחורז של נחתומים ושל טבחים ושל משקים אמר להם סם המות נתחם לי לאבדיני מן העולם אמרו לו אדונינו המלך ממאכל שאסתר והמן אכלו אכלת ממשקה ששחו שתית ילכו לאסתר והמן אם חיים במדה זו הרגיננו ואם לאו למה אנו נהרגין הלכו וראו אסתר והמן שאין להם צער חזר ואמר מי עשה לי טובה ולא שלמתי לו מיד: **ויאמר להביא את ספר הזכרנות.** אמר ר' יוחנן פרשנד' בן המן הי' סופר וכשהי' מגיע לו לזכות מרדכי הי' גולל והדפים נגללין מאליהן. וי"א האותיות צעקו מעצמן: **אשר הגיד מרדכי.** ויהיו נקראים. ויאמר המלך מה נעשה. וכיון שהזכירו לפניו מרדכי בא עליו מעט שינה וראה בחלומו המן הרשע עומד והסייף בידו להרגו נבעת המלך משינתו ואמר מי בחצר:

ויאמרו נערי המלך וכו' עומד בחצר. אמר כשאני רואה אותו חלום אמת הוא:

פרשה ה

והאמר לו זרש אשתו. אמר ר' אליעזר אמר ר' חנינא שלוש מאות וששים וששה בעלי עצה הי' לו לאותו רשע וכולם לא היו יודעים עצה כזרש אשתו אמרה לו אדם זה שאתה אומר אם מזרע היהודים לא תוכל לו אלא בחכמה שאם הפילהו לכבשן האש כבר עלו מתוכו חנני' מישאל ועזרי' ואם לגוב אריות תשליכהו כבר עלה מתוכו דניאל ואם לבית הסוהר תאסרהו כבר יצא מתוכו יוסף ואם במולא תסיק תחתיו כבר התחנן מנשה ונעתר לו ונסה מיני' ואם במדברא תגלוניה כבר פרו ורבו בו ואם עינוי תעויר סגיאין דקטל שמשון כדעיוור אלא צלוב יתי' על צליבה דלא אשכחין דשזיב ית אדם מיני' מיד:

וייטב הדבר לפני המן. הלך וקצץ ארז מגינרת הביתן ארכו נ' אמה ורוחבו י"ב אמות וי"א פרשנדתא בנו הי' אגומן בקרדוניא והביאו מתיבתו של נח והוציאו בחליל ובזמר והכינו על פתח ביתו והי' אומר למחר בשעת קריאת שמע של שחרית אני אתלה מרדכי עליו כיון שהכינו מדד עצמו עליו השיבתו בת קול נאה לך העץ מתוקן לך מששת ימי בראשית מיד הלך לבית המדרש ומצאו לשם ומרדכי יושב בראש התינוקות מפולשים בעפר ושקים במתניהם וסופדים ובוכים מנה אותם כ"ב אלפים ונתן קולרין בצואריהם ושלשלאות ברגליהם והפקיד עליהם שומרים ואמר הללו אני שוחט תחלה ואחר כך אני תולה את מרדכי ומביאות להם אימותם לחם ומים ואמ' להם בנינו אכלו ושחו קודם שתמותו מניחים ידיהם על ספריהם ונשבעין בחיי מרדכי רבינו לא נאכל ולא נשתה בתעניתנו נמות והי' כל אחד ואחד גלל ספרו ומחזירו לרכו ואומ' סבורים היינו שבזכות התורה הזאת נאריך ימים ושנים שנאמר (דברי' ל' כ') כי היא חייד ואורך ימך ועכשיו שלא זכינו טול ספרך מידינו מיד צעקו כולם צעקה מרה ואימותיהם גועות כפרות מבחוץ ובניהם כעגלים מבפנים עד שעלתה צעקתם וצעקת אבות העולם למרום בשתי שעות בלילה נשמעה בכייתם לפני הק' אמר למלאכי השרת קול גדיים אני שומע וכבשים אני שומע באותו שעה עמד משה לפני הקב"ה בבכי ואמר רב' של עו' גלוי וידוע לפניך שלא קול גדיים וכבשים הם אלא קול קטני עמך ישראל ששרויים

מגזירותיך שאמר לנו (שמות כ' ג') לא יהי לך אמר להם ולמה מרדתם בו אמרו לו לפיכך באנו לידך אמר להם ואין אתם מתייראין מכבשן האש שלי אמרו לו וכי אש שלך קשה מאשו של הק' והלא שש אשות יש להק' יש אש אוכלת אש זו אשו של הק' שהיא אוכלת אישן של מלאכי השרת ויש אש שמתיירא מאשו של הק' שבשעה שירד חנני' מישאל ועזרי' לכבשן האש ירד גבריאל וצנן את האש ולא הי' רשות לכבשן להבעיר ויש אש אוכלת ושותה זו אשו של אליהו שנאמר (מ"א יח לח) ואת המים אשר בתעלה לחכה. ויש אש שותה ואינו אוכלת זו אשו של חמה ויש אש אוכלת ואינו שותה זו אשו של לבנה ויש אש לא אוכלת ולא שותה זו אש של מלאכי השרת. ולא עוד אלא שאש שלך אינה אלא לפי שעה אבל אשו של הק' אדם נכוה בה לעולם ולעולמי עולמים ועוד אין מניחין נשמתו לצאת אבל מצטרפת בתוכו וכשאדם מרחיק ממנה ארבע אמות ושלושים פרסאות נכוה בה ועוד ז' מדורין יש בגיהנם וכל מדור ומדור ארכו מאה ריבוא פרסאות ורחבו ז' ריבוא פרסאות והתחתן שבהם ארקא שמו והוא חציו אש וחציו ברד וכשדנין בו לרשע מוציאין אותו מאש לברד ומברד לאש ועוד מידה אחרת יש בו עקרב אחר ויש לו תשע מאות ותשעים ותשעה חוליות וכל חולייתו וחולייתו יש בה תשע מאות ותשעים ותשעה לוגין ואדם שכופר בהק' ומשתחוה לצלם דנין אותו בכולם ואנו האיק' נשתחוה לצלמא דדהבא ואילמלא לא קדשו את שמך כבר אבדהו מן העולם ועכשיו עמד עלי המן וביקש לעקור את הגפן כולה שנאמר להשמיד להרג ולאבד: **ותבאנה נערוֹת אסתר וכו' ותתחלחל המלכה**

מאד. יש אומרים מעוברת היתה והפילה וכן הוא אומר (ישעי' כא ג') על כן מלאו מתני חלחלה:

ותקרא אסתר להתך וכו' ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו. ברמז דבר לה על המן שהוא מזרע עמלק שכתב בו (דברי' כח יח) אשר קרך בדרך:

ויבא התך. כשראה המן להתך נכנס ויצא בעטו והרגו לפי שאין מזכירו עוד אמר הקב"ה הואיל וכך ניהרג רוח הקודש תהא משמשת ביניהם שנאמר ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר:

זו מן העולם אמר לו תורה מה תהי' עלי' אמ' לו חסדפק בעליונים
אף הק' השוה דעתו לכך באותו שעה אמר הק' למה לי אומה
זו שבשכילה רבו אנחותי בכל יום אמרתי אפאיהם הביאו לי איגרות
כתבו עליהם כליי' הלך שטן והביא מגילות כתבו וחתמו כיון שראתה
התורה כך יצתה בבגדי אלמנות ונתנה קולה בבכי ולקול בכיתה
צעקו מלאכי השרה ואמרו הם ישראל יאבדו שמטיפון דם בניהם
לח' ימים א"כ מה אנו צריכים בעולם שנאמר (ישעי' לג ז') הן
אראלם צעקו חוצה הבט לברית כיון ששמע חמה ולבנה חגרו שקים
ונתנו קולם בבכי שנאמר (יואל ב' י') שמש וירח קדרו שמים
וארץ נתאבלו שנאמר (ישעי' נ' ג') אלביש שמים קדרות מיד רץ
אליהו בבהלה אצל אבות וצדיקי עולם ונביאים הראשונים ואמר
להם שמים וארץ וצבא מרום בוכים במר נפש וכל העולם אחותו
חיל כיולדה ואתם שוכבים במנוחה אמרו לו על מה אמר להם
שנגזור על שונאיהם של ישראל*) כליי' למה שנהנו מסעודתו של
אחשוורוש כיון ששמע משה כך אמר לאליהו כלום יש אדם כשר
בדור אמר לו יש אדם אחד מרדכי שמו אמר לו לך והודיעו ויעמוד
הוא משם ואנחנו מכאן אמר לו רועה נאמן כבר כתבו כליי' על
צאנך וכבר חתומה אמר להן לאבות העולם אם בטיט חתומה
רחמים נשמעין ואם בדם חתומה מה שהי' יהי' מיד בא אליהו אצל
מרדכי והודיעו שנאמר ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ועד עכשיו
לא הי' יודע? אלא לא הי' מתיירא עד שבא אליהו ואמר הסכימו
מלמעלה מיד וקרע מרדכי את בגדיו מה עשה קבץ כל חינוקות
של בית רבן ועינה אותם בלחם ובמים והלבישן שקים והושיבן על
האפר והיו צועקים בבכי' וביללה באותה שעה אמרה כנסת ישראל
לפני הקב"ה רב' של עו' כל זמן שאומות העולם עומדים עלי אין
מבקשים ממני לא כסף ולא זהב אלא לכלות אותי מן העולם שנאמר
(ישעי' לו כד) ואברת קומת ארזיו עמד עלי נבוכדנצר וביקש
לכלות אותי שנאמר (מ"ב כה א') בא נבוכדנצר מלך בבל
וגו' בשערה שהעמיד צלם קיבץ עלי ע' מלכים ודן אותי לפנייהם
ואמר השתחוו לצלם אמרו לו חנני' מישאל ועזרי' אין אנו משתחווים
אמר להם מפני מה אמרו לו לפי שגזירותיו של הקב"ה גדולים

(*) והוא בלשון סגי כהור ע"ד אל תפתק פה לשטן. — יוחנן וויטקאווסקי
המעתיק:

של המן עלו העם בידו מיד צרה לו צרה גדולה על הכסף אמר
עכשיו אני שוקל את הכסף ראה אחשוורש שצרה לו על הכסף מיד:
ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך. ורוח
הקודש השיבתו ואומר והעץ נתון לך וחשכונה דדין כחשכונה דדין
מנהגו של עולם דרכו של לוקח ליתן ערבון למוכר ושמה מוכר
נותן ערבון ללוקח ברם הכא ויסר המלך:

ויקראו סופרי המלך. מזה כתוב מהן כל עממיה
אומייה ולישנייה שלמא יסגי ידוע לכם אחד בא אלינו לא מארצינו
ולא מאדמתינו אלא מזרע עמלק:

פרשה ר'

ומרדכי ידע. הי' המן יוצא מפלטין של מלך ואיגרות
בידו וכל שרי המלך אחריו פגע בהן מרדכי ראה שלש תינוקות
יוצאין מבית רבן אמר להם מרדכי אמרו לי פסוקיכם פתח ראשון
ואמר אל תירא מפחד פתאום פתח שני ואמר עוצו עצה ותופר
פתח שלישי ואמר ועד זקנה אני הוא מיד צחק מרדכי אמר לו
המן מה אמרו לך תינוקות הללו וצחקת אמר לו בשורות טובות
בישרוני מיד כעס המן בלבו ואמר איני שולח יד תחלה אלא
בתינוקות הללו. אמר ר' יצחק נפחא בעלילה גדולה בא המן על
ישראל שנאמר ובמלאות הימים האלה עשה המלך לכל העם אין
עם אלא ישראל שנאמר (דבר' לג יט) עמים הר יקראו אמר לו המן
לאחשוורוש אלהיהם של אלו שונא זימה הוא העמיד להם זונות
ועשה להם משתה וגזר עליהם שיבואו ויאכלו וישתו ויעשו כרצונם
שנאמר לעשות כרצון איש ואיש ומי שרוצה לבוא יבוא ומי שלא
ירצה לבוא לא יבוא כדי שלא יהי' להם פתחון פה לומר על
כורחם הביאם גזר כן מיד עמד מרדכי והכריז עליהם ואמר בני
והואיל דלרצונכם אל תלכו שלא יהי' לכם פתחון פה לשטן עליכם
הניחו דברי מרדכי והלכו לבית המשתה ואכלו ושתו ונשחקו וקלקלו.
אמר ר' ישמעאל י"ח אלף ותשע מאות הלכו לבית המשתה ואכלו
ושתו וקלקלו מיד עמד שטן והשטין לפני הק' ואמר רב' ש"ע עד
מתי תידבק באומה זו שהם מכעיסין לפניך רצונך לאבר אומה

היום מה שלא עשה לאומה אחרת ודרך אחריהם בשש מאות רכב
וטובעו בים סוף הוא וכל חילו. בא עמלק זקין עליהם בארבע
מאות אלף גבורים וכולם מסר אלהיהם ביד יהושע בן נון
והרגם שנאמר (שמות יז יג) ויחלוש יהושע. בא סיסרא עליהם
בארבעים ואחד ראשי גייסות וכל אחד הי' עמו מאה אלף איש
וכולם אלהיהם מסרם לכוכבים ונלחמו עמהם ושרפום שנאמר
(שופט' ה' כ') מן שמים נלחמו ולסיסרא עצמו מה עשו כמו שספרו
לנו הראשונים לא הי' גבור כמהו וכן שלשים שנה הי' וכבש כל
העולם בכחו לא הי' כרך שלא הפיל חומותיו בקולו ואפי' חיה
בשרה כיון שנחן קולו עלי' לא זזה ממקומה וכשהי' יורד במלחמה
היו נושאים אותו תשע מאות סוסים במרכבה ובחזירה לא הי'
אחד מהם יוצא מתחתיו בשלום שהי' חותכין בברזל כצמר וסוף
מסרו אלהיהם ביד אשה ועשהו חרפה וקלון לכל באי עולם. ומלכים
רבים וגדולים ממנו שעמדו עליהם ובטלם מן העולם והי' לחרפה
לדורות ואנו על אחת כמה וכמה חדל לך מן הדיעה הזאת ואע"פ
הי' מטריחו בכל יום אמר לו אחשורש הואיל וכן נימלך בחכמים
ובחרטומים מיד קיבץ כל חכמי אומה ולשון ואמר להם מה אתם
אומרים רצונכם שנאבד אומה זו מן העולם שמעשי' משונ' מכל
האומות אמרו לו כלום מי הוא זה שרוצה להכשילך במכשול גדול
כזה אם ישראל יאבדו יכול כל העולם להתקיים אפי' שעה אחת
לפי שאין העולם מתקיים אלא בשביל תורה שהוגין בה יומם ולילה
שנאמר (ירמ' לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה וגו' ולא עוד אלא
שכל האומות קרויין נכרי' שנאמר (מ"א ח' מא) וגם אל הנכרי
וגו' וישראל קרויין בנים שנאמר (דברי' יד א') בנים אתם ויש אדם
שנוגע בבניו של הקב"ה שהוא שולט בעליונים ובתחתונים ובידו
רוחות ונשמות והוא משפיל ומרומם והוא ממית ומחי' אמר להם
המן כל הדברים שאמרתם באמת היא כשהק' רצוי להם וכשהי'
בית המקדש קיים אכל עכשיו אי אלהיהם שעשה להם ניסים
מרובים עזבם והסתיר פניו מהם ואינו מסתכל בהם שהרי נבוכדנצר
עלה והחריב את ביתו ושסף היכלו ולא עמד כנגדו שנאמר (תהלי'
צד ז') ויאמרו לא יראה יה. כיון שאמר כך מיד קיבלו ממנו ועמדו
עמו והסכימו אמר לו המלך אם יעלה הכסף בידי והעם בידך הרי
הם מסורים לך ואם העם בידי והכסף בידך אינם מסורים לך מיד
הפילו גורלות ורוח הקודש צווחת „ואל עמי ידו גורל“ ובעונותיו

משה שנאמר (שמות ב' יט) וגם דלה דלה לנו דגים לא מצא להם זכות אמר כשם שהדגים נבלעים כך שונאי של ישראל נבלעין וחסוסין אינן בידי. אינן בידך אלא אתה בידן מה דג זה פעם בולע ופעם נבלע אף אתה נבלע בידיהן:

ויאמר המן למלך אחשורוש. אמר לו נכלינהו אמר לי' מסתפינהו מאלההון דלא יעבד בי כי יעבד בקמאי אמר לו ישנו עם אחד כלומר ישנו מן המצות אמר לי' אית בהו רבנן אמר לי' עם אחד הם:

מפוזר ומפורד. כפרידה הזו שאינה עושה פרי ואין הנאה ממנה כך מהם אין הנאה:

ודתיהם שונות מכל עם. כדאנו בעינן למיזון מנהון מירעה סוגדים עלינו (?) שווקים ומשחקים בנו ומלעיגים עלינו ואומרין אסור הוא מכניסין הפסד בממונו של עולם לז' יומין אומ' שבתא לתלתין יומין ריש ירחא בניסן פיסחא בסיון עצרתא ואית להון חד ירחא דאפסידון בי' ממונו של עולם ריש שתא וצומא רבא וחגא דמטללתא תמנא יומין מסובין כל יומא ואכלין ושחין ורווין ונפקין ומבזין לי למלכא אמר לי' קודשא בריך הוא רשעי את מנית אלא מה הנאה דלא מנית אינן חרין יומין דאנא עתיד למיתן להון שמחה במפלתך כדכתיב (אסתר ט' כז) להיות עושים את שני הימים:

ולמלך אין שוה להניחם. אמר ר' לוי כל מה שהי' המן מקטרג מלמטה על ישראל הי' מיכאל מלמד עליהם סניגוריא מלמעלה אמר לפני רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שאינן מתקטרגין לא על שעבדו ע"ז ולא על גלוי עריות ולא על שפיכת דמים אלא על ששומרים תורתך אמר לו הק' חייך לא שבקינן ולא אשבקינן שנאמר (ש"א יב כב) כי לא יטוש ה' את עמו:

אם על המלך טוב יכתב לאבדם. אמר ליה השתא לית אנא ידע מניניהון כמה אינן כד נפקו ממצרים הוו להו שית מאה אלפא גברין על כל חד וחד יהיבנא לך מאה זוזי לחוד קולמוס את יהיב אמר לי' אחשורש אף אני רצוני לאבדם אלא מה אעשה שאלהיהם גדול הוא והוא אוהב אותם ביותר וכל העומד עליהם הוא מפילו תחתיהם ויש לנו ללמוד מפרעה מלך מצרים שמלך מסוף העולם ועד סופו ובשביל שהעבדו בהם בישרא שפטם בנגעים גדולים והוציאם מתוכה ברכוש גדול וקרע להם את

ממקומו ולא שאל בשלומו בא לו מצד אחר ועשה עצמו כאלו
ששאל מרדכי בשלומו והשיב לו ואמר עליך שלום אמר מרדכי אין
שלום אמר ה' לרשעים מיד וימלא המן חמה:

ויבז בעיניו. אמר ר' לוי לעוף שקינן וכו' עד אמר לו
ה"ק אהה הוא גורלן של בניי:

מיום ליום. שנו רבותינו כשאמר המן להפיל גורלות
התחיל להפיל לימים שנאמר מיום ליום עלה יום א' לפני הק' ואמר
לפניו רבונו של עולם בי נבראו שמים וארץ ואמרת אם ימדו שמים
וכו' ורשע זה מכקש לאבדן עקור שמים וארץ ואחר כך כלה
אותם. בא לו ליום ב' ועלה לרקיע לפני הק' ואמר לפניו רש"ע בי
נברא רקיע והבדלת בין מים עליונים למים התחתונים ובניך הבדלת
מבין האומות עקור רקיע ואחר כך כלה אותם. בא לו ליום ג' עלה
לפני הק' ואמר בי נבראו אילנות ובניך מלקסין בהון שנאמר
(ויקרא כג ט') ולקחתם לכם עקור אילנות ואחר כך כלה אותם.
בא לו ליום ד' עלה לפני הק' ואמר בי נבראו שמש וירח וכוכבים
ומזלות וישראל נמשלין להן עקור מאורות ואחר כך כלה
אותם. בא לו ליום ה' בא לפני הק' ואמר בי נבראו העופות לקרבן
בטל הקרבן ואחר כך כלה אותם. בא לו ליום ו' עלה לפני הק'
ואמר בי נבראו צאן וישראל קרוים צאן ואדם שנאמר (יחזק'
לד לא) ואחזן צאני וצאן מרעיתי אדם אתם. בא לו ליום שבת
עלה לפני הק' ואמר כתיב (שמות לא יז) ביני ובין בני ישראל וג'
עקור אותה ואחר כך כלה אותם כיון שראה שלא הי' יכול בימים בא
לחדשים שנאמר (אסתר ג') ומחדש לחדש על לניסן זכות פסח
לאייר זכות מן לסיון זכות מתן תורה לתמוז זכות הארץ לאב
והפכתם אבלם לששון לאלול זכות החומה שנאמר (נחמי ו' טו)
ותשלם החומה בעשור לחדש אלול לתשרי זכות הרגלים מרחשון
זכות שרה כסלי' זכות חנוכה וטבת זכות עזרא שבט זכות אנשי כנסת
הגדולה באדר שמח. אמר אבדוק המזלות טלה ויקחו להם איש
שדה (שמות יב ג') שור שור או כשב (ויקרא כב כז) תאומים פרץ
וזרח סרטן זכות יונה ארי' זכות דניאל בתולה זכות חנני' מישאל
ועזרי' מאזנים זכות איוב שנאמר (איוב לא ו') ישקלני במאזני
צדק עקרב זכות יחזקאל שנאמר (יחזק' ב' ו') ואל עקרבים וכו'
קשת זכות יוסף (בראשי' מט כד) וחשב באיתן קשתו גדי זכות
יעקב שנאמר (בראשי' כז טז) ואת עורות גדיי העזים דלי זכות

חמורה לסייחה אנו שעושין מלאכה לבעל הבית נותן לנו במידה ולחזירה שלא במידה אמר סייחה לחמורה תבוא השעה ותראה כיון שבא קלנדס נטלו החזירה ונחרזה הוי לא המאכל גורם אלא הבטלה לכך נאמר אחר הדברים האלה גדל ואחר כך ויתלו את המן. כתיב (איוב כ' ו') אם יעלה לשמים שיאו לרומו וראשו לעב יגיע לעננא כגללו לנצח יאבד מה הגללים הללו מוזהמים כך הוא מוזהם רואיו יאמרו איו חמיין לי' ולא חכימין לי' היכן הוא המן והיכן שלוותו מה כתיב למעלה בפרשה ויתלו שניהם על העץ אף סופו של אותו האיש לעלות ולצלוב. ר' פנחס הוי משתעי הדא עובדא ארי עבד סעודתא לכל חיותא ובעירא ועבד להון גנונא מן משכי דאריותא כיון דאכלו אמרו מן לימא לן זמירא תלו עיניהון בהדין תעלא אמר להון עניון אתון לי מה דאנא אמר דלי עיני כלפי משכי מעליהון ואמר מאן דחמי לן בעילאי יחמי לן בתתאי כך מי שהראה לנו בצליבן של בנתן ותרש יראה לנו במפלתו של המן מי שפרע מן הראשונים הוא יפרע מן האחרונים. ד"א אחר הדברים האלה הרהורי דברים הי' שם מי הרהר ר' יהודה אומר המן הרהר אמר הדא אסתר אם יהודאה היא קרובתי היא מן גבי עשו דכתיב (מלאכי א' ב') והלא אח עשו ליעקב ואם משאר עממין היא כל עממין קרובין אלו לאלו ראוי אני ליטול פרוקופין מתחת ידי'. ר' נחמי' אמר אחשורש הרהר אמר מרדכי זה אני חושב לו טובה והוא יושב כאן ומבקש לבנות בית המקדש לבנות אי אפשר להחזירו אי אפשר אלא הרני מגרה בו המן יהא דין בונה ודין סותר. וחכמים אומרים הק' הרהר אמר מרדכי זה צדיק גמור הוא אם נוטל הוא פרוקופי ויגדל המן ויבא מרדכי ויטול ממנו ויבנה בית המקדש:

וכל עבדי המלך. ר' יוסי פתח ואמר טמנו גאים פח לי (תהלי' קמ' ו') אמרה כנסת ישראל לפני הק' רבונו של עולם פרסו לי אומות העולם מצודה אומר' לי עבוד ע"ז לשמוע להם אני נענשתי לפניך שלא לשמוע להם הורגין אותי אמר ר' חנינא לזאב פרסו לו מצודה על פי הבאר אם ירד לשחות ניצוד ואם לא ירד מת בצמא:

ויהי באמרם אליו יום ויום. ר' יהודה אומר בני' של רחל וכו' עד יראו צדיקים וישמחו (ועיין מדרש ילקוט):
וימלא המן חמה. מה עשה המן כשעבר ולא זו מרדכי

טעונה חן ביוסף כתיב (שמות לט כא) ויט אליו חסד סופה של חסד הי' עליו ברם הכא כתיב נושאת חן:

ויאהב המלך את אסתר. אמר ר' חלבו מלמד שאף הנשואות הביאן לפניו דכתיב מכל הנשים ומכל הבתולות:

וימליכה תחת ושתי. אמר ר' לוי איקונין של ושתי תלה מעל מטתו כיון שנכנסה אסתר היתה נאה יותר מאיקונין של ושתי וכשנשים נכנסות מסתכל בהן ובאיקונין של ושתי ולא הי' כמות ושתי לכך נאמר ותשא חן וחסד. וטרד איקונין של ושתי והעמיד איקונין של אסתר:

אין אסתר מגדת. ר' יהודה בר סימן אמר הי' שואלה ואומ' לה בת מי את והיא אומרת לו ואתה בן מי אמר לה אני מלך בן מלך והיא אמ' אנא מלכה בת מלכים אמרה לו הלא מחוך דברים הללו הרגת את ושתי אמר לה לאו אלא מדעת שבעת שרי פרס ומדי הרגתי' אמרה לו לפי שהמלכים הראשונים שהיו לפניך לא הי' מתנהגין על ידי דעת שרים אלא על ידי הנביאים נבוכדנצר מה כתיב ב' (דניאל ב' כה) אדין אריוך הנעל לדניאל, בלשאצר באדין דניאל הועל קדם מלכא שאם יגע לו הדבר הי' אומר לו שנאמר דניאל בחרע מלכא אמר לה אית הכא מן ההיא קורצא טבא אמרה לי' חפוש ותשכח מיד:

קצף בגתן ותרש. מה קצף מעמיד שנים ומוסיף אחד מעמיד שני קלוסנטרין ומוסיף הכרברי אחד:

פרשה ג'

אחר הדברים האלה גדל. לא נתגדל המן אלא לרעתו אמר ר' יהושע בן לוי משל לגולייר שקלל בן המלך אמר המלך אם אני הורגו כך אומרים הכל גולייר אחד נהרג אמר המלך אנדלנו ואחר כך אהרוג אותו עשה אותו טריקונוס ואחר כך עשהו הגמון ואחר כך החיו את ראשו כך אמר הק' אם יהרג המן שירד לבטל בנין בית המקדש אין איש יודעו אלא יתגדלו ואחר כך יתלהו: **וישם את כסאו.** למד"ה שהי' לו חמורה וסייחה וחזירה והי' נותן לחזירה שלא במידה ולחמורה ולסייחה במידה אמרה

ויאמר ממוכן. מה ראה ממוכן לקפוץ על העצה חרין
אמוראין חד אמר מפני שלא זימנתו בסעודה וחד אמר מפני
שסטרטו על פניו:

לא על המלך לבדו. יש אומרים בת היתה לו והי'
מבקש להשיאה למלכות:

ומלכותה יתן המלך. ר' חנינא אמר כרזיב (איוב
ה' יח) כי הוא יכאיב ויחבש וגו' בלשון שניטלה מלכות מזקינה
שנאמר (שמואל א' טו כח) ונתנה לרעך הטוב ממך וגו' בלשון חזרה
לה המלכות שנאמר ומלכותה יתן המלך וגו':

פרשה ב'

אחר הדבר האלה. כשהפך מיינו ביקש אותה
אמרו לו הרגתה אותה אמ' להם למה אמרו לו שאמרת שתבוא
לפניך ערומה ולא באה אמר להם לא יפה עשיתי ומי נתן לי עצה
להרוג אותה אמרו לו שבעת שרי פרס ומדי מיד הרגו לפיכך אין
מזכיר אותם עוד וי"א שנחננו לו עצה לבטל בית המקדש לפיכך
נגזר עליהם מיתה:

איש יהודי. הרשעים קודמין לשמן נבל שמו (ש"א
כה כה) גלית שמו (ש"א יז כד) שבע בן בכרי שמו (ש"ב כ' כא).
אבל הצדיקים שמן קודמין להם ושמו מנוח (שופטים א' ב') ושמו
שאול (ש"א ט' ב') ושמו ישי (ש"א יז יב) ושמו אלקנה ושמו
מרדכי דומין לבוראן דכתיב (שמות ו' ג') ושמי ה' לא נודעתי להם:
ויהי אומן את הדסה. רב אמר בת ארבעים שנה
היתה ושמול אמר בת שבעים ורבנן אומ' בת ע' וה' שנה. ר' ברכי'
אמר אמר הק' לאברהם אחת יצאת מבית אביך בן ע' וה' שנה
חיך אף הגואל שאני עתיד להעמיד לבניך במדי בת ע' וה' שנה
כמניין הדסה. ר' ברכי' בשם ר' לוי אמר אמר הקב"ה לישראל
אתם בכיתם יתומים היינו ואין אב אף הגואל שאני עתיד להעמיד
עליכם במדי אין לו לא אב ולא אם:

ותהי אסתר נושאת חן. ר' נחמי' אמר העמיד מדיות
מכאן ופרסיות מכאן ואסתר יפה מכולן ר' לוי אמר נושאת חן

ביגתא ואבגתא. אמר ר' יצחק אמר הק' משחק אני עליהם באבגתיים אחורי הקוריים:

להביא את ושתי המלכה. שלא יהי עלי כלום אלא הכתר וערומה ר' שמעון בר ר' נחמן בשם ר' יונתן אמר אין הרשעים נדונים בגיהנם אלא ערומים שנאמר (תהלי' עג כ') ד' בעיר צלמם תבזה ולמה בעיר אמר ר' שמעון במקום שהלסטים מקפח חמן מצלב אמר ר' יונתן אף המצריים לא נידונו בים אלא ערומים שנאמר (שמות טו ח') וברוח אפך נערמו מים:

וחמאן המלכה ושתי. שלחה לו דברים שנוגעים בלב אמרה לו מה נפשך אם רואין אותי כעורה הרי אתה מתגנה ואם רואין אותי נאה נותנים עיניהם להרוג אותו האיש ומשתמשין בי רמזתו לא נרמו עקיצתו לא נעקץ שלחה לו אי טפש יצא לבך מיינך דע שאני בתו של בלשאצר בנו של נבוכדנצר שהי' מקולם במלכים ורוזנים עשויים מאומה לפניו ולא הי' אותו האיש קומים איסטבלאות של בית אבא ואפי' כקיסדור לרוץ לפני מרכבתו אנדיתיקי של אבא לא הי' נדונין ערומים דכתיב (דניאל ה' א') אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רזה ואת רות בחמרך ומיר:

וחמתו בערה בו. אמר ר' חנינא באותו שעה רוח הקודש קרא למלאך הממונה על החימה אמר לי' חות זיקא ונפח קיטמא וזרוק גופריתא באחונא אמר ר' יוחנן כל אותן שבע שנים משנהרגה ושתי עד שנצלב המן היתה חמתו בוערת בו אמר והא כתיב כשוך (אסתר ב' א') כשוך ולא שוך שכיכה ואינה שכיכה וכיון שנצלב המן וחמת המלך שככה:

ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים. אמר ר' סימון זה שבטו של יששכר שנאמר (ד"ה א' יב לב) ומכני יששכר יודעי וגו':
והקרב אליו כרשנא. מן אפריקי:

שחר. מן אנקרוקי:

אדמתא. מן אדום:

תרשיש. מן תרסיס:

מרס מרסנא ממוכן. מן ירושלים:

כדת מה לעשות. למה עלתה לה כך לפי שלא היתה מנחת לאחשורש לבנות את בית המקדש ואומרת לו מה שהחריבו אבותי אתה מבקש לבנות:

לעשות כרצון איש ואיש. אמר לו הק' רשע יכול
 אחת לעשות כרצון איש ואיש ב' אנשים מבקשים לישא אשה אחת
 שמא יכולה לינשא לשניהן. וכן ב' ספינות מתפרשות בים אחת
 צריכה רוח דרומית ואחת רוח צפונית שמא יכלה רוח אחת להנהיג
 את שתיהן שני בני אדם באים אצלך למחר איש יהודי ואיש צר
 ואויב יכול אחת לצאת ידי שניהן כאחד אלא לרומם אחד ולצלוב
 אחד ומי יכול לעשות כרצון איש ואיש הק' דכתיב (תהל' קמה יט)
 רצון יראיו יעשה. ר' לוי אמר בעולם הזה כשרוח דרומית מנשבת
 אין רוח צפונית מנשבת אבל לעתיד לבוא הק' מביא רוח ארגסטים
 בעולם ומנהיג אותם כאחת שנאמר אומר לצפון חני ולתימן אל
 חכלאי (ישעי' מג ו'):

גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים:

אמר רבי יצחק שהיתה מוזגת להם יין שחור ומה ראה הכתוב
 לפרסם סעודה של ושתי אמר רבי יהושע בן קרחה להודיעך לאיזה
 שלוח אסתר נכנסת אמר רבי מאיר א"כ נתן הק' למכעיסיו קל
 וחומר לעושי רצונו:

בית המלכות. מלמד שנתנה אותם בכתיים מצויירין
 מקום שהמלך ישן. אמר ר' אבון רוצה אשה שתהא מביט צורות נאות
 מלאכול עגלות פטומות:

ביום השביעי וגו'. אמר ר' אבהו כישראל אוכלין ושותין
 מתחילין בדברי תורה ובשירות לפני הק' אבל אומות העולם
 כשאוכלין ושותין מתחילין בדברי תפלות הללו אומ' מדיות נאות
 והללו אומרים פרסיות נאות אמר להם אחשורש כלי שאני משתמש
 בו לא מדי ולא פרס אלא כשדי ואין כיוצא בו בעולם אמר להם
 מבקשים אתם לראותה אמרו לו הן ובלבד שתהא ערומה.

ד"א כטוב א"ר לוי אומות העולם אין להם טובה בטוב אין
 כתיב כאן אלא כטוב אבל ישראל וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב
 (מלכי' א' ח' סו) ר' יודא ור' לוי בשם ר' יוחנן אומרים כל מקום
 שנאמר במגילה מלך אחשורוש במלך אחשורוש הכתוב מדבר וכל
 מקום שנאמר בה מלך סתם במלך מלכי המלכים הכתוב מדבר
 כטוב לב המלך ביין כטוב לבו של הק' ביינה של תורה.

אמר למהומן. מהומן זה מלאך הממונה על המהומה:

ביזתא. ביזייתה:

חרבונא. אחרבנא:

ראש לאסירים אהרן ראש לכהנים משה ראש לנביאים יהושע ראש לכובשים עתניאל ראש למחלקים שמואל ראש למושחים שאול ראש לנמשחים דוד ראש למנגנים שלמה ראש לבונים נבוכדנצר ראש למחריבים אחשורש ראש למוכרים המן ראש ללוקחים וכיון שראו הכל שאחשורש מוכר והמן לוקח התחילו אומר ווי ווי:

ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש

הוא רשע מתחילתו ועד סופו כיוצא בדבר הוא עשו אבי אדום (בראשי' לו מג) הוא דתן ואבירם (במדבר כו ט') הוא משה ואהרן (שמות ו' כו) ודוד הוא הקטן (שמואל א' יו יד):

בימים ההם כשבת, בשעה שמלך אחשורש בקש לישב על

כסא שלמה שכתב בו וישב שלמה על כסא ד' (ד"ה א' כט כז) אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבנו של עולם במקום שישב גוף קדוש ישב רשע זה אל תנבל כבודך. אמרו חכמים היאך נמצא כסא זה בידו לאחר מיתת שלמה עלה שישק מלך מצרים לירושלים ומצא שם את הכסא ונטלו בכתובת בתו והורידו למצרים שכך כתיב (ד"ה ב' י"ב ב') ויהי בשנה החמישית עלה שישק בא סנחריב ונטלו ממנו והביא עמו לארץ ישראל ובא להלחם בירושלים באותו הפרק נפל סנחריב ויצאו ישראל ובזו ממונו ונטלו את הכסא והושיבוהו למקומו וישב עליו חזקיהו ונטל את הכבוד שהי' בירושלים ביד שלמה והצליח בכל מלכותו שנאמר (ד"ה ב' לב ל') ויצלח חזקיהו בכל מעשהו בשלמה כתיב (ד"ה ב' ט' כד) והמה מביאים איש מנחתו ובחזקיהו כתיב (ד"ה ב' לב כג) ורכים מביאים מנחה לה' ומגדלים לחזקיהו מלך יהודה בשלמה כתיב (ד"ה ב' ט' כג) וכל מלכי הארץ מבקשים את פני שלמה ובחזקיהו כתיב (מ"ב כ' יב) בעת ההיא שלח מרודך וכו' וכשראה חזקי' את הכסא אמר מה ראה שלמה אבי לעשות שש מעלות לכסא אלא כנגד שש ארצות: **והשתיה כדת.** כדת כל אומה ואומה אילין מדייא לא שתו מוֹקִיִּיא אייתי להון דקולייא כדת כל מקום ומקום אחר בעי מיגם ובחר כן מישתי אחר בעי מישתי ובחר כן מיגם:

אין אונם. אמר ר' לוי כך הי' תכסים של אנשי פרס היו

משקין אותו בכוס גדול מחזיק ט"ו שמיניות הנקרא פיתקא ואפי' מת או משתגע לא הי' מחזירו עד ששותיהו ושרי המשקים שלהם מתעשרין מאותם המסובין שלא ישקו אותם בו ואחשורוש לא הכניס אותו כוס לחוך סעודתו דכתיב אין אונם:

מדרש אבא גוריון:

אבא גוריון איש ציידן

אמר חמשה דברים:

מדסגן דייני דשיקרא סגיא סהדי שקראי. מדסגן דילטוריא סגיא גוברין חטופין. מדסגא אפיא חציפתא איתנטלת יקרא מברייחא. מדאמר זעירא לרבא אנא רב מינך אחקטעו שניהון דבני אינשא. מדארגיזי בנייא חביביא קדם אבוהון דבשמייא העמיד עליהם מלך חנף ופרע מהן. ואיזה זרז מלך אחשורוש שנאמר ממלך אדם חנף (איוב ל"ד ל') ולמה הק' ממליך אדם חנף בשביל מוקשי עם ולמה נקרא אחשורוש חנף שהרג את אשתו בשביל אוהבו והרג אוהבו בשביל אשתו הרג ושתי בשביל המן וחזר והרג המן בשביל אסתר ויש לך חנף גדול מזה וכיון שראו הכל שמלך אחשורוש התחילו צווחין ווי ווי:

פרשה א'

ויהי בימי אחשורוש. ר' ברכי' פתח מי פעל ועשה קורא הדורות מראש (ישעי' מא ד') קורא כל הדורות לא נאמר אלא קורא הדורות מראש מתחילת ברייתו של עולם גזור הק' על כל בריותיו מה ראו להיות בראש. אדם ראש לישרים קין ראש להורגים הבל ראש לנהרגים נח ראש לנמלטים אברהם ראש למולים יצחק ראש לנעקדים יעקב ראש לתמימים יהודה ראש לשבטים יוסף

החלום הראשון של חזקוני

מדרשים קטנים ואגרות שונות:

Zusätze zu

מדרש תמורה:

Der Anfang des לסוכות דרש in dem erwähnten Leipziger Codex lautet: כתיב גם זה לעומת זה עשה האלהים וכתיב ה' בחכמה יסד ארץ כל מרה שברא הקב"ה בעולמו ברא כנגדו וברא אומות זה על זה ברא ישראל וברא א"ה ולולי רחמים של הקב"ה ותקנות שתקן לא היו יכולים לעמוד שעה אחת בפני האומות ואיזרה תקנה תקן להם ברא לא"ה שרים ולישראל שרים והם מיכאל וגבריאל וכו' ברא בני אדם וברא שדים ואלמלי רחמים של הקב"ה וכו' שתקן להם שכל תקופת ניסן שרפים מחנברים ומרוממים ראשיהם ונופל אימתם על המזיקין וסוככים באברתם על בני אדם וכו' ברא בהמות וחיות וכו' ברא עופות וכו' ברא דגים וכו' מורח שממנו יוצא אור לעולם וכו' — Der grösste Theil dieses דרש כונן ist dem 6a 7b ed. Ven. (von den Worten ה' בחכמה יסד ארץ bis zu Ende des Midrasch) entlehnt. Vielleicht ist das Verhältniss auch umgekehrt, da der bezeichnete Schluss des כונן ein späterer Zusatz ist.

דרהבא ורימונא לכל רוחא ורוחא. וסב מתמן כלילא רבא דרהבא מוקדוניה דאייחיאו יתיה לי מן קריין מדינתא ביומא קדמאה דקמית במלכותא. וסב מתמן ספסירא ושרייאנא די לי דאייחין לי יתיה מן כוש מדינתא ורחין רדינין די לבושיהון לבושא דמלכותא דמרגליאחא דאייחיאון יתון לי ממדינת אפריקי ופוק לאוריא דמלכא ודבר מתמן סוסיא דמלכא דקאים ברישיה דאוריתא די שמירה שיפרגז די עלוי רכיבית ביומא קדמאה דקמית במלכותא. In unserem Midrasch muss auch etwas ausgelassen sein.

Seite 16, zur Stelle אל תפל דבר. Diese ganze Erklärung liest man ausführlicher mit mehreren Varianten in Midrasch Rabba zu Ester, letztes Capitel zur Stelle מהר קח, im Midrasch Rabba zu Leviticus, C. 28 Ende und Targum Scheni z. St.

Seite 17 Z. 12 v. o. Im Midrasch Rabba fehlt der Name der Tochter Haman's.

Seite 18. Der eigentliche Schluss des Midrasch Abba Gorion scheint bei den Worten בן יקלקל הק' כל מחשבות, אויבינו מעלינו ושלום על ישראל, und das darauf folgende ein späterer Zusatz zu sein, der auf das Gebet Bezug nimmt. Vielleicht ist das Buch Ester nach dem Midrasch Abba Gorion öffentlich erklärt worden, und der Schluss אמר ר' יהושע בן לוי וכו' sollte demnach den Uebergang zum Gebete bilden.

Zusätze zu

מדרש מגלת אסתר:

Seite 19 zu ר"א איש יהודי. Vergl. Midrasch Rabba zur Stelle, Jalkut zu נח, 13 b; zu Ester, 170 d.

Seite 20 und 21. Vergl. Jalkut zu 2 Samuel, 23 c (zur Stelle איש יומת איש) und zu Ester, 170 d und 171 a.

Seite 21. Die Erzählung von R. Meïr und dem Hegmon ist einer anderen Hagada entlehnt.

Seite 23 zum ersten דבר אחר. Vergl. Jalkut zu Ester, 171 a und Targum Scheni zur Stelle.

Zusätze zu

מדרש אבא גוריון:

Seite 2 Zeile 7 und 8 v. u. In der Hschr. stand
Midrasch Rabba liest: מלא מדייא לא שחו מזיקייה ארטון וזגדבה
כאילין כותאי דלא שאתן חמרא דזיקין אייתי להון חמרא דקוליא.

Seite 2 Z. 4 v. u. *Jalkut* liest כוס גדול מחזיק ארבעים
כסא רבא דהוה למוד ארבעא; das Targum Scheni hat: שמציות
חמשא המינון.

Seite 3 Z. 1 und 2 v. u. Midrasch Rabba liest: בותא
חרבונה אחר ביה; Targum I hat בון ביתיה חרבונא אחריב ביתיה

Seite 4 Z. 1 und 2 v. o. Midrasch R. liest אביא גתיות
גת. Vergl. מעריך s. o. מאחורי הקוריים

Seite 4 Z. 7 v. u. Targum Scheni hat שתר מן הנדקי

Seite 5 Z. 5 v. u. הדסה hat zwar nur den Zahlen-
werth 74; man muss aber das Jahr, welches Ester bei
Hegai verbrachte, mitrechnen.

Seite 6 Z. 10 und 11 v. u. Midrasch R. liest מעביר
שנים ומושיב א' מעביר ב' קלסריקין שהן שומרי הסף ומושיב
חרין קלוסנתרין; Targum I hat; הברבר הזה

Seite 9 Z. 11 und 12 v. o. Targum Scheni liest ויומא
דאנון צביין למזבן מננא אמרין לנא יומא שריא הוא ויומא די
אנחנא צביין למזבון מנהון אסרין עלן שוקין ואמרין מן יומא אסירא
הוה. Demnach würde man für למיוון wohl und für
אוסרין עלינו besser מירעה סוגדין עלינו

Seite 13 Z. 16 v. o. muss man ורתחתון für
lesen. Die Beschreibung der verschiedenen Arten von
Feuer der Unterwelt gehört zu den ältesten Schilderungen
dieses Themas. Vergl. *Rasiel*, 14b.

Seite 15 Z. 8 v. u. Targum Scheni hat ואמר לשמשי
שמשי בן; ספרא לאייתי ספרא
המן lesen.

Seite 16 Z. 5, 6, 7, 8 v. o. Diese corrupte Stelle
(die Erklärung zu מלכות (יביאו לבוש מלכות lässt sich annäherungs-
weise durch das Targum Scheni herstellen. Es lautet zu
ואמר מלכא להמן סרהיב ועול לבית גנוי דמלכא: Ester 6, 10
וסב מחמן לבושא שיראה טבא פרנינן (נ"א פרנדאה או פרוגון)
דמטכס באבנין טבין ומרגליין וחליין בארבע קרנתיא ידיה וזגאי

veröffentlicht worden. In der letzten Ausgabe — wo am Schlusse drei Zeilen ausgefallen sind — stehen noch einige Varianten nach der Lesart des R. David Ibn Abi Simra (רדב"ן).

XVII.

Tractat von der Bildung des Kindes.

(Hebräischer Text S. 153 — 158.)

Zunächst aus Talmudstellen und anderen hagadischen Bestandtheilen ¹⁾ (Nidda, 3. Abschn.) wurde schon in sehr alter Zeit eine Abhandlung über verschiedene Momente bei der Bildung des Kindes, ehe es in die Welt eintritt, verfasst, die sich in verschiedenen Recensionen erhalten hat ²⁾. In unserer Sammlung sind deren *zwei*: die erste nach cod. XII der Leipziger Rathsbibliothek (auch abgedruckt von Wagenseil, dem Eigenthümer des Codex, in seiner Bearbeitung des Tractats Sota p. 71 — 79) und אבקת רוכל 23a — 24b ed. Amsterdam; die zweite nach לקוטי הפרדס 4d — 5b, die gerade mit dem Vers aus Hiob endigt, mit welchem die erste Recension beginnt. — Hervorzuheben ist, dass dieser Tractat wie der Talmud a. a. O. die *platonische* Anschauung von der Seele adoptirt. Die ganze Schilderung ist übrigens sehr sinnreich und poetisch.

¹⁾ Vergl. auch מדרש עשרת הדברות, 5. und 6. Gebot S. 77 — 79.

²⁾ Vergl. *Zunz* Addit. zu cod. XII.

und Kabbalisten in grossem Ansehen³⁾, übte selbst auf den Ritus der Gebete Einfluss⁴⁾, und ist zuerst von R. Elija de Vidas in seinem ראשית חכמה (13. C. des שער הגודל) und dann Wilna 1802 zusammen mit ראשית חכמה veröffentlicht worden⁵⁾.

XVI.

Tractat von den Grabesleiden.

(Hebräischer Text S. 150 — 152.)

Wenn der vorhergehende Tractat die Hölle und ihre Bewohner schilderte, so zeigt uns dieser die Leiden und Kämpfe, die des Menschen unmittelbar vor dem Tode und beim Eintritt in das Grab harren, je nach dem Verhalten des Sterblichen auf Erden. — Tischbi citirt (s. v. חכמת מדרש ר' יצחק בן (1) פרנק) Stücke aus demselben als einem angehörig, und er ist zuerst von R. Elija de Vidas in (שער הגודל) (12. Cap. des ראשית חכמה), dann Wilna 1802

Schriftstellen. Es ist daher *nicht* eine Uebersetzung der Schriftstellen, wie Zunz a. a. O. behauptet, da diese in den verschiedenen Bearbeitungen ein späteres Zeitalter verräth.

³⁾ Vergl. die Klagen der Gegner Maimuni's in Montpellier und Mose b. Nachman im שער הגמול, Anfang.

⁴⁾ Vergl. über die Gebetstücke הפורש und והוא רחום הפורש Abudirâhim 50 b, 53 a ed. Amsterdam, Mose de Leon סוד שבת §. 12 des המשקל, Sohar I, 78 a; II, 205 a.

⁵⁾ In cod. XXI der Leipziger Raths-Bibliothek steht dieses Stück unter dem Namen סדר גיהנם und das darauf folgende גיהנם של רשעים ist kein besonderes Stück, sondern blos die Fortsetzung des סדר גיהנם.

¹⁾ Steinschneider theilte mir brieflich mit, er habe eine Ausgabe des מדרש ר' יצחק בן פרנק gesehen. Wahrscheinlich wird sein *Catalog* Näheres darüber bringen.

XIV.

Megillat Antiochus¹⁾.

(Hebräischer Text S. 142 — 146.)

Dieses kleine „Buch des Antiochus,“ das die Entstehung des Chanukafestes erzählt, ist aus dem *aramäischen Original* übersetzt, das zuerst 1851 in London, zusammen mit מכתר הפנינים von H. Filippowski herausgegeben wurde, und sich auch handschriftlich in der Leipziger Raths-Bibliothek befindet. Die hebräische Uebersetzung ist, ausser in einigen spanischen und italienischen Machasorim und den bei Zunz aufgezählten Ausgaben, noch Berlin 1766 in 8 und London 1851 in 32 erschienen. — Nach einer alten jüdisch-deutschen Uebersetzung (Ven. 1548) hat Beer Fränk aus Pressburg eine hebräische Uebersetzung verfertigt und sie unter dem Namen מגלת מחתירו (Wien 1807, 1821) nebst einer deutschen Uebersetzung (mit hebr. Lettern) drucken lassen. — Unsere מגלת אנטיוכוס ist sehr alt, da sie sich noch in aramäischer Sprache erhalten hat.

XV.

Tractat vom Gehinnom¹⁾.

(Hebräischer Text S. 147 — 149.)

Dieser aus 4 Capiteln bestehende Tractat schildert die Hölle und ihre Bewohner, ist das *älteste* über dieses Thema bekannte Stück²⁾, stand besonders bei Anthropomorphisten

¹⁾ Siehe Zunz G. V. S. 134; *Luzzatto lezioni di storia giudaica* S. 95; *Filippowski* Vorwort zu מגלת אנטיוכוס S. 3 — 4. — Ich habe אנטיוכוס und nicht אנטיוכוס gesetzt, weil diese Orthographie in jüdischen Schriften üblich ist.

¹⁾ Zunz G. V. S. 141.

²⁾ Dafür spricht die ganze Darstellung, die Einführung talmudischer Autoritäten und die Anlehnung an

ist von grosser Wichtigkeit, da er die bis jetzt unbekannt gewesene Quelle für die wichtigsten, in den Festgedichten der beiden Sabbate des Chanukafestes verarbeiteten hagadischen Elemente ist⁴⁾. Judith wird hier mit dem Chanukafeste in Verbindung gebracht, und die Erzählung von *Hanna*, der Tochter Jochanan's, wird hier in zwei Versionen mitgetheilt.

XIII.

Zweiter Midrasch für Chanuka.

(Hebräischer Text S. 137 — 141.)

Dieser Midrasch ist eine rhetorisch ausgeschmückte Bearbeitung der *aramäischen* מנלה אנטיוכוס¹⁾ mit einigen hagadischen Zuthaten, die sich auch in No. XII unserer Sammlung finden. Er ist zuerst in חמרה הימים Absch. חנוכה aus einer alten Handschrift abgedruckt, und bis jetzt von Niemandem erwähnt worden.

⁴⁾ Woher *Arnheim* in seiner Uebersetzung der *Jozeroth* S. 41 Anmerkung 14 den dort citirten Midrasch entlehnt hat, ist mir unbekannt.

¹⁾ Für die Benutzung der aramäischen und *nicht* der hebräischen מנלה אנטיוכוס zeugt der Ausdruck שמח טעם S. 140 Z. 5 v. o. analog dem aramäischen שמח טעים, wofür in der gewöhnlichen hebr. Uebersetzung שמח צווי gesetzt ist.

²⁾ Vergl. S. 67c והנה גם זה מהולל בחושבנות במדרש אגדה נמצא בכתב יד ישן ו"ל. Dann folgt der Midrasch.

Eine andere hebräische „*Geschichte Judith's*“ (מעשה היהודית), die sich dem griechischen Texte mehr anschliesst, dabei aber die מגלת אנטיוכם (Nr. XIV unserer Sammlung) am Anfange benutzt³⁾, und einem alten Codex entlehnt sein soll, befindet sich in חמדת הימים, Abschnitt חנוכה 68 d — 71 c (der Livorner Ausgabe 1763). Dort heisst es (70 a), Judith habe גבינה mit sich genommen.

Die erste hebräische Uebersetzung des apokryphischen Buches Judith ist vom R. *Akiba Lewi* aus Halberstadt im Jahre 1679 gemacht worden⁴⁾, die zusammen mit einer jüdisch-deutschen Uebersetzung des Meir b. Ascher Kaz aus Königsberg und der מגלת אנטיוכם in Berlin 1766 erschien. Beide Uebersetzer unterzogen sich der Mühe, um — wie sie in ihrem Vorworte bemerken — die Festgedichte für Sabbat-Chanuka zu verstehen.

XII.

Midrasch für Chanuka¹⁾.

(Hebräischer Text S. 132 — 136.)

Der hier zum ersten Mal nach einer Handschrift der Leipziger Rathsbibliothek²⁾ (cod. XII des gedruckten Catalogs) gedruckte Midrasch für Chanuka, der auch die „*Geschichte Judith's*“ wie Nr. XI unserer Sammlung enthält³⁾,

³⁾ Anstatt אנטיוכם steht nämlich אליפורני.

⁴⁾ Vielleicht ist diese Uebersetzung von חמדת הימים benutzt worden.

¹⁾ Vergl. die Festgedichte für die beiden Sabbate des Chanukafestes, und zwar: אודך כי אנפת בי von Josef ben Salomo, אין צור חלף von Salomo b. Jehuda (Salomo ha-Babli), אודך כי עניחני von Menachem b. Machir und אין מושיע von Elija b. Baruch; ferner שבת 21, Megillat Taanit, C. 6, Raschi zu שבת 23 a, כל בו §. 44, מאור עינים C. 51, Zunz G. V. S. 124, Chajes בקורת gegen Ende.

²⁾ Der Codex enthält דרשות zu allen Festen des Jahres.

³⁾ Der Feldherr Achior erscheint hier als Astrolog.

Er ist Const. 1516, Ven. 1544, Paris 1629, Amst. 1735, s. l. (in Russland) 1819 erschienen. Die lateinische Uebersetzung von *Gaulmyn* ist auch in den „*Prophetæ veteres pseudepigraphi*“ (Stuttgart, 1840) von *Gfrörer* enthalten.

XI.

Geschichte Judith's¹⁾.

(Hebräischer Text S. 130 — 131.)

Diese kurze Geschichte Judith's befindet sich in der Sammlung kleiner Geschichten oder dem חבור יפה des R. *Nissim b. Jakob* (ed. Amsterdam Bl. 22a — 23b), und wenn dort auch der Name Judith's nicht genannt wird, so steht er doch ausdrücklich in den מעשיות eines cod. Vatic. 285, in dem folgenden Midrasch unserer Sammlung (Nr. XII) und in einer kleinen Schrift der *Bodlejana*²⁾. Sie ist wahrscheinlich einer alten hebräischen Darstellung der Geschichte Judith's entlehnt, die in einigen Punkten von dem apokryphischen Buche Judith abwich. Der ungenannte Feldherr ist der ammonitische *Achior* der apokryphischen Erzählung.

Gaulmyn, der die Lücke nicht merkte, übersetzte den Anfang des מדרש פטירת משה ebenso unverständlich lateinisch, wie er es hebräisch ist. — S. 126 Z. 12 v. o. habe ich הנחתך für הנחתך gesetzt, und der Satz: והיכן הנחתך בין ביום בין בלילה ויש לי לטעות Sinne zu fassen; *Gaulmyn* übersetzt sonderbar: *quomodo inter diem et noctem distinguis? in hoc errare mihi proclive est*. Der Sinn ist vielmehr: „Wo habe ich dich denn des Tags oder des Nachts verlassen, dass ich mich irren sollte!“ Vergl. auch Talm. *Temura*, 15.

¹⁾ *Zunz* G. V. S. 124.

²⁾ Siehe *Steinschneider* Biblioth. hebr. Bodlej. No. 3446 der anonymen Schriften.

zweiten Theil des שם הגדולים), Wilna 1802 (zusammen mit אנרת בראשית), Zolkiew 1804, Lemberg 1850³⁾ erschienen.

Der דרש לסוכות des Leipziger Codex bearbeitet gleichfalls das Thema von den Gegensätzen auf Erden, und geht auch von Kohelet (7, 14) aus: גם ארץ זה לעומת זה עשה האלהים.

X.

Midrasch vom Ableben Mosis¹⁾.

(Hebräischer Text S. 115 — 129.)

Am letzten Tage des *Hüttenfestes* (שמחת תורה) wird der letzte Abschnitt des Pentateuchs (וזאת הברכה), der den Segen und die letzten Lebensmomente Mosis enthält, in den Synagogen verlesen. Zu diesem Zwecke ist unser Midrasch verfasst worden, der, mit starken angelologischen Elementen versetzt, in einer sehr rührenden Weise den Tod des ersten Propheten schildert. Da ferner das 1. Capitel des Buches *Josua* die Haftara jenes Tages bildet, so spielt auch Josua eine bedeutende Rolle in unserem Midrasch, dessen Anfang lückenhaft, daher unverständlich ist und aus *Tanchuma* (Absch. וזאת הברכה) ergänzt werden kann²⁾.

³⁾ Incorrect wie die meisten neueren Lemberger Druckwerke.

¹⁾ Zunz G. V. S. 146. — Das דברי הימים של משה, das vom מדרש ויושע fast ganz benutzt ist, scheint mir blos ein Auszug aus dem ס' הישר zu sein, wofür auch die Schlussworte: ויתר דברי משה ואשר עשה הלא הם כחובים על ויתר דברי הישר sprechen.

²⁾ Die Stelle im *Tachuma* lautet: אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כיון שבא משה לברך את ישראל בואת הברכה אף הקב"ה בירך אותם בואת שנ' וזאת התורה אשר שם משה ואומר וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את בני ישראל. ד"א אמר ר' אבא אשר ברך משה זה משה איש האלהים זה הקב"ה וכו'.

Jalkut zum Buche Jona⁴⁾, und ist älter als der zweite Theil, der von den Worten ויאמר ה' לרנ S. 102 bis zu Ende reicht, die Geschichte Jona's allegorisch auf die Seele deutet und nichts als eine wörtliche Uebersetzung des *Sohar* II, 198 b — 199 b ist.

Der Midrasch Jona ist für den *Versöhnungstag*, an welchem das Buch Jona gelesen wird, zusammengestellt, und ist Prag 1595, 4 und Altona s. a. 8 zusammen mit dem Reisebericht *Petachja's* gedruckt worden. Der Text ist incorrect und lückenhaft, und ich habe ihn nach *Jalkut* und *Sohar* verbessert und ergänzt.

IX.

Midrasch Temura¹⁾.

(Hebräischer Text S. 106 — 114.)

Ausgehend vom Buche *Kohelet*, das am Sabbath des Hüttenfestes gelesen wird, sucht dieser Midrasch zu beweisen, dass die Gegensätze auf Erden, z. B. Reichthum und Armuth, Schönheit und Hässlichkeit u. s. w., zur Harmonie des Ganzen beitragen und von der göttlichen Weisheit zeugen. Zu diesem Zwecke wird ferner parallel zu *Kohelet* 3, 1 — 8 der 136. Psalm gedeutet. Der Midrasch enthält auch Anthropologisches (S. 106 — 107) und Kosmogonisches (S. 109), benutzt Ibn Esra (S. 109) und den Dialog über die Seele von *Galenus*²⁾, so dass er erst in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts entstanden sein kann. — Er ist Livorno 1786 (hinter dem

⁴⁾ Vielleicht ist der erste Theil des Midrasch Jona erst *nach* dem *Jalkut* bearbeitet worden.

¹⁾ *Zunz* G. V. S. 118.

²⁾ Vergl. das הנפש ד' von *Galenus*, meine Edition S. 21 und den Schluss des מדרש תמורה. Auch das Hervorheben der Luft als Lebensprincip verräth eine Benutzung des genannten הנפש ד'.

VII.

Midrasch vom Ableben Aharon's¹⁾.

(Hebräischer Text S. 91 — 95.)

Der Midrasch schildert nicht blos den Tod Aharon's (Num. 20, 23 — 29), sondern auch die Scene beim Felsen, aus dem Wasser hervorquoll (das. V. 7 ff.), und wurde für den Trauermonat *Ab* eingerichtet, da Aharon am 1. *Ab* gestorben sein soll²⁾. Er ist Const. 1516; Ven. 1544, 1605; Amst. 1735, 8; s. l. (in Russland) 1819, 8 erschienen.

VIII.

Midrasch Jona¹⁾.

(Hebräischer Text S. 96 — 105.)

Dieser Midrasch besteht — wie ich bereits vor sechs Jahren im Anhang zu meinem *לחם הפנים* bemerkte — aus *zwei* Theilen: der *erste* Theil geht vom Anfang bis zu den Worten *הרחמים והסליחות* S. 102, erklärt das ganze Buch Jona, benutzt das 10. und 43. Capitel der *פרקי דרבי*²⁾ *אליעזר*, enthält S. 99 ein Bussgebet³⁾, correspondirt mit

¹⁾ *Zunz G. V. S. 146.*

²⁾ Siehe *Seder Olam Rabba* C. 10; *Megillal Ta'anit*, gegen Ende.

¹⁾ *Zunz G. V. S. 270.*

²⁾ Das 10. Capitel der *פרקי דרבי אליעזר*, welches mit Jona sich beschäftigt, wird bereits von *Raschi* zu Jona citirt. Anstatt des Schlusses: *ועליהם הוא אומר על הגרים* steht in unserem Midrasch S. 99: *ועליהם ועל שאר גירי הצדק*. *גירי הצדק נאמר יאמרו נא יראי ה' כל"ח*.

³⁾ Dieses Gebet hat auch *Jalkut* zu Jona und bezeichnet die *פדר"א* als Quelle, obwohl es sich dort nicht findet.

3. Eine Einleitung in die Kabbala nach Isaak Luria von Abraham *Kalamankas*. Amst. 1652, 4. Korez 1784, 4.

4. Eine versificirte Aufzählung der 613 Gebote nebst Commentar von Chajim Hirsch Berlin. Rödelheim 1804, 4.

5. Die hier vorliegende, welche gleichsam eine himmlische Scene zwischen Mose und den Engeln vor der Gesetzgebung ist. Ven. 1601, 4. Krakau 1648, 4. Korez 1784, 4. Sie ist nichts als ein Theil der „*Hechalot*“, da sie unter diesem Namen in *Jalkut Rëubeni* 101 a b citirt wird und ihrem ganzen Wesen nach mit einem von *Ziuni* in seinem Pentateuch-Commentar Abschnitt וְאֵתָּחֵן angeführten Stücke aus den „*Hechalot*“ übereinstimmt. Sie scheint schon frühzeitig im 12. Jahrhundert den „*Hechalot*“ entnommen worden zu sein, um für den Zweck des *Scha-buot*-Festes zu dienen²⁾, und da *Mose* als Held in ihr figurirt, so wurde ihm die Schrift Nr. 1 zugeschrieben.

VI.

Midrasch der zehn Gebote ¹⁾.

(Hebräischer Text S. 62 — 90.)

Dieser aus dem 10. Jahrhundert etwa stammende Midrasch ist seiner ganzen Anlage nach für das *Scha-buot*-Fest zusammengestellt worden — daher er auch in einem cod. Vat. geradezu הגדה של שבועות heisst, — und da er für das Volk, wie etwa die הגדה של פסח, bestimmt war; so ist er mit vielen Erzählungen²⁾ ausgestattet. Er erschien Verona 1647, Lublin s. a. in 4., Zolkiew 1810 in 12. Letztere Ausgabe hat viele Druckfehler, die hier verbessert sind.

²⁾ In einem דרש לשבועות (cod. hebr. XII der Leipziger Rathsbibliothek) wird dieses Stück gleichfalls benutzt.

¹⁾ *Zunz* G. V. S. 142 — 144. Wir fügen nur noch hinzu, dass im Anfang einige Stücke aus Midrasch *Cônen* entlehnt sind. Auch der דרש לשבועות des Leipziger Codex benutzt die kosmologischen Elemente des Midrasch *Cônen*.

²⁾ Die letzte Erzählung kommt in etwas veränderter Form auch im „*Maarich*“, meine Edition S. 121, Nr. 28 vor.

IV.

Midrasch Wajoscha¹⁾.

(Hebräischer Text S. 35 — 57.)

Dieser Midrasch erstreckt sich über Exodus 14, 30. 15, 1 — 18, und war entweder für *Sabbath Beschalach* (שבת שירה) oder für den 7. Tag des *Pesachfestes*, an welchem die bezeichneten Schriftstellen die Festperikopen bilden, bestimmt. Er war dem *Jalkut* bekannt (vergl. zu Abschnitt וירא), und ist Const. 1519, 4 und Metz 1849 in der Sammlung דברי חכמים nach der ersten Ausgabe und nach zwei Handschriften erschienen. Er enthält viele Legenden, und der auf die Messiaszeit sich beziehende Schluss rührt daher, dass die *Haftara* des 8. Tages Pesach dem Propheten Jes. Cap. 11 entlehnt ist, wo die messianische Zeit geschildert wird.

V.

Quell der Weisheit.

(Hebräischer Text S. 58 — 61.)

Unter diesem Titel (מעין החכמה) giebt es in der jüdischen Literatur *fünf* verschiedene Schriften:

1. Eine kabbalistische, dem *Mose* zugeschriebene Schrift. Zusammgedruckt mit dem Buche *Bahir*, Amsterd. 1651, 4 u. Berlin 1706, 4. Vergl. *meine* „Auswahl kabbalistischer Mystik“ I, 11 ff.

2. Eine von *Recanati* in seinem Pentateuch-Commentar 48d citirte Schrift¹⁾, die sich von der vorhergenannten unterscheidet. Vergl. auch *Rasiel*, Ende.

¹⁾ Vergl. *Zunz* G. V. S. 282.

¹⁾ Das Citat lautet: ומה ראשית שלו. זאת ראשית. Sie war also in Versen abgefasst und behandelte die 613 Gebote.

Abraham erzählt wird, ziemlich abweicht, und hier zu einem kleinen Epos wird, sowie mehre Worte und Wendungen²⁾ dieser Erzählung sprechen dafür, dass sie ursprünglich arabisch geschrieben war und in's Hebräische übersetzt wurde. In der That findet sich auch die Erzählung nach ihrer stofflichen Seite in *Weil's* „biblische Legenden der Muselmänner“ S. 68 ff., und ist wahrscheinlich im muhammedanischen Interesse gearbeitet worden, um das götzendinerische Arabien zu bekehren. Sie ist in dem Buche שבת מוסר³⁾ vom R. *Elija ha-Cohen aus Smyrna*, C. 52 aufgenommen⁴⁾.

²⁾ Vergl. die Krankheit קולצני (S. 26), die Wurfmaschine טראבו"קו (S. 33), die Worte (S. 39) צלם שחין, בו תועלת לא לעצמו ולא למי שיקנהו לעובדו hist. anteisl. p. 20 ed. *Fleischer*: من يشتري ما يضره ولا ينفعه und die an die muhammedanische Glaubensformel erinnernden, in der Erzählung häufig wiederkehrenden Worte: ה' הוא האלקים.

³⁾ Dieses zuerst Const. 1718 erschienene und wenig berücksichtigte Moralebuch besteht aus 52 Capiteln, die den 52 Wochenabschnitten entsprechen, und ist blos eine Compilation aus anderen Schriften, von denen viele selten sind und wodurch es einen besondern Werth erhält. So befinden sich darin z. B. das ganze אור קדמון (C. 7), das Ven. 1703 erschien; die תוכחות von spanischen Dichtern (C. 28 u. 29), die zusammen mit dem ס' התפוח Ven. 1519 gedruckt wurden; das אורחות חיים von R. Ascher (C. 13); eine Schrift אורח ימים über Erziehung (C. 17); die צוואת ר"א הגדול (C. 16) und die מעשה דריב"ל (C. 25). Die als רוקח angeführten Reime (C. 19) sind dem מוסר des R. *Elasar aus Worms* §. 28 entlehnt. Das C. 46 citirte אורחות צדיקים muss heissen אורחות חיים. Ich habe bei dieser Edition die *editio princeps* des שבת מוסר benutzt.

⁴⁾ Vergl. auch *Steinschneider's Bibliotheca hebr. Bodlej.* No. 3880 der anonymen Schriften. Demnach müsste die hebr. Anmerkung S. 25 gestrichen werden.

auch lückenhaft, und ich hätte verzweifelt einen nur ziemlich lesbaren Text zu liefern, wenn nicht die Auszüge im *Jalkut*, das Targum und Midrasch Rabba mir die besten Dienste geleistet hätten.

Unser Midrasch ist für *Purim* eingerichtet, und bildet einen Hintergrund für zahlreiche historische Anspielungen.

II.

Midrasch Megillat Ester ¹⁾.

(Hebräischer Text S. 19 — 24.)

Dieser kleine Midrasch, der sich über das Buch Ester 2, 5 — 14 erstreckt und wahrscheinlich Bruchstück eines grössern Midrasch ist ²⁾, hat dem *Jalkut* vorgelegen und wird von demselben zu 2 Sam. 19, 23 und zu Ester sehr häufig unter dem allgemeinen Namen מדרש citirt. Aus eben diesen Citaten des Jalkut geht hervor, dass unser Midrasch das ganze Buch Ester umfasst hat. Vielleicht ist er identisch mit dem מדרש מגילת אסתר, der in Const. 1519, 4 erschienen ist. Seine Sprache hält sich vom Aramäischen fern, sein Charakter ist besonders national, und er befindet sich in demselben Codex der Hamburger Stadtbibliothek, unmittelbar hinter dem Midrasch Abba Gorion. Er ist in populärer Form für das Purim-Fest eingerichtet.

III.

Erzählung von Abraham und Nimrod.

(Hebräischer Text S. 25 — 34.)

Die Form der Einkleidung ¹⁾, die Gestaltung des Inhalts, der von dem was *Bereschit Rabba* Cap. 17 von

¹⁾ Vergl. פרקי דרבי אליעזר, C. 50.

²⁾ Vielleicht des „Midrasch Rabbati zum Buche Ester“; siehe Zunz G. V. S. 293.

¹⁾ אמר המגיד, das so häufig wiederkehrt.

I.

Midrasch Abba Gorion¹⁾.

(Hebräischer Text S. 1 – 18.)

Dieser Midrasch, der seinen Namen von den Anfangsworten²⁾ אבא גוריון איש צידון hat, und sich über das ganze Buch *Ester* erstreckt, hat dem Sammler des *Jalkut* vorgelegen, der reiche Auszüge aus demselben mittheilt. Da er in den meisten Stellen mit *Midrasch Rabba* zu Ester übereinstimmt und dennoch vom Jalkut als besonderer Midrasch citirt wird, so vermuthet ich, dass Midrasch Rabba zu Ester nur eine erweiterte Umarbeitung des Midrasch Abba Gorion ist. Von diesem Gesichtspunkte aus und mit Rücksicht auf den Text³⁾ ist er für die Geschichte der Midraschim von Bedeutung. —

Unser Abdruck ist nach cod. hebr. XXXII der *Hamburger Stadt-Bibliothek*⁴⁾ gemacht worden. Jener Codex aber ist sehr corrupt geschrieben, wie S. 7 und 8 zeigen⁵⁾,

¹⁾ Zunz G. V. S. 279 und 293.

²⁾ Midrasch Rabba zu Ester C. 1 liest den Namen אבא גוריון, was blos ein Dialektunterschied ist.

³⁾ So hat Midrasch Rabba zu Ester für מהומן זה מלאך שמונה על החמה (S. 3, Z. 3 v. u.) שמונה על המהומה. Unsere Lesart, die sich mehr der Etymologie anschliesst, stimmt auch mit dem Targum I überein. — Für באבגחיים S. 4 Z. 2. v. o. liest M. R. גחיות. — Für פרשנר' S. 15 Z. 8 v. u. muss man שמש lesen. Vergl. Chajes אמרי בינה, 21 d.

⁴⁾ Die Ueberschrift lautet dort: בטוב גרא אתחיל לכתוב מדרש ממגילה, והוא מרומם על כל ברכה ותהילה. Die Abschrift besorgte mit Hr. J. Witkowski, Schüler des Rabbiners Ettlinger zu Altona.

⁵⁾ Dem Schreiber des Codex schien es nicht nöthig, die im Midrasch Rabba und im Jalkut vorkommenden Stellen ganz abzuschreiben. Auch liess er oft Sätze und Wörter aus, und zeigte sich als kein grosser Verehrer des Aramäischen.

Einleitung.

Gleichwie die jüdischen Dichter, von dem nationalen, mehr gelehrten als schwungreichen Kalirrhoöner *Elasar* an bis auf die spätesten Zeiten, den Gefühlen und Anschauungen des Volkes in ihren Festgedichten Worte liehen und die wogenden Massen von Sagen und Legenden, von Hoffnungen und Erwartungen durch ihre Dichtungen eindämmten: so haben verschiedene Männer zu verschiedenen Zeiten dem Bedürfniss und dem Sehnen des Volkes durch kleine *Fest-Midrachim* zu genügen gesucht. An die Festperikopen sich anschliessend, entfalteten sie in dem Rahmen eines kleinen Midrasch Alles was das Herz des Volkes an einem bestimmten Feste bewegte. Daher waren auch die ältesten Midraschim nichts anderes als kleine Fest-Midrachim, die später durch leichtere, in einfacheren Redeweisen und zugänglicheren Formen sich bewegende ersetzt wurden. Von diesem Gesichtspunkte aus ist die folgende Sammlung kleiner Midraschim zu betrachten, die wir nun einzeln nach der Reihenfolge dem Leser vorführen wollen ¹⁾.

¹⁾ Da ich voraussetze, dass *Zunzens*, des grössten Meisters jüdischer Literaturforschung, klassisches Werk: „die gottesdienstlichen Vorträge der Juden“ in Jedermann's Besitz ist, so habe ich bei jedem einzelnen Midrasch bloss auf dasselbe verwiesen, ohne das dort Gesagte im ganzen Umfange zu reproduciren. Ich kann aber nicht umhin hier zu bemerken, dass man jenes grossartige Werk erst recht zu würdigen versteht, wenn man selbst in's Detail eindringen will; dann muss man die Umsicht und die mit tiefer Sachkenntniss ordnende Hand des Meisters bewundern.

Einleitung.

Einleitung.

und den zweiten Midrasch für Chanuka in der Sammlung „Chemdat ha-Jamim“ (ed. Livorno) gesehen hat, wird die Ausstattung unseres „Bet ha-Midrasch“ wohl zu würdigen verstehen.

Leipzig, den 30. März 1853.

Der Herausgeber.

Ich habe nun noch einige Worte über die Anordnung des Stoffes, die Behandlung der Texte, die vorausgeschickte Einleitung und die typographische Ausstattung zu sagen.

Die kleinen Midraschim ordnete ich nach den jüdischen Festen, wodurch dem Leser zugleich der Standpunkt gezeigt wird, von dem aus er diese Hagada's auffassen und beurtheilen soll. Da ich mit einem handschriftlichen Midrasch beginnen wollte, so nahm ich Purim als Ausgangspunkt.

Zur Redaction der bereits gedruckten Texte benutzte ich nicht blos, so es mir möglich ward, verschiedene Ausgaben, sondern auch die betreffenden Parallelen im *Jalkut* und den *Rabbot*. Dies gilt besonders von den Stücken VII, VIII und X.

Bekanntes und das von *Zunz* — durch dessen „gottesdienstliche Vorträge“ eine Sammlung wie die vorliegende erst möglich ward — Ermittelte voraussetzend, habe ich die Einleitung sehr kurz gefasst, wozu mich auch bei diesem Theile ökonomische Rücksichten nöthigten.

Was endlich die typographische Ausstattung betrifft, so ist sie das Verdienst der grossen, an den verschiedenartigsten orientalischen Schriftgattungen reichen Buchdruckerei des Herrn *Friedrich Nies*, nach dessen Einsicht und langjähriger Erfahrung die technische Seite des Druckes geleitet wurde. Wer den Midrasch Jona in der Altonaer Ausgabe

Piecen des ersten Theils unseres „*Bet ha-Midrasch*“ drei Nummern handschriftlich, die übrigen vierzehn in dreizehn Druckwerken zerstreut, von denen eine Nummer, obwohl gedruckt, doch kaum gekannt war! Dazu kommt, dass die das Chanukafest betreffende Partie unserer Sammlung zum ersten Mal Quellen eröffnet, nach denen man lange vergebens gesucht hatte. Durch eine literarische Correspondenz meines gelehrten, seit Jahren mit einem grössern Werke über den jüdischen Sagen- und Legendenkreis sich beschäftigenden Freundes Beer in Dresden über die Quellen der Sabbat-Chanuka-Gedichte ward ich nämlich besonders veranlasst, dieser Partie viel Aufmerksamkeit zu schenken¹⁾. Ich erwarte, dass Alle deren Stellung oder Persönlichkeit von Einfluss ist, sich verpflichtet fühlen werden, dieses Unternehmen zum Besten der Wissenschaft zu fördern und zu unterstützen.

¹⁾ Auch ein anderer Besitzer einer grossen hebr. Bibliothek, Hr. Rosenthal in Hannover, fährt fort mir belehrende Mittheilungen zu machen, und seine, durch meine Edition der Nachmani'schen „Derascha“ veranlassten Notizen über die besseren Lesarten, die sich in der ersten Ausgabe des Nachmani'schen Pentateuch-Commentars (Lissabon 1489) finden, werde ich bei einer andern Gelegenheit veröffentlichen. — Ferner theilte mir Steinschneider einige Artikel aus seiner „*Bibliotheca hebraea Bodlejana*“ mit.

V o r w o r t.

Die vorliegende Sammlung *siebenzehn* kleiner Midraschim oder midraschartiger Stücke bildet den *ersten* Theil eines grössern literarischen Unternehmens, das im heiligen Interesse der Wissenschaft und mit der Absicht, die Literaturerzeugnisse entlegener Jahrhunderte einem grössern Kreise von Kennern und Jüngern zugänglich zu machen, begonnen wurde. Nicht blos kleine Midraschim — ungedruckte wie gedruckte, aber selten gewordene — sondern auch kleine wissenschaftliche Abhandlungen von hervorragenden Persönlichkeiten der jüdischen Literatur sollen in fortlaufenden Bänden gesammelt werden. Ist schon an und für sich die planmässige Vereinigung kleiner, in verschiedenen oft seltenen Schriften zerstreuter, für die Geschichte wichtiger Stücke ein der Wissenschaft geleisteter Dienst; so wird sie noch erspriesslicher, wenn sie auch auf *ungedruckte* kleinere Schriften sich erstreckt. So waren von den 17

לכבוד האיש הגדול מאחיו ברעך ובחבונה, וירחי ידיו
אמונה, לפדות יושבי חשך ברנה, ללמד דעת את העם בכל פנה,
כוכבי שמי רוחו מי מנה, תולדות פרשנדתא הנקרא רש"י, וקורות
חלמוד רבינא ורב אשי, יחזקאל ודברי הימים, ורזי מרכבה הנעלמים,
כל התרגומים וכל המדרשים, ישנים וחדשים, ספרים החיצונים,
וספרי מוסר שונים, התוספות ופירושי התורה, המדקדקים ביחרה
וחסרה, ספרי קבלה, ושמות ישראל ומושבותיהם בגולה, דפוסי פראג
ומנטוב"ה, וזכר צדיקים לטובה, משוררי פרוכי"נצה, ומשקל מקדם
נמצא, מסעות של ר' בנימין, ותולדות ר' עזריה מן האדומים,
משפחת בני גרשון, יואב האחרון והראשון, אברהם בן דוד בעל
המשיג, קלונימוס ור' יהודה רומאנו המעתיק, את כל אלה נדבה
רוחו לפרש ולבאר והותר, און וחקר, מערב עד בוקר, וכתב
זכרון בספר, בעט סופר, מרזיר ובהיר, ה"ה החכם המפורסם
אקראהו יודע הפניני, אחד ואין לו שני, יחיד בדורו,
יום טוב באורו, צנצנת המן למשמרת בהדרו

כש"ח **מהור"ר יום טוב ליפמן צונץ**

לפניו אקוד ואשתחווה אפים, יחיהו וישמרהו אלקי השמים!

שְׁמֵהּ חַיִּים

בְּיָמֵינוּ מִשְׁתַּבְּחִים בְּכֹחַ שְׁמֵהּ חַיִּים
אֲנִיחִים לָנוּ אֵלֶּיךָ אֱלֹהֵינוּ אֵלֶּיךָ מִשְׁתַּבְּחִים
אֲנִיחִים לָנוּ אֵלֶּיךָ אֱלֹהֵינוּ אֵלֶּיךָ מִשְׁתַּבְּחִים

וְיִצְחָק יִרְחֵם

בְּיָמֵינוּ מִשְׁתַּבְּחִים בְּכֹחַ שְׁמֵהּ חַיִּים
אֲנִיחִים לָנוּ אֵלֶּיךָ אֱלֹהֵינוּ אֵלֶּיךָ מִשְׁתַּבְּחִים

אֲנִיחִים לָנוּ אֵלֶּיךָ אֱלֹהֵינוּ אֵלֶּיךָ מִשְׁתַּבְּחִים
אֲנִיחִים לָנוּ אֵלֶּיךָ אֱלֹהֵינוּ אֵלֶּיךָ מִשְׁתַּבְּחִים
אֲנִיחִים לָנוּ אֵלֶּיךָ אֱלֹהֵינוּ אֵלֶּיךָ מִשְׁתַּבְּחִים
אֲנִיחִים לָנוּ אֵלֶּיךָ אֱלֹהֵינוּ אֵלֶּיךָ מִשְׁתַּבְּחִים

אֲנִיחִים לָנוּ אֵלֶּיךָ אֱלֹהֵינוּ אֵלֶּיךָ מִשְׁתַּבְּחִים
אֲנִיחִים לָנוּ אֵלֶּיךָ אֱלֹהֵינוּ אֵלֶּיךָ מִשְׁתַּבְּחִים

אֲנִיחִים לָנוּ

אֲנִיחִים לָנוּ אֵלֶּיךָ אֱלֹהֵינוּ אֵלֶּיךָ מִשְׁתַּבְּחִים
אֲנִיחִים לָנוּ אֵלֶּיךָ אֱלֹהֵינוּ אֵלֶּיךָ מִשְׁתַּבְּחִים

אֲנִיחִים לָנוּ

אֲנִיחִים לָנוּ אֵלֶּיךָ אֱלֹהֵינוּ אֵלֶּיךָ מִשְׁתַּבְּחִים
אֲנִיחִים לָנוּ אֵלֶּיךָ אֱלֹהֵינוּ אֵלֶּיךָ מִשְׁתַּבְּחִים

בית המדרש

בו נקהלו לעמוד על נפשם מדרשים קטנים ישנים ומאמרים
שונים יקרים מפנינים אנשי לב אליהם פונים וכל ישראל
אומרים ועונים הננו להם לקונים:

חדר ראשון

בו הושבתי אספתי וערכתי ע"פ כתבי יד ודפוסים יקרים
המערכה הזאת:

מדרש אבא גוריון; מדרש מגלת אסתר; מעשה אברהם; מדרש וישע; מעין
חכמה; מדרש עשרת הדברות; מדרש פטירת אהרן; מדרש יוסף; מדרש
תמורה; מדרש פטירת משה רבינו; מעשה יהודית; מדרשים למנוחה; מגלת
אנטיוכוס; מס' גיהנם; מס' קצוץ הקבר; סדר ילירת הולד:

ולמען ירוץ הקורא בם מבוא שמתי בראשם אני הרורש לכבוד התורה

אהרן יעללינעק

בין וכד להרב הגאון לבי הירש צוואל ז"ל מקבר ס' ארץ לבי ותלומי לביה
והרשן נקהל לפסיא:

לפסיא

בדפוס ובהוצאות האדון המדפיס המפואר פריעדריך ניעם
שנת ב"ת המדרש א לפ"ק:

Bet ha-Midrasc.

Sammlung

*kleiner Midraschim und vermischter Abhandlungen
aus der ältern jüdischen Lileratur.*

Erster Theil

enthält:

Midrasch Abba Gorion; Midrasch Ester; Erzählung von Abraham und Nimrod; Midrasch Wajoscha; Quell der Weisheit; Midrasch der zehn Gebote; Midrasch vom Ableben Aharon's; Midrasch Jona; Midrasch Temura; Midrasch vom Ableben Mosis; Geschichte Judith's; Midraschim für Chanuka; Megillat Antiochus; Tractat vom Gehinnom; Tractat von den Grabesleiden; Tractat von der Bildung des Kindes.

Nach Handschriften und Druckwerken gesammelt
und nebst Einleitungen herausgegeben

von

Adolph Jellinek.

Leipzig,

Druck und Verlag von Friedrich Nies.

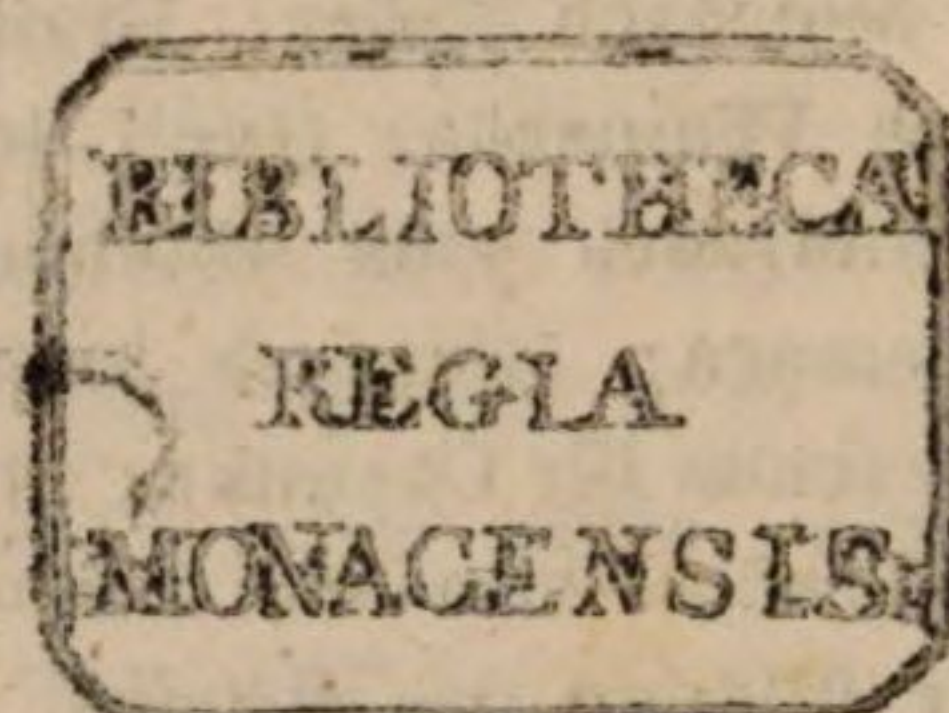
—
1853.

Bethel-Mission.

Continued

From the Bethel Mission, 1880.

1880

From the Bethel Mission, 1880.

Adolph Jellack

1880

From the Bethel Mission, 1880.

1880

צ"ח ג"ח

צ"ח ג"ח

צ"ח ג"ח

Midraschim

בית המדרש

בו אסיפת מדרשים קטנים ומאמרים שונים ושנים:

חדר ראשון

כולל טו"ב מדרשים קטנים ואגרות שונות ע"פ כחבי יד
ודפוסים יקרים:

את כל אלה אכפתי וערכתי עם הקדמות מלין אבי

אהרן יעללינעק

פה לפסיא תרי"ג לפ"ק

נדפוס ובהוצאות האדון המדפיס פריעדריך ניעם:

Jellinek, Adolph, 1821-1893

Bet ha-midrash bo niḥhelu laʿamod ʿal nafsham midrashim ʿeḥanim yeshanim u-
maʿamarim shonim yeʿarim mi-peninim anshe lev elehem ponim ʿe-kol Yiśraʾel
omrim ʿe-ʿonim hinenu lahem le-ʿonim
Bd.: 1

Leipzig 1853

A.hebr. 525 s-1/2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10239728-6